

136998

RÂMİZ MEHMED EFENDİ DÎVÂNI
(EDİSYON - KRİTİK - METİN - İNCELEME)

Fatih POLAT

Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

136998

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı için öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak hazırlanmıştır.

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

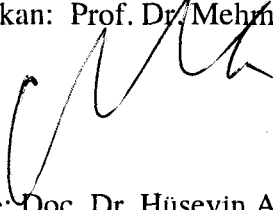
İ.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANLARI MERKEZİ

SİVAS 2003

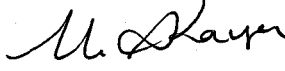
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

İş bu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

Üye: Doç. Dr. Hüseyin AKKAYA

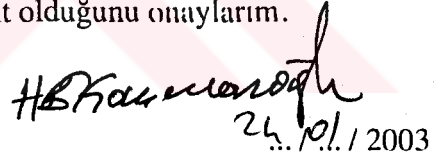

Üye: Yard. Doç. Dr. Süheylâ YÜKSEL

Onay:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

24.10. / 2003

Doç. Dr. Bayram KALKANLIOĞLU

Enstitü Müdürü

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANLAMA BAKANLIĞI

ÖN SÖZ

Eski Türk edebiyatının ilgilendiği dönem 19. yüzyılın yaşanmasıyla sona ermiştir, denilse hata olmaz. Fakat bu, kapsamının dar olduğu manasına da gelmez. Şimdiye kadar yapılan onca bilimsel çalışmaya rağmen tezkire sayfalarında, hâlâ kişiliği ve eserleri edebiyat araştırmacıları ve şiir tutkunları için bilinmeyen şairler vardır. Söz konusu şairler bilim dünyasına tanıtılana kadar Osmanlı şiiri için söylenebilecek hiçbir fikir tam değildir.

Araştırmamıza konu olan Râmiz Mehmed Efendi (ö. 1173) yaşadığı dönem ve coğrafya itibariyle, içerik ve söyleyiş bakımından özgün sayılabilecek şiirleri itibariyle dikkat çekici bir isimdir. Râmiz, Osmanlı'nın şair yetiştirmede en bereketli bölgesinde, Rumeli'de, doğmuş ve yaşamıştır. Devletin tecrübe ettiği idarî 'yaprak dökümü' bu bölgeden başlamıştır. 18. asrın çalkantılı olaylarının ve bu olaylar arasında geçici bir sükûn dönemi olarak idrâk edilen Lâle Devri'nin Rumeli coğrafyasına yansımalarını, klasik şiirin imkânları çerçevesinde, Râmiz'in şiirlerinde ipuçları hâlinde görmek mümkündür.

Öte yandan 18. asır, Nedim ile yakaladığı 'şuh eda'sıyla, Nâbî'den tevarüs ettiği hikmetli söyleyişleriyle ve yine önceki asırdan devraldığı Sebki Hindî üslûbuyla edebiyat tarihi açısından da oldukça önemli bir dönemdir. Râmiz Mehmed Efendi saydığımız her üç tarzda da şiir yazmıştır. Ama onda Nedîmâne üslup daha etkili olmuştur. Şairin, İstanbul'un muhtelif yerleri için yazdığı müfredleri bu bakış açısıyla değerlendirilmelidir.

Çalışmamızı hazırlarken Râmiz Divanı'nı ve şairden söz eden diğer kaynakları inceleyerek Râmiz'in hayatı, kişiliği ve sanatına dair bilgi vermeye çalıştık. Şairin divanının transkripsiyonlu metnini hazırlayarak çalışmamıza ekledik. Metinde geçen yer, şahıs ve eser adlarını "Sistemik Metin İndeksi" bölümünde bir arada sunduk.

Tezimizi hazırlarken tabî ki zorluklarla karşılaştık. Bu zorlukları yenmemde bilgi ve tecrübesiyle bana destek olan sayın hocam Prof. Dr. Mehmet ARSLAN'a; bana sabır ve azim aşılayan, kimi zaman benimle bu yükü paylaşan hayat arkadaşşıma şükranlarımı sunuyorum. Çalışmamızın muhtelif aşamalarında dostluklarına ve becerilerine sığındığım meslektaşım Hakan CAN'a , hocam Dr. İbrahim DELİCE'ye duyduğum minnettarlığı ayrıca belirtmek isterim.

Râmiz Mehmed Efendi ve şiirleri hakkında hazırladığımız bu tezimizin araştırmacılara, hiç olmazsa bir şiir materyali olarak, yardımcı olacağını düşünüyoruz. Kimse bilerek hata yapmak istemez. Çalışmamız sırasında elimizdeki malzemeyi titizce, dikkatle değerlendirmek istedik. Hata yapmamaya gayret ettiğimizden eminiz. Tezimize yöneltilecek her türlü yapıcı, bilimsel eleştiriyi olgunlukla ve sevinerek kabul edeceğiz.

ÖZET

Râmiz Mehmed Efendi, Osmanlı İmparatorluğunun 18. asrını görmüş; bu dönemin siyasî ve sosyal çöküntülerini yaşamış bir şairdir. I. Mahmud, III. Osman ve III. Mustafa'nın saltanatlarını idrâk eden şairin mesleği kadılık ve müderrisliktir. Hayatının büyük bir bölümünü Rumeli şehir ve kasabalarında geçiren Râmiz, Selânik sancağına bağlı Karaferye kasabasında doğmuştur. Kaynaklarda şairin 1173 yılında öldüğü yazılıdır.

Şiirde daha ziyade Nedim'i örnek alan Râmiz, Lâle Devrinin kendine özgü havasını özellikle gazelleriyle yansıtmayı bilmiştir. Şairin bu üslupla yazdığı şiirleri mürettep divanında toplanmıştır. Râmiz Mehmed Efendi'nin bilinen tek eseri Divanıdır.

Çalışmamızın "Giriş" bölümünde Râmiz'in yaşadığı dönemin sosyal, kültürel ve siyasî özellikleri ana hatlarıyla anlatılmıştır. "I. Bölüm"de şairin hayatı, sanatı, kişiliği ve şiir görüşüyle beraber Râmiz Divanı'nın yazma nüshalarının tavsifi de verilmiştir.

Çalışmanın "II. Bölüm"ünde Râmiz Divanı üzerinde yaptığımız biçim ve içerik incelemesinin sonuçları verilmiştir.

Divanda yer alan manzumeler, iki yazma nüsha karşılaştırılarak transkripsiyonu yapılmıştır. Transkripsiyonlu metin tezimizin sonuna eklenmiştir. Râmiz'in Edirne tekkelerinin isimlerini sıraladığı mesnevisi başka alanlarda araştırma yapanların da ilgisini çekecektir.

Tezin hazırlanması sırasında doğrudan veya dolaylı olarak yararlanılan eserler, "Kaynakça" kısmında sıralanmıştır. Râmiz Divanında geçen şahıs, yer ve eser adları tespit edilmiş; manzume ve beyit numarası belirtilerek "Sistemik Metin İndeksi" başlığı altında bir araya getirilmiştir.

SUMMARY

Ramiz Mehmed Efendi is a poet who saw the 18th century of the Ottoman Empire and lived the political and social debris of this era. The occupation of the poet, who comprehended Mahmud I, Osman III and Mustafa III's reigns, was Moslem judge and teacher in a medrese. Ramiz who lived the large part of his life in the cities and counties of Rumeli was born in Karaferye where is a town near Selanik. According to some sources, it is written that the poet died in 1173 of the Heglra year.

In the poem, the poet who extremely took Nedim as a model succeeded in reflecting Lale Devri atmosphere especially in his lyric poems. Ramiz's only work which is known is a Turkish Divan.

The era, Ramiz lived, is mentioned in the entrance part with its common lines. In the first section, except Ramiz Mehmed Efendi's life, art, personality and poem opinion also the features of his Divan's writings are explained.

In the second part of this study, the conclusions of the figure and content examination which is dealt about Divan are given.

The poems and writing copies which take part in Divan were transcribed into Latin letters by being compared. In the result of copy comparisons, it is determined that Ramiz has 8 qaida; 60 history poems; 168 lyric poems; 1 tahmîs and 2 murabba; 47 stanzas; 17 müfred; 5 lugaz; 5 hymns and 2 mesnevi and these are given in the third part of our study. Mesnevi, in which the names of Edirne dervish lodges are lined up, is an important material for the researches which can be applied to other fields.

We stated the works we utilized during our study in the bibliography part. Also we gathered the place, person and work names that take place in Ramiz Divan in "Systematic Text Index" section by giving a poem and a verse number.

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser.

s. : Sayfa.

C. : Cilt.

G : Gazel

K : Kaside

T : Tarih

Ms : Musammatlar

Mk : Mukatta'ât

Mf : Müfred

L : Lugaz

İ : İlahi

Z : Zendost

EHME : Esâmi-i Hankah-ı Mahmiyye-i Edirne

S1 : Râmiz Divanı'nın Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Efendi 444 numarada kayıtlı yazma nüshası

S2 : Râmiz Divanı'nın Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2639/1 numarada kayıtlı yazma nüshası

yay. : yayını

ö. : Ölümü

v.b. : Ve benzeri

szb. : Sözbaşı

bkz. : Bakınız

v. : varak

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I.....
ÖZET.....	III.....
SUMMARY.....	IV.....
KISALTMALAR.....	V.....
İÇİNDEKİLER.....	VI.....
GİRİŞ.....	1.....
A. SİYASİ VE SOSYAL DURUM.....	1.....
B. KÜLTÜREL VE EDEBİ DURUM.....	2.....
I. BÖLÜM: RÂMİZ MEHMED EFENDİ.....	4.....
A. HAYATI.....	4.....
1. DOĞDUĞU YER.....	4.....
2. AİLESİ VE ADI.....	5.....
3. EĞİTİMİ VE MESLEK HAYATI.....	6.....
4. ÖLÜMÜ.....	7.....
5. DOSTLARI VE YAKIN ÇEVRESİ.....	7.....
B. KİŞİLİĞİ.....	8.....
1. KARAKTER ÖZELLİKLERİ.....	8.....
2. DİNİ YÖNÜ.....	9.....
C. EDEBİ YÖNÜ.....	10.....
1. SANATI.....	10.....
2. DİL ÖZELLİKLERİ.....	12.....
ATASÖZLERİ VE DEYİMLER.....	13.....
3. ŞİİR VE ŞAİRE DAİR GÖRÜŞLERİ.....	13.....
D. ESERLERİ.....	15.....
RAMİZ DİVANI NÜSHALARININ TAVSİELİ.....	15.....
II. BÖLÜM: ŞEKİL VE MUHTEVA İNCELEMESİ.....	19.....
A. ŞEKİL İNCELEMESİ.....	19.....
1. NAZİM ŞEKİLLERİ.....	19.....
a. Kasideler.....	20.....
b. Tarihler.....	22.....
c. Gazeller.....	24.....
d. Musammatlar.....	27.....
e. Kıt'alar.....	27.....
f. Müfredler.....	28.....

g. Lugazlar.....	29.....
h. İlahiler.....	29.....
1. Mesneviler.....	30.....
1. Farsça ve Arapça Manzumeler.....	31.....
2. NAZİM TÜRLERİ.....	31.....
3. EDEBÎ SANATLAR.....	33.....
B. MUHTEVA İNCELEMESİ.....	37.....
1. DİN.....	37.....
a. Allah.....	37.....
b. Peygamberler.....	37.....
Hz. Muhammed.....	37.....
Hz. Yusuf ve Hz. Yakub.....	38.....
Hz. İsa.....	38.....
Hz. Süleyman.....	38.....
Hz. Hızır.....	38.....
Hz. Nûh.....	39.....
Hz. Dâvud.....	39.....
Hz. İbrahim ve Hz. İsmail.....	39.....
c. Diğer Dinî Şahsiyetler.....	39.....
Hz. Ali.....	39.....
Hz. Hüseyin.....	39.....
Hz. Osman.....	40.....
Hz. Havvâ.....	40.....
d. Kutsal Kitaplar.....	40.....
e. Ayet ve Hadisler.....	40.....
Besmele.....	40.....
“Ahsen-i takvîm”.....	41.....
“Vemâ erselnâke”.....	41.....
“Kullü men”.....	41.....
“Levlâke”.....	41.....
“Mevt-i âlem, mevt-i âlimledir”.....	41.....
“Men-‘aref”.....	41.....
f. Dinî Kavramlar.....	41.....

Şeriat.....	42.....
İslâm.....	42.....
Ka'be	42.....
Zemzem.....	42.....
Defter-i a'mal.....	42.....
Hamd.....	43.....
Kazâ.....	43.....
Cennet.....	43.....
Kıyâmet	43.....
Ecel.....	43.....
Oruç	43.....
Sünnet.....	43.....
Kevser.....	44.....
Günah.....	44.....
Ecr	44.....
Dua.....	44.....
Siyadet.....	44.....
Bezm-i Elest.....	44.....
İstavroz.....	44.....
2. TASAVVUF.....	45.....
a. Tasavvufî Şahsiyetler.....	45.....
Şeyh Ahmed Zehrî Efendi.....	45.....
Hallâc-ı Mansur.....	45.....
b. Tasavvufî Mekânlar (Edirne Tekkeleri.).....	45.....
c. Tarikatlar.....	49.....
Alevîlik.....	49.....
Melâmîlik.....	50.....
Halvetîlik.....	50.....
Mevlevîlik.....	50.....
d. Tasavvuf Terimleri.....	50.....
Fenâ-bekâ.....	51.....
İhlas.....	51.....
Mâsiva	51.....

Hakikat.....	52.....
Tecellî.....	52.....
Çille	52.....
Sulûk ehli.....	53.....
Mürşid.....	53.....
Tecerrüd.....	53.....
Nefs.....	53.....
Zıkr.....	54.....
Gaflet.....	54.....
3. ŞAHISLAR.....	54.....
a. Tarihî Şahsiyetler.....	54.....
Abbasî Hükümdar ve Devlet Adamları.....	54.....
Osmanlı Padişahları.....	55.....
Osmanlı Devlet Adamları.....	55.....
Râtîb Ahmed Paşa.....	55.....
Ali Paşa (Hekimbaşızade).....	56.....
Şeyhülislâmlar.....	56.....
Diğer Devlet Adamları.....	56.....
b. Mitolojik ve Efsanevî Şahsiyetler.....	56.....
Mitolojik Şahsiyetler.....	56.....
İskender.....	56.....
Feridun ve Husrev.....	56.....
Rüstem.....	57.....
Cem ve Dârâ.....	57.....
Büzürgmîhr.....	57.....
Hâmân.....	57.....
Hikâye Kahramanları.....	57.....
Ferhad ve Şîrin.....	58.....
Leylâ ve Mecnun.....	58.....
Vâmîk.....	58.....
c. Sanat, Düşünce ve Bilim Adamları.....	58.....
Sanatkâr Şahsiyetler.....	58.....

Şairler.....	58.....
Türk Şairleri.....	58.....
Hâkânî Mehmed Bey.....	58.....
Rüşdî.....	59.....
Selânikli Arîf.....	59.....
Musîb.....	59.....
Zekî.....	59.....
Sâfî.....	59.....
Diğer Şairler.....	60.....
Hâtem-i Tâî.....	60.....
Hâkânî, Muhteşem, Sâib ve Kemâl-ı İsfahanî.....	60.....
Vassâf.....	60.....
Diğer Sanatkârlar.....	60.....
Mânî.....	60.....
Bilim ve Düşünce Adamları.....	60.....
Aristo.....	61.....
Eflatun.....	61.....
İbn-i Sînâ.....	61.....
Fahreddin-i Razi.....	61.....
Beyhekî, Elma'î ve Hucendî.....	61.....
d. Diğer Şahsiyetler.....	61.....
4. CEMİYET VE KÜLTÜR.....	62.....
a. Kavimler, Ülkeler, Şehirler, Coğrafyalar.....	62.....
Kavimler.....	62.....
Arnavut.....	62.....
Tatar.....	63.....
Yemenli, Arap.....	63.....
Mağribli.....	63.....
Hindû.....	63.....
Ülkeler ve Şehirler.....	63.....
Fas.....	63.....
Çin.....	63.....

Acem.....	64.....
Mısır.....	64.....
Hoten.....	64.....
Hıttı-i Osmanlıyan.....	64.....
İstanbul.....	64.....
Haliç.....	64.....
Eyüp.....	64.....
Bulgurlu.....	65.....
Çizmeli.....	65.....
Arnavutköy.....	65.....
Kız Kulesi.....	65.....
Kandilli.....	65.....
Göksu.....	66.....
Sütlüce.....	66.....
Tophane.....	66.....
Rumeli.....	66.....
Sofya.....	66.....
Karaferye.....	67.....
Selânik.....	67.....
İştîp.....	67.....
Dirina, Elbasan, Manastır, Tırhala, Sarıgöl, Topçular Köyü.....	67
Edirne.....	67.....
Bedehşan.....	67.....
Keşmir.....	68.....
İsfahan.....	68.....
Dığer Coğrafi Unsurlar.....	68.....
Nil.....	68.....
Bahr-i Umman.....	68.....
Kâf Dağı.....	68.....
b. Meslekler.....	68.....
Kuyumculuk.....	68.....
Denizcilik.....	69.....

Çobanlık.....	69.....
Askerlik.....	69.....
Yöneticilik.....	70.....
Hilâfet.....	70.....
Şeyhülislamlık.....	70.....
Kadılık.....	70.....
Niyâbet.....	70.....
Muftuluk.....	71.....
Ciltçilik.....	71.....
İmam-hatiplik.....	71.....
Berberlik.....	71.....
Terzilik.....	71.....
c. Sanat Dalları.....	71.....
Mimarî.....	71.....
Resim ve Nakış.....	71.....
Hat.....	72.....
Tezhib.....	72.....
Musikî.....	72.....
d. Bilim Dalları.....	73.....
Tıp.....	73.....
Eğitim.....	73.....
İlm-i Ahkâm.....	73.....
İlm-i Nücûm.....	74.....
e. Spor, Oyun ve Eğlence.....	74.....
Oyunla İlgili Tabirler.....	74.....
Okçuluk.....	74.....
Avcılık.....	74.....
Gûy-çevgân.....	75.....
Tavla.....	75.....
Satranç.....	75.....
f. Eserler.....	75.....
Kitaplar ve Mecmualar.....	75.....

Kânûn.....	75.....
Netâylc-i Fünûn.....	76.....
Erjeng.....	76.....
Mesnevî.....	76.....
Hilye-i Hâkânî.....	76.....
Mimarî Eserler.....	76.....
Sarh-ı Hâmân.....	76.....
Kasr-ı Havernak.....	77.....
Beylerbeyi Kasrı.....	77.....
Diğer Mimarî Eserler.....	77.....
g. Sosyal Hayat.....	77.....
Sosyal Mekânlar.....	77.....
Hastane.....	77.....
Tekke.....	77.....
Mahkeme.....	77.....
Ekonomik Hayat.....	78.....
Ticaret.....	78.....
Alış veriş.....	78.....
Dellâl.....	78.....
İflas.....	78.....
Satılan Malları Ellemek.....	78.....
Halk Hayatı.....	79.....
Gelin.....	79.....
Alın yazısı.....	79.....
Sakal başı dağıtmak.....	79.....
Bayram geleneği.....	79.....
Yasaklamalar.....	79.....
Dolunayın Ketenleri Çürütmesi.....	80.....
El Falı.....	80.....
Rüya tabiri.....	80.....
Çocuğun diline acı şeyler sürmek.....	80.....
5. İNSAN.....	80.....

a. Genel Olarak İnsan Anlayışı.....	80...
b. Sevgili.....	80.....
Yüz.....	81.....
Zülf.....	82.....
Çeşm.....	82.....
Gamze.....	83.....
Kaş.....	84.....
Ben.....	84.....
Hat.....	84.....
Leb.....	85.....
Ağız.....	86.....
Yürüyüş.....	86.....
Ayak.....	86.....
Kûy.....	87.....
Diş.....	87.....
Soy.....	87.....
Ten.....	87.....
Sine.....	87.....
Bel.....	88.....
Alın.....	88.....
Gerden.....	88.....
Dest.....	88.....
Ter.....	88.....
Elbise.....	88.....
Duğme.....	89.....
c. Âşık.....	89.....
d. Rakîb.....	90.....
e. Rind- zahid.....	92.....
5. TABİAT VE EŞYA.....	95.....
a. Kozmik Âlem.....	95.....
Kozmografi Anlayışı.....	95.....
Felek.....	96.....
Kavs-i Kuzah.....	96.....

Kurs-ı Felek.....	96.....
Gezegener ve Yıldızlar.....	96....
Güneş	96.....
Nahid.....	96.....
Bircîs.....	97.....
Süreyyâ.....	97.....
b. Zaman.....	97.....
Günün Bölümleri.....	97.....
Gece ve Gündüz.....	97.....
Sabah ve Akşam.....	97.....
Takvim Zamanı.....	97.....
Günler.....	98.....
Aylar.....	98.....
Muharrem.....	98.....
Şevval.....	98.....
Receb.....	98.....
Ramazan.....	98.....
Mevsîmler.....	98.....
Bahar	98.....
Yaz	99.....
Hazân.....	99.....
Şitâ.....	99.....
c. Anasır-ı Erbaa.....	99.....
d. Hayvanlar.....	100....
Efsanevî Nitelik Taşıyan Hayvanlaar.....	100.....
Ankâ.....	100.....
Hümâ.....	100.....
Şebdîz	100.....
Tepegöz.....	100.....
Kuşlar ve Kûmes Hayvanları.....	100.....
Bülbül.....	100.....
Şehbaz.....	101.....

Tutî	101.....
Zağ.....	101.....
Şahin.....	101.....
Kebg.....	102.....
Bûm	102.....
Tezerv	102.....
Horoz.....	102.....
Sürüngenler ve Böcekler.....	102..
Semender.....	102.....
Ef'î.....	102.....
Mûr	103.....
Balıklar.....	103.....
Memeli Hayvanlar.....	103.....
At	103.....
Gusfend ve şîr.....	103.....
Gürg ve kuzu.....	104.....
Ahû	104.....
Seg.....	104.....
Gürbe	104.....
e. Bitkiler.....	104.....
Genel İfadeler.....	104.....
Devha	105.....
Sebze, Giyah.....	105.....
Şükûfe	105.....
Ağaçlar.....	105.....
Serv.....	105.....
Ar'ar	105.....
Çenâr.....	105.....
Nahl	105.....
Meyveli ve Yemişli Bitkiler.....	106.....
Rümman	106.....
Çiçekler ve Otlar.....	106.....

Gül.....	106.....
Yasemen	107....
Nergis.....	107....
Sünbül.....	107....
Fesleğen.....	107....
Şebbû.....	107....
Lâle.....	107....
f. Eşya.....	107....
Yiyecek ve İçecek Maddeleri.....	107..
Yemekler.....	108....
Arnavut ciğeri.....	108..
Kebâb.....	108....
Tatlılar.....	108....
Sabunî helva.....	108..
Helva.....	108....
Gül-şeker.....	108....
Kumaşlar ve Giyim Eşyaları.....	108.
Hırka.....	109....
Hilat.....	109....
Came	109....
Dîbâ.....	109....
Sine-bend.....	109....
Küleh	109....
Destâr.....	109....
Rıda.....	110....
Bürka	110....
Tennûre.....	110....
Şalvar.....	110....
Biniş.....	110....
Ferve-i kakum.....	111....
Ev Eşyaları.....	111....
Aydınlatma Araçları.....	111..

Pıster.....	112....
Micmer.....	112....
Mehd	112....
Seccade.....	112....
Kufl	112....
Şişe	113....
Kâse.....	113....
Sûzen ve Rîşte.....	113....
Çârûb	113....
Sabun.....	113....
Fağfur.....	113....
Tabak.....	113....
Leğen ve ibrik.....	114....
Cameken.....	114....
Kuze-i tıynî.....	114....
Meşrebe	114....
Aksesuarlar, Sûs Eşyaları ve Malzemeleri.....	115
Cüzdân.....	115....
Tutiya	115....
Gaze	115....
Avize-i gûş.....	115....
Asâ.....	115....
Şane	116....
Mühr	116....
Nítak.....	116....
Tesbih.....	116....
Savaş Aletleri.....	116....
Tîğ	116....
Keman	117....
Hadeng.....	117....
Hançer.....	117....
Mükeyyifât.....	117....

Beng.....	117.....
Şarap	117.....
Anberiyye	118...
Musikî Aletleri.....	118....
Daire.....	118....
Tanbur.....	118....
Ney.....	119....
Çehâr-pâre.....	119....
Spor, Oyun ve Eğlencelerle İlgili Araçlar.....	119
Çübîn-i siyâset.....	119....
Dâm	119.....
Şeşder.....	119....
Diğer Eşya ve Maddeler.....	119..
Kilk	120....
Defter	120....
Devât.....	120....
Kâğıt	120....
Dûde.....	120....
Kâleb	120....
Minfaha.....	121....
Tîşe.....	121....
Terazı.....	121....
Kabak.....	121....
Âlet-i saykal.....	121....
DEĞERLENDİRME.....	122....
KAYNAKÇA.....	124....
METİN KURMADA İZLENEN YOL.....	127.
III. BÖLÜM: TRANSKRİPSİYONLU METİN.....	129
IV. BÖLÜM: SİSTEMATİK METİN İNDEKSİ (ŞAHİS - MEKAN - ESER.)	
.....	347.....

GİRİŞ¹

A. 18. YÜZYILDA SİYASİ VE SOSYAL DURUM

Râmiz'in hayatı, eserleri ve şiir dünyasını incelemeye geçmeden önce, onun yetiştiği dönemin tarihi, edebi, sosyal ve kültürel durumunu ana çizgileriyle hatırlamak yerinde olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklama devrinden sonra gelen 18. yüzyıl devletin tükenişinin dönemidir. İmparatorluk, bir taraftan art arda gelen savaşlar ve yenilgiler, bir taraftan da iç karışıklıklar ve ekonomik sıkıntılarla sarsılmaktadır. Devlet yönetiminde sık sık aziller gerçekleştirilmektedir. Asrın hemen başında yapılan Karlofça Antlaşması, savunmaya geçişin başlangıcıdır.

Lâle Devri'ne III. Ahmed (1703-1730) ve onun yeniliklere açık, sanata düşkün veziri İbrahim Paşa damgasını vurmuştur. Sultan III. Ahmed'den sonra gelen Osmanlı hükümdarları şunlardır:

- I. Mahmud (1730-1754)
- III. Osman (1754-1757)
- III. Mustafa (1757-1774)
- I. Abdülhamid (1774-1789)
- III. Selim (1789-1808)

18. yüzyıl Batıyı tanıma ve reform çabalarıyla geçer. Avrupa devletlerini, özellikle de askerî yönlerini, incelemek amacıyla Batıya elçiler gönderilir. Koca Ragıp Paşa, Halil Hamit Paşa gibi devlet adamlarının bu alandaki katkıları önemlidir. Hekimoğlu Ali Paşa, Silahdar Ali Paşa, Kabakulak İbrahim Paşa, Topal Osman Paşa, İsmail Paşa, Yeğen Mehmed Paşa, Nailî Abdullah Paşa gibi pek çok isim sadarete bulundursa da önceki cümlede zikredilenler kadar faal olamamışlardır. Ancak bu faaliyetlerden umulan sonuçlar elde edilemez.

¹ "GİRİŞ" kısmının hazırlanmasında şu kaynaklardan yararlanılmıştır: Mine MENGİ, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yay., Ankara 1995; Hasibe MAZIOĞLU, Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik, Akçağ Yay., Ankara 1992; Osman HORATA, Esrar Dede Hayatı Eserleri Şiir Dünyası ve Divanı, Kültür Bak. Yay., Ankara 1998; Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî, (yay. haz. N. AKBAYIR, eski yaz. akt. S. A. KAHRAMAN, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996, C.I.

B. 18. YÜZYILDA KÜLTÜREL VE EDEBİ DURUM

Askerî ve siyasî sorunların kültürel hayata yansımaları daha sonraki dönemlerde görülecektir.

Pasarofça Antlaşmasının temin ettiği sükunet ortamı 1730'a kadar devam eder. Lale Devri olarak anılan bu döneme edebiyat sahasında Nedim, idari sahadaysa Nevşehirli Damat İbrahim Paşa damgasını vurmuştur. Bir zevk safa dönemi olarak tanımlanan Lale Devrinin en önemli yeniliği devlet eliyle matbaanın kurulmuş olmasıdır. Bu yolla Arapça ve Farsça eserlerin yanında birçok Türkçe eser de basılarak kültürel hayata ivme kazandırılmıştır. Matbaanın açılması başta olmak kaydıyla birçok medrese ve kütüphanenin faaliyete geçirilmesi etkisi bugüne dek gelen olumlu icraatlardır.

Lale Devriyle başlayan kültürel canlılık I. Mahmud (1730-1754)'un hükümdarlığında da devam eder. Bu hareketin hızını arttırması, kendisi de bir sanatkar olan III. Selim'in dönemine rastlar. Avrupa'ya açılmanın ilk ciddi belirtileri padişahın icraatlarında açıkça görülür. III. Selim'in Bektâşiliğin yerine Mevleviliğin etkinliğini arttırmaya yönelik uygulamalarının kültür hayatına etkisi hissedilmiştir.

Osmanlı edebiyatında, edebiyatın bütünü kapsayan, köklü değişiklikler getiren bir yenilik bu asırda görülmez. Eskiye takip veya taklit etmek yine hakim davranıştır. Orijinal ve kalıcı olmayı asrın başında Nedim, sonlarında da Şeyh Galib yakalayabilmiştir. Mahalli olanın edebiyata yansması, Lale Devri havasının şiire girmesi Nedim'in sanatıyla karşımıza çıkar. Tasavvuf tecrübesiyle şiirler yazan Şeyh Galib, "Sebk-ı Hindi" üslubunun 18. asırdaki temsilcisidir. Buna rağmen "mahallileşme", Galib'de de görülür.

18. asır Osmanlı edebiyatının en dikkate değer özelliklerinden birisi de İran etkisinin şiirden, neredeyse, silinmesidir. Artık şairlerin örnek aldıkları veya yarıştıkları kişiler, kendilerinden önceki Osmanlı şairleridir. Nefî kasideleriyle, Nabî 'hikemî' gazelleriyle, Nedim yerli ve şuh edasıyla sonraki şairlere rehberlik etmiştir. Koca Ragıp Paşa, Dürri, Hazık, Fitnat Hanım gibi şairler Nabî'nin yolunu tutmuştur. Ali İzzet Paşa, Çelebizade Asım, Enderunlu Fazıl gibi sanatkarlar ise 'yerli ve şuh' olanı tercih eden şairlerdir.

Nesir sahasında önceki asırda olduğu gibi bu asırda da, üç üslupta eser verilmiştir. Asım Tarihi sade nesre; Safayî Tezkiresi orta nesre ve Salim Tezkiresi süslü nesre örnek teşkil eder.

I. BÖLÜM: RÂMİZ MEHMED EFENDİ

Râmiz hakkında elde ettiğimiz bilgi ve bulguların sınırlı olduğunu belirterek başlayalım. Şairle ilgili kaynak eserlerin önemli bir bölümü şüara tezkirelerdir. Fakat bunlar da birbirinden pek farklı bilgiler vermemektedir. Şefkat², Silâhdâr-zâde³ ve Râmiz (Azizzade)⁴ çalışmamız sırasında görülmüş ve Râmiz Mehmed Efendi'yle ilgili kısımları incelenmiştir. Bunlara göre daha yeni bir eser olan Sicill-i Osmânî'de de şairimize dair bir madde vardır.⁵ Biyografik sözlükler ve ansiklopedilerin çoğunda Râmiz'e dair bir bilgi yok. Olanları da tezkirelerin hulâsasından öteye geçmemiştir.

Şairi tanımamıza yardımcı olan en zengin kaynak yine kendisinin Dîvân'ıdır. Râmiz'in hayatı ve kişiliğine dair pek çok bilgi şiirlerinde mevcuttur.

A. HAYATI

1. DOĞDUĞU YER

Râmiz'in hangi yılda doğduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat incelediğimiz kaynakların tamamı onun Karaferyeli olduğunda birleşmektedir.⁶ Selanik sancağına bağlı ve Selanik Körfezine oldukça yakın olan bu kasabaya Yunanca "beria" veya "verria" denilirdi. Türkçe "kara" sıfatının verilmesi Osmanlı döneminde olmuştur. Karaferye 1430'dan 1912'ye kadar Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. O devirde kasaba nüfusunun dörtte biri müslümandı. Kasabada Rumlar, Bulgarlar ve Ulahlar da yaşamaktaydı.⁷

2 Şefkat-i Bağdâdî, Tezkire-i Şu'arâ-i Şefkat, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Efendi Tarih bölümü 770, v. 89-90-91.

3 Silâhdâr-zâde Mehmed Emin, Tezkire-i Şu'arâ, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Efendi Tarih bölümü 795, v. 29.

4 Aziz-zâde Hüseyin Râmiz, Âdâb-ı Zurefâ ('Tezkiretü's-şu'arâ' adıyla kayıtlı), İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Efendi Tarih bölümü 762, v. 108.

5 Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî, (yay. haz. N. Akbayır, eski yaz. akt. S. A. Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996, C. IV., s. 1349.

6 Şefkat-i Bağdâdî, a.g.e., v.89.
Silâhdâr-zâde Mehmed Emin, a.g.e., v.29.
Aziz-zâde Hüseyin Râmiz, a.g.e., v. 108.

7 'Karaferye' ile ilgili söylediklerimiz şu eserde verilen bilgilerin özettir: İslâm Ansiklopedisi, M.E.B. yay. İstanbul 1955, C. 6.

Karaferye'nin etnik, kültürel, ekonomik veya sosyal yapısına dair Râmiz Divanı'nda ciddî bir işaret yok. Şair doğduğu kasabanın adını genellikle tarih manzumelerinde anmaktadır.⁸

2. AİLESİ VE ADI

Asıl adı "Seyyid Muhammed"⁹ olan Râmiz'in babası, babasının mesleği gibi hususlarda bilgi sahibi değiliz. Râmiz Tezkiresi'nde şairin lakabının "Sarica-zâde"¹⁰ olduğu kayıtlıdır. Şefkat ve Silâhdâr-zâde ise "Sarı Râmiz demekle meşhûr"¹¹ ifadesine yer verir. Şeklen kumral olmasıyla babasına benzediğini tahmin ettiğimiz Râmiz Mehmed Efendi'nin annesi, "salihât"tan bir kadın olan Atîke Hanım (ö.1165)'dir.¹²

Şairin iki oğlunun adını, Râmiz Dîvânı'ndaki tarih manzumelerinden öğreniyoruz. Şu beyitte oğlu Ahmed'in doğumuna

*Şeherde toğdı Nâhîd eyledi tebşîr târîhin
Takaddüm eyledi mihrin tulû'-ı kevkeb-i Ahmed (T 5/4);*

diğer beyitte de oğlu Seyyid Mahmûd'un ölümüne tarih düşülmüştür:

*Didi târîhini giryân olarak Râmiz-i zâr
Ola Mahmûd'a maqâm kâh-ı cinân-ı 'ulyâ (T 16/5)*

Başka bir tarih manzumesinde de şairin yeğeni Seyyid Ahmed Reşîd'in adı anılmaktadır.¹³

Râmiz'in hem kendisinin hem de akrabalarının "Seyyid" ünvanını almış olmaları ailenin Peygamber soyundan gelen, saygın ve seçkin bir aile olabileceğini düşündürmektedir.

Yeri gelmişken Râmiz'in lakabının Sicill-i Osmânî'de belirtildiği gibi "Çariçezâde" değil, "Saricazâde" olduğunu hatırlatalım.¹⁴

⁸ bkz. T/6, T/20, T/26, T/38, T/53.

⁹ Şefkat-i Bağdâdî, a.g.e.v. 89.
Silâhdâr-zâde Mehmed Emin, a.g.e., v. 29.
Aziz-zâde Hüseyin Râmiz, a.g.e., v. 108.

¹⁰ Aziz-zâde Hüseyin Râmiz, a.g.e., v. 108.

¹¹ Şefkat-i Bağdâdî, a.g.e., v. 89.
Silâhdâr-zâde Mehmed Emin, a.g.e., v. 29.

¹² bkz. T 57/2.

¹³ bkz. T 52/6.

¹⁴ Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî, (yay. haz. N. Akbayır, eski yaz. akt. S. A. Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996, C. IV, s. 1349.

3. EĞİTİMİ VE MESLEK HAYATI

Râmiz'in müderrislik ve naiblik yapmış olması, Arapça ve Farsça'yı şiir yazacak kadar iyi bilmesi onun ciddî bir eğitim aldığını gösteriyor. Ancak ilgili kaynaklarda şairin nerede ve kimlerden eğitim aldığına dair bilgi verilmiyor. Râmiz'in aşağıdaki beyitleri bu konuya az da olsa açıklık kazandırıyor. Buna göre şairimiz bir müddet memleketinde, Karaferye müftülüğü de yapmış olan Sâlih Efendi (ö.1144?)'den ders almıştır.

Etkiyâ-yı ümmet-i merhûmeden Şâlih idi

Oldı bu sırr-ı hafî ism-i şerîfinden 'ayân

Meclis-i 'ilminden olmuşdı bu ahkâr müstefîd

Eylemişdim her sözüñ mecmû'a-ı kalb ü zebân

Nice müddet kesb idüp iksîr-i da'vâtüñ anuñ

Ser-nisâb-ı fehmin olmuşdı be-feyz-i Müste'ân (T 20/6,7,8)

Silahdarzade, eserinde Sarı Râmiz'in "erbab-ı niyâbet"ten ve "Edirne müderrisi olduğunu söylüyor.¹⁵ Niyabette bulunduğu yerler hakkında kesin hükme varmak oldukça zordur. Ancak Edirne'de müderrislik yapmış olduğunu şairin Edirne tekkeleri hakkında yazdığı mesnevisi teyid eder. Râmiz Mehmed Efendi'nin mesleğine dair bilgiler Râmiz (Azizzade) ve Şefkat tezkirelerinde de tekrar edilir.¹⁶

Râmiz'in İstanbul'un muhtelif yerlerine dair müfredleri vardır. Belli ki şair İstanbul'da da bulunmuştur. Ancak Râmiz'in hangi sebeple bu şehre geldiğini bilemiyoruz. Şiirlerinde isimlerini andığı yerleşim merkezleri Sarı Râmiz'in gidip gördüğü yerler hakkında tahmin yürütmemize yardımcı olur. Selanik, Elbasan, Tırhala, İştîp, Sofya, Edirne, Dirina, Manastır... Bunların tamamı Rumeli şehir ve kasabalarıdır. Görülüyor ki Sarıcazade Râmiz'in meslek hayatı Rumeli coğrafyasında geçmiştir.

Râmiz Dîvânı'nda, geneli itibariyle, karamsar bir tablo yok; ama şair kimi isteklerini, yakınmalarını, uğradığı haksızlıkları dile getirmekten de geri durmamıştır. Bir gazelinde 'ümmîd'inin Sofya'da ikamet etmek olduğunu açıkça söyler (bkz. G 153/5). Başka bir şiirinde de Râtîb Ahmed Paşa'dan, 'bühtan' ile gönderildiği sürgüne son vermesini ister. Şairin hangi nedenle ve nereye, ne kadar süreyle sürgüne

¹⁵ Silâhdâr-zâde Mehmed Emin, a.g.e., v. 29.

¹⁶ Şefkat-i Bağdâdî, a.g.e., v. 89.
Aziz-zâde Hüseyin Râmiz, a.g.e., v. 108.

gönderildiğini bilemiyoruz. Sürgünün sekizinci ayında yazdığı beyitlerde hâlini Paşa'ya şöyle arzeder:

Bî-cürüm eylediler dâr ü diyârımdan dûr

Nice bühtân ile âvâre-i deşt ü hâmûn

Heşt mâh eyledim ol hâl ile geşt-i gurbet

Eyledi renci-i kürbet beni dil-haste zebûn

Bulmadım hâlîme bir merhamet eyler dâver

Da'vi-i hakkıımı faşl eyleye ber-'adl-i füzûn (K 7/14,15,16)

Aynı sürgünden mi bahsedilir bilinmez ama yine aynı kişiye hitaben başka bir kasidede vatanına kavuşmak istediğini belirtir ve ondan yardım ister(bkz. K 5/4,5). Paşa'nın da lutfuyla amacına ulaşır(bkz. K 6).

4. ÖLÜMÜ

Râmiz Tezkiresine göre şairimiz Hacc'a da gitmiştir. Bu eserde onun ölümünden söz edilirken "biñ yüz yetmiş üç senesi hilâlinde Hâce-ı şerîfden 'avdetlerinde vefât itdi" ibaresi kullanılmıştır.¹⁷ Ne şiirlerinde ne de diğer kaynak eserlerde şairin Hacc'a gittiğine dair bir kayıt vardır.

Silahdarzâde, Râmiz'in ölüm tarihini 1172 yılı olarak belirtmektedir. Söz konusu tarihin 1173 olduğu husunda Şefkat ve Râmiz (Aziz-zâde) birleşmektedir. Sariczâde Râmiz'in yakın dostu şair Rüşdî, onun ölümüne şu tarihi düşmüştür:

Geldi ser-cümle ehibbâ didi Rüşdî târîh

Nâ'il-i rahmetullâh ola Seyyidâ Râmiz¹⁸

Rüşdî'nin beyitinden de 1173 senesi çıkmaktadır. Şu halde Râmiz Mehmed Efendi'nin hicrî 1173 senesinde öldüğünü söylemek en doğrusudur. Bu tarih, milâdî 1759 yılına karşılık gelir; Sultan III. Mustafâ'nın hükümdarlığının ikinci yılıdır.

5. DOSTLARI VE YAKIN ÇEVRESİ

Hayatının önemli bir kısmında Sarı Râmiz'in dostluğunu devam ettirdiği kişilerin başında Rumeli valisi Râtib Ahmed Paşa (ö.1171) gelir. Ondan hep destek gördüğü, başı sıkıştığında ona müracaat ettiği söylenebilir. Şairin tarihleri, kaside ve

¹⁷ Aziz-zâde Hüseyin Râmiz, a.g.e., v. 108.

¹⁸ Silâhdâr-zâde Mehmed Emin, a.g.e. , v. 29.(beyitte geçen 'Seyyidâ' kelimesi Şefkat Tezkiresinde 'Seyyid' şekliyle verilmiştir.)

gazelleri bu dostluğu belgelemektedir. Râmiz'e şiirlerinde denizcilik tabirlerini kullandıran sebep, bir ara 'kapdân-ı deryâlık' da yapan Paşa'yla münasebetidir. Ona hediyeler sunmuş, ondan hediyeler almıştır. Râtib Ahmed Paşa edebî yönüyle de Râmiz'e yakındır. Dîvân'da 11. gazelde sözü edilen 'âsaf' odur (bkz. G 11/6). Râmiz onu tanzîr eder, hattâ Paşa'nın 'emriyle' gazel yazar (bkz. G 62, G 135).

Râmiz, şiirlerinden çıkardığımız sonuca göre, Sultan III. Osman, Hekimbaşızâde Ali Paşa, Kesriyyeli Ahmed Paşa, Kel Ahmed Paşazâde Ali Paşa, Hatibzâde Yahya Paşa gibi devlet adamlarıyla, doğrudan veya dolaylı olarak münasebet kurmuştur. Şairin şiirlerinde anılan 'ilmiyye' sınıfına mensup isimlerse şunlardır: Ebuîshakzâde Es'ad Mehmed Efendi, Şeyhülislam Abdullah Efendi, Salih Efendi (şairin hocası) ve Mahmud Efendi (Karaferiye müftüsü)'dir.

Sarıcazâde Râmiz'in en yakın dostları şairlerdir derseniz hata etmiş olmayız. Bunlardan şair Rüşdî, aynı zamanda şairimizin aile dostudur (bkz. T 17). Müderrisliği ve kadılığı ile Râmiz'e meslektaş olan Rüşdî'nin ismine Dîvân'da pek çok yerde rastlamak mümkündür. Râmiz' in gazellerinden birisi Rüşdî'ye naziredir (bkz. G 7). Râmiz Dîvânı'nın tek tahmisi yine onun şiirine yazılmıştır. Râmiz bir müzeyyel gazelinde arkadaşını kendisine nazire yazmağa davet eder:

*Nazîre istemeğe Rüşdî-i hüner-gûdan
Vesîle-i sühâna böylece edâ geldi*¹⁹

Selanikli Arîf, Musib, Sâfî, Şeyhî gibi isimler Râmiz'in diğer şair dostlarıdır. Onun şairler nazarında kabul görmesi ve dostlarını şairlerden seçmesi, Râmiz'in hoşsohbet olmasıyla da açıklanabilir.

B. KİŞİLİĞİ

1. KARAKTER ÖZELLİKLERİ

Râmiz Mehmed Efendi'nin "âşinâ-yı mükâleme-i ma'rîfet"²⁰ olduğu hem tezkirelerde hem de kişiliğini yansıtan şiirlerinde görülmektedir. Dîvân'daki 'Zen-dost' mesnevisinde şairin İstanbul'dayken yaşadığı bir eğlence macerası anlatılmaktadır. Râmiz dostlarıyla beraber olmayı, onlarla sohbet etmeyi seven bir şairdir.

19

bkz. G 163/6.

20

Aziz-zâde Hüseyin Râmiz, a.g.e., v. 108.

Şairin tercih ettiği sohbetin niteliği bellidir; o, boş konuşmayı ve yalan söylemeyi sevmez (bkz. Mk 13). Herkese sırrını açmayı hoş görmez. İnsana dürüstlüğü ve saflığı tavsiye eder: *Hemân hâlîş-‘ayâr ol andadur sermâye-i cvfâ.*²¹

Râmiz'in ele aldığı konulara, şiirlerinde işlediği temalara bakıldığında bunların geniş bir yelpazeye dağıldığı görülür: denizcilik, tavla, musikî, halk hayatı, tasavvuf, mimarî... Buradan hareketle şairin kültürlü bir insan olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Sarıcazade Mehmed Râmiz şiirden başka sanatlara da ilgi duymuştur. Aşağıdaki kıt'a onun hat sanatı ortaya koyar:

*Naşını almak için şâhid-i hüsn-i hattıñ
Eyledim merdümek-i dîdemi ‘ayn-ı nokta
Lîk dikkatde kuşûr eyledigimden zâhir
Oldı nokşânımı iş‘âra sebep üç nokta*²²

2. DİNİ YÖNÜ

Râmiz mesleği ve tahsili dolayısıyla İslam'ın kural ve kaidelerine hakimdir. Yer yer oruç ve hac ibadetlerinden söz eder; Edirne tekkelerini isim isim bilmektedir; âyet ve hadislere göndermeler, onlardan iktibaslar yapar. Hac ibadetini ifa ettiği de düşünülürse, dinin Râmiz'in hayatında önemli bir yer tuttuğu sonucuna varılır.

"Esâmî-i Hânkâh-ı Maḥmiyye-i Edirne" başlıklı mesnevîde evvela Mevlevî dergâhını zikretmesi şairin bu tarikata ilgi duyduğunu gösteriyor. Şu kıt'a da bu yargımızı desteklemektedir:

*Gûş it şadâ-yı nâyı şimâḥ-ı derûn ile
Neydügin añla bil ki nedür râz-ı Mevlevî
Her demde hem-dem olmağa sa‘y eyle Râmizâ
Neylersen eyle ol hele dem-sâz-ı Mevlevî*²³

Râmiz Dîvânı'nın bazı yerlerinde "melâmîlik"ten söz edilse de bunlar bir hükme varılacak nitelikte değildir.²⁴

21 bkz. Mk 20.

22 bkz. Mk 26.

23 bkz. Mk 4.

24 bkz. G 81/1, G 107/4, G 127/4.

C. EDEBİ YÖNÜ

1. SANATI

Şairin "işaretle anlatan, gizli ve saklı hâlde söyleyen"²⁵ manasına gelen "Râmiz" mahlasını niçin seçtiğini bilemiyoruz. Ama en azından şiirlerinde meramını işaretle anlatma kaygısı içerisinde olduğu söylenebilir.

Sarıcazâde Râmiz'e 18. yüzyıl edebiyatı içerisinde bir yer ayıracak olsak bu, Nedîm'e yakın bir yer olacaktır. Çünkü Râmiz'in çoğu şiirinde "nedîmâne" bir üslup vardır. Râmiz'in kimi beyitlerinde Nedîm tesiri taklitlere kadar varır. İstanbul'u şiire taşıyan Nedîm bu yönüyle de şaire örnektir. Şair, İstanbul'un Kandilli, Arnavutköy, Söğütözü, Kız Kulesi gibi tabii güzelliği olan yerlerini birer mütredle anmıştır (bkz. Müfredât). Bunlara rağmen Râmiz, Nedîm'in sanatına ulaşamamıştır. İlki Nedîm'e, ikincisi Râmiz'e ait olan şu iki beyitin basitçe mukayese edilmesi bile bu gerçeği ispat eder:

*Yok bu şehir içre senün vaşf itdiğün dilber Nedîm
Bir perî-şûret görünmüş bir hayâl olmuş saña ,
Bir perî ruhsâre dil vermiş gibi gördüm seni
Râmizâ hayretdesin bilmem ne hâl olmuş saña* ²⁶

Bu şiirden başka Râmiz Divanında Nedim yolunda yazılmış, 'nazire' diyebileceğimiz gazeller de vardır. Bunlardan bazılarının mahlas beyitlerini, mukayese imkânı vermesi amacıyla aşağıya alıyoruz.²⁷

*"Nedîmâ bu kumâş-ı heft-reng-i 'âlem-ârâsın
Tırâz-ı mesned-i vâlâ-yı heft-ecrâm için saklar",*

*Yine murg-ı dil-i âvâremi şayd itmege Râmiz
O meh zîr-i külehde kâkülün hep dâm için saklar (G 35/5)*

*"Deste yine o nây-ı Irakîyi al Nedîm
Gitsin nevâ-yı nazm-ı nevin Isfahân'a dek",*

²⁵ F. Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara 1999.

²⁶ bkz. G 4/5.

²⁷ Nedim'in beyitleri şu eserden alınmıştır: Nedîm Divanı, Haz: Doç. Dr. Muhsin MACİT, Akçağ Yay., Ankara 1997.

*Yağdı o mihr rûyını hecr ile Râmizâ
Çıksa 'aceb mi dûd-ı dilim âsumâne dek (G 104/5)*

*"Pek umar teşrîfüñi 'ıydın ikinci gün Nedîm
Gündüzün olmazsa ahşâm olsa da mâni' degül",*

*'Arz-ı dîdâr itmeñi ey meh umar Râmiz bugün
Subh-dem olmazsa ahşâm olsa da mâni' degül (G 112/6)*

Râmiz Divanında yukarıdaki bire bir kafiye, redif ve vezin ortaklığı olan gazellerden başka Nedim'in şiirlerini hatırlatan manzumeler de mevcuttur. Nedim'in kullandığı şekil unsurlarını küçük değişikliklerle Râmiz de denemiştir. Meselâ Nedim'in "-ân söylerem saña" kafiye ve redifiyle yazdığı gazel Râmiz tarafından "-en söylerem saña" kafiye ve redifiyle taklid edilmiştir. Râmiz Divanında bu türlü pek çok örnek bulunabilir.

Şairin Nedim hayranlığı böylesine açık iken Divanın hiçbir yerinde "Nedim" ismine rastlanılamaması dikkat çekicidir. Zira şair nazire olarak kaleme aldığı gazellerinde genellikle tanzîr ettiği şairin ismini anmıştır. Bu durum Nedim'in şiirinin isim belirtmeye lüzum duyulmayacak kadar meşhur olmasıyla açıklanabilir.

Râmiz Dîvânı'nda ara sıra "Sebk-i Hindî"yi hatırlatan söyleyişlere de rastlanır. Ancak bunlar bir sonuca götürecek sayı ve özellikte değildir. Mücerret ve müşahhası aynı ifadede birleştirmesiyle, uzun terkipleriyle şu beyit bu söyleyişlere örnektir:

*Bâdî-i îkâd-ı nâr-ı 'aşkdur feryâd-ı âh
Bir semûm-ı dil-harîk-i gammdur mu 'tâd-ı âh 28*

Giriş bölümünde, 18. yüzyıl şiirinde İran etkisinin iyice azaldığını belirtmiştik. İran edebiyat ve mitolojisine has unsurlardan bazıları Râmiz'in kasidelerinde ve ancak birkaç gazelinde görülür. Farsça şiirleri de vardır. Ancak bu örnekler Râmiz'in sanatında ciddî bir İran etkisi olduğunu söylemeye yetmez. Memduhunu Acem şairlerine benzetir, onlardan üstün tutar:

*Ŧumturâk-ı şî'îni gûş itse Hâkânî eger
Mülk-i nazmı bahş iderdi âh-ı 'ahd-ârâ gibi 29*

28 bkz. G 154/1.

29 bkz. K 8/14.

*Olur İâlib Kemâl-i İşfahânî ders-i fazlında
Anuñ 'azz-ı rezînüñ Şâ'ib-i emr-i ümem gördüm*³⁰

Râmiz'in aşağıda örneklerini vereceğimiz pek çok özgün, sehl-i mümteni türünden beyiti vardır. Bunları özgün yapan üslup ve muhteva olarak, dil olarak şairin içinde yaşadığı toplumu yansıtmalarıdır. Deyimler, atasözleri, halk söyleyişleri bütün doğallığıyla Râmiz'in şiirinde yerini alır.

*Erkâm-ı dâğ-ı hecr ile pür şadr-ı şad-figâr
Sînem hisâb-ı firqate köhne-cerîdedür (G 33/3)*

*Olur mı 'arz-ı kâlâ-yı maĥabbet yâre nâ-bercâ
Libâs-ı behcet-âmîzi kişi bayram içün şaklar (G 35/2)*

*Bilür keyfiyyetüñ hep duĥter-i rez mest-i medhûşuñ
Kapu yoldaşi kan ĥardaři zîrâ hem mu 'âşırđur (G 53/5)*

*Eşrâf-ĥarîn olur idi külbe-i 'âşık
Bir revzenesi cânib-i dildâra açılsa (G 141/3)*

*Kızarmış bûse zaĥmından o yâruñ rûy-ı pür-tâbrı
Olur resm üzre bir tamđâ-yı sürĥ dîbâ kenârında (G 147/4)*

2. DİL ÖZELLİKLERİ

Yukarıdaki beyitlerden de anlaşılacağı üzere Râmiz şiirini, devrine göre, sade bir dil ile söylemiştir. Kullandığı kafiye ve redif kelimelerinin azımsanamayacak bir kısmı Türkçe kökenlidir.

Râmiz Dîvânı'nda birkaç yerde bütün ĥarpıcılığıyla halk hayatını yansıtan ifadelere de rastladık. Rakîbi "at değneği ile" ta'zir etmek, böyledir.³¹ Bunlardan bazıları argodur.

*Çok kâleb-i cefâya ĥodın ey felek bizi
Var mı saña bu gûne vaşfdan girer çıkar*³²

30 bkz. G 129/17.

31 bkz. G 128/6.

32 bkz. G 31/6.

ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

Râmiz'in şiirinin karakteristik özelliklerinden birisi de atasözleri ve deyimlerin çokça kullanılmış olmasıdır. Atasözleri genellikle irsâl-i mesel sanatı yapılarak verilir. Deyimler tabîî bir rahatlıkla kullanılır. Bu atasözleri ve deyimlerin bazılarını sıralamakla yetiniyoruz:

Zaman satar samanı (G 32/3), Her umur vaktine merhundur (G 54/2), Bir çiçekle yaz olmaz (G 77/1), Aşığa Bağdat sorulmaz (EHME/85)...

kızılını meydana çıkarmak (G 22/7), ipliğini pazara çıkarmak (G 73/3), uzaktan merhaba etmek (G 79/3), dağ üstü bağ olmak (G 94/2), takke kaptırmak (G 107/2), kesb-i heva etmek (G 118/5), ayağa düşmek (G 131/5), bus-ı kenara çekmek (G 140/6), oyunun sakalı bitmek (G 160/4), parmağına takmak (Mk 24), mantar gibi peyda olmak (Z/25)...

3. ŞİİR VE ŞAİRE DAİR GÖRÜŞLERİ

Şairler şiir anlayışlarını ya da bu konudaki görüşlerini daha ziyade kasidelerinde söylerler. Kasidelerin "fahriyye" bölümleri şairin kendinden bahsedebileceği en uygun yerdir. Ancak Râmiz Mehmed Efendi hem az kaside söylemiş, hem de bu kasidelerin fahriyye kısımlarını kısa tutmuştur. Onun poetikasını verirken gazellerinden faydalanmamızın sebebi budur. Kimi gazelleri tamamen şiir ve şair konusuna ayrılmıştır.

Tıfl-ı nev-zâde-i mazmûna çü tendür elfâz

Anı lencîdeye bir mehd-i kühendür elfâz

Rûhdur şahid-i matbû'a-i şî're ma'nâ

Lik ruhsâre-i rengînine bendür elfâz

Vaşf-ı gül-çihre-i hatt-âvere virmekde şafâ

Gül-sitân-ı dile nev-reste çemendür elfâz

Ĥâmedür ma'nide meşşât-ı 'arûs-ı eş'âr

Zib ü şûretde aña başka düzendür elfâz

Gülşen-i hüsn-î dil-ârâyı beyân eylemede

Yâ gül-i bâğ-ı heves yâ ki semerdür elfâz

Nefha-bahşâ-yı dimâğ-ı 'urefâ olmakda

Nâf-ı müşkîn-i gazâlân-ı Ĥutendür elfâz

*Oldı keştî-i ma'ânîde re'îs tab'-ı selîm
Suyın bulmada ammâ ki dümendür elfâz
Râmizâ oldı kilîd-i der-i ma'nâ hâmemem
Hazîn-i kenz-i hüner mâye-i fendür elfâz*³³

gazeliyle adeta şiir hakkındaki düşüncelerini ortaya koyar. Söz, mazmun çocuğunun tenidir, beşiğidir. Şiirin ruhu manadır, onun güzel görünmesini söz sağlar. Gönül bahçesinin süsü sözdür. Şairin tabiatı mana gemisine söz dümentyle yön verir.

Dîvân şiirinin sınırları içerisinde farklı olmayı başarmak oldukça zordur. Ama şairler hep bu başarıya sahip olduklarını iddia ederler. Râmiz de onlardan farklı değildir:

*Bikr-i mazmûnımla eş'âr-ı kühen fehm eyleyen
Râmizâ der ki 'arûs-ı nevle câzû bir midür*³⁴
*Kâlâ-yı nazmım eylesem ümm-i tîbâ'a 'arz
Bikr-i hayâle her sözimi bir cihâz ider*³⁵

Râmiz şiirinin Allah vergisi bir yetenek olduğunu düşünür:

*O tercemân-ı hüner-mâyeyüz bu 'âlemde
Edâ-yı hüsn-i sühan virdi Haq lisânımıza*³⁶
*Ol şâh-ı mülk-i 'âlem-i dünyâ vü âhiret
İtdi 'aîâ-yı nazmı bu bî-çâra ibtidâ*³⁷

Şairin şiir sahasında kendine güveni vardır (G 146/1). Hüner ve irfanıyla övünür. Kalemni Mânî'ye teşbih eder. Hatta kendisinin tanzir olunamayacağını söyler:

*Naqş-ı eş'ârını tanzîr nice olur tavr-ı hâlûñ
Kilk-i şi'rûñ tatalım hâne-i Erjeng oldı* (G 162/6)

33 bkz. G 93.

34 bkz. G 46/5.

35 bkz. G 69/2.

36 bkz. G 139/8.

37 bkz. G 1/4.

Râmiz Mehmed Efendi, kendisinin ve şiirlerinin, dolayısıyla şairlerin ve şiirin kıymetinin bilinmemesinden yakınır.³⁸ Şiirin değerini ancak arifler bilir.³⁹ Râmiz'in şiirindeki manayı dikkatle okuyup anlamak gerekir:

*Ta'arruz eyleme şi'rimi bahş-i nüsha-i vaşla
Efendî bir hoş aña dikkat idüp lafz u ma'nâyı (G 164/4)*

Şair bazen şiir tekniği ve teorisi hakkında bilgi verir. Aşağıdaki beyit bir nasihat olmasının yanında aynı zamanda "tecahül-i arif" sanatının tanımıdır:

*'Ârif iseñ tecâhülü kıl pîşe dâ'imâ
Her bildigini bilmeyegör tıfl-ı mekteb ol⁴⁰*

D. ESERLERİ

Râmiz Mehmed Efendi'nin elimizde olan tek eseri Dîvânı'dır. Gerçi bir tezkirede onun için "şi'r ü İnşâya pür-ıktidâr bir şâ'ir idi" denmektedir.⁴¹ Ancak nesir türünde eseri var mıdır, eğer varsa adları nedir, bilemiyoruz.

RÂMİZ DİVANI NÜSHALARININ TAVSİFİ

Bu eserin üç yazma nüshası olduğunu biliyoruz. Her üç nüsha da İstanbul kütüphanelerindedir. Bunlardan birisini İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nin tadilatta olması ve bu tadilatın öngörülenden fazla zaman alması nedeniyle göremedik. Göremediğimiz nüshanın tavsifini kataloglardaki hâliyle nakletmekle yetiniyoruz.

a. "S1" nüshası:(Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Efendi bölümü 444 numarada kayıtlı)

Bu nüshada 2 na't; çeşitli konularda söylenmiş 6 kaside; 60 tarih manzumesi; 1 tahmis; 2 murabba; mükerreren yazılanlar da çıkıldığında 168 gazel; 4 Farsça manzume; 47 kıt'a; 2'si Farsça 1'i Arapça olmak üzere 16 müfred; 5 lügaz; 4'ü murabba şeklinde 5 ilahi; Edirne tekkelerinin adlarının sıralandığı 94 beyitlik 1 mesnevi ve yine zenneli sohbetli bir eğlence alemini anlatan 61 beyitlik başka bir mesnevi yer almaktadır.

38 bkz. G 20/5.

39 bkz. G 148/5.

40 bkz. G 109/4.

41 Azîz-zâde Hüseyin Râmiz, a.g.e.

Bu nüsha"

Yüzüñ pertev-dih-i envâr-ı Hâkdur yâ Resûlallâh
Sözüñ dür-dâne-i esrâr-ı Hâkdur yâ Resûlallâh " beytiyle başlayıp
"Bilmeyenler idi bu menkabeti
Didiler ismimize Kel Emetî" beytiyle biter.

Manzumelerin son beyti genellikle ortaya yazılmıştır. Ancak bunun dışında yazılışlar da vardır. İmlâ da ciddî bozukluklar vardır. 66. yaprağın b yüzü boştur.

Nüshanın diğer şekil özellikleri şöyle sıralanabilir: 69 varak, 206x 130 mm ölçü, 19 satır, çift sütun, aharlı avrupa kağıt, başlıklar kırmızı, arkası ve kenarları meşin, üstü ebru kağıt kaplı cilt.

İstinsah tarihi ve müstensihine dair herhangi bir ibare yoktur. Ancak yazının bozukluğu ve yapılan hatalardan hareketle şiire ve edebî dile vâkif olmayan birisinin kaleminden çıktığı söylenebilir.

Nüshanın başında Lala İsmail Efendi'nin vakıf mührüyle kütüphanenin resmî damgası basılıdır.

b."S2" nüshası: (Süleymaniye Kütüphanesi Es'ad Efendi Bölümü 2639/1 numarada kayıtlı nüsha)

88 yapraklık bir mecmuanın 59 yapraklık ilk bölümüdür. mecmuanın ikinci kısmı Atıf Mustafa Efendi (ö.1155)'nin dîvânıdır.

Bu nüshadaki manzumeler şunlardır: 2 na't; 6 adet muhtelif konularda kaside; 49 tarih; 147 adet gazel ; 4 adet muhtelif nazım şekillerinde Farsça manzume; 36 kıl'a; 2'si Farsça 1'i Arapça 20 müfred ve 4 lügaz vardır.

Nüshanın ilk beyti:

"Yüzüñ pertev-dih-i envâr-ı Hâkdur yâ Resûlallâh
Sözüñ dür-dâne-i esrâr-ı Hâkdur yâ Resûlallâh "

Son beyit:

"Çok uzatma kelâmı neylemeli
Anı bulınca hayli terlemeli "

Yaprakların önemli bir kısmında nemlenmeye bağlı olarak alt satırlarda mürekkep dağılmıştır. Bu, yazıların seçilmesini zorlaştırmaktadır.

Şiirler çift sütun esasıyla yazılmıştır, ama son beyitler ortadadır. Bir iki yaprakta Es'ad Efendi'nin haşiyelerine rastlanır.

Nüshanın diğer şekil özelliklerini toplu hâlde verelim: 59 yaprak, 216x138 - 172x75 mm ölçü, 17 satır, ta'lik hatlı, abâdî taklidi kâğıt, ilk yaprak başlığı tezhipli, yapraklar yıldız cedveli, vişne çürüğü renginde meşin ciltli.

İstinsah tarihi ve müstensihe dair bir ibare yoktur. Önceki nüshaya nazaran daha güvenilir bir imlâyâya sahiptir.

Nüshanın başında Es'ad Efendi'nin vakıf mührüyle kütüphane damgası basılıdır. 60. yaprakla beraber mecmuanın diğer kısmı başlar.

c. "S3" nüshası: (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü 407 numarada kayıtlı nüsha)

Yukarıda belirttiğimiz sebepten dolayı göremediğimiz bu nüshanın özelliklerini katalogdan aktarıyoruz:

"Bu nüshada 3 na't, nefs-i emmare hakkında 1 şikâyetname, 4 kaside, 55 tarih, 1 ramazan tebriki, 1 tahmis, 172 gazel, Farsça 1 na't, Farsça 2 gazel, 46 kıt'a, 17 beyit, 5 lügaz, 5 ilahi, Edirne'de bulunan tekkelerin isimlerini gösteren 1 mesnevi yazılıdır.

Baş: *Yüzüñ pertev-dih-i envâr-ı Hağdur yâ Resûlallâh*
Sözüñ dür-dâne-i esrâr-ı Hağdur yâ Resûlallâh

Son: *Himem-i cümle-i pîrân ile Hallâk-ı Mecîd*
Eyleye mağsadımı vâşıl-ı cây-ı ümmîd

Md. ta: 68 yk, 217x138 - 175x81 ölçü, ta'lik yazı, 19 st, abâdî taklidi kt, hafif nakışlı ve tezhipli bk, kırmızı szb, yıldızlı cl, kahverengi meşin şemseli, selbekli, zencirekli, köşebendli, miklepli ct.

Başta kütüphanenin resmî mühriyle iki imza ve Ali Rıza namına bir temellük kaydı yazılıdır."⁴²

⁴² İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, Millî Eğitim Bakanlığı yay., C III, Fasikül: 2, İstanbul 1967, s. 778.

II. BÖLÜM: ŞEKİL VE MUHTEVA İNCELEMESİ

A. ŞEKİL İNCELEMESİ

1. NAZIM ŞEKİLLERİ

1) Râmiz Dîvânında şu nazım şekilleri kullanılmıştır: Kaside, Tarih, Tahmis, Murabba, Gazel, Kıt'a, Müfred, Lügaz, İlahi, Mesnevi. Yani 10 çeşit nazım şekli yer almaktadır.

2) Divanda toplam 322 adet manzume bulunmaktadır.

3) Saydığımız nazım şekillerinin Dîvân'da kaçar tane olduğuna bakalım:

a. 322 manzumeden 6'sı Farsça, 1'i Arapça'dır,

b. Kaside: 8, Tarih: 60, Tahmis: 1, Murabba: 2, Gazel: 168, Kıt'a: 47, Müfred: 17, Lügaz: 5, İlahi: 5, Mesnevi: 2.

4) Divandaki toplam beyit sayısı, bendleri de beyit hesabıyla aldığımızda, 2041'dir. Tahmis beyit hesabına uymadığı için kalan 1 mısra beyit olarak hesap edilmiştir.

5) Toplam beyit sayısının nazım şekillerine göre dağılımı şöyledir:

a. Farsça manzumeler 24; Arapça manzumeyse 1 beyit tutarındadır.

b. Kasideler 158, tarihler 496, gazeller 979, murabbalar 16, tahmis 13, kıt'alar 96, müfredler 17, lügazlar 37, ilahiler 48, mesneviler 155 beyit tutmaktadır.

6) Râmiz Divanı'nda 11 aruz kalıbı kullanılmıştır. Bu kalıplar ve kullanıldığı manzume sayıları, sıraya göre, şöyledir:

a. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün: 75 manzume,

- b. Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün: 68 manzume,
- c. Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün: 52 manzume,
- d. Mef'ûlü Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün: 47 manzume,
- e. Mefâ'îlün Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün: 30 manzume,
- f. Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün: 17 manzume,
- g. Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün: 14 manzume,
- h. Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün: 6 manzume,
- ı. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün: 4 manzume,
- j. Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün: 2 manzume,
- k. Müfte'îlün Mefâ'îlün Müfte'îlün Mefâ'îlün: 1 manzume.

Farsça ve Arapça manzumelerin kalıpları buraya alınmamıştır. Bir mesnevide çift kalıp kullanıldığı da hesaba katılırsa Divan'daki 315 şiirde toplam 316 aruz kalıbı kullanılmıştır.

Şimdi Râmiz Divanı'ndaki nazım şekillerini biçimsel özelliklerine göre ayrı ayrı inceleyelim.

a. Kasideler:

1) Divan'da 8 kaside vardır. Ancak bunlardan ilk ikisi beyit sayısı bakımından klasik kaside ölçülerine uymaz. Daha ziyade gazel özelliği gösteren na't türündeki bu şiirler nüshalardaki sıralamaya uyularak 'kaside' başlığı altında incelenecektir.

2) Kasidelerin toplam beyit sayısı 158'dir.

3) Beyit sayısı eşit olan kaside yoktur. Buna göre en uzundan en kısaya doğru kasidelerin beyit sayıları şöyledir: 3. kaside 37 beyit; 7. kaside 32 beyit; 5.

kaside 25 beyit; 4. kaside 24 beyit; 8. kaside 15 beyit; 6. kaside 12 beyit; 2. kaside 9 beyit; 1. kaside 4 beyit.

4) 8 kasidede 5 aruz kalıbı kullanılmıştır. Yoğunluk sırasına göre bu kalıplar şunlardır:

- a. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün: 3 kaside,
- b. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün: 2 kaside,
- c. Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün: 1 kaside,
- d. Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün: 1 kaside,
- e. Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün: 1 kaside.

5) Kasidelerin 6'sında redif kullanılmıştır, 2'sinde kafiye ile yetinilmiştir. 4. kasidede “-i” redifi bazen kafiye olarak da kullanılmıştır. Kullanılan redif ve kafiye ibareleri şunlardır:

a. Redifler: 1. kaside “-ı Hâk'dur' yâ Resûlallâh”, 2. kaside “ yâ Muhammedü'l-hâdî”, 3. kaside “ol”, 4. kaside “-i”, 6. kaside “geldi” ve 8. kaside “gibi”.

b. Kafiyeler: 1. kaside “-âr”; 2, 5 ve 8. kasideler “-â”; 3. kaside “-ân”; 4. kaside “-er” ve 7. kaside “-ûn”.

6) Râmiz'in kasidelerinin genel özelliklerini sırasıyla görelim.

1. kaside: “-âr” kafiyeli ve “-ı Hâk'dur' yâ Resûlallâh” redifli bu manzume “na't” türündedir. 4 beyit olmasıyla kasidelerin genel özelliklerine uymaz. Ancak muhteva açısından kaside özelliği göstermektedir. “Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün” kalıbıyla yazılmıştır.

2. kaside: Kafiye ibaresi “-â”, redifi “ yâ Muhammedü'l-hâdî”dir. Na't türündeki bu manzume 9 beyittir ve bu özelliğiyle kaside nazım şekline aykırıdır. Ancak muhteva açısından kaside özelliği göstermektedir. Aruzun “Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün” kalıbıyla yazılmıştır.

3. kaside: 37 beyitlik bu kaside “Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün” kalıbıyla yazılmıştır. Nefs-i emmâreye dair bir şikâyetnâmedir. “ol” redifi ve “-ân” kafiyesiyle yazılmıştır.

4. kaside: Hekimbaşızade Ali Paşa’ya medhiyedir. 24 beyitlik bu kaside aruzun “Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlün” kalıbıyla yazılmıştır. “-er” kafiyesiyle ve “-i” redifiyle yazılmıştır. Bazı beyitlerde redif ibaresi kafiye olarak da kullanılmıştır.

5. kaside: “Mef’ûlü Fâ’îlâtü Mefâ’îlü Fâ’îlün” kalıbıyla yazılmış olup 25 beyittir. Rumeli Valisi Râtib Ahmed Paşa’ya “hasbihal” maksadıyla yazılan bu kasidede redif yoktur. “-â” ibaresi kafiye dir.

6. kaside: Bu kaside Rumeli Valisi Râtib Ahmed Paşa’ya medhiyedir. 12 beyit olmasıyla kaside nazım şekline aykırıdır. “geldi” kelime redifi ve “-â” kafiyesi kullanılmıştır. Kasidenin kalıbı “Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün”dür.

7. kaside: Rumeli Valisi Râtib Ahmed Paşa’dan, uğradığı “inhiâl”e son vermesini istediği bu kasidesinde Râmiz, “Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlün” kalıbını kullanmıştır. Redif yoktur. Kafiye ibaresi “-ûn”, beyit sayısı 32’dir.

8. kaside: “Gazeliyyât” bölümünde olmasına rağmen kaside nazım şekline uygun olduğu için bu bölüme aldığımız manzume 15 beyittir. Aruzun “Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlün” kalıbıyla yazılan kaside Râtib Ahmed Paşa’ya medhiyedir. “gibi” redifi ve “-â” kafiyesiyle yazılmıştır.

b. Tarihler:

1) Râmiz Divanı’nda 60 adet tarih vardır.

2) Divandaki tarihlerin beyit sayısı bakımından gruplanması şöyledir: 5 beyitlik 11 tarih; 6 beyitlik 8 tarih; 9 beyitlik 6 tarih; 4 beyitlik 5 tarih; 10 beyitlik 3 tarih; 8 beyitlik 3 tarih; 12 beyitlik 3 tarih; 2 beyitlik 2 tarih; 3 beyitlik 2 tarih; 7 beyitlik 2 tarih; 11 beyitlik 2 tarih; 13 beyitlik 2 tarih; 14 beyitlik 2 tarih; 17 beyitlik 2 tarih; 18 beyitlik 2 tarih; 1 beyitlik 1 tarih; 15 beyitlik 1 tarih; 16

beyitlik 1 tarih; 22 beyitlik 1 tarih ve 23 beyitlik 1 tarih. Görülüyor ki en çok 5 beyitlik tarihler tercih edilmiştir.

3) Tarihlerin toplam beyit sayısı 496'dır.

4) Tarihlerde kullanılan 8 aruz kalıbı ve kaçar manzumede kullanıldıkları sırayla aşağıda verilmiştir.

- a. Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün: 20 tarih,
- b. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün: 16 tarih,
- c. Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün: 14 tarih,
- d. Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün: 3 tarih,
- e. Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün: 3 tarih,
- f. Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün: 2 tarih,
- g. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün: 1 tarih,
- h. Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün: 1 tarih.

5) Râmiz Divanındaki tarihler aşağıda konularına göre sınıflandırılmıştır. 6 konu başlığı ve tarihlere dağılımı şöyledir:

(60. tarih esasen bir "ramazan tebriki"dir. Zaten tarih de içermez. Biçim olarak tarihlere benzemesi ve nüshada "tarihler" arasında verilmesi nedeniyle "tarih" başlığı altında incelenmiştir.)

- a. Bina (ev, köprü, saray, çeşme v.s.) tarihleri: 20 tarih,
- b. Vefât (ölüm) tarihleri: 19 tarih,
- c. Nasb (cülûs, vezirlik, şeyhülislamlik v.s.) tarihleri: 9 tarih,
- d. Vilâdet (doğum) tarihleri: 6 tarih,

e. Lihye (sakal bırakma) tarihleri: 3 tarih,

f. Tamir (veya tecdid) tarihleri: 2 tarih.

6) Divandaki 60 tarihten 16'sında mahlas kullanılmamıştır.

7) Divanın nüshalarındaki imlâ hatalarının bizi yanıltmış olabileceğini hatırlatarak tarih manzumelerinde tarih düşülen yılları ve kaçar manzumeye tarih düşüldüğünü görelim.

a. "60. tarih" bir tarih beyti içermez. 5 manzumede de tarih hesaplanamamıştır.

b. Râmiz Divanında "1120 yılına 1; 1139 yılına 1; 1144 yılına 2; 1145 yılına 2; 1149 yılına 1; 1150 yılına 2; 1152 yılına 3; 1153 yılına 1; 1155 yılına 1; 1156 yılına 1; 1157 yılına 2; 1158 yılına 1; 1159 yılına 3; 1160 yılına 1; 1162 yılına 2; 1163 yılına 3; 1164 yılına 4; 1165 yılına 3; 1166 yılına 4; 1167 yılına 4; 1168 yılına 6; 1169 yılına 2; 1170 yılına 1; 1171 yılına 2; 1172 yılına 1; 1173 yılına 1 manzumeye tarih düşülmüştür.

c. Görülüyor ki en çok tarih 1160 - 1170 arası döneme düşülmüştür. Bu yıllara 30 tarih yazılmıştır. Râmiz'in en verimli yılları da bu 10 yıllık dönem olmalıdır.

c. Gazeller:

1) Râmiz Divanında 168 adet gazel vardır.

2) Bu gazellerin toplam beyit sayısı 979'dur.

3) Divanda 5 beyitli 115 gazel; 6 beyitli 29 gazel; 7 beyitli 7 gazel; 8 beyitli 7 gazel; 9 beyitli 5 gazel vardır. Ayrıca 1'er adet 10, 12, 14, 15 ve 18 beyitli gazel vardır.

4) Divanda kullanılan 10 aruz kalıbı ve kaçar gazelde kullanıldıkları sırasıyla aşağıya çıkarılmıştır.

a. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün: 48 gazel.

- b. Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün: 38 gazel.
- c. Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün: 25 gazel.
- d. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün: 24 gazel.
- e. Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün: 18 gazel.
- f. Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün: 11 gazel.
- g. Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün: 1 gazel.
- h. Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün: 1 gazel.
- ı. Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün: 1 gazel.
- j. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün: 1 gazel.
- k. Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün: 1 gazel.

5) Gazellerin mahlas bakımından incelemesi:

- a. 168 gazelden 160'ında mahlas makta' beytindedir.
- b. 88 ve 166. gazel çift mahlaslıdır.
- c. 109. gazelde mahlas kullanılmamıştır.
- d. 30, 41, 129, 135, 151, 162 ve 163. gazelerde mahlas makta' beytinden öncedir.

6) Arap alfabesinin 25 harfiyle gazel yazılmıştır. Bu harfleri ve kaç gazelde kullandıklarını verelim:

- a. Elif: 10, Be: 3, Te: 4, Se: 1, Cim: 3, Ha: 1, Dal: 2, Re: 50, Ze: 11, Sin: 1, Şin: 3, Sad: 1, Dad: 1, Tı: 2, Zı: 1, Gayn: 1, Fe: 1, Kaf: 2, Kef: 11, Lam: 4, Mim: 18, Nun: 5, Vav: 2, He: 20, Ye: 11.

- b. Divanda "Hı, Zel, Ayn, Lamelif" harflerine gazel yoktur.

7) Nazireler: Gazellerin 14'ü naziredir. Bunlardan 36, 66, 74, 116 ve 128. gazeller Arif'e; 11 ve 62. gazeller Râtib Ahmed Paşa'ya; 4, 35, 104 ve 112. gazeller Nedîm'e; 7. gazel Rüşdî'ye; 84. gazel Sâfî'ye ve 157. gazel Musîb'e nazire olarak yazılmıştır.

8) 26, 55, 75, 85, 104, 105, 112, 135 ve 161. gazellerde redd-i mısra yapılmıştır.

9) Divanın tek musammat gazeli 165. gazeldir.

10) 119. gazel 15 ve 129. gazel 18 beyitlik uzunluklarıyla gazel-i mutavvel sayılabilir.

11) 60. gazelde 3 ve 27. gazelde 4 adet matla' beyti vardır.

12) 30, 41, 135, 162 ve 163. gazeller müzeyyel gazeldir.

13) Divandaki gazellerin 160 tanesinde muhteva olarak klasik gazel konularını işler. 8 gazel konulu gazeldir. 129. gazel kaside konularını işler. 102 ve 153. gazeller "teşekkür"; 80. gazel "övgü"; 1, 93 ve 127. "nazm" konularını işler.

14) Divandaki 168 gazelin 138'inde redif vardır. 3, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 17, 19, 21, 23, 31, 56, 64, 65, 73, 75, 88, 94, 95, 110, 113, 114, 117, 131, 136, 137 ve 160. gazellerde kafiye ile yetinilmiştir. 55, 90, 154 ve 161. gazellerin kafiyesi terkiib ile yapılmıştır.

15) Gazellerde kullanılan redifleri beş grupta inceleyebiliriz:

a. Ek redifleri (-dür, -yı, -si, -endikçe, -sine, -de...),

b. Ek + kelimedenden oluşan redifler (-dür elfâz, -a dek, -a düşürdüm, -dan feryâd, -ıdur kadch...),

c. Ek + kelime grubundan oluşan redif (-ün yok mudur senün),

d. Kelime redifleri (añlar, geldi, bir midür, gibi, evvel...),

e. Kelime grubu redifleri (degüldür de nedür, olmuş gelür, için saklar, olandan sor...)

d. Musammatlar:

Musammat “3-10 ve daha çok mısralı bendlerin birleşmesiyle oluşan nazım şekilleri”nin adıdır.⁴³ Buna göre Râmiz Divanında 2’si murabba 1’i tahmis olmak üzere 3 musammat vardır.

1) Murabbalar:

a. Murabbaların 2’si de 4 bendlidir. Toplam bend sayıları 8’dir. Murabbalar beyit hesabına göre toplam 16 beyit tutarındadır.

b. Murabbalar aruzun “Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır.

c. Murabbalardan birisi mütekerrir, birisi müzdevicidir. Mütekerrir murabba’ın kafiye düzeni “aabA, cccA, dddA, eeeA”; müzdevic murabba’ınki “aaab, cccb, dddb, eeeb” şeklindedir.

d. 2’sinde de mahlas son bendedir.

e. Her iki murabbada da “aşk” teması işlenir.

2) Tahmis: Divandaki tek tahmis Rüşdî’nin gazeline yazılmıştır. Mahlas 5. ve son bendedir. Aruzun “Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün” kalıbıyla yazılan tahmisin kafiye düzeni “aaa(aa), bbb(ba), ccc(ca), ddd(da), eee(ca)” şeklindedir.

e. Kıt’alar:

1) Râmiz Divanında 47 adet kıt’a vardır.

2) Bunlardan 7. ve 40. kıt’alar 3’er, diğerleri 2’şer beyittir.

3) Kıt’aların toplam beyit sayısı 96’dır.

⁴³ İPEKTEN Haluk, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, Dergâh Yay., İstanbul 1999, s. 84.

4) Kıt'alarda 8 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Yoğunluk sırasına göre bu kalıpları ve kaçar kıt'ada kullanıldıklarını belirtelim:

- a. Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün: 12 kıt'a.
- b. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün: 8 kıt'a.
- c. Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün: 8 kıt'a.
- d. Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün: 6 kıt'a.
- e. Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün: 5 kıt'a.
- f. Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün: 4 kıt'a.
- g. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün: 2 kıt'a.
- h. Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün: 2 kıt'a.

5) Kıt'alarda iki ayrı kafiye sistemi kullanılmıştır:

- a. xa, xa... (37 kıt'a)
- b. aa, xa (10 kıt'a)

6) 43, 44, 45, 46 ve 47. kıt'alar nüshalarda rubâî kalıplarıyla yazılmadıkları hâlde "rubâî" başlığıyla verilmiştir.

7) 47 kıt'anın sadece 5'inde mahlas kullanılmıştır. Mahlas 41. kıt'ada ilk beyitte; 4, 8 ve 45. kıt'alarda 2. beyittedir. 7. kıt'ada ise 3. beyittedir.

f. Müfredler:

- 1) Râmiz Divanında 17 adet Türkçe müfred vardır.
- 2) Bu müfredlerde mahlas kullanılmamıştır.
- 3) 13 müfred musarra (aa) dır. 1,4,9 ve 10. müfredlerin kafiye düzeni "ab" şeklindedir.

4) Müfredlerde 5 ayrı aruz kalıbı kullanılmıştır. Yoğunluk sırasına göre bu kalıplar şunlardır:

- a. Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün: 8 müfred.
- b. Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün: 4 müfred.
- c. Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün: 2 müfred.
- d. Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ûlün: 2 müfred.
- e. Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün: 1 müfred.

g. Lugazlar:

- 1) Râmiz Divanında 5 adet lugaz vardır.
- 2) 1. ve 3. lugaz 8’er beyit; 2. lugaz 11 beyit; 4. lugaz 7 beyit ve 5. lugaz 3 beyittir.
- 3) Lugazların toplam beyit sayısı 37’dir.
- 4) Bütün lugazlar aruzun “Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün” kalıbıyla yazılmıştır.
- 5) Sadece 2. ve 3. lugazda mahlas vardır. 2. lugazda mahlas son beyitte, 3. lugazda sondan bir önceki beyittedir.
- 6) Lugazların tamamı mesnevi kafiyesi (aa, bb, cc, dd...) ile yazılmıştır.
- 7) Lugazların hepsi klasik lugaz başlangıç ibarelerini taşımaktadır (nedür ol, nedür ol şey...).

h. İlahiler:

- 1) Divanda 5 adet ilahi vardır.
- 2) Bu ilahilerden 4 tanesi murabba formundadır. 4. ilahi gazel şeklindedir.

3) İlahilerin kafiye düzenleri şöyledir:

1. ilahi: aaba, ccca, ddda, eeea, fffa.
2. ilahi: aaba, ccca, ddda, eeea, fffa.
3. ilahi: aaaa, bbba, ccca, ddda, eeea.
4. ilahi: aa, ba, ca, da, ea, fa.
5. ilahi: aaaa, bbba, ccca, ddda, eeea, fffa.

4) 1, 2. ve 3. ilahiler 5'er bend; 5. ilahi 6 benddir. Toplam bend sayısı 21'dir. Bu sayı beyit hesabına vurulduğunda 42 beyit çıkar. 6 beyitlik gazel şeklindeki 4. ilahiyi de katarsak toplam 48 beyit eder.

5) İlahilerin 5'inde de mahlas kullanılmıştır. Mahlas yine 5'inde de son nazım birimindedir.

6) İlahilerde şu aruz kalıpları kullanılmıştır.

- a. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün: 3 ilahi (1, 2 ve 4. ilahi).
- b. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün: 2 ilahi (3. ve 5. ilahi).

1. Mesneviler:

1) Râmiz Divanında mesnevi nazım şekliyle yazılmış 2 manzume vardır.

2) Mesnevilerin toplam beyit sayıları 155'tir.

3) Toplam 2 ayrı aruz kalıbı kullanılmıştır. 2. mesnevide çift vezin kullanılmıştır.

a. Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün: İlk mesnevinin 1 - 47. beyitleri ve 2. mesnevi.

b. Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün: 1. mesnevinin 48 - 94. beyitleri.

4) Mesnevilerin ikisinde de mahlas kullanılmamıştır.

5) Mesnevileri genel özellikleriyle tanıyalım.

1. mesnevi: “Esâmî-i Hânkâh-ı Maḥḥmiyye-i Edirne” başlığını taşıyan mesnevide 48. beyitle beraber vezin değişir. Tamamı 94 beyittir. Manzumenin “Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlün” kalıbıyla yazılan ilk kısmında Allah’ın isimleri, Hz. Muhammed, ‘ashâb-ı kirâm’ anıldıktan sonra 48. beyitle asıl kısma geçilir. İkinci kısımda Edirne tekkeleri birer beyitle anılır (Saçlı İbrahim Efendi Dergâhına 2 beyit ayrılmıştır). 43 adet tekke ismi zikredildikten sonra 93 ve 94. beyitlerle dua edilerek mesnevi bitirilir. Manzumenin ikinci kısmında aruzun “Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlün” kalıbı kullanılmıştır.

2. mesnevi: Aruzun “Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlün” kalıbıyla yazılmış 61 beyitlik bir mesnevidir. Kaynaklara istinaden “Zen-dost” başlığıyla verdiğimiz mesnevinin ilk 34 beyiti “giriş”e, 35 - 47. beyitler arası Kalkan adlı zennenin macerasına, 48 - 61. beyitler arası Kel Emeî adlı zennenin macerasına ayrılmıştır. Manzumenin “anlatıcı”sı şairdir. İkinci ve üçüncü bölümlerde söz zennelere geçer ve maceralarını kendileri anlatırlar.

1. Farsça ve Arapça Manzumeler:

1) Râmiz Divanında 6’sı Farsça 1’i Arapça olmak üzere başka dille yazılmış 7 adet manzume vardır.

2) Bu manzumelerin toplam beyit sayısı 25’tir.

3) Manzumelerin türleri ve beyit sayıları şöyledir:

a. Farsça manzumeler: 2 na’t (ilki 4, ikincisi 7 beyit); 2 gazel (ilki 6, ikincisi 5 beyit) ve 2 müfred.

b. Arapça manzume olarak 1 adet müfred vardır.

2. NAZİM TÜRLERİ:

Râmiz Divanında 9 değişik türde manzume vardır. Bunları beyit sayıları ve toplam beyit sayılarını da söyleyerek verelim.

1) Na't: Peygamberimizi konu alan 5 adet manzume vardır. Bunlar; 1. kaside (4 beyit), 2. kaside (9 beyit), 1. kıt'a (2 beyit: Bu kıt'a peygamberimizin ayak izleri hakkındadır, hilye de sayılabilir), 1. Farsça manzume (4 beyit) ve 2. Farsça manzume (7 beyit)dir. Na't türü eserlerin toplam beyit sayısı 26'dır.

2) Medhiyye: Medhiyye içerikli 4 manzume vardır. Bunlar; 80. gazel (5 beyit, şair Arif'e), 4. kaside (24 beyit, Hekimbaşızade Ali Paşa'ya), 6. kaside (12 beyit, Ratib Ahmed Paşa'ya), 8. kaside (15 beyit, Ratib Ahmed Paşa'ya)dir. toplam beyit sayısı 56'dır.

3) Fahriyye: Bu türden 3 adet manzume vardır. Bunlar; 93. gazel (8 beyit), 119. gazel (15 beyit), 127. gazel (5 beyit)dir. Toplam beyit sayısı 28'dir.

4) Teşekkür-name: Bu başlık altında toplayabileceğimiz 3 manzume vardır. Bunlar; 102. gazel (7 beyit), 153. gazel (5 beyit) ve 40. kıt'a (3 beyitlik bu şiir 'ataiyye' başlığını taşır ve şair Ratib Ahmed Paşa'nın kendisine hediye ettiği 'hil'at-i ferve' için, burada teşekkür etmektedir.)dir. teşekkürnamelerin toplam beyit sayısı 15'tir.

5) Şefâ'at-hâh-nâme: Bu türden Divanda 2 manzume vardır. Bunlar; 5. kaside (25 beyit, Râtib Ahmed Paşa'ya) ve 7. kaside (32 beyit, Râtib Ahmed Paşa'ya) dir. Râmiz, her iki kasidede de Paşa'dan, uğradığı "inhilâl"e son vermesi için yardım ister. Bu manzumelerin toplam beyit sayısı 57'dir.

6) Tebrikname: "60. tarih" Kel Ahmed Paşa-zâde Ali Paşa'ya yazılmış 14 beyitlik bir ramazan tebrikidir (Tarih beyiti içermez).

7) Şikâyetname: 37 beyitlik 3. kaside "nefs-i emmâre"den şikâyet konusunu işler.

8) Hikâye: 61 beyitli "Zendost" mesnevisi tahkiyevî bir manzumedir.

9) Esâmî: Edirne tekkelerinin isimlerinin sıralandığı bu manzumenin türüne "Esâmî-i Hânkâh-ı Mahmiyye-i Edirne" başlığına istinaden "esâmî" adını verdik.

NOT: Tarih, lugaz ve ilahi gibi manzumelerin nazım türü mü, yoksa nazım şekli mi olduğu tartışılan bir konudur.⁴⁴ Bu nedenle “Nazım Türleri” kısmında ayrıntıya girmiyoruz. Zaten bu manzumelerle ilgili gerekli inceleme “Nazım Şekilleri” başlığı altında yapılmıştır.

3. EDEBÎ SANATLAR:

Râmiz Divanında 20’den fazla edebî sanatın örneğine rastladık. Bu sonuca ulaşmak için incelememizi gazeller üzerinde yoğunlaştırdık. Dikkatimizden kaçan edebî sanatlar olacağını biliyoruz. Amacımız kat’î bilgiler elde etmek değil, Râmiz’in çok kullandığı edebî sanatları göstermektir.

Aşağıda bu edebî sanatlara Divandan örnekler verilecektir. Başka örnekler varsa bunlar da ayrıca belirtilecektir.

1) Teşbîh:⁴⁵ Divanda 50’den fazla örneğine rastladık.

*Dehân-ı vaşfa şıgmaz la’l-i dilber ben de nuḡk itsem
Meger kim bir beyâz fağfûrla konmuş dâne-i rümmân*

(G131/3)

2) Tenâsüb:⁴⁶ Divanda 25’den fazla yerde rastladığımız bu sanata şu beyit örnektir:

*Ḥayr ile eyleyelim vuşlat-ı yâri ta’bîr
Vâkı’â hâle münâsib nice rü’yâ görelim (G 116/4)*

3) Telmîh:⁴⁷ Divanda 25’den fazla yerde örneğine rastladık.

*Tehî feryâd ider zann itme sâkî sâgar-ı mînâ
Lisân-ı hâl ile tavşîf ider Cemşîd ü Dârâ’yı (G 164/2)*

4) İrsâl-i Mesel:⁴⁸ Divanda 20’den fazla beyitte örneğine rastladık.

⁴⁴ Mehmet ARSLAN, Şeref Hanım Divanı, Kitabevi yay., İstanbul 2002, s. 93.

⁴⁵ bkz. G 90/5, G 92/1, G 8/1, G 11/3, G 33/3, G 34/1, G 38/4, G 42/5, G 93/5, G 94/5, G 95/4, G 100/4, G 103/5, G 48/3, G 52/2, G 62/1, G 66/2, G 73/4, G 74/6, G 81/5, G 110/2, G 111/2, G 113/5, G 114/3, G 116/3, G 117/1, G 119/9, G 121/1, G 123/6, G 125/2, G 126/2, G 131/2, G 140/3, G 145/5, G 147/3, G 150/9, G 152/3, G 152/4, G 156/1, G 159/3...

⁴⁶ bkz. G 110/1, G 111/3, G 113/5, G 116/4, G 119/2, G 120/5, G 134/2, G 135/2, G 144/1, G 146/4, G 151/2, G 15G 3/2, G 154/2, G 155/4, G 159/3, G 167/3, G 168/3, K 7/22, G 21/3, G 39/5, G 44/5, G 52/3, G 56/5, G 88/3, G 95/4, G 104/3...

⁴⁷ bkz. G 57/1, G 13/4, G 14/2, G 37/3, G 39/2, G 53/2, G 54/4, G 69/4, G 70/3, G 71/5, G 74/6, G 79/2, G 84/3, G 105/3, G 109/2, G 111/2, G 121/1, G 126/2, G 131/4, G 136/3, G 139/6, G 148/3, G 151/4, G 162/6, G 164/2, G 168/1...

⁴⁸ bkz. Ms 1/4, G 18/4, G 19/4, G 23/5, G 32/3, G 77/1, G 79/4, G 107/2, G 160/5, G 35/3, G 49/2, G 58/2, G 67/2, G 69/5, G 70/3, G 124/4, G 140/2, G 143/4, G 144/4, G 147/4, G 166/4...

*Olur mı 'arz-ı kâlâ-yı mahabbet yâre nâ-bercâ
Libâs-ı behcet-âmîzi kişi bayram için şaklar (G 35/2)*

5) Mecâz-ı Mürsel:⁴⁹ Râmiz Divanında 15'i aşkın yerde örneğine rastladık.

*Ṭıfl iken lu'bet-i vaşl ile olurdu rakşân
Haṭı geldikde oyunun daḥi bitdi saḳalı (G 160/4)*

6) Hüsn-i Ta'lîl:⁵⁰ Divanda 15'e yakın yerde örneğine rastladık.

*Degüldür zıll-ı gîsû taraf-ı ruḥsârında ol mâhuñ
Kemâl-i hayret-i enzâr ile ma'kûs-ı çeşmindür (G 55/4)*

7) İstifhâm:⁵¹ Divanda 10'dan fazla beyitte bu sanata rastladık.

*Olsa 'aceb mi şerḥa-i ğamm ile zaḥm-dâr
Râmiz degül mi sîne siper tîĝ-i miḥnete (G 143/5)*

8) Tevriye:⁵² Râmiz Divanında 10'dan fazla beyitte tevriye sanatına rastladık.

*Hep beşer düşer metâ'-ı vaşla olsaḳ müşterî
Râmizâ yek tarḥ ile bir çâr olur ta'dâd-ı âh (G 154/7)*

9) Teşhis ve intak:⁵³ Divanda 10'a yakın yerde örneğine rastladık.

*Pesendîde olur ey ḥâme bir güftâra bed' cyle
Saña taḥsîn ide erbâb-ı dâniş bir sūḥan söyle (G 146/1)*

10) Mubâlağa:⁵⁴ Divanda 10'a yakın yerde bu sanata rastladık.

*Şems-i tâbân-ı ruḥun virmekde dünyâya ziyâ
Hiç görünmez şu'le-i ḥüsnüfide meh-rûlar senüñ (G 106/4)*

11) Leff ü neşr:⁵⁵ Divanda en az 8 beyitte bu sanat uygulanmıştır.

*Harîdâr-ı kumâş-ı vaşluñ isem sûḳ-ı 'aşkında
Velîkin ol metâ'-ı tâzeyi bâzâra hiç bilmem (G 120/4)*

49 bkz. G 89/5, G 96/2, G 105/2, G 107/2, G 163/5, G 137/1, G 150/8, G 156/2, G 160/4, G 113/1, G 115/4, G 118/5, G 126/4, G 129/4, G 134/2...

50 bkz. G 24/5, G 41/1, G 51/2, G 55/4, G 64/3, G 87/5, G 163/3, G 164/2, G 148/4, G 158/2, G 159/5, G 162/4, G 135/4...

51 bkz. G 10/4, G 51/2, G 90/5, G 94/5, G 108/5, G 114/3, G 129/5, G 137/2, G 143/5, G 148/5...

52 bkz. G 26/4, G 54/6, G 59/1, G 82/5, G 97/1, G 93/7, G 162/5, G 154/7, G 153/1, G 138/3, G 137/1...

53 bkz. G 53/2, G 164/2, G 165/3, G 136/1, G 146/1, G 122/2, G 130/3, G 131/2...

54 bkz. G 91/4, G 106/4, G 167/5, G 161/1, G 157/5, G 142/3, G 139/9, G 128/5...

55 bkz. G 5/1, G 61/3, G 66/2, G 106/1, G 120/4, G 130/1, G 147/1, G 163/1.

12) Tecâhül-i ârif:⁵⁶ Divanda en az 5 beyitte bu sanatın örneği vardır.

*Henüz ben mübtedî'-i râh-ı vaşl-ı 'aşkınam şimdi
Ne semtindür yolu ol kişver-i der-kâra hiç bilmem (G 120/3*

13) Kinâye:⁵⁷ Divanda tecâhül sanatı kadar kullanılmış bir sanattır.

*Rûy-ı yâre haç gelüp râm olsa da mâni' degül
Şubh-dem olmazsa ahsam olsa da mâni' degül (G 112/ 1)*

14) Tezâd:⁵⁸ Bu sanat da kinaye kadar kullanılmıştır.

*Seng-i sitemle olmuş idi hâtırım şikest
Yapdı serây-ı kalbimi eydî-i himmetüñ (G 102/3)*

15) İktibas:⁵⁹ Daha ziyade dinî içerikli beyitlerde kullanılmıştır.

*İtdi Hâkânî bu ma'nâyı 'ayân
Hilye nazmında bu beyt ile beyân
" Mutaşarrıf odur eşyâya tamâm
Ne havâş arada her giz ne 'avâm " (EHME/45,46)*

16) İştikak:⁶⁰ Divanda birkaç beyitte örneği vardır.

*Kesmem ümmîdimi elîf-ı Hüdâ'dan kaç'â
Naşş-ı kâti' iledür merhameti Ğaffâr'uñ (G 101/2)*

17) İstiare:⁶¹ Divanda bir çok beyitte örneğine rastlanmıştır.

*Gelmez o yavru püftereye peyk başlıdur
Bir kara gözlü sürmeli şâhin bakışlıdur (G 72/1)*

18) Kalb: Aşağıdaki beyitte 'rakîb' ve 'karîb' kelimeleri kalb sanatıyla kullanılmıştır:

*Rakîbüñ firkat ü hecri karîb olmak gerek Râmiz
Bu şeb rü'yâda zîrâ ol pelîdi pek fenâ gördüm (G 125/5)*

56 bkz. G 40/4, G 108/5, G 120/3, G 131/4, G 136/1, G 156/3...
57 bkz. G 88/5, G 96/4, G 112/1, G 118/3, G 139/2, G 155/1...
58 bkz. G 102/3, G 109/3, G 121/2, G 130/4, G 139/5, G 150/9...
59 bkz. İ 2/4, İ 4/4, K 2/7, G 14/2, G 47/5...
60 bkz. G 73/4, G 101/2, G 160/3, G 162/4...
61 bkz G 72/1, G 116/3...

19) Râmiz Divanında az sayıda örneğine rastladığımız edebî sanatlardan bazıları ise şunlardır: tekrîr⁶², tecrîd⁶³, tevcîh⁶⁴, sihr-i helâl⁶⁵, kalb⁶⁶, istihdâm⁶⁷...

62 bkz. G 17, G 27.
63 bkz. G 25/7.
64 bkz. G 133/3.
65 bkz. G 134/4.
66 bkz. G 96/3.
67 bkz. G 135/3.

B. MUHTEVA İNCELEMESİ

1. DİN

a. **Allah:**⁶⁸ (Hallâk, Hak, Hüdâ, Hâlık, Settâr, Yezdân, Yezdânî, Rab, Allah, Samed, Ma'bud, Mu'în, Bîçûn, Mevlâ, Kadîr, Allâm, Lem-yezel, Hüdavend-i Gayûr, Kibriyâ, Mûte'âl, Zülkadr-i Minen, Gaffâr, Feyyâz, Müste'ân, Rahmân, Rahîm, Barî, Mennân, Deyyân, Aziz, Hayy, Lem-yezelî, Cebbâr, Hüdavend-i Kadîr, Lâ-yühtâc, Celîl, Mecîd...) Râmiz, memduhu için Allah'a dua eder; başına gelen iyi veya kötü her şeyin Allah'tan geldiğini bilir, bunları tevekkül ile karşılar. Amacına ulaşmak için ona güvenir:

*Himem-i cümle-i pîrân ile Hallâk-ı Mecîd
Eyleye maqsadımı vâsıl-ı cây-ı ümmîd (EHME/94)*

Kainatın yaratıcısı Allah'tır ve Allah hiçbir şeyi sebepsiz yaratmamıştır:

*Yok sebepsiz bu cihân içre olunmuş bir halk
Her birin bir sebab-i eserinde Cenâb-ı Bîçûn (K 7/8)*

Benzer beyitler incelendiğinde İslâm akîdesiyle çelişen bir ifadenin olmadığı görülecektir.

b. Peygamberler

Divanda 10 peygamberin ismine rastladık. Bunlardan Hızır'ın bir peygamber mi yoksa bir "velî" mi olduğu tartışmalı bir konudur.⁶⁹ Adı fazla anılandan başlayarak bu peygamberleri sıralayalım.

Hızır:⁷⁰ (Muhammed, Ahmed-Muhtar, Ahmed-i Mürsel, şâh-ı enâm, tâc-ver-i şâh-ı rusûl, eşref-i cümle-halâyık-ı cihan, Ahmed, Mahmud, Hâmid...) Râmiz Divanında İslâm peygamberi en çok na't türü şiirlerde anılmıştır.

⁶⁸ bkz. K 3/23, K 7/3, T 29/8, T 46/13, Mk 7, İ 2/5, EHME/94....

⁶⁹ İskender PALA, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ yay., Ankara (bsm. tarihi belirtilmemiş), s. 225.

⁷⁰ bkz. K 2/2; K 1; T 1/7; EHME/12, 13, 15, 16, 17; G 2/1...

Bunun dışında da pek çok şiirde adı geçer. O, son peygamber olmasıyla övülür, ondan şefaet istenir. Ailesine ve mucizelerine, hayatına göndermeler yapılır. Divanın hemen başındaki na'ı aynen aktarıyoruz:

*Yüzüñ pertev-dih-i envâr-ı Hağdur yâ Resûlallâh
Sözüñ dür-dâne-i esrâr-ı Hağdur yâ Resûlallâh*

*Kelâm-ı dür-nizâmuñ vahy-i Hallâk-ı ebed bî-şek
Anuñçün her sözüñ ahhâr-ı Hağdur yâ Resûlallâh*

*Hemîşe mu'terif-ber-cürm ü 'işyân bir tebli-kâram
Derûnum hâşılı efkâr-ı Hağdur yâ Resûlallâh*

*Bu 'âşî mücrim ü kâsî-fu'âd-ı Râmiz'üñ her-bâr
Zebânı rûz şeb ezkâr-ı Hağdur yâ Resûlallâh (K 1)*

Hz. Yusuf ve Hz. Yakub:⁷¹ Hz. Yusuf yüz güzelliği; Hz. Yakub ise onun babası olması, ona duyduğu sevgi ve bu sevginin hüznü dönüştürmesi sebebiyle anılmıştır. Yusuf adının babasının adı olmaksızın anıldığı beyitler de vardır.

*İki çeşmimle gûyâ âteşîn-pîrâhen olmuşdur
Hayâl-i hüsn-i Yûsuf'la beni Ya'kûb yazsunlar (G 74/6)*

Hz. İsa:⁷² Bu peygamber ölüyü diriltme mucizesi ve üzerindeki ılgından dolayı göğün dördüncü katında kalması sebebiyle anılmaktadır.

*Ser-rişte-i vişâle irince yed-i murâd
'İsî-i dil güzârîş-i sûzenle eglenür (G 61/4)*

Hz. Süleyman:⁷³ Râmiz Divanında hükümdarlığı dolayısıyla adı anılmıştır.

*Uşûl-i ma'delet devrinde kânûn üzredür cümle
Ser-âğâz-ı nizâmı buldı kânûn-ı Süleymânî (T 46/5)*

Hz. Hızır:⁷⁴ İnsanlara yardım etme özelliği dolayısıyla adı anılmıştır.

71 bkz. K 5/9, T 42/4, G 15/2, G 74/6, G 168/3...

72 bkz. T 27/12, G 8/1, G 61/4...

73 bkz. T 46/5, L 3/7.

74 bkz. K 4/5, K 5/5.

*Şimdi vağan hayâli gamım itmede füzûn
Ey Hızr-himmet eyle meded lutf idüp baña (K 5/5)*

Hz. Nûh: Aşağıdaki beyitte bu peygamber 'tufan'ıyla anılır, aşğın gözyaşı seli Tufan'dır:

*Hurûc-ı seyl-i eşkim şüste-i eyyâm-ı Tûfân'dur
Sadâ-yı mevc-i 'aşkıdan kışsa-i Nûh añlanılmaz hiç (G*

20/3)

Hz. Dâvud: Sesinin gür ve etkileyici olması nedeniyle anılır:

*Oldı Dâvud'a şarîr-i hâmesi hayret-nümûd
Tab'ı im'ân olsa kâmûs-ı hikemle hem-edâ (T 27/11)*

Hz. İbrahim ve Hz. İsmail: Şair, şiirinde söz ettiği kişiler ile aynı adı taşımaları nedeniyle Hz. İbrahim ve İsmail'den bahsetmiştir:

*Duhter-i sa'd-ahter-i düstûr-ı hânım-menkabci
Ya'ni hem-nâm-ı Halîlu'llâh naşfet-iktirân (T 35/1)*

*Nâm-dâş-ı veled-i bânî-i Beyt-i ma'mûr
Hâci İsmâ'îl Efendî ol fazâ'il-pîrâ (T 37/3)*

c. Diğer Dinî Şahsiyetler

Râmiz Divanında ismine restladığımız diğer dinî kimliğe sahip şahsiyetler bir tasnif yapılacak kadar çok değildir. Bunları, herhangi bir sıralama esası gözetmeksizin aşağıda veriyoruz.

Hz. Ali:⁷⁵ (Hayder, Şîr-i Kırdgâr, Sâkî-i Kevser...) Cömertliği, savaşçılığı gibi yönleriyle adı anılır.

*Kelle-i düşmen o rütbe tu'me-i tîg oldı kim
Ol gazâyaya diseler şâyeste rezm-i Hayderî (K 4/8)*

Hız. Hüseyn:⁷⁶ Râmiz çeşmeler için düştüğü tarihlerde Hız. Hüseyn'in Kerbelâ'da susuz kalmasına gönderme yapar:

*Şâhibü'l-ğayrât 'Abdî Ağa ol pâk-nijâd
Teşne-i rûh-ı Hüseyn'i eyledi irvâ hemân (T 8/1)*

Hız. Osman: Râmiz Sultan III. Osman'ın cülusuna düştüğü tarihte söz konusu padişahla aynı adı taşıdığı için Hız. Osman'ı anmıştır.

*Semiyy-i İbn-i 'Affân pâdişâh-ı ma'delet-ım'ân
Sikender-şân ü 'ünvân vâye-bahş-ı zıll-ı Yezdânî (T 46/1)*

Hız. Havvâ: Tarih manzumesine konu olan kız ile aynı ada sahip olduğu için Hız. Havvâ'nın adı anılmıştır.

d. Kutsal Kitaplar

Divanda kutsal kitaplardan sadece Kur'an'ın adı geçmektedir. Şair Karaferye Dâr-ı Kurrâsî'nin yapımına düştüğü tarihte Kur'an'dan şöyle söz eder:

*Şarf-ı nakdîne-i ihlâş ile bünyâd itdi
Böyle bir ma'bed-i pâkîze vü dârü'l-Kur'ân
Ola meddât-ı kırâ'at kadar 'ömri memdûd
Mevkîf-i 'izz ile her vakf-ı cevâz-ı Kur'ân
Nâ'il-i ecr-i cezîl eyleye Hallâk-ı ebed
Her okındıkça bu dâr içre Kitâb-ı Furkân (T 38/6,7,8)*

e. Ayet ve Hadisler

Râmiz iktibas ve telmih yoluyla bazı ayet ve hadisleri Divanına almıştır. Bunları birer örnekle görelim:

Besmele: Şair Edirne tekkelerinin adlarını sıraladığı mesnevisine besmeleyle başlar:

*Bismillâhirrahmânirrahîm
Câmi'-i a'zam-ı esmâ-i 'âzîm*

*Oldı ser-tâc-ı şeh-i mülk-i kelâm
Dîhim-i besmele-i nazm-ı selâm (EHME/1,2)*

“Ahsen-i takvîm” (Tîn Suresi/4):

*Çıkdı sırr-ı ahsen-i takvîm üzre
Haç mübârek ola ber-vech-i celî (T 48/5)*

“Vemâ erselnâke” (Enbiyâ Suresi /107):

*Vücûduñ oldığına maḥz-ı rahmet-i ‘âlem
Yeter güvâh-ı "vemâ" yâ Muhammedü'l-hâdî (K 2/7)*

Mazhar-ı sırr-ı hadîş-i " Levlâk "
Nâ'il-i şân-ı " vemâ erselnâk " (EHME/15)

“Küllü men” (Rahman Suresi/26):

*Virirsin her nefes naḥd-ı kirâsın
Bu dünyâ "küll-i men" kâşânesidür (İ 4/4)*

“Levlâke” (Hadis-i Kudsî):

Mazhar-ı sırr-ı hadîş-i " Levlâk "
Nâ'il-i şân-ı " vemâ erselnâk " (EHME/15)

“Mevt-i âlem, mevt-i âlimledir” (Hadis):

*Mevt-i ‘âlem mevt-i ‘âlimle be-hem oldığına
Bu haber kâfî buyurmuşdur anı faḥr-i cihân (T 23/4)*

“Men-‘aref”:

*‘Ârife zâhir olur sırr-ı hafî
Fehm iderse "men-‘aref" sırrın o zât (G 14/2)*

f. Dinî Kavramlar

Divanda karşımıza çıkan dinî kavram ve terimlerin tamamı İslâm diniyle ilgilidir. Yalnız bir beyitte Hristiyanlıkla ilgili olmak üzere “istavroz” kelimesine tesadüf edilmiştir.

Divanda sıkça görülen ibadet ve akaid terimleri, dinî önem arzeden kavramlar ve bunların geçtiği birer beyit aşağıda sıralanacaktır. Bunların başka örnekleri varsa dipnot yoluyla belirtilecektir.

Şeriat:⁷⁷

Şer' iken bâ'ış-i i 'mâr-ı esâs-ı 'âlem
Şer' iken mebde'-i tertîb-i şufûf-ı kânûn

Şer' ile buldı şafâ âyîne-i kevn ü mekân
Şer' ile buldı ziyâ dâr-ı zalâm-ı şeb-gûn

Şer' ile buldı revâc kâle-i dîn ü İslâm
Oldı bâzâr-ı cihân şer' ile ragbet meşhûn (K 7/18,19,20)

İslâm:⁷⁸

Virüb lütfen rızâ redd itmedi mes'ûlini zîrâ
Kâbûl-i ma'zeretdür 'âdet-i dîrîne-i İslâm (T 1/4)

Ka'be (kible):⁷⁹

Sa'y ile bulmağ murâd iden şafâ-yı vuşlatı
Ka'be-veş kûy-ı habîbi şubha dek eyler tavâl' (G 95/4)

Zemzem:⁸⁰

Zemzem-i bûs-ı leb-i yâre olup dil-teşne
Var mı hiç meşrebi irvâya münâsib nesne (Mf 18)

Defter-i a'mal:⁸¹

77 bkz. K 7/ 18,19, 20; T 19/3; T 28/7; T 37/2,5; T 50/16; T 53/1...

78 bkz. K 7/20; T 1/4,6,7...

79 bkz. K 6/9; T 12/4; T 37/3; Mk 3; Mk 16; Mk 37; Mk 38; Mk 45; G 95/4; G 134/5...

80 bkz. K 6/3; Mf 18...

81 bkz. T 3/12; T 22/8...

*İde Hağ hüsn-i kabûl ile karîn-i hasenât
Yazıla defter-i a'mâl-i ücûr ü hayra (T 3/22)*

Hamd (şükr):⁸²

*Hağğ'a hamd ile şürû' it kâra
Vâşıl ol ni'met-i vaşl-ı yâre (EHME/3)*

Kazâ:⁸³

*Hâşımım habl-i cedel olsun süyûf-ı 'iffeti
Nâfiz olsun her sözi çün tîğ-i ser-tîz-i kazâ (T 27/20)*

Cennet (Me'va, Behişt, Adn, Naim, Firdevs, cinân...):⁸⁴

*İde Hağ kabr-i şerîfin o 'azîzü's-şadruñ
Ravza-i cennet-i Firdevs ile Râmiz kurebâ (T 30/5)*

Kıyâmet (Ahiret):⁸⁵

*Tehî nağdîne-i a'mâl olan bu müflis-i emre
O bâzâr-ı kıyâmetde mümidd-i mâye-i cân ol (K 3/36)*

Ecel:⁸⁶

*Çeşmimün nûrını kûr eyledi kehhâl-i ecel
Bakacak göz mi kodı bende cihâna hayfâ (T 16/2)*

Oruç (Savm, sıyam, imsak, iftar...):⁸⁷

*Gül-i ilîâr-ı rûze-i rûzuñ
Aça bâd-ı ezân-ı şer'-i 'alâ (T 60/4)*

Sünnet:⁸⁸

82 bkz. T 5/1; T 31/1; T 50/1, EHME/3,73

83 bkz. T 6/6; T 11/11; T 27/20...

84 bkz. T 7/4; T 9/4; T 11/3; T 16/5; T 17/5; T 19/6; T 21/14; T 22/9; T 28/8; T 30/5; T 33/5,6; T 34/3,5; T 35/3,4; T 36/5; T 39/10; T 41/4,5; T 42/4,5; T 52/6; T 55/4; T 57/1,2; T 59/3...

85 bkz. T 9/4; T 39/6...

86 bkz. T 16/2; T 17/1,3; T 21/2; T 33/2; T 41/3; EHME/87...

87 bkz. T 17/4; T 60/1,4,6,7,8,14; Mk 33; EHME/91...

88 bkz. T 18/8; T 45/2...

Ya'ni irsâl-i haç itdükde be-yümn ü ikbâl
Bâg-ı sünnetde nemâ geldi bahâr ü çemenc (T 45/2)

Kevser:⁸⁹

Letâfet aHz iden kand-i leb-i şîrîn-mezâkından
Biri Kevşer biri zezem biri âb-ı hayât-elzâ (G 5/4)

Günah:⁹⁰

Mîve-i kâm-ı cihândan olmamışken behre-ler
Eyledi dest-i ecel lerzîde bî-cürm ü günâh (T 33/2)

Ecr (şavâb):⁹¹

Cihânuñ 'izz ü câhı bî-bekâdur
Aña meyl eylemek 'ayn-ı haçâdur
Haçâdan geç iresin tâ şavâba
Bu dünyâ çün güzer-gâh-ı fenâdur (İ 2/1)

Dua:⁹²

Eyâ sûtûde-şiyem kadr-dân-ı ehl-i kemâl
Du'â-yı devletüñ oldı zamîme evrâda (Mk 3/1)

Siyadet:⁹³

'Alevîdür velî siyâdeti yok
Nesebi naklıne liyâkati yok (L 4/6)

Bezm-i Elest:⁹⁴

Gör neşve-i mağabbeti çekme humâr-ı gamı
Peymâne-gîr-i bezm-i Elest-i müretteb ol (G 109/2)

89 bkz. T 21/14; T 55/4; Mf 16; G 5/4...

90 bkz. T 22/8; Mk 18; EHME/58...

91 bkz. T 38/8; 55/2; 60/14; İ 2/1...

92 bkz. Mk 3; Mk 15; Mk 16...

93 bkz. T 52/3; L 4/6...

94 bkz. G 109/2; İ 4/6...

İstavroz: Bu kelimenin geçtiği beyit nüshada arızalı olduğu için tam olarak okunamadı.

*Olmışıdı anuñ ârâm-gehi
Deyr-i 'âlemde sitavroz ... (Z/6)*

2. TASAVVUF

Daha önce şairin dinî yönünden söz ederken onun Mevleviliğe ilgi duyduğunu belirtmiştik. Râmiz bir mutasavvıf şair değildir. Ancak şiirlerinden tasavvufa vakıf olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu tavır pek çok divan şairinde vardır. Râmiz'in Edirne tekkelerinin adlarını zikrettiği mesnevîsi bir tarihî belge de sayılabilir. Divandaki tasavvufî motiflerden söz ederken bu manzumeye sık sık atıf yapılacaktır. Râmiz'de tasavvufî izler bu mesnevi ile sınırlı değildir, bunlardan da yeri geldikçe yararlanılacaktır.

a. Tasavvufî Şahsiyetler

Râmiz Divanında tasavvufî kimliğiyle karşımıza çıkan şahısların çoğu "Esâmî-i Hânkâh-ı Maḥmiyye-i Edirne" mesnevisinde zikredilen Edirne tekkelerinin şeyhleridir. "Tasavvufî Mekânlar" başlığı altında bu şahıslara da işaret edileceğinden onlardan bahsetmeyi erteliyoruz. Burada, söz konusu mesnevinin dışındaki şiirlerde adı geçen mutasavvıfları vereceğiz ki sayıları çok değildir.

Şeyh Ahmed Zehrî Efendi:⁹⁵ Râmiz bu kişinin vefâtına dair bir tarih manzumesi yazmıştır. Yine bir kıt'ada da ondan zikredilir.

*Hâtırâ geldi bu vech üzre didim târifin
Gülşen-i 'Adn ola Zehrî'ye maḳâm-ı 'ukbâ (T 30/6)*

Hallâc-ı Mansur: Bir gazelde dar ağacına asılması hatırlatılarak "risman" (halat) kelimesiyle adı anılmıştır:

*Gerçi Manşûr-ı 'aşkam ammâ kim
Zülfden başka rîsmân bilmem (G 119/4)*

b. Tasavvufî Mekanlar (Edirne Tekkeleri)

Divanda bir mesneviden başka tasavvufî mekanlardan bahseden bir şiir veya beyit yoktur. Râmîz Divanın sonlarında Mevlevîhâne'den başlanarak Edirne'de bulunan 'tekye', 'dergâh', 'hânkah' ve 'zâviye'lerin isimlerini sıralamıştır. Bu manzumede tekkeler vesilesiyle şeyhlerinin de adları anılmıştır. Mesnevinin 49. beyitinden başlanarak her tekkeye bir beyit düşecek şekilde tekke isimleri 92. beyite kadar sayılır. Sadece Saçlı İbrahim Efendi tekkesi için iki beyit ayrılmıştır. Burada 43 ayrı tekkenin ismi verilmiştir. Manzumenin ilgili bölümünü buraya alıyoruz:

ESÂMÎ-İ HÂNKÂH-I MAHMİYYE-İ EDİRNE

- 49 *Añlamaksa ğarazuñ hâlet-i Mevlânâ'yı
Mevlevî-hâneye var diñle ne derse nâyı*
- 50 *Ķâdir iseñ geçesin hubb-ı sivâdan sen de
Ķâdirî-hânede yüz yerde olur bende*
- 51 *Tab'-ı neşküfte açulsun var iseñ 'âlemde
Gülşenî-hânede ol şâm ü seher âmâde*
- 52 *Vaqt-i sa'd ü şerefi bilmege istersen eger
Gel ħorosla seher-i Sa'dîleri eyle maĶar*
- 53 *İştîlâhât-ı taşavvufî murâd öğrenmek
İstîlâhî 'Alî Efendi'ye şarf eyle emek*
- 54 *Gürbe-i nefsi zebûn itmek ise maĶşûduñ
Ola Kaplan Baba'da naĶş-ı sivâ maĶşûduñ*
- 55 *Levh-i dilden dir iseñ maĶv ola bu naĶş-ı sivâ
Eyle İsma'îl-i Rûmî'ye ta'alluĶ peydâ*
- 56 *Ķavs-i 'aşĶı çekeyim dirseñ eger bi'l-Ķuvve
Germekaş Tekyesi'ni eyle maĶall-i cilve*
- 57 *Evcini bilmek ise milket-i 'aşĶuñ maĶşûd
Gel Kayık Baba'yı kıl kendüñe dâr-ı meşĶûd*

- 58 *Kaç' ise maqşad eger rişte-i sü'-i 'ameli
Kesici Baba'ya gel eyle ferâgat keseli*
- 59 *Nâme-i hâlini tebyîz ise kayduñ cânâ
Tekye-i Yazıcı Efendi'yi eyle me'vâ*
- 60 *Şıdk-ı ihlâsla gel rabı-ı derûn eyle hemân
Tekye-i Sâdik Efendî'ye bi-hakk-ı iz'ân*
- 61 *Neydügin hâlet-i 'aşkı bileyim dirseñ sen
Tekye-i 'Âşık Efendi'yi varup eyle vatan*
- 62 *Hıfz-ı czkâr ile tevhîd-i Hüdâ ise murâd
Tekye-i Hâfiz Efendi'yi kıl ârâm mu'tâd*
- 63 *Zâde-i şab'uñı terbiyye ise kaşd-ı ehem
Gel Güzelce Baba'yı eyle ziyâret her dem*
- 64 *Mâla meyl itme şakın dehr-i denîden bir an
Kıl Sivasî gibi bir dergehi sermâye-i cân*
- 65 *Virelim dirseñ eger hâline hüsn-i şûret
Eyle Nakkâş Dede'den sen de recâ-yı himmet*
- 66 *Zâhir olur saña elbette kerâmetden eşer
İdegör Velî Dede Zâviyesi'n cây-ı maqar*
- 67 *Göreyim dirseñ eger semt-i sülûk-ı Hakk'ı
Gel Nazar Baba'ya gör sâha-i mülk-i 'aşkı*
- 68 *Neydügin zâ'ika-i 'aşkı bilüp eyle ışkâ
Helvâcı Baba'ya gel eyle tezevvük peydâ*
- 69 *Şeh-i 'aşkuñ bileyim dirseñ eger ahkâmuñ
Mîr-i Mîrân'a varup añla nedür aqsâmuñ*
- 70 *Şûfiyâ sır olayım dirseñ eger bâ-himmet
Tekye-i Zerdebûdan cû'-ı vişâle ni'met*
- 71 *Olmak istersen eger vâşıl-ı bâğ-ı ebrâr
Eyle Bostancıbaşı Zâviyesi'n cây-ı qarâr*

- 72 Cem' ise hâl-i perîşânını maqşûd u murâd
Gîsû-dârî 'Alî Efendi'den it istimdâd
- 73 Şükr-i Hakık ile geçür her nefes-i evkâtuñ
Tekye-i Hamdî Efendi ola cây-ı zâtuñ
- 74 Ulu orta yürime sû'-i edebdür zinhâr
Mesci-zâde gibi bir dergehe âdâb ile var
- 75 Gürg-i nefsinden emîn olmağa istersen sen
Ol Çoban 'Alî Efendi nazarında rûşen
- 76 A kuzum diñle sözim eyleme tazî' -i nefes
Gel Koyun Baba'ya gir çıkma süriden üzkes
- 77 Görmek ise garazuñ nûr-ı cemâl-i 'aşkı
Dergeh-i pâk-i Cemâlî'ye füzûn it şevki
- 78 Neşve-yâb-ı mey-i tahkîk ise kaşduñ olmak
Çekme Rindânî Baba Zâviyesi'nden hiç ayak
- 79 'İddür 'âşıkâ her-bâr ziyâret itmek
Hacı Bayrâm-i Velî Tekyesi'ne yüz sürmek
- 80 Âteş-i 'aşkıyı irdâ ise bir lahza murâd
Gel Tütünsüz Baba'yı eyle ziyâret mu'tâd
- 81 Dil-i mañrûrını irvâ ise kaşduñ her-bâr
Olsun ârâm-gehüñ hânkeh-i Şerbet-dâr
- 82 Şâne-veş sînesini çâk iden aşhâb-ı reşâd
Saçlı İbrâhim Efendi'den ider istimdâd
- 83 Ser-i gîsûsına vâbeste o şâh-ı keremüñ
Hall ü 'âkd ü taleb ü maqşad-ı ıqşâ-yı murâd
- 84 Harem-i 'işmet-i 'aşk oldığı bî-reyb ü riyâ
Şâh Kadın Tekyesi'dür beyt-i hicâl-i 'urefâ
- 85 Şûretâ dûr ise de ma'nîde kurb-ı şâdî
Olmaz 'uşşâka ba'îd hânkeh-i Bağdâdî

- 86 Seyh Sinân Tekyesi'ni eyle ziyâret zîrâ
Languruz diyü yazarlar seni cümle zurefâ
- 87 Veled-i kalbe virür rûh-ı celî zikr-i memât
Tekye-i Memî Dede tıfl-ı dile mehd-i hayât
- 88 Kaşduñ olmağsa eger gâlib-i haşm ü a'dâv
Seyh Şücâ' Dergehine yüzüñ sür eyle du'â
- 89 Nefsini tehzîb ile ıslâh-ı maşûd-ı derûn
Muslihi'd-dîn'e varup eyle niyâz-ı bîrûn
- 90 Murg-ı dil her ne kadar eylese pervâz-ı hevâ
Olur ârâm-gehi Tekye-i Ishak Pâşâ
- 91 Şâ'im-i vuşlat-ı cânân olan 'uşşâk hemân
Dergeh-i Seyh Ramazân'a varup olsun mihimân
- 92 Sûret-i "Yâ Hak" ile "hû" vâşıl olur âfâka
Varıcağ dergeh-i vâlâ-yı Ebû Ishak'a
(.....)

c. Tarikatlar

Tarikat kelimesini "Hakk'a ermek için tutulan, birtakım kuralları ve âyinleri bulunan yol"⁹⁶ anlamıyla kullandığımızı; ötesinin konumuzun dışında olduğunu hatırlatalım.

"Esâmî-i Hânkâh-ı Mağmiyye-i Edirne" adlı mesnevîde geçen tarikatları bu bölüme almıyoruz.

Alevîlik hakkında 'tarikat' demenin çok doğru olmadığını biliyoruz. Ancak bu mezhep için ayrı bir başlık açmak da doğru değildir. Bu da eklenince Râmîz'in şiirlerinde 4 tarikatın adının geçtiği görülecektir. Şimdi bunları, birer örnek beyit vererek görelim:

⁹⁶ Süleyman ULUDAĞ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yay., İstanbul 1996, s. 510.

Alevîlik: Râmiz “hamam”la ilgili bir lugazında Alevî kelimesini “Ali ile ilgili, Ali’nin soyundan gelen” manasında kullanmaktadır. Kelime tevriyeli olup aynı zamanda “alevle ilgili” manasına da gelir:

*‘Alevîdür velî siyâdeti yok
Nesebi nakline liyâkati yok (L 4/6)*

Melâmîlik: Melâmîliğin kendini halka sefil gösterme ilkesine gönderme yapan şair kendisini melâmet halkasına dahil eder:

*Biz ki ser-beste-i kayd-ı girih-i gîsûyuz
Halka-gîr-i ser-i zencîr-i melâmet-cûyuz (G 81/1)*

Halvetîlik: Şair Selanik Yakub Paşa Camii imamının vefatı için yazdığı tarih manzumesinde onun Halvetî tarikatına mensup olduğunu belirtir:

*‘Tarîk-i halvetiyânda sülûk ehli idi
Nihâyet oldı sülûkı reh-i bekâ-girdâr (T 36/4)*

Mevlevîlik: Râmiz bir kıt’asında Mevlevî sırrını anlamak istediğini söyler. Daha evvel onun için Mevlevî tarikatına ilgi duyduğunu söylerken dayanağımız da bu manzume idi:

*Gûş it şadâ-yı nâyı şimâh-ı derûn ile
Neydügin añla bil ki nedür râz-ı Mevlevî*

*Her demde hem-dem olmağa sa’y eyle Râmizâ
Neylersen eyle ol hele dem-sâz-ı Mevlevî (Mk 4)*

d. Tasavvuf Terimleri

Edebiyatta çok kullanılan bazı tasavvuf terimlerini Râmiz Divanında geçtiği beyitlere de örnekler vererek (barada söylemediğimiz beyitleri dipnot yoluyla göstereceğiz) sıralayacağız. Neyin tasavvuf terimi olduğunu neyin olmadığını belirlerken ölçütümüz o kelimenin Tasavvuf Terimleri Sözlüğü’nde⁹⁷ geçip geçmediğidir. Râmiz Divanında sık rastladığımız ve bu sözlükte açıklanmasını bulduğumuz terimleri seçtik. Bu kelimelerin Divandaki kullanımlarıyla sözlüklerdeki ya da tasavvuftan söz eden kaynaklardaki

97 Süleyman ULUDAĞ, a.g.e.

anlamlarının örtüşmediğini biliyoruz. Amacımız tasavvufun Râmiz'in şîrinde tuttuğu yer hakkında fikir verebilmektir.

Fenâ-bekâ:⁹⁸ Bu iki kavramın beraber tezdad sanatı yapılarak kullanıldığı yerler olduğu gibi ayrı ayrı geçtikleri beyitler de vardır. “fenâ” kavramı daha ziyade tarihlerde “bâzâr-ı fenâ, gülistân-ı fenâ” gibi tamlamalarda ‘ölümlü dünya’ manasıyla kullanılmıştır. Aşağıdaki bendlerde tasavvufî gelenekteki manasıyla kullanılmıştır:

Cihânuñ ‘izz ü câhı bî-bekâdur
Aña meyl eylemek ‘ayn-ı haşâdur
Haşâdan geç iresin tâ şavâba
Bu dünyâ çün güzer-gâh-ı fenâdur (İ 2/1)

Geç fenâ ile bekâdan bulmak isterseñ hayât
Tutma bu efsâne-i dünyâya gûş-ı iltifât
Mest ider âhîr seni bir gün bu sâkî-i memât
Şanna bu mey-hâne-i dehri şağın cây-ı şebât (İ 3/1)

İhlas:⁹⁹ Bu kelimeye “Mukatta’ât” kısmında çok rastladık. Fakat bu bölümde tasavvufî bir çağrışımla değil “kalp temizliği, samimiyet”¹⁰⁰ manasıyla kullanılmıştır. Ancak diğer manzumelerde kelimenin tasavvufa daha yakın kullanımları vardır. Aşağıdaki beyitte şair maksadına ulaşmaktan söz ederken ihlas sahibi bir derviş portresi çizmektedir:

Bâb-ı maşûdı bulur sâlik-i semt-i ihlâş
Bu reviş tab’-ı haşîkat-deri dervîş itdi (G 159/3)

Mâsiva (siva):¹⁰¹ Bu kelime kullanıldığı her yerde tasavvufî manasıyla kullanılmıştır:

98 bkz. K 8/5; T 19/4; T 22/3,5; T 57/4; İ 2; İ 3/1,3; İ 4/5...

99 bkz. T 58/12; Mk 1; Mk 15; Mk 17; Mk 36; Mk 37; Mk 38; Mk 40; Mk 44...

100 Örnekleriyle Türkçe Sözlük, M. E. B. yay., İstanbul 2000, C. 2, s. 1351.

101 bkz. K 3/2; İ 1/5; İ 5/2,6; EHME/50,54,55...

*Nazar-gâh-ı Hüdâ'dur Râmizâ dil
Gözün aç hâb-ı gafletden anı bil
Sivâ jengini ihlâsla gönül sil
Gönül mir'ât-ı rûy-ı pür-şafâdur (İ 1/5)*

Hakikat (tahkik, esrar-ı hakikat, sırr-ı hakikat...):¹⁰² Kelimenin geçtiği beyitlerin çoğunda tasavvufî mana vardır. Mesela şu beyitte bir mutasavvıf olan Şeyh Ahmed Zehrî Efendi'den söz edilirken onun 'hakikat sırları'na vâkıf olduğu söylenir:

*Gülbün-i ravza-i esrâr-ı hakîkat kim odur
Nâm-dâş-ı şeh-i kevneyn ü Habîb-i Mevlâ (T 30/1)*

Tecellî:¹⁰³ Râmiz'in tamamen tasavvuf konusunu işlediği ender gazellerinden birisinde 'tecellî' kavramı tekrîr sanatına da başvurularak anlatılmıştır:

*Tecellî-i Hüdâ'dur mâsivâyı terke çün 'illet
Tecellî eyle dâ'im sen Hüdâ'dan şıdk ile minnet
Tecellî ile buldı cümle eşyâ zînet ü revnak
Tecellî ile buldı sûk-ı 'âlem sûd ü germiyyet
Tecellî nuhbe-i kâlâ-yı bâzâr-ı hakîkatdür
Tecellî hak bu kim sermâye-i her-tâlib-i himmet
Tecellî hışn-ı enfâs olduğına var mıdur şübhe
Tecellîyyât ile mahfûz olur bu dehr-i pür-mîhnet
Tecellî çün mevâlîd-i şelâsî eyledi izhâr
Anı bildünse Râmiz ibn-i vâkt ol bil nedür hikmet (G 17)*

Çille (riyazet, uzlet):¹⁰⁴ Parantez içerisinde verdiğimiz kelimeler tasavvufta aynı manayı karşılayan terimler değildir. Ancak aralarında kuvvetli bir

102 bkz. T 30/1,2; Mk 1; İ 1/1; İ 2/3; İ 3/3; EHME/78...

103 bkz. G 17; İ 1/5; EHME/56...

104 bkz. K 5/11; T 60/10; T 20/5; İ 5/1...

yakınlık vardır.¹⁰⁵ Bunların geçtiği yerlere örnek olarak şairin istimdat için yazdığı kasidede hâlini anlattığı şu beyiti verebiliriz:

*İtdim tamâm çille-i murtâz-ı vahdeti
Çekdim riyâzet-i emeli hayli bî-nevâ (K 5/11)*

Sülûk ehli:¹⁰⁶ Râmiz Divanında bu kelime ‘tarikat ehli’ manasıyla kullanılmıştır. Şair Selanik Yakub Paşa Camii imamının vefatı için yazdığı tarih manzumesinde onun Halvetî tarikatına mensup olduğunu belirtir:

*Tarîk-i halvetiyânda sülûk ehli idi
Nihâyet oldı sülûkı reh-i beğâ-girdâr (T 36/4)*

Mürşid:¹⁰⁷ Râmiz bir mürşide bağlanmaksızın “esmâ”da mesafe katetmenin mümkün olamayacağını söyler. Mürşid olmadan ‘visâl’e ulaşılamaz:

*Eger vâsıl olam dersen vişâle
Yakîn ol mürşid-i şâhib-kemâle
Sözüm diñle ‘amel it bu mişâle
Bu dünyâ çün güzer-gâh-ı fenâdur (İ 2/2)*

Tecerrüd (tecrid):¹⁰⁸ Şair “nefs-i emmâre” hakkında yazdığı kasidede dünyadan tecrid olmayı öğütler:

*Kabâ-yı müste‘âr-ı dehr ile nahvet-nümâ olma
Tecerrüd ‘âleminde ‘âkıbet-bînî-i ‘uryân ol (K 3/11)*

Nefs:¹⁰⁹ Divanda kasidelerden birisi “nefs-i emmâre”den şikâyete ayrılmıştır. Burada “nefs”, ‘kötü huylu’ sıfatıyla anılır. Bu şair bir özeleştirici niteliğindedir.

*Yeter ey nefsi bed-hû terk-i kibr it sen de insân ol
Nedür aşluñ bilürsün dâ’imâ hâk ile yeksân ol (K 3/1)*

105 Süleyman ULUDAĞ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yay., İstanbul 1996, s. 439.

106 bkz. T 36/4; Mk 11; EHME/70...

107 bkz. İ 2/2; EHME/10...

108 bkz. K 3/10; İ 4/3; Z/38...

109 bkz. K 3/1; Mk 9; İ 3/2; EHME/54,75,89...

Zıkr:¹¹⁰ Divanda kelimenin gerçek anlamıyla kullanıldığı yerler de vardır, tasavvufî anlamıyla kullanıldığı yerler de... Şu müfredde bir tasavvuf teriminin estetize edilerek kullanılışı görülür:

*Çün şeyh-i riyâ-pîşe girüp halka-i zikre
Ol âfet-i devrân ile döndükçe döneydim (Mî 4)*

Gaflet:¹¹¹ Divanda “hâb-ı gaflet” tamlaması içerisinde kullanılır:

*Pâdişâh-ı ‘aşka olmuşdur bu gönüm taht-gâh
Hâb-ı gafletde iken geldi derûna intibâh
Mazhar-ı luğ u şefâ‘at olmakla bî-iştibâh
İdelim her lahza biñ kerre selâm-ı bî-riyâ (İ 5/4)*

3. ŞAHISLAR

Bu bölümde divanda ismine rastlanılan bütün şahıslar zikredilecektir. Edebiyat tarihi, tarih ilmi ve Râmiz için önem arzeden şahısların üzerinde daha fazla durulacaktır. Divanda adlarının geçtiği beyitlere örnek verilecektir. Adına birkaç beyitte rastladığımız, edebiyat açısından kıymeti olmayan şahısların sadece adları sıralanacaktır. Bunlarla ilgili beyitler için “İndeks” bölümünden yararlanılabilir.

a. Tarihi Şahsiyetler

Burada hükümdar, vezir, şeyhülislam, sefir, vali, müftü ve kadı gibi devlet adamlarından söz edilecektir.

Abbasî Hükümdar ve Devlet Adamları (Me’mun, Mansur, Cafer-i Bermekî, Fazl ibn-i Rebî’):

Râmiz tarih düştüğü kişiden veya memduhundan söz ederken bu devlet adamlarıyla memduhu arasında cömertlik, feraset, ilim ve hüner yönünden ilgi kurar.

110 bkz. T 44/2; Mî 4; L 1/2; EHME/4,62,87...

111 bkz. İ 1/5; İ 5/4...

Şâh Manşûr ise de aña zafer-yâb olamaz
Nâle-i dâğ-ı derûn şûr ile dem-sâz gibi (G 166/6)

Câme-i 'Abbâs ile geldi o kilik-i hoş-hırâm
Gûyiyâ ihsân-ı Me'mûn oldu müşkiyyü'l-hıtâm (Mf 3)

Zannım oldur ki o da me'mûr-ı hizmetdür hemân
Da'vet eyler âsitân-ı cûda rûh-ı Ca'feri (K 4/12)

Gelse Fazl ibn-i Rebî' dergeh-i dâniş-gehinc
Bildir kim bu olamaz nâtîka-pîrâ şimdi (T 13/5)

Osmanlı Padişahları:

Tarih manzumelerinde üç Osmanlı padişahının birkaç yerde adı geçer. Râmiz, III. Mustafa'nın cûluslarına tarih düşmüştür. I. Mahmud ve III. Osman ise başka tarih manzumelerinde devrin padişahı sıfatıyla zikredilir.

'Ahd-i Maḥmûd Ḥân'da oldu iki kerre vezîr
Şimdi 'Osmân Ḥân'a da oldu vekîl-i ber-devâm (T 50/4)

Pâdişâh-ı ma'delet-tedbîr ü Eflâtûn-zamîr
Ḥazret-i Sulṭân 'Osmân Ḥân-ı ḥâkân-iḥtişâm (T 47/1)

Geldi bir zâhid didi yümn ile târîh-i cûlûs
Lâyîk-ı evreng-i şâhî oldu Sulṭân Muştafâ (T 49)

Osmanlı Devlet Adamları:

Osmanlı devlet yönetiminin çeşitli kademelerinde görev yapmış olan bu isimlerden en çok adı anılanlarına örnek beyit vereceğiz.

Râtib Ahmed Paşa: Bir ara "kapdan-ı derya"lık da yapmış olan Paşa Divanda karşımıza Rumeli valisi ve şair sıfatlarıyla çıkar. Râmiz, gazellerinde onu tanzir etmiş; tarihleriyle yaptığı imar çalışmalarını belgelendirmiş; kasideleriyle ondan medet ummuş ve onu medhetmiştir.

Râtib-i yektâ-süvâr-ı 'arşa-i 'ilm ü kemâl
Sâbîk-ı cümle-ma'ârif Bû 'Alî Sînâ gibi (K 8/8)

Ali Paşa (Hekimbaşızade): Rumeli valisi kimliğiyle karşımıza çıkan Ali Paşa'nın adının geçtiği beyitlerde Râmiz ondan medet umar, onu över. Hekim tarafı özellikle vurgulanır:

*'İlm-i İb Kânûn-ı zihninde şifâ-yı muhtaşar
Bû 'Alî Sînâ dinilse yok mıdur saña yeri (K 4/5)*

Şeyhülislâmilar: Divanda Şeyhülislâm Abdullah Vassaf Efendi, Pîrîzade Sâhib Osman Efendi ve Es'ad (Ebu Ishakzade) Efendi'nin meşihat makamına gelişlerine birer manzumeyle tarih düşülmüştür (bkz. T 32, T 13, T 47).

Diğer Devlet Adamları: Sarıgöz Asaf Mehmed Paşa (Selânik Valisi), Kel Ahmed Paşa-zâde Ali Paşa (Rumeli Valisi), Yahya Paşa (Rumeli Valisi), İsmail Paşa (Elbasan Mutasarrıfı), Salih Efendi (Karaferye Müftüsü), Mahmud Efendi (Karaferye Müftüsü), Abdullah Efendi (Selanik Müftüsü), Kesriyyeli Ahmed Paşa (İran Sefiri)...

b. Mitolojik ve Efsanevî Şahsiyetler

Bu bölümde adını anacağımız şahısların bazıları tarihi gerçeklik de taşır. Fakat artık efsanevî kimlik kazandıkları için bu bölüme almayı uygun gördük.

İlk kısımda mitolojik karakterlere yer vereceğiz ki neredeyse tamamı İran mitolojisi kahramanlarıdır. İkinci kısmı hikâye kahramanlarına ayırdık.

Mitolojik Şahsiyetler

Râmiz Divanında 7'si İran mitolojisine ait 8 farklı şahsiyetin ismi geçmektedir. Bunların zikredildiği beyitlerin sayısı çok değildir.

İskender: Şair Sultan III. Mustafa'yı İskender'e benzetir:

*Semiyy-i İbn-i 'Affân pâdişâh-ı ma'delet-im'ân
Sikender-şân ü 'unvân vâye-bahş-ı zıll-ı Yezdânî (T 46/1)*

Feridun ve Husrev: Aynı şîirde III. Mustafa bu kez de Feridun ve Husrev'e teşbih edilir:

*Ferîdûn-ı zamân hâkân-ı devrân Husrev-i zî-şân
Vücûd-ı rûh-balşı itdi ihyâ cism-i devrânı (T 46/2)*

Rüstem: Şair, Zendost mësnevisinde 'gam'ın Rüstem'le bile gelse muzaffer olamayacağını, neşelerinin bozulamayacağını söyleyerek onun kahramanlığını hatırlatır:

*Kâr-ger olmaz idi tîğ-i sitem
Gelse gam olsa daği hem Rüstem (Z/28)*

Cem ve Dârâ: Şarabın mucidi olarak da bilinen Cem birkaç beyitte anılmıştır. Aşağıdaki beyitte de büyük hükümdarların sembolü olarak Dârâ ile birlikte kullanılmıştır:

*Tehî feryâd ider zann itme sâkî sâgar-ı mînâ
Lisân-ı hâl ile tavşîf ider Cemşîd ü Dârâ'yı (G 164/2)*

Şu beyitte de yine aynı ilgiyle ismi geçmektedir:

*Olup âyîne-i şab'ımda zâhir şâhid-i ma'nâ
Bugün bezm-i ma'ârif içre birkaç câm-ı Cem gördüm 112*

Büzürcimîhr: Ratib Ahmed Paşa bu İran vezirinden 'ilm ü kemâl ü fazl' olarak üstün tutulur:

*Mihr-veş lâmi' olup 'ilm ü kemâl ü fazlı
Ğâlib ifrât-ı kiyâsetle Büzürcimîhr'e (T 3/9)*

Hâmân: Yahudi kaynaklarında Musevi düşmanı iranlı bir vezir olarak gösterilir. Onun için söylenenlerin en önemlisi Firavun'un veziri olmasıdır. Râmiz Divanında, yaptırdığı sarh (ihram) vesilesiyle anılır:

*O rütbe mürtefi'dür kadr-ı bânîsi gibi şarhı v
Müsâvî olmağa yek-pâye kalmış şarh-ı Hâmân'a (T 29/3)*

Hikâye Kahramanları

Leylâ ve Mecnun, Vâmîk ve Azra, Ferhad ve Şîrin gibi mesnevî kahramanları Râmîz'in şiirlerinde âşîğın ve maşuğın timsali olarak karşımıza çıkar.

Ferhad ve Şîrin: Şair muhabbet dağının Ferhad'ı olunca Şîrin'i anlatan kalemi de kazması olur:

*Benem Ferhâd-ı kuh-sâr-ı maḥabbet tîşe-kârımdur
Elimde vâşîf-ı Şîrîn olan bu kîlk-i mevzûnum (G 127/2)*

Leylâ ve Mecnun: Sevgili Leylâ'dır. Böyle olunca şairin Mecnun (Kays) gönlü sevgiliyi bulmak için sahraya düşer:

*Zülf-i hevesiyle yine bir Leylî-mişâlin
Kays-ı dili cânâ yine şahrâyâ düşürdüm (G 126/2)*

Vâmîk: Hikâyenin kadın kahramanı "Azra" Divanda anılmamıştır. Râmîz aşağıdaki beyitte aşîğî Vâmîk'a benzetmektedir:

*Hemân semt-i vişâlûñ reh-revân-ı vâdi-i 'aşkı
Yine ḥayretde kalmış Vâmîk-ı dîvânededen kalmaz (G 84/3)*

c. Sanat, Düşünce ve Bilim Adamları

Bu bölümde 14'ü sanatkâr, 7'si bilim ve düşünce adamı toplam 21 şahsiyetten söz edilecektir. Bu kişilerden ilk söz eden divan şairi Râmîz değildir. Zaten o da bu şahsiyetleri önceki şairlerden farklı bir kullanım ile anmamıştır.

Sanatkâr Şahsiyetler

Şairler

Türk Şairleri

Divanda çoğu Râmîz'le çağdaş 6 Türk şairinin adı anılmıştır. Bunları adlarının geçtiği beyitlere örnek vererek sıralayalım:

Hâkânî Mehmed Bey: Râmîz Edirne tekkelerinin adlarını sıraladığı mesnevisinde onun Hilye'sinden bir beyiti iktibas eder:

*İtdi Hâkânî bu ma'nâyı 'ayân
Hilye nazmında bu beyt ile beyân*

*" Mutaşarrıf odur eşyâya tamâm
Ne havâş arada her giz ne 'avâm " (EHME/45-46)*

Rüşdî: Pek çok şiirde adına rastladığımız Rüşdî, Râmiz'in yakın arkadaşıdır. Divanda Rüşdî'ye nazire olarak yazılmış şiirler vardır. Bu tür şiirlerde Rüşdî'nin nazmı övülür. Aşağıya onun hakkında yazılmış bir kıt'ayı alıyoruz:

*Nedür ol zât-ı hüner-ver ki zuhûr itdükte
'Âleme gulgüle-i bâng-i ma'ârif düşdi*

*Aña şâyân ü sezâ dinse dühât-ı zurefâ
Hak bu kim cümleye ma'lûm ü müselleme Rüşdî (Mk 40)*

Selânikli Arîf: Bu şair de Râmiz'in arkadaşlarındandır. Divanda ona nazire olarak yazılmış pek çok gazel vardır. Aşağıya Arif için yazılmış bir kıt'ayı alıyoruz:

*Gele ey kilik-i vefâ silk-i belâgat-lehce
Eyle ihlâşımı şad-şevk ile sen de ta'rîf*

*Öyle bir zât-ı hüner-mende ki olmuş şimdi
Fazl ü 'irfân ile şehrinde efvâh-ı 'Arîf (Mk 17)*

Muşîb: Adının geçtiği yerlerden onun da Râmiz ile arkadaş olduğu anlaşılıyor. Râmiz arkadaşının vefâtına şu tarihi düşmüştür:

*Ola Mehmed Muşîb Efendî'ye câ
Şahn-ı vâlâ-yı cennetü'l-Me'vâ (T 39/10)*

Zekî: Bu şairin adı sadece şu beyitte geçmektedir:

*Nazm-ı Zekiyy-i tâze-edâ şimdi Râmizâ
Melfûz-ı la'li oldığına iftihâr ider (G 27/7)*

Sâfi: Şairin adı ona yazılan bir nazirede geçmektedir:

Olinca rişte-bend-i sübha-i tanzîr Şâfi'ye

Bahâ-yı luḡf-ı nazmım Râmizâ dür-dânedem ḡalmaz (G 84/6)

Diğer Şairler

Hâtem-i Tâî: Hâtem-i Tâî edebiyatta cömertliğiyle şiire konu olur. Kimi kaynaklarda bir Arap şairi olduğu kayıtlıdır.¹¹³ Râmiz Dîvanında cömertlik sembolü olarak anılmasına rağmen bu kaynaklara istinaden ‘şairler’ kısmına aldık.

*Maḡv ider naḡd-ı ‘atâsı nâm-ı şân-ı Hâtem'i
Cûdına nisbet ile Ma'n ibn-i Zâyid bir kelâm (T 50/7)*

Hâkânî, Muhteşem, Sâib ve Kemâl-ı İsfahanî: Râmiz sözünü ettiği kişiyi överken onu Acem şairlerinden üstün tutar:

*O deñlü tımḡurâḡ-ı ma'ni var elfâz-ı şi'rinde
Anı Hâkânî-i mülk-i nazmdan Muhteşem gördüm
Olur tâlîb Kemâl-i İsfahânî ders-i fazlında
Anuñ ‘azz-ı rezînüñ Şâ'ib-i emr-i ümem gördüm 114*

Vassâf: Râmiz Sarıḡıgüzel Asaf Mehmed Paşa'nın vezirliğine düştüğü tarihte kalemini İran şairi Vassâf'a benzetir:

*İdemez ḡâmem anuñ vaşfını ḡaḡḡ üzre beyân
‘Acz ider ḡâme-i Vaşşâf ise de şimdi añna (T 58/11)*

Diğer Sanatkârlar

Mânî: Nakkaş ve ressam olan bu sanatkâr, Râmiz'in şiirlerinde klasik edebiyat geleneğine uygun vesilelerle anılır. “Erjeng” adlı mecmuasıyla beraber zikredildiği beyitler vardır:

*Naḡş-ı matbûḡında zâhir şûret-i çeşm-i pescend
Mütteḡid olsa eger Mânî vü Erjeng-i cihân (T 7/3)*

Bilim ve Düşünce Adamları

113 Meydan Larousse, Büyük Lûgat ve Ansiklopedi , Meydan Yay., İstanbul 1986, C. 5, s.

677.

114 bkz. G 129/16,17.

Aristo: Şair memduhunu Aristo'ya teşbih eder:

*Ey dâver-i yegâne vü ya'sûb-ı dîn ü mülk
V'ey ma'delet-nişâr ü Aristû-yı kâm-revâ (K 5/18)*

Eflatun: Divanda akli, hikmetiyle anılır. Şair memduhuyla Eflatun arasında benzerlik kurar. Diyojen ile karıştırıldığı 'küp'ün ona mal edilmesinden anlaşılmaktadır:

*Humm-ı Eflâtûn'dur gûyâ devât-ı bihteri
Kilk-i 'irfânı hemân mîz-âb-ı inbîk-i devâ (T 27/10)*

İbn-i Sînâ: Divanda daha çok "Ebû Alî Sînâ" diye geçer. Kânûn'uyla anıldığı şu beyitte şair onunla Ali Paşa arasında tabiplik yönünden ilgi kuruyor:

*'İlm-i İb Kânûn-ı zihninde şifâ-yı muhtaşar
Bû 'Alî Sînâ dinilse yok midur saña yeri (K 4/5)*

Fahreddin-i Razî: Fahreddin-i Razî ilim ve faziletçe kendisinden üstün olduğu için Şeyhülislam Esad Efendi'nin eteğine yüz sürebilmekle övünür. Râmiz'in ifadesi budur.

*Fahr-ı Râzî fahr ider rû-mâl-i dâmânı ile
Gelse Fazl-ibn-i Rebî' dergâhuñ eyler iltisâm (T 32/6)*

Beyhekî, Elma'î ve Hucendî: Râmiz Divanında hikmet sahibi olmalarıyla anılırlar:

*Cûdda Kerrâr ü dânişde İmâm-ı Beyhekî
Fenn-i hikmetde Eflâtûn-ı 'aşrdur gûyiyâ
Elma'î-sîret Hucendî-menkabet Ristû-semîr
'İlm ü fazlı ber ü bâlâ-yı zebân-ı ezkiyâ (T 27/4,5)*

d. Diğer Şahsiyetler

Bu bölümde Râmiz Divanında adı geçen halktan kimseler, küçük derecedeki memurlar, şairin çevresindeki edebî ve tarihî önemi az olan kişilere yer verilecektir. Bunların çoğu tarih manzumelerinde zikredilmiş şahıslardır.

İndekste hangi beyitlerde adlarının geçtiği belirtileceğinden ayrıca örnek beyit verilmeyecektir.

Mustafa Ağa (Sarıgöl Ayanı), **Abdülhalim Efendi** (Alanyalizade), **Ahmed ve Seyyid Mahmud** (Râmiz'in oğulları), **Abdi Ağa, Havva** (Yakup Paşa'nın kızı), **Zeylî Ahmed Efendi** ve (oğlu) **Mehmed Tahir, Seyyid Ahmed Reşid** ve (kızı) **Hadice, Hadice Kadın** (Rüşdî'nin annesi), **Hamzazade Ali Efendi** (Selanik Ayanı), **Hacı Mustafa Efendi, Mehmed Efendi** (Yakup Paşa Camii imamı), **Hacı İsmail Efendi, Mesud** (inşaat ustası olabilir), **Mustafa Bey, Hüseyin Ağa** ve (oğlu) **Yusuf, Feyzî Efendi, Pehlevanzade Hüseyin Ağa, Rüstem Ağa, Atike Kadın** (Râmiz'in annesi), **Zaimzade Mehmed Ağa, Kalkan ve Kel Emetî** (zenne).

4. CEMİYET VE KÜLTÜR

Râmiz'e kaynaklık eden unsurlardan en önemlisi içinde yaşadığı cemiyet ve bu cemiyetin tarih boyunca coğrafyayla birleşerek oluşturduğu kültürdür. Mecazlarla, benzetmelerle, çeşitli göndermelerle ya da doğrudan söyleyişlerle toplumsal ve kültürel unsurlar Râmiz'in şiirine yansımıştır. Bu bölümde sözünü ettiğimiz yansımaların hiç olmazsa bazılarını ortaya koyma niyetindeyiz.

Sosyolojik bir inceleme yapmıyoruz. Burada toplumsal ve kültürel olandan olmayanı ayırırken bir “muhteva incelemesi”nin makul sınırları içerisinde hareket edilecektir.

a. Kavimler, Ülkeler, Şehirler, Coğrafyalar

Kavimler

Arnavut: Aşağıda sevgili aşığa ettiği zulümden dolayı Arnavut olarak nitelenirken ‘arnavut ciğeri’ yemeği de unutulmuyor:

Ciger kebâb ider el-ḥakk nağme-i ḥûzî

O Ernebûd-beçeye kimse olmasun dem-sâz (G 75/3)

Tatar: “Tatar” kelimesinden maksat “Moğol”dur. Şu beyitte Moğol istilâlarına gönderme vardır:

*Akın şalup dile Tâtâr-ı gam ü hem cânâ
Komadı gûşe bucağ itdi cümlesin târâc (G 19/5)*

Yemenli, Arap: Şu beyit fesahatta Arapların geldiği noktayı gösteriyor:

*Hem feşâhatda pür-me‘ânîdür
‘Arabiyyü’l-aşıl Yemânî’dür (L 3/5)*

Mağribli: Sevgili siyah saçlarından dolayı Kuzey Afrikanın esmer tenli insanlarına benzetiliyor:

*Görüp kâküllerin zîr-i külehden şimdicek bildim
O şûh-ı Mağribînin semti cânâ Fas diyârıdır (G 26/4)*

Hindû: Klasik edebiyatta sevgilinin beni hep siyah renginden dolayı Hindû'lara benzetilmiştir:

*Hâl-i Hindûsını vaşf eylemede dildârûñ
Şafha-i nazmımızı hıttâ-i Keşmîr idelim (G 128/3)*

Ülkeler ve Şehirler

Fas: Fas, esmer tenli insanları ve ‘fes’ kelimesiyle olan münasebeti dolayısıyla şu beyite konu olmuştur:

*Görüp kâküllerin zîr-i külehden şimdicek bildim
O şûh-ı Mağribînin semti cânâ Fas diyârıdır (G 26/4)*

Çin: Sevgilinin saçının kokusu ve kıvrımları anlatılırken misk’in orada elde edilişi ve “çîn” kelimesinin ‘kıvrım, büküm’ anlamına da gelmesine işaret ediliyor. Beyitte geçen “Çin’e sefer eylemek” deyimini Türk tarihinin bir izi olsa gerek:

*Arzû-yı müşk-i ezfer-i zülfüñle rûz şeb
Peyk-i hayâlîm eylemede Çîn'e biñ sefer (G 65/4)*

Acem: Divanda İran mitolojisi ve şairleri münasehettiyle pek çok şiirde anılmıştır. Aşağıdaki beyitte “şâh-mülk-İran-seyf-Acem” tenâsübü vardır.

*O şâh-ı mülk-i 'işve mâlik-i İrân-ı hüsn olmuş
Hamîde-ebrevânuñ doğrusı seyf-i 'Acem gördüm (G 129/3*

)

Mısır: Hz. Yusuf'un memleketi olmasıyla aşağıdaki beyitte işlenmiştir:

*Mısr-ı cennetde muķîm ola o Yûsuf-mevsûm
Bu durur elsine-i sıdķ ü hulûşuñ kâli (T 42/4)*

Hoten: Misk ve miskin elde edildiği ceylan bilindiği gibi Hoten (Hıta) memleketinde bulunur, şu beyit de buna işaret ediyor:

*Dimâĝ-ı cânı ider 'atse-rîz-i istifâ
Şemîm-i zülfi ile nâfe-i Hıtâ geldi (G 163/2)*

Hıta-ı Osmanlıyan: Hekimoĝlu Ali Paşa'nın üçüncü defa sadrazam oluşuna düşülen tarihte Paşa'nın adaletinin bütün Osmanlı ülkesini kuşattığı söyleniyor:

*Sâye-i 'adli muhît-i hıta-ı 'Oşmâniyân
Baħr-i hîlmi ise bî-ka'r ü kenâr ü inficâm (T 50/9)*

İstanbul: “İstanbul” kelimesi Zendost manzumesinin hemen başında geçiyor. Ancak bu şehrin güzellikleriyle şiire konu olması müfredler ve bazı gazellerde zikredilmesiyle olmuştur. Divanda İstanbul'un bazı semtleri ve meyhaneleri değişik vesilelerle anılmıştır. Bunlara örnek verelim:

Haliç: Körfezli güzele gönül veren âşık ondan ters tepki görmüş ve Haliç gibi kenara itilmiştir:

*Çünkü dil virdüñ o Körfezli büt-i fettâna
Laţma-hâr oldığına ĝam yeme mânend-i Haliç (G 21/3)*

Eyüp: Eyüp semtinin cazibesi bir kıtada şöyle anlatılır:

*Bu mevsimlerde elhak hiç söz olmaz zevk-i Eyyûb'a
Sen inşâf eyle cânâ şabr olur mı şevk-i Eyyûb'a*

*Ciger büryân ider her sûziş-i feryâd-ı murğânı
Yanup yakılmağa herkes ider bir sevğ-i Eyyûb'a (Mk 46)*

Bulgurlu: Zendost mesnevisinde Râmiz Bulgurlu'ya gittiklerini şu beyitle belirtiyor:

*Didi kırk sene mukaddem bir gün
'Azm-i Bulğurlı idüp seyre o gün (Z/51)*

Çizmeli: Kaynaklarda "Çizmeli"nin bir meyhane adı olduğu kayıtlıdır.¹¹⁵ Râmiz'in şu beyitleri de bunu doğrulamaktadır:

*Didi ne hâcet itsek ayak seyri şimdilik
Varsak birez Çizmeli'ye mest-i bî-riyâ (G 3/9)*

*Mağşûdı Çizmeli'de anuñ şimdi Râmizâ
Haffâl-peçe oldığın iş'ârmış baña (G 3/14)*

Arnavutköy: Şu beyitte de Arnavutköy'den söz ediliyor:

*Yâruñ ardına düşüp şimdi rakîb-i nâ-pâk
Arnavûd Köyü'ne dek gitmiş o şûh-ı dellâk (Mf 7)*

Kız Kulesi: Kız Kulesi'nden söz eden aşağıdaki beyitte 'nilüfer saydı' ibaresiyle 'lüfer avı', 'nilüfer şarabı' gibi manalar kastedilmiştir. Nilüfer çiçeğinin suyu ilaç olarak kullanıldığı için şair şarabı kasetmiş olabilir. Bununla beraber 'nilüfer'e lüfer de dendiği için, beyitten bir balık avı manası da çıkarılabilir.

*Nilüfer saydı olur mıydı 'aceb vâfirce
Gice Kız Kulesi'ne gitmege bulsağ fürce (Mf 6)*

Kandilli: Kandilli ismi "yağ - eritmek - Kandilli - cam - yakmak" kelimelerinin tenasübüyle beraber kullanılmıştır:

¹¹⁵ Ahmet Talat ONAY, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, M. E. B. yay., İstanbul 1996, s. 474.

*Bağrımın yağın eritdi yine her etvârı
Gice Kandilli'de bir câm ile yakdım yâri (Mî 8)*

Göksu: Şairimiz, belki de Nedim'e özenerek, Göksu'da bade nûş etmeyi tavsiye ediyor:

*Maşaduñ 'âlem-i âb ise eger tenhâda
İki çiftleyle varup Göksu'da nûş it bâde (Mî 9)*

Sütlüce: Bu beyitte de Sütlüce semtinin safasından söz ediliyor:

*Hâ hiş-i vaşlı ile la'î-i lebânuñ emdi
Tıfı-ı dil Südlice'de şimdi şafâsın buldı (Mî 10)*

Tophane: Râmız Tophane'yi zikretmeyi de unutmamış:

*Şıki geldikde hemân zûr ile itmiş ta'kîb
Falya virmiş yine Tobhâne'de yâr ile rakîb (Mî 12)*

Rumeli: Daha evvel şairin ömrünün önemli bir kısmının Rumeli coğrafyasında geçtiğini söylemiştik. Rumeli şehir, kasaba ve köylerinin adları daha çok tarih manzumelerinde geçmektedir. Bu manzumelerdeki kullanımlarda, söz konusu yerler belli bir coğrafya gerçekliğiyle ele alınmıştır. 'Rumeli' (veya Rûm) adı gazelerde anılırken aynı gerçekliği göremeyiz; kelimenin klasik şiirin süzgecinden geçtiği hemen belli olur. Şu beyitler bize, iki kullanım tarzını karşılaştırma imkânı veriyor:

*Mâye-endâz-ı velâyet olıcağ Rûmili'ne
Kalmadı kimsede hiç tâb-ı zulemden zerre (T 3/3)
Ol muğ-peçe kâle-i vaşluñ ağır şatarv
Zîrâ metâ'-ı 'işvesi Rûmî nakışlıdur (G 72/2)*

Aşağıda Rumeli şehir ve kasabalarının anıldığı beyitlere örnekler verilecektir:

Sofya: Şairin bilmediğimiz bir sehpele Sofya'da bulunduğunu anlıyoruz:

*İkâmet itmedür ümmîd Râmizâ çend-rûz
Olursa Şofya'nuñ âb ü hevâsı gönümce (G 153/5)*

Karaferye: Râmiz memleketinden birçok tarih manzumesinde bahsetmiştir. Bu manzumelerin özellikle başlıklarında 'Karaferye' adına rastlıyoruz. Aşağıdaki beyit Karaferye'de kadılık da yapmış olan Hacı Mustafa Efendi'nin vefatına düşülen tarihten alınmıştır:

*Karaferye'de kâdf iken göçüp gitdi
İrince sem'ine âvâz-ı "irci'î" nâ-gâh (T 28/6)*

Selânik: Rumeli'nin bu sancak şehri de ekseriyetle tarihlerin başlıklarında zikredilmiştir. Şu beyit Abdullah Efendi'nin Selanik müftülüğüne getirilişine düşülen tarih manzumesinden alınmıştır:

*Buldi şihhat cümle ma'lûl-ı Selânik şimdicek
Nuḡ-ı luḡ-âmîzidür hem-nuḡ-ı 'İsî gûyiyâ (T 27/12)*

İştîp (Köstendil): Şair Musib'in ölümüne yazılan tarih manzumesinde bu kasabanın adı "İstif" olarak anılıyor:

*Kalem-i Rûmilî'nde kâdf iken
İstife infişâli oldı nümâ (T 39/4)*

Dirina, Elbasan, Manastır, Tırhala, Sarıgöl, Topçular Köyü:¹¹⁶ Bu yerleşim merkezleri birer ikişer tarih manzumesinde, başlıklarda anılmıştır.

Edirne: Şairin müderrislik yapmış olduğu Edirne hakkında Divanda şehrin tekkelerinin adlarının sıralandığı bir mesnevi vardır. Ayrıca Edirne'deki Ayna Kasrı'nın bina edilmesine bir manzumeyle tarih düşülmüştür. Sözünü ettiğimiz mesnevide tekke adlarının zikredilmesine şu beyit ile başlanmıştır:

*Ba'd-ez-în hâmeye ver vezn-i dîgerle cevclân
Yaz Edirne'de olan tekyeleri bi'l-im'ân (EHME/48)*

¹¹⁶ bkz. T 2/szb; T 3/szb; T 18/szb; T40/szb; T 44/szb.

Bedeşan: Râmiz Divanında Sevgilinin dudağı klasik şiir geleneğine uygun olarak renginden dolayı “la’l”e benzetilmiştir ki bu taş Bedeşan’da bulunur.

*Kâkûli müşk-i Hutem nigehin eyler izhâr
Lebleri la’l-i Bedaşân'a uzakdan söz atar (G 73/1)*

Keşmir: Keşmir aşağıdaki beyitte Hindû kelimesiyle beraber kullanılmıştır. Beyitte bir ‘siyah’ tablo söz konusudur.

*Hâl-i Hindûsını vaşf eylemede dildârûñ
Şafha-i nazmımızı hıttâ-i Keşmîr idelim (G 128/3)*

İsfahan: İsfahan Râmiz Divanında meşhur sürmesi sebebiyle anılmıştır:

*Arzû-yı hâk-i pâyi ile merdüm-i hayâl
Gitse sezâdur izleyerek İşfahân'a dek (G 104/2)*

Diğer Coğrafi Unsurlar

Nil: Bolluğun sembolü olarak Nil benzetmesi kullanılmıştır:

*İdelden Nîl-i luţfi ‘âlemi ser-tâ-ka-dem sîr-âb
Tarâvet buldı güller gibi her bir hâtır-ı gam-zâ (T 24/3)*

Bahr-i Umman: Bahr-i Umman da Nil nehri gibi sonsuz bolluk simgesi olarak işlenmiştir:

*Kef-i ihsânına nisbetle hemân
Bir avuç şu gibi Bahr-i ‘Ummân (EHME/30)*

Kâf Dağı: Anka kuşunun, üzerinde yaşadığına inanılan bu efsane dağı kanaatin ve istîğnanın simgesi olarak kullanılmıştır:

*Eger ‘ankâ gibi şöhret-şi‘âr olmağa maksaduñ
Mekânuñ eyle istîgnâ ile Kâf-ı ‘adem evvel (G 111/2)*

b. Meslekler

Bu bölümde Divanda karşımıza çıkan meslekler madde başı olarak sıralanacak ve verilen örnek beyitlerde onlarla ilgili terimlerin altları çizilecektir:

Kuyumculuk:

İşüñ altun ider şan'atuñ üstâd-ı zer-kübî
 Hemân hâliş-'ayâr ol andadur sermâye-i evlâ
 Hüner tezhîb eylemekdür kârımız mûmdan
 Degüldür şan'at-ı tezvîri kâbil merd-i şıdk-ârâ (Mk 20)

Denizcilik:

Sûyin buldıkdâ ol keşîf-sevâd-ı bahr-i istiğnâ
 Hirâs-ı jerf-i cevri ü bîm-i ka'r ile dümen dltret (G 36/4)

Olmaz garîk-i bahr-i güneş sâye-gân-ı hak
 Vâbestedür miyân-ı hakîkat kabagı var (G 71/3)

Beni garîk-âb-ı yem-i lutfuñ idüp
 Vâsıl-ı ka'rîçe-i lücce-i rahmet eyle

Keşî-i nefsime vir ya'ni nesîm-i tevîk
 Dâhil-i sâhil-i lîmânçe-i 'işmet eyle (Mk 9)

Her gelen şimdi bıraktı timür
 Kapudan-zâdeyi gördükde hemân

İki yârâna tahammül yog iken
 Döndi bir çifteye dolmuş dükkân (Mk 21)

Al baratasına kurbân olur idim cânâ
 Dümen-i vaşlı bize virse kapûdân-zâde

Rûzigâr oldı müsâ'id çatacak mevsim idi
 Âh olmasa 'Arab mâgûnesi arada (Mk 23)

Çobanlık:

Vaktine 'ahd-ı 'adl dinse sezâdur el-hak
 Ünse 'ahd eylediler gürg ile şûbân ü bere (T 3/5)

Askerlik:

Tâs-ı fûlâd başınuñ tâcıdur

Zannım ol ki ocaklı şorbacıdur (L 1/8)

Ceyş-i gumûm itmiş iken hâtıra hücûm

İmdâda geldi haq bu ki cünd-i mürüvvetüñ (102/3)

Yöneticilik

Râmiz Divanında Muhtelif devlet görevlerinin adı geçmektedir. Yöneticilikle ilgili bulduğumuz ibareleri ve bunların geçtiği beyitleri aşağıya alıyoruz:

Hilâfet:

Semiyy-i İbn-i 'Affân pâdişâh-ı ma'delet-ım'ân

Sikender-şân ü 'ünvân vâye-bahş-ı zıll-ı Yezdânî (T 46/1)

Şimâh-ı 'âlemi leb-rîz-i şâdî itdi bu tebşîr

Virüp nüh-minber-i âfâka şöhret hutbe-i şânı

Yazılsun sikke-i zerrîye bezl-i naqd-i himmetle

'Adâlet-bahş-ı 'âlem dūd-mân-ı mülk-i 'Osmânî (T 46/6,7)

Şeyhülislamlik: Divanda 3 tarihte şeyhülislamlardan, dolayısıyla bu makamdan söz edilmiştir.¹¹⁷

Valilik: Divanda daha çok Rumeli valilerinden söz edilmektedir

Duhter-i pâkîze-i hazret-i Yahyâ Pâşâ

Ya'ni kim Rûmîli vâlîsi o âşaf-hemtâ (T 9/2)

Kadılık:

'Abdülhalîm Efendî ki bi'l-ferr ü i'tibâr

Ser-levha-i yemîn-i kuzât oldı nice mâh (T 22/4)

117 bkz. T 13, T 32, T 47.

Niyâbet:

Nâ'ib-i bâb-ı şerî'at iken ol zât-ı şerîf
Bâb-ı elîf-ı Hudâ oldu güşâde der-hâl (T 15/3)

Muhtuluk:

Muht-i dîn-i mübîn metn-i 'ulûm-ı tebyîn
Bahır-ı râ'ik diseler zâtına el-hak meşhûd (T 26/1)

Ciltçilik:

Nûsha-i 'âlem perîşân-ı fiten olmuş iken
Oldı dest-i himmeti şîrâze-bend-i intizâm (T 32/3)

İmam-hatiplik:

Hatîb-i 'âlî-makâm-ı kemâl iken hayfâ
Felek anı dahı itdi muhtîm-i hâk-i mezâr (T 36/2)

Berberlik:

Manzar-geh itdim âyine-veş rûy-ı pâkini
Ser-dâde-i niyâzım o hoş-hâl berbere (G 152/2)

Terzilik:

Duyuldu rişte-i makşûd söylerem şimdi
O gül-nihâl ü semen-sâya al bînîş dikene (G 149/3)

c. Sanat Dalları

Mimarî: Divanda genel manada mimarlık sanatına dair bir ifade bulunmamaktadır. Ancak özellikle bina tarihlerinde yer yer mimarlık sanatı unsurlarından klasik şiirin imkânları çerçevesinde bahsedilmiştir.

Resim ve Nakış: 18. yüzyılda İslam dünyasında avrupalı anlamda bir resim sanatı olmadığını biliyoruz. Râmiz Divanındaki resme dair izler de ancak bina süslemelerinden ibarettir. Divanda modern resim sanatının sadece adı vardır. Bu adı da daha çok tarih manzumelerinde görüyoruz.

“Şahıslar” kısmında efsanevî nakkaş Mânî’den söz ettik. Onun “Erjeng” adlı mecmuasından da “Eserler” kısmında bahsedeceğiz. Divanda bundan başka nakış sanatı izleri de vardır. Ancak bunlar için, resim için söylediklerimizden farklı bir cümlemiz yok. Zaten Râmîz’in şiirinde bu iki sanat dalının sınırları net çizgilerle ayrılmamıştır.

Hat:

Sülûsle hâme-i zerrîn-i nazmım yazdı târîhîn
Ne cây-ı dil-güşâ mâ-beyn-i ‘âlî-ı tarh-ı mîzâna (T 29/12)

Yazdı ser-safha-i ruhsâr üzre
Hatt-ı kûfî ile şan çifte ‘Alî (T 48/2)

Tezhib:

Buldı tezhib-i şafâ şimdi cemâli nüshası
Safha-i ruhsârına çekdikde zer-cedvâle hat (G 92/3)

Musikî: Klasik şiirin en çok yararlandığı sanat dallarından birisidir, musikî. Râmîz de bu sanat dalına alt terimleri çeşitli edebî sanatlar vasıtasıyla kullanmıştır. Divanda en çok karşımıza çıkan sanat musikîdir. İlgili beyitleri sıralıyoruz:

Hem nağme-i hezârî hezârân gûş idüp
Tâ kim makâm-ı râhatü'l-ervâha ire câ (G 9/2)

Uşûl-i nağme-i ‘uşşâka beste târ-ı gîsûsı
Dü-gâh-ı ‘işvesinde bûselik el-hak karârıdur (G 26/3)

Germ-ülfet oldı âteş-i hecr ile dem-be-dem
Nây-ı yerâ’am ‘âleme neşr-i şerâr ider (G 27/6)

Makâm-ı evc-i istignâda âgâz eyleyen dilber
Yine bir gün olur kim bûselikte ber-karâr cyler (G 43/2)

Uşûl-i evfel-i nâz ile bir şeh-i tannâz
İdince günc u delâl ile bûselik âgâz

Cözüldi perde-i şarkîsi sâz-ı tanbûruñ

Düzüldi peşrev-i nâz ü niyâza ol şeh-nâz (G 75/1,2)

Nühüfte eyler iken güft-gû-yı 'uşşâkı

Çıkup Hüseyin'i'ye zâr-ı dil âşikâr olduk (G 97/4)

Hem-nazîr olma şakın mutrib-i dehr-i dûna

Râmizâ dâ'ire-i dilde celâcil çalalım (G 124/5)

Usûl-i vaşlına dil-besteyüz velî yâruñ

Girift-i nâzı bu dem uymadı kemânımıza (G 139/4)

Beni mızrab-zen-i tanbûr-ı tab'ıñ eyledüñ ammâ

Vişâle irmeden taksîm-i cevr itdüñ begim neyle (G 146/4)

Temeyyül eyleme rakkâs-ı çâr-ebrûya

Şimâh-ı hâhişi tutma çehâr-pâresine (G 157/3)

d. Bilim Dalları

Bilim dallarıyla ilgili her karşımıza çıkan ifadeyi almadık. Sadece doğrudan adı söylenen ve eskinin anlayışında 'ilim' addedilen kavramlardan bahsedeceğiz. Yine burada da beyitlerdeki 'bilimsel terimler'in altları çizilecektir.

Tıp:

'İlm-i tıb Kânûn-ı zihninde şifâ-yı muhtaşar

Bû 'Alî Sînâ dinilse yok mıdur saña yeri (K 4/5)

Gül gibi ola tarâvet-ver-i bâg-ı 'irfân

Mübtelâ-yı remed olsunlar aña göz dikene (T 45/3)

Marîz-i derd-i hecrüñdür dil-i bîmâr sultânım

Aña ma'cûn-ı vaşluñdan dañi hoş çâre hiç bilmem (G

120/5)

Esîr-i pister-i eskâm-ı dehr idi gönül ammâ.

Devâ-sâz-ı 'ilel bir hâzık-ı nabz-âşinâ geldi (K 6/5)

Eğitim:

Uşûl-i vaşlına olduğca tâlib 'âşık-ı şeydâ
O tıfl-ı ders-i 'işve nüsha-i hüsn-i beyân açdı (G 167/3)

"İrci'î" naşşın hemân bir hoşça tahkîk eyleyüp
Tâlibân-ı dehrî bu vech ile itdi imtihân (T 20/3)

İlm-i Ahkâm:

Zât-ı 'âlî-güheri metn-i 'ulûm-ı ahkâm
Her kelâmı nice ma 'nâya izâfet gûyâ (T 37/4)

İlm-i Nücûm:

Bilür 'ilm-i nücûm-ı âfâkı
Hadd-i mâh-ı münîr ü berrâkı (L 2/8)

e. Spor, Oyun ve Eğlenceler

Râmiz'in şîirleri arasından seçtiğimiz aşağıdaki beyitler, 18. yüzyıl insanının itibar ettiği spor dalları, oyunlar ve eğlence yöntemlerinin şairin sanatına ve edebiyata nasıl yansdığına dair fikir verecektir.

Oyunla İlgili Tabirler:

Tıfl iken lu'bet-i vaşl ile olurdu rakşân
Hatı geldikde oyunuñ daht bitdi sakalı (G 160/4)

Her biri nice melâ'ib görmüş
Nice zevk ü nice 'âlem sürmüş (Z/32)

Dirîgâ eyledi çarh-ı sitem-kâr-ı cefâ-girdâr
Yine tıfl-ı endek-sâli lu'b-ı mevtle ifnâ (T 52/1)

Okçuluk:

Bir gün bu sehm-i maşadımız 'âkıbet bizlın
Bâzû-yı kudret ile varır bir nişâna dek (G 104/4)

Çeker dil kavs-i yâri her ne deñlü saht-ı cevri olsa
Varır îr-i heves her menzile bâzû-yı gayretle (G 144/4)

*Olmuş dü-ebrevânı kemân-ı sihâm-ı 'aşk
Hamyâze çekdi hüsnine dehrüñ kepâdesi (G 158/3)*

Avcılık:

*Nilüfer saydı olur mıydı 'aceb vâfirce
Gice Kız Kulesi'ne gitmege bulsak fürce (Mî 6)*

*Hele sehbâz-ı nigâhı o şeh-i fettânuñ
Gösteriş murğ-ı dil-i zâre degüldür de nedür (G 28/4)*

*Gelmez o yavru püftereye peyk başlıdur
Bir çara gözlü sürmeli şâhin bakışlıdur (G 72/1)*

*Bî-tekellüf şayd olurdu ol tezerv-i hoş-hırâm
Dâm-gâh-ı 'âlem içre olsa ger bir dânemiz (G 83/2)*

Gûy-çevgân:

*Göñül bâzîçe-i tıflân-ı mekteb oldı sultânını
Fezâ-yı dehr içinde gûy-veş dest-i mezellelc (G 144/2)*

Tavla:

*Hep beşer düşer metâ'-ı vaşla olsak müşteri
Râmizâ yek tarh ile bir çâr olur ta'dâd-ı âh (G 154/7)*

Satranç:

*Bâzîçe-gâh-ı 'arşa-i 'âlemde Râmizâ
Gâhîce esbi sebkat idermiş piyâdesi (G 158/5)*

f. Eserler

Divanda adı geçen bilimsel ve sanatsal değere sahip eserler, anıldıkları beyitler de örneklendirilerek, bu bölümde belirtilecektir.

Kitaplar ve Mecmualar

Kânûn: Bu tıp kitabı yazarının adıyla beraber anılmıştır. Şair memduhunu şöyle över:

*'İlm-i İtib Kânûn-ı zihninde şifâ-yı muhtaşar
Bû 'Alî Sînâ dinilse yok midur saña yeri (K 4/5)*

Netâyic-i Fünûn: İslâm Ansiklopedisi'nde bu eserin 'ilm-i nücum'a dair bilgiler içerdiği kayıtlıdır.¹¹⁸Nev'î Yahya Efendi (1533-1599) nin bu eseri Râmiz'in şu beytinde geçmektedir:

*Def'-i vahşetçün idüb bir sebebi endişe
İttifâkâ elime girdi Netâyic-i Fünûn (K 7/6)*

Erjeng: Hemen her Osmanlı şairinin adını andığı Mani'nin bu resim ve minyatür mecmuası aşağıdaki beyitte sözü edilen binanın süslemeleriyle ilgi kurularak işlenmiştir:

*Naş-ı matbûhında zâhir şûret-i çeşm-i pesend
Müttehid olsa eger Mânî vü Erjeng-i cihân (T 7/3)*

Mesnevî: Aşağıdaki kıt'ada Mevlânâ'nın meşhur eseri mi yoksa bir nazım şekli olarak mesnevî mi kastedildiği açık değildir. Birinci ihtimâle dayanarak kıt'ayı "Eserler" başlığı altına aldık.

*Ey müşîr-i hüner-ver ü ekmel
Râtib-i ceş-i mülk-i ma'nâ
Nazm-ı ihlâşım itmege tahkîk
Besdür ihdâ-yı Meşnevî hakkâ (Mk 5)*

Hilye-i Hâkânî: Râmiz Edirne tekkeleri hakkında yazdığı mesnevisinde Hakanî Mehmed Bey'in Hilye'sinden bir beyiti iktibas eder:

*İtdi Hâkânî bu ma'nâyı 'ayân
Hilye nazmında bu beyt ile beyân
" Mutaşarrif odur eşyâya tamâm
Ne havâş arada her giz ne 'avâm "(EHME/45,46)*

118 Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul 1992, s. 425.

Mimarî Eserler

Sarh-ı Hâmân: Aşağıdaki beyitte, Ratib Ahmed Paşa'nın oğlu Sarıgüznel Ali Paşa'nın Selanik'te yaptırdığı kasır övülüyor ve İravan'un veziri Haman'ın bina ettirdiği ehramlarla mukayese ediliyor:

*O rütbe mürtefi'dür kadr-ı bânîsi gibi tarhı
Müsâvî olmağa yek-pâye kalmış şarh-ı Hâmân'a (T 29/3)*

Kasr-ı Havernak: Mimar Sinimmar'ın yaptığına inanılan Havernak köşkü, Râmiz Divanında diğer Osmanlı şairlerinin kullandığı gibi güzelliği vesilesiyle söz konusu edilmiştir:

*Leâfetde hemân kasr-ı Havernak 'aynîdür kendi
Görürse resm-i maîbü'in bu ta'bîr ider ifşâ (T 51/2)*

Beylebeyi Kasrı: Bugün 'saray' dediğimiz bu Osmanlı eseri, aşağıdaki müfredde bir mimarlık eseri olarak değil, semt adı olarak kullanılmıştır:

*Hükmini virmek için köhne-bahârûñ cânâ
Kasr-ı Beglerbegi'ye 'azm idelim mîr-âne (Mf 11)*

Diğer Mimarî Eserler: Divanda adı verilen başka yapılar da vardır. Karaferye Kırkpınar Kasrı (T 6/szb), Edirne Âyîne Kasrı (T 31/szb) ve Selanik Yakup Paşa Camii (T 36/szb) bunlara örnektir.

g. Sosyal Hayat

Sosyal Mekânlar

"Sosyal mekânlar" ifadesiyle halkın kullanımına açık, halkın yararlandığı yerleri kastediyoruz. Bunlardan Divanda karşımıza çıkanları geçtikleri beyitlere de örnek vererek gösterelim:

Hastane:

*Bu bîmâr-hâne-i 'isyânda sıhhat ise maîlûbuñ
Düşüp derd-i firâka ey gönül bî-derd ü dermân ol (K 3/26)*

Tekke:

Söyledim mevlûdı târîhin bu gûne Râmiz
Tekye-i dehre kadem başdı bugün Seyyid 'Alî (T 44/4)

Mahkeme:

Faşl-ı da'vâ-yı 'umûm-ı vaşla hâkim var mıdır
Zulmını ikrâr ider dünyâda zâlim var mıdır
Ağzı ikrârına yârûñ şâhid-i 'âm var mıdır
Bûse-i la'li için yâri ideydim ihticâc (Ms 1/3)

Ekonomik Hayat

Râmiz'in ştirlerinde geçen ekonomiyle ilgili terim ve deyimlerden kayda değer bulduklarımızı belli bir sistem takip etmeden örnek beyitlerle beraber sıralıyoruz:

Ticaret:

Metâ'-ı vaşlatı tebdîl-i nakd-i nâz idüp şimdi
O tâcir-zâde 'uşşâka yine bâr-ı girân açdı (G 167/2)

Alış veriş:

Metâ'-ı vaşlına nakd-i derûnım istermiş
O dilberûñ hele bey' ü şirâsı gönülümce (G 153/2)
Yâr haştın göricek virdi ber-i vaşla revâc
Biz de ahşama kalan şey'i ucuza alalım (G 124/4)

Dellâl:

Ele girmez bir kumaş iken nükûd-ı cân ile
Virdi kâlâ-yı vişâli Râmizâ dellâle haş (G 92/6)

İflas:

Kîmyâdur nazar-ı merd-i Hüdâ
Bir nefesde virür iflâsa gınâ (EHME/43)

Satılan Malları Ellemek:

*Bozarsın istifin el çek metâ'-ı yâre incitme
Olur fersûde kâlâ-i vişâl endâzelendikçe (G 155/2)*

Halk Hayatı

Bu başlık altında Divanda karşılaştığımız gelenek, inanış ve uygulamaları vereceğiz. Buraya aldığımız beyitlerin belli bir dil ve anlam zenginliği taşımasına dikkat edilmiştir.

Gelin:

*Bu nev-'arûs-ı şî'r-i hoş-âyende Râmizâ
Şâyestedür ki ğark ola hep zîb ü zîvere (G 152/5)*

Alın yazısı:

*Ser-nüvişti ne ise dünyâda
Zâhir olur dem-i temennâda (L 3/3)*

Sakal başı dağıtmak:

*Hâzret-i Şeyhî Efendî o ma'ârif-perver
Bir şakal başı tağıtdı yine ehl-i suhâna (T 45/1)*

Bayram geleneği:

*Olur mı 'arz-ı kâlâ-yı maḥabbet yâre nâ-bercâ
Libâs-ı behcet-âmîzi kişi bayram içün şaklar (G 35/2)*

*O mâhı görmeyeli dîde çok zamân oldu
Geleydi mevsim-i 'îd anı rây-gân görsek (G 105/3)*

*İdelim fitra-i vuşlat ile taḥşîl-i ğinâ
Şeb-i 'îd içre yine bir meh-i ğarrâ görelim (G 116/3)*

Yasaklamalar:

*Şahbâ-yı la'li mest ideli Râmizâ bizi
Sultân-ı 'aşkuñ 'âleme muḥkem yasağı var (G 71/5)*

*Çiçekli'ye yasağ olmuş bahârdan evvel
Satılmaz oldı metâ'-ı güzeşteğân şimdi*

*Alış veriş hele ser-beste sük-ı 'âlemde
Nişâb-ı zevk ü şafâ kîse-i nihân şimdi (Mk 38)*

Dolunayın ketenleri çürütmesi:

*Şakın şakın o meh-i evc-i 'işveden el çek
Kettân-ı cismi yaqar nezd-i dilber-i mümtâz (G 75/4)*

El falı:

*Dest-i sîmînin öpüp dilberden öğren 'ilm-i kâf
Minfağa-veş olma gel leb-dâde-i lâf ü güzâl (G 95/1)*

Rüya tabiri:

*Rakîbüñ firkat ü hecri karîb olmak gerek Râmiz
Bu şeb rü'yâda zîrâ ol pelîdi pek fenâ gördüm (G 125/5)*

Çocuğun diline acı şeyler sürmek:

*Hamûş-ı şekve-i gerdûn olurdu tıfl-ı gönül
Konulsa sürme-i baht-ı siyeh zebânımıza (G 139/6)*

5. İNSAN

a. Genel Olarak İnsan Anlayışı

Râmiz Divanında insan yaratılışı, yaratılış sebebi, kainat ile münasebeti gibi hususlar ele alınmamıştır. İnsana dair söylenenler edebî geleneğin imkânları ölçüsünde şeklî tasavvurlar ve yüzeysel ifadelerden ibarettir. Sevgiliden, aşıkta, hatta rakipten söz eden beyitler; daha gerçekçi bir üslup taşıyan tarih manzumeleri; canlı anlatımıyla Zendost mesnevisi, şairin 'insan düşüncesi' hakkında fikir edinebileceğimiz yerlerdir. Zaten bu şiirlerde de derli toplu bir ifade yoktur. Çıkarılabilecek en kesin hüküm Divanda 'insan' konusunda İslâm, toplum ve klasik edebiyatla çelişen bir ifadenin olmadığıdır.

b. Sevgili

Klasik edebiyatın ortaya koyduğu sevgili tipi her unsuruyla Râmiz'in şiirlerinde de vardır. Aşığa 'cevr ü sitem' eden sevgili, kaşıyla, gözüyle, tavrıyla, zülfüyle, 'sim' teniyle şairin gazellerine konu olmuştur. Yalnız Râmiz'e gelince biraz daha somutlaşır. Belki Nedim tesiriyle, şalvarı, al binişi, şalı, gömleğinin düğmeleri beyitlerde işlenir, aşığına cezbeder. Klasik şiir geleneğinde ancak öpülmesi arzu edilen sevgili Râmiz'in beyitlerinde, daha bir cür'etle anılır, onu ellemekten, la'lini dillemekten söz edilir.¹¹⁹

Şair sevgilisini en güzel olandan seçer. Herkese gönül vermez:

*Her gördüğüm perîye tehî virmezem gönül
Maḥbûb-ı şâ'irân-ı cihân hep güzîdedür (G 33/4)*

Sevgili, Divanda "yâr, şûh, haffâf-beçe, perî-ruhsâr, mîhr-i hüsn, meh, tabîb, şeh, şeh-i mümtâz, dilber, dildâr, dilârâ, büt, tıfl-ı ders-i işve, rûh-ı revân, nâzenîn" gibi ibareler ile anılmaktadır.

Sevgiliye güzelliğini sağlayan unsurlar ve bunlarla ilgili şairin tasavvurları tek tek aşağıda açıklanacaktır. Bu yapılırken ilgili beyitler verilecek, yer yer dipnot düşülerek başka beyitlere gönderme yapılacaktır.

Yüz: Sevgilinin yüzü çoğu kez Ay ve Güneş'e teşbih edilir. Parlaklığı ile gündür, gündüzdür. Zülf, yüze dökülünce gece-gündüz tezdâdı ortaya çıkar. Yüz bir mushaf olunca ben ve ayva tüyleri o mushafın üstündeki yazı olarak tasavvur edilir. Yüz, sevgilinin güzelliğinin toplandığı yerdir; 'hüsn' denildiğinde neredeyse sadece yüz anlaşılır. "rû, ruh, izâr, yüz, cemal, peyker" gibi kelimelerle anılır. Rengiyle güle benzer, ateş rengindedir:

*Ruḥsârûnı görmek ile nûr-ı nazar aldık
Ḥâkister-i 'aşka yine 'ayn-ı şerer aldık (G 96/1)*

Yüzün al renginin sebebi hüsn-i ta'lîl ile 'buse zahmı' olarak yorumlanır:

*Kızarmış bûse zahmından o yârûñ rûy-ı pür-tâbî
Olur resm üzre bir tamgâ-yı sürḥ dîbâ kenârında (G 147/4)*

119 bkz. G 87.

Sevgilinin gün yüzünün akşama dönmesinin zülfün dökülmesinden başka bir sebebi de 'hat' gelmesidir:

*Şubh-ı şâdık gibi ruhsâr güzel rûşen iken
Haç gelüp rûz-ı vişâl oldu o sâ'at ahşâm (G 117/3)*

Şu beyit sevgilinin yüzünün ne denli parlak olarak tasavvur edildiğini gösterir:

*Hele pek hîrelendi dîde-i giryân sultânım
Kemâl-i şevk ile mihr-i cemâle diğkat itmekden (G 132/2)*

Râmiz saf ve doğal bir yüz güzelliğinden yanadır:

*Bir nev-cüvânuñ oldu bugün dil fütâdesi
Virmiş kabâ-yı hüsne bahâ rûy-ı sâdesi (G 158/1)*

Zülf: Sevgilinin saçı siyahtır. Ucu kıvrımlıdır; misk kokar; akşamdır, gecedir. Alna dökülürse 'kâkül', kıvrıksa 'turra' adıyla anılır. Saçın güzel kokusunu getirmek sabâ rüzgârının işidir. Sevgili, saçının kemendiyle aşığın gönül kuşunu avlar:

*Bir gün seni de şayd ider ey murğ-ı dil âhir
Luğ eyle hemân turra-i tarrâra dolaşma (G 150/2)*

Saç siyah renkle ilgili tasavvurlarla kullanılır. Sevgilinin zülfü anılınca hemen kelime anlamı 'geceyle ilgili' olan 'Leylî' de söylenir. Böyle bir durumda aşığın gönlüne Mecnun olmak düşer:

*Zülf-i hevesiyle yine bir Leylî-mişâlin
Kays-ı dili cânâ yine şahrâya düşürdüm (G 126/2)*

Şair aşağıdaki beyitte yerli bir söyleyişle sevgilinin saçını şekli itibarıyla yılanı benzetiyor::

*'Aynı yılan hikâyesidür vaşf-ı zülf-i yâr
Her söyledikçe kışsayı 'âşık derâz ider (G 69/4)*

Çeşm: Sevgilinin gözleri hişmi, gamzesi, baygın bakışlarıyla ele alınmıştır. Nergise benzetilir:

*Bahâr eyyâmıdır seyr-i gülistân-ı cemâl eyle
O gül ruhsârı gör ol çeşm-i nergîsi hayâl eyle (G 156/1)*

Aşığın vahşet içinde kalmasının sebebi sevgilinin ceylan bakışlı gözleridir:

*Bu vahşet-i dil-i âvâremi hemân Râmiz
Bakılsa hak bu o çeşm-i gazâleden bilürüm (G 122/6)*

O yan ve yarım bakışıyla fitneler salıp aşığın gönlünü karıştıran, aşıklara göz açtırmadan cevri ü cefa eden hep sevgilinin gözleridir:

*Virür mi nim-nigâhı vaşla ruşsat 'âşık-ı zâra
Göz açdurmaz dile biñ cevri ile ol çeşm-i fettanuñ (G 103/4)*

Öfkeden dolayı rengi kızıla çalar. Râmiz baygın bakışına da gönderme yaparak gözün rengini şu beyitle belirtmektedir:

*Ne keyfiyyet var anuñ çeşm-i mey-gûnında hiç bilmem
Bakılsa 'ayn-ı diğkatle bu hâlet pek nümâyândur (G 70/2)*

Gamze: Sevgilinin yan bakışı genelde oka benzetilir. Aşık bu okun gönlünü yaralamasından memnundur. Zira böylece sevgili ona bakmış olacaktır. Gamze okunu atan sevgilinin yay kaşlarıdır:

*O kaşı yâyuñ ancak gamze-i fettân-ı dil-dûzı
Yine murğ-ı dil-i âvâreme nâvek-figenlikdür (G 62/8)*

Savaşlarda ucuna zehirli temren takılan okların kullanıldığını da öğrendiğimiz şu beyitte şair, sevgilinin gamzesi okunun zehrinin kendisine şifa olduğunu söyler. Aşığın, sevgilinin gamzesi okunun gönlünden çıkmamasını istemesinin bir sebebi de şifa olmasıdır:

*Zehr-âbe-i gamzeñ olursam ne gam ey yâr
Bîmâr-ı vişâlûñ olana 'ayn-ı şifâdur (G 39/3)*

Gamze kan dökücüdür, yaralayıcıdır. Bu yüzden de neştere, mızrağa, oka (nîşter, tîğ, tîr, hadeng) benzetilerek kullanılmıştır.

Kaş: Sevgili ekseriyetle çatık kaşıdır. Kaş çatıldığında gamze okunu atacak olan bir yay olur. Bu ilişkiyi şu beyit açıkça ortaya koyar:

*O gaddârûñ ne kanlar dökdigin şimdi haber aldık
Kemân-cbrûlarıyla söyleşirken gamze-i bürrân (G 131/2)*

Râmiz'in şiirlerinde sevgilinin kaşlarından genellikle "kemân-cbrû" ifadesiyle söz edilir.

Ben: Sevgilinin yüzündeki beni, siyahtır, nokta şeklindedir, misk kokuludur, mushafın yazılarının noktasına benzer. Bazen de gönül kuşunu avlamada sevgilinin saçı tuzağının yemi olur:

*Düşüp kayd-ı şikenc-i turra ile hâl-i ruhsâra
Anuñçün murğ-ı dil bir lahza dâm ü dâneden kalmaz*

(G84/5)

Kokusu ve renginden dolayı Hindû olarak tasavvur edilir:

*Hâl-i Hindûsını vaşf eylemede dildârûñ
Şafha-i nazmımızı hıttâ-i Keşmîr idelim (G 128/3)*

Genellikle sevgilinin 'hat'ıyla beraber anılır:

*O şûhuñ şerh iderken hâl ü hıtt-ı nüsha-i hüsnin
Ser-i kilke gelüp mûy-ı keder sehv ü hıttâ itdim (G 118/3)*

Hat: Hat (ayva tüyü) daha önce de belirtildiği gibi sevgilinin beni ile beraber kullanılır; böyle durumlarda yüz ile ilgili bir tasavvur var demektir. Hat kelimesinin kullanıldığı yerlerde kelimenin 'yazı' anlamını hatırlatacak ifadeler de kullanılır. Şu beyitte kelimenin bu anlamı da verilmek isteniyor:

*Keşide ebruvânı saır-ı evvel kıt'a-i hüsne
Sevâd-ı hıtt ü hâliyle anı ben yek-kalem gördüm (G 129/10)*

Aşağıdaki beyitte de hat, mektubun üstündeki imzaya benzetilir. O mektup sevgilinin yüzüdür:

*Nişân-ı şûret-i hıttı 'aceb mi gerd-i ruñ olsa
Olur her ruñ'a-i mevdûdenüñ imzâ kenârında (G 147/3)*

Şair hatin siyah rengiyle sevgilinin ay yüzünü örtmesini istemez:

*Nikâb itme ruḥ-ı zîbâya hatt-ı 'anber-efşânuñ
Şehâb-ı cevr-i fikr it lem'a virsün mâh-ı tâbânuñ (G 103/1)*

Leb: Dudak kırmızı renginden dolayı la'l-i Bedehşan'a benzetilir, hattâ istiare yapılarak onun için sadece la'l denir. Sevgilinin can bağışlayan sözleri dudaktan çıktığı için dudak da can bağışlamasıyla ele alınır. Dudakların kırmızı, yüzün beyaz olması şaire beyaz fağfurla sunulmuş nar tanelerini hatırlatır:

*Dehân-ı vaşfa şıgmaz la'l-i dilber ben de nuḳ itsem
Meger kim bir beyâz fağfûrla konmuş dânc-i rümmân*

(G131/3)

Râmiz'in şiiirlerinde dudak, şarap ve ilgili kelimelerle beraber kullanılır. Aşağıdaki beyitte sevgilinin dudağı meze olarak düşünölmüştür:

*Bezm içre bâde çok görölüp fazlı nâ-bedîd
Nuḳl oldı bezm-i meyde o dem la'l-i dil-rübâ (G 3/12)*

Dudağın teşbih edildiğı bir nesne de yakuttur ki ikisi de kırmızıdır:

*Bulanlar qadr ü lezzet la'l-i dilberden hele Râmiz
Biri yâḳût-ı aḫmerdir biri âb-ı zülâl-âsâ (G 5/5)*

Dudak şeker lezzetindedir:

*La'l-i lebini maşş idene 'âfiyet olsun
İşrâb idicek 'âleme sükker mi degüldür (G 68/2)*

Gerçi aşağıdaki beyitte dudağın 'tuzlu' olduğı söylenir ama bu hem zor elde edilmesinden hem de kekremsi bir lezzetinin olmasındandır:

*Râmiz öpünce la'lini pek tuzlıdur didi
Hûbân içinde yâri bugün hayli dillemiş (G 87/5)*

Sevgilinin yüzü bir mushaf cüzü olunca onun öpölürken durulan yeri (vakf) dudak olur. Bu ifadeyi taşıyan güzel bir beyit:

*Mevkûf-ı bûse la'l-i lebidür o dilberün
Sî-pâre-i cemâlün elbet durağı var (G 71/4)*

Ağız: Küçüklüğü ve şekliyle sevgilinin ağız goncaya teşbih edilir. Hemen her beyitte ağız bu ilgiyle anılır. Ağız yerine “dehen, fem” kelimeleri kullanılır:

*Bâg-bân-ı hevesim şimdi o gonce-deheni
Eylemekdür garezim zîver-i destâr-ı şafâ (G 6/4)*

Boy: Divan şiiri geleneğine uygun olarak sevgilinin boyu uzun ve düzgün kabul edilir. Bu münasebetle de serviye teşbih edilir. Kimi beyitlerde fidana benzetilir. Aşağıdaki beyit sevgilinin boyuyla ilgili söyleyişlerin çoğunu içeren bir beyittir:

*O dil-keş kadd-ı bâlâ-yı kıyâmet-zârı gördükçe
Kemâl-i reşk ile 'ar'ar degül serv-i çemen dîtrer (G 36/2)*

Yürüyüş: Sevgilinin yürüyüşünün niteliğine dair en net ifadeyi taşıyan beyiti aşağıda veriyoruz. Burada da sevgiliden yüzünü göstererek yürümesi isteniyor:

*Ne yüzle aña muqâbil olurmuş âyîne
Baqalım ol meh-i devrânı rû-be-rû yürüsün (G 135/4)*

Yukardaki gibi bir iki beyitin dışında genellikle “refât” kelimesinin kullanılmasının ötesinde bir ifade yok:

*Cihân teslim olurdu görse refât-ı dil-ârâsın
Benim dil verdiğim mümtâz-ı 'âlem pek müsellemdir (G
67/3)*

Ayak: Sevgilinin ayağı tozu aşığın gözüne sürmedir. Aşık onun ayağını öpme arzusuyla doludur:

*Arzû-yı hâk-i pâyi ile merdüm-i hayâl
Gitse sezâdur izleyerek İsfahân'a dek (G 104/2)*

*Elin öpmek ne mümkün kâ'ilim pâ-bûsına ammâ
Tevâşşul mümteni'dür anı da ikdâm için şaklar (G 35/4)*

Kûy: Sevgilinin muhiti mübarek yerdir. Aşık sevgilinin muhittine ulaşmak için her türlü fedakârlığı yapar. Sevgili Cemalinin parlaklığıyla ortaya çıktığı zaman onun bulunduğu yer, Güneş'in doğduğu yer gibi parlak olur:

Zâhir olunca gün gibi şu'le virür hemân

Kûy-ı habîbi beñzedirim semt-i hâver'e (G 152/3)

Aşık 'kûy-ı dilber'e varamasa bile, oradan gelen ve sevgilinin kokusunu taşıyan sabâ rüzgarının geçtiği yerlere yüzünü gözünü sürmekle kendisini şanslı sayar:

İtsem istikbâl sürsem hâk-i pâye çeşm ü rû

Kûy-ı dilberden şabâ çünkim vezân olmuş gelür (G 29/2)

Dış: Sevgilinin dişleri, sıra sıradır, parlaktır, hep inciye teşbih edilir:

O dür-dendânı tanzîm eyler idim rişte-i 'aşka

Hele tenhâca bulsam hâşılı deryâ kenârında (G 147/2)

Soy: Râmiz'in sevgilisi 'muğ-beçe'dir, 'Arnavud-beçe'dir, 'mağribî'dir. Ancak bunlar bir gerçekliğin ifadesi değildir. Sevgili birtakım özelliklerinden dolayı benzetmeler vasıtasıyla böyle nitelendirilir.

Ten: Herhangi bir ayrıntı olmaksızın sevgilinin bedeni, genel manada, beyazlığıyla anılır. Şu beyitte de saflığı ve berraklığıyla söz konusu edilmiştir:

Ten-i pâlûde-i yâri gören pîr-i kühen ditrer

Der-âgûş-ı miyânında nişâk u pîrehen ditrer (G 36/1)

Sine: Sevgilinin sinesi de teni gibi berraklığı, parlaklığıyla ele alınmıştır. Sine gönül çocuğunun uyuyacağı bir beşik gibidir:

Şadr olur tıfl-ı dilûñ cây-geh-i ârâmı

Dilberûñ sînesi gehvâre degüldür de nedür (G 28/2)

Sine berraklığı ve parlaklığıyla, aşağıdaki beyitte 'billur'a teşbih olunur:

Açmış rakîbe sîne-i billûrı ol perî

İtdim şikâf-ı revzeneden öyle bir hayâl (G 110/3)

Bel: Sevgilinin beli gayet incedir, kıl kadardır. Aşık sevgilinin bel (miyan) ini hep 'der-âgûş' etmek ister. Bazı beyitlerde 'miyancı' kelimesinin 'alış verişte ara buluculuk yapan' anlamı da işaret edilir.

*Tafşîl-i kîl-i bahş-i miyân ile hatt-ı yâr
Ser-beste kaldı öylece tâ imtihâna dek (G 104/3)*

Aşağıdaki beyitte miyan kelimesi alış verişteki manasıyla da kullanılmıştır. Aşığın gönlü gördüğü miyana müşteri olmaktadır. Beyitteki 'bellemek' ifadesinin 'bel' ile ilgisi de gözden uzak tutulmamalıdır:

*Her gördüğü miyâna gönül müşterî çıkar
Bâzâr-ı vuşlat içre hemân anı bellemiş (G 87/2)*

Alın: Sevgilinin alnından ancak birkaç beyitte söz edilir. Bunlarda da sevgilinin kaş ve kirpiklerinin oluşturduğu 'hışm' imajı alnın kırışığı ile tamamlanır. Şu beyitteki 'çîn-i cebîn' terkibi buna delalet eder:

*Çîn-i cebîn-i hışm ile yâr olursa pür-gâzab
'Uşşâkı zahma kavş-i felek bir kemân virür (G 45/3)*

Gerden: Sevgilinin boynu saf, berrak ve uzun olarak tasavvur edilmektedir:

*Gerden-i şâfını vaşf eyler isem söz uzanur
Aña billûr disem korkarım ağzımı yaçar (G 73/2)*

Dest: Sevgilinin eli öpülesidir, gümüş gibi parlak ve saftır. Beyitte aşıktan sevgilinin elini öpüp ondan el falı öğrenmesi isteniyor:

*Dest-i sîmînin öpüp dilberden öğren 'ilm-i kâl'
Minfağa-veş olma gel leb-dâde-i lâf ü güzâl (G 95/1)*

Ter: Sevgilinin yanağa doğru süzölmüş ter damlacığı güzel kokuludur ve bu hâliyle gülün kenarındaki çiğ damlasına benzer:

*Begim hûy-ı 'ıtr-bûyuñ ruḥ-ı zîbâ kenârında
Hemân bir jâle-i nevdür gül-i ra'nâ kenârında (G 147/1)*

Elbise: Nedim'le beraber şiire maddî kültür unsurlarının artarak girdiği bir gerçektir. Râmiz Divanındaki Sevgilinin giyimine dair söyleyişler de bu yeniliğin göstergesi sayılabilir. Sevgilinin dalgalı, yanar döner kumaştan giydiği elbisesi aşığın gözünü almaktadır:

*Ġarîk-i lücce-i hayret olurdu bî-şübhe
Ta'alluk itse nazar ol mevicli hâresine (G 157/5)*

Şu beyitte de sevgilinin giydiği şalvar anlatılıyor:

*Billûr-sıfat cismi yaķar tâbiş-i vaşlı
Ey dil şakınup 'ukde-i şalvâra dolaşma (G 150/8)*

O devrin güzelleri belli ki omuzlarına renkli şallar atmaktadırlar. Râmiz'in sevgilisinin şalı pembedir:

*Yâsemen olmuş kabâ-yı sâde-i cism-i laîf
Reng-i gül dûşında zîver-i penbe-şâl olmuş saña (G 4/2)*

Düğme: Düğmeyi elbiseden ayrı düşünmek doğru olmaz. Ancak Râmiz'in şu iki beyitinde sadece düğme söz konusu edilmiştir. Sevgilinin sinesine yakın olmak isteyen aşıklar, başlarını onun gömleğine düğme yaparlar. Ama bunun şartı sevgilinin altın düğmelerini açmasıdır:

*Fedâ her düğme-i zerrînüñe yüz biñ ser-i 'uşşâk
Hemân tek luţf idüp şad-nâz ile çâk it girîbânuñ (G 103/2)*

Aynı imaj aşağıdaki beyitte de vardır:

*Her düymesine biñ ser-i 'uşşâk olur fedâ
Vaktâki sine-bendini ol mihrîbân açar (G 25/5)*

b. Âşık

Râmiz'in şiirlerinde sevgiliden ziyade aşık anlatılır dersek hata olmaz. Sevgiliden bahsederken bile aslında aşığın ahvâli ortaya konmaktadır. Aşık asla sevgiliye vasil olamaz, ama umudunu da hiç kaybetmez. Sevgilinin her uzvu, her tavrı aşığına cevri cefâ içindir. Zülf kemend olup gönlünü avlar; kirpikler birer ok olup sinesini paramparça eder; gözler ona büyü yapar; Sevgilinin uzun ve

düzgün boyuyla görünmesi aşğın gönlünde kıyametler koparır. Bütün bunlar yetmezmiş gibi sevgilinin bir de rakibe yüz vermesi vardır. Rakib aşğa kötülük etmek için elinden geleni yapar.

Yine de aşık sevgilisini her şeyin üstünde tutar, sevgilisi onun için güzidedir. Sevgiliyi ancak bayramda seyranda, bunlar da olmazsa hayâlinde rüyasında görür.

Râmiz'in aşğın ahvâline dair bütün söylediklerini ortaya koymak incelememizin sınırlarını aşar. Ancak Divanda aşıkla ilgili olarak söylenenlerden bazılarını bu bölümde görelim.

Sevgilinin verdiği cefa aşğa eziyet gibi gelmez, bununla İltihar eder:

*Dâğ-dâr itdi dilim na'l-i cefâ-yı dildâr
Şerhdür nüsha-i 'aşka dimem ol hâle ezâ (G 6/3)*

Yukarıdaki beyitle hemen hemen aynı ifadeyi taşıyan bir beyit daha veriyoruz. Aşğın sinesindeki yaralar onun aşk davasında katettiği yolun belgesidir; aşğın derunundaki ateş de bu gerçeğin başka bir ispatıdır:

*Sînemde şerhalardur olan 'aşka hüccetim
Müşbet derûnım âteşi ile bu müdde'â (G 9/4)*

Sevgilinin vasıfları aşğın dilinden dilinden düşmez:

*Maqâl-i vaşf-ı şîrîn rûz şeb vird-i zebânımdur
Edâ-yı nuşk-ı dilber tûti-i şekker-feşânımdur (G 34/1)*

Aşık sevgiliye bir türlü vasil olamaz. Sevgili ya ettiği cevri siteyle ya da hep birşeyler bahane ederek aşğı atlatır:

*Vişâl ihâmuñ itmiş yâre 'âşık cây-ı tenhâda
Ne yapmış ise yapmış başka bir mahzûr göstermiş (G 89/4)*

Bundan sonra da aşğa ancak sevgilinin vuslatını hayâl etmek düşer:

*Mâlik olmuş zann ider gûyâ vişâl-i dilbere
'Âşık-ı bî-çârenüñ kârı hemân hülyâ gibi (G 168/5)*

b. Rakîb

Divanda ‘rakîb’ veya ‘ağyâr’ kelimeleriyle anılır. Aşık ile sevgilisi arasına girer. Hattâ aşığın sevgiliye kavuşamamasının sebebi rakiptir. Aşığa kötülük etmekte üstüne yoktur. Rakibin sesi, yüzü, huyu çirkindir.

Sevgili de sırf aşıklarına cevri etmek adına rakibe yüz verir:

*Pây-mâl-i esb-i cevri itmiş yine ‘uşşâkıını
Yâri ağyâr ile gördüm hem-‘inân olmuş gelür (G 29/3)*

Rakib hep istenmeyen taraftır. Aşık kendisine vuslatı; rakibe de musalla taşını layık görmektedir:

*Yapılsun dest-i vaşluñla muşavver hâtır-î ‘âşık
Binâ-yı cism-i ağyâra temel seng-i muşallâdur (G 60/7)*

Şurası da bir gerçektir ki sevgilinin cevri ü sitemi yanında rakibin etikleri birşey değildir. Bu yüzden aşık rakibin yapacaklarından korkmaz:

*Ser-tîz-i tîg-i gamze-i cânâna ser viren
İtmez hadeng-i ta‘na-i ağyârdan hazer (G 65/3)*

Aşık rakibin yok olmasını ister; bu amaçla sabahlara dek ona beddua eder. Sürekli Allah’ın “Kahriyye” ismini zikreder:

*Giceler tâ şubha dek Kahriyye ismin çekmekden
Hak budur kim rûz şeb ağyârdur maşşûdımız (G 82/3)*

Rakib, sevgilinin dudağını öpmek ister. Bu da aşığı kızdırmak için yeter:

*Öpmek istermiş işitdim leb-i la‘l-i yâri
Tükürüñ yüzine bed-çihreli ol ağyârüñ (G 100/3)*

Aşık, kendisi varken sevgilinin rakibe yüz vermesine akıl erdiremez. Çünkü kendisi sevgiliye kul köle olmuştur:

*Esîr-i südde-gâhuñken efendim Râmiz-i şeydâ
Nedür bu iltifât-ı vaşluñ ol ağyâra hiç bilmem (G 120/6)*

Aşığın sevgiliye kavuşmaktan sonraki meşgalesi rakipten kurtulmaktır. Bu amacına ulaşma yolunda ümidini asla yitirmez. Rüyası bile bu mesele üzerinedir:

*Rakîbüñ firkat ü hecri qarîb olmak gerek Râmiz
Bu şeb rü'yâda zîrâ ol pelîdi pek fenâ gördüm (G 125/5)*

Sevgili aşığın derdini anlayacaktır, ama rakipten çekinmektedir. Aşık vuslata erememenin faturasını rakibe keser:

*Qâbil-i tefhîm idi ol şûha maqşûd-ı derûn
Neyleyim yanında ol ağıâr-ı nâdân olmasa (G 148/2)*

Rakibin ettiği kötülükler hep sayılır durur. Bunlardan birisi de azarlamasıyla aşığın gönül aynasını kırmasıdır:

*İtdi işkeste dil âyînemizi ta'n-ı rakîb
Lafz-ı a'dâ-yı dürüş hâtıra bir seng oldı (G 162/3)*

Sevgilinin kapısının köpeği bile kötü huylu rakibe nazaran muhteremdir:

*Rüsûm-ı 'izz ü tevkr-i levâhıkda benim 'ömrüm
Seg-i kûyin rakîb-i bed-menişden muhterem gördüm
(G129/12)*

Aşık rakibi cezalandırmak için yollar bulur. Şu beyitte rakibi at değneği ile dövmekten söz ediyor:

*Haddini bildirelim bârî rakîb-i dûna
Darb-ı çûbîn-i siyâset ile ta'zîr idelim (G 128/6)*

Zaman zaman aşık rakibin merhametine muhtaç olur. Ancak rakipte acıma duygusu olmadığını da bilir:

*Rahm ü vefâ ümîdini kaç' it rakîbden
Râmiz virir mi mîve-i ter naḥle-i pelîd (G 23/5)*

e. Rind - Zahid

İlgili kaynaklardan birinde 'zahid'in bir manasının da "ham sofı, ham ruhlu pişmemiş, olgunlaşmamış, dinin özünden habersiz şekileci ve zahirci kişi;

arif ve aşık olmayan kişi”¹²⁰ olduğu belirtilir. Klasik edebiyattaki kullanımını da bu yöndedir. Râmiz’in ‘zahid’den anladığı da budur.

Kavram bakımından ‘zahid’in karşısında ‘rind’ vardır. Gerçi Râmiz’in incelediğimiz şiirlerinde bu iki kelimenin beraber kullanıldığı bir beyit yoktur. Ama genel olarak ‘rind’ ve ‘zahid’in bir bütünün iki tezdalı yarısı olduğu açıkça görülür. Rind anlayışı bakımından tasavvuf ile klasik edebiyat ortak görüşe sahiptir. “Halkın söylediklerine aldırmandan gönlünce hareket eden, keyfince davranan, içi irfanla süslü, ilimle dolu olduğu halde halktan biri gibi sade yaşayan, hakîm, bilge kişi”¹²¹ diye tarif edilen rind aşağı yukarı aynı vasıflarla Râmiz’in şiirlerinde karşımıza çıkar.

Bu bölümde rind-zahid tezdadını konu alan beyitleri, elimizden geldiği kadar, şerh ederek meselenin Râmiz’in şiirine yansıyışını ortaya koymaya çalışacağız.

Zahid katı tavrıyla tenkid edilir ve ona ‘kelam-ı hakk’ın tesir etmeyeceği söylenir. Zahide ‘hakk’ı anlatmak sağıra ney üfleme gibidir:

*Te’şîr ider mi zâhid-i huşka kelâm-ı hak
Şahş-ı aşamma nağme-i nây-i nevâ ‘abeş (G 18/3,5)*

Şeyh (zahid) riyakârlığı, içi ile dışının bir olmayışı sebebiyle beyite konu olur:

*Yine almış fetîli şeyh-i riyâ-pîşe bu şeb
İdicek âteş-i ter-besteyi dilden tesrîc (G 21/5)*

Bu beyitte de rindin tavrı açıklanmaktadır. Buna göre kadeh ve dolayısıyla şarap rindin tabiatı bağıni sulamaktadır:

*Bâğ-ı tab‘-ı rindi sîrâb itmede her şubh ü şâm
Reşh-i âb-ı nâb ile tavr-ı dolâbîdür kadeh (G 22/3)*

120 Süleyman ULUDAĞ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yay., İstanbul 1996, s. 581.

121 Süleyman ULUDAĞ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yay., İstanbul 1996, s. 437.

Zahidin görüntüye önem verdiğini, içinde irfan namına birşey olmadığını söyledik. Zahid kılığı kıyafetiyle marifet sahibi gibi görünse de buna sadece akılsızlar inanır:

*Zann itme ki zühhâduñ o boynında ridâdur
Bî-hûşları aldatmağa esbâb-ı riyâdur (G 39/1)*

Beyitte rindin adı yine şarapla beraber anılıyor. 'İmaret-harabat' tezadından faydalanılarak rindin meye olan ilgisi güzel bir sebeple açıklanıyor, onun gönlünü imar etmek için 'pîrân-ı mey-fürûşân'ın ayağına kapandığı söyleniyor:

*Düşüp ayâğına pîrân-ı mey-fürûşânuñ
'Îmâret-i dil için rind hârâba düşmüşdür (G 41/4)*

Zahidin damağının tadı yoktur. Yoksa rind gibi mest-i şarâb olur, aşk badesinin lezzetini bilirdi:

*Ne bilsün bâde-i 'aşk lezzetin ol bî-mezâk zâhid
Mey-i câm neş'esin mest-i şarâb-ı nâb olandan sor (G 47/2)*

Şair bu beyitte zahide riyakârlığını itiraf ettirir. Herkes dünya pazarında riyasına sebep olan şeyleri ortaya koyarken zahid de üstündeki aşk ehli gibi görünmesini sağlayan 'hırka-i peşmîne'sini sunarmış:

*Riyâ esbâbın 'arz itdükde herkes sûk-ı dünyâda
Dimiş zâhid bizim de hırka-i peşmînemiz vardur (G 50/4)*

Zahid yine görüntüsüyle gönlü arasındaki zıtlıktan dolayı ikaz edilir. Önemli olan kılık kıyafet değil gönüldeki maarifettir:

*Ķabâ-yı müste'ârî ey iden zîbende-i ber-dûş
Ma'ârifden haber vir kimse sâde ihtîşâm almaz (G 85/5)*

Zahidin iki yüzlü olduğunu gösteren bir beyit daha... Zahid üstündeki dervişlere has elbiseyi sevgilinin altına yatak niyetine sermiş, halvet hâlinindedir. Ancak bu halvet sufiyâne bir halvet değildir:

*Halvetde şeyhî şanma ki tenhâ-nişîndür
Baş-ı firâş-ı dilber ile bûriyâ enîs (G 86/4)*

Şair zahidin bu iki yüzlülüğünü âleme duyurmak ve böylece onu utandırmak niyetindedir:

*Şeyhi halvetde o meh-pâre ile gördükde
Âsumâna irecek rütbede teşhîr idelim (G 128/5)*

Zahidin gönlü rindinki gibi saf değildir. Orada sevgiliyi seyredilemek gönlün her türlü kirden arî olmasıyla mümkündür. Şair bu hususta zahidi uyarır:

*Seyr-i cemâl-i yâr ise maşşûd zâhidâ
Âyîne-i derûn ü dilinde şafâ gerek (G 99/3)*

Rindin elinden düşmeyen kadeh onun aşk ehli olmasına mani değildir. Önemli olan gönlün masîva izlerinden arınmış olmasıdır. Fakat zahid, aşk ehli olmanın ele tesbih almakla mümkün olacağını zanneder.

*Sen hemân jeng-i sivâdan hâtırûñ pâk eyle de
Elde tesbîhe bedel câm olsa da mâni' degül (G 112/2)*

Şair rindin tarafını tumaktadır. Çünkü kendisi de aşk yolunda katettiği mesafe ile, tavriyla, sadece sevgiliyi düşünmesiyle bir rindir. Bu durumda sahte tavriyla rakibe zahid olmak düşer.

6. TABİAT VE EŞYA

a. Kozmik Âlem

Kozmografi Anlayışı

Râmiz Divanında kozmografya adına bulunabilecek her şey eski hukemâ felsefesi anlayışına ait düşüncelerden ibarettir. Şair devrin kozmografi birikiminden herhangi bir Osmanlı şairinden daha fazla yararlanmamıştır. Manzumelerde memduh övüleceği zaman onun doğduğu günün kutlu yıldızların devri olduğu; ölümüne tarih düşülen kişinin feleğin kurbanı olduğu ya da sevgilinin yüzünün Güneş'e, Ay'a benzediği söylenerek kozmik unsurlardan söz edilmiştir. Divanda bunların ötesinde kozmografiye dair daha kapsamlı bir söz yoktur.

Aşağıda birer ipucu niteliğindeki bu söyleyişlerden kayda değer gördüklerimizi örnek beyitlerle beraber açıklayacağız.

Felek: Bu kelimenin yerine “âsumân” ve “çarh” kelimeleri de kullanılmıştır. Eskinin anlayışında ‘felek’ dokuz katmandan oluşur; bunu herkes bilir. Râmiz de bu fikri bazı beyitlerinde dile getirmiştir:

*Tâ kim bu nüh-kıbâb-ı nîl-gûn-âsumân
Ola ‘amûd-ı hikmet ile kâ’im ü becâ (K 5/23)*

Kavs-i Kuzah: Şair gökkuşağından bahsediyor. Gökkuşağı sevgilinin kaşlarını kıskanmaktadır:

*Şu rütbe çille-keş-i cevri dilberem Râmiz
Felekde kavs-i kuzah reşk ider kemânımıza (G 139/9)*

Kurs-ı Felek: Beyite göre söz konusu binanın güzelliği ve etrafa saçtığı ışıktan “kurs-ı felek” aydınlanmaktadır.

*İrtifâ’ından ider kesb-i ziyâ kurs-ı felek
Çihre-sâdur rûz şeb dergâhına mihr-i cihân (T 7/2)*

Gezenler ve Yıldızlar

Râmiz’in şiirlerinde bilinen ‘seyyâre’ ve yıldızlardan bazılarının adları anılmıştır. Bunlar da çoğu zaman kozmik özellikleriyle değil medh ve teşbihler vesilesiyle söz konusu edilmiştir.

Güneş (Mihr, Şems, Hâver): Güneş parlaklığı sebebiyle anılır. Bu münasebetle sevgilinin yüzü, semti Güneş’e benzer. Aşağıdaki beyitte sevgilinin muhiti maşrika teşbih edilir. Zira birisinde Güneş diğerinde sevgili zuhur etmektedir:

*Zâhir olunca gün gibi şu’le virür hemân
Kûy-ı habîbi beñzedirim semt-i Hâver’e (G 152/3)*

Nahid(Zühre): Râmiz kendi oğlunun viladetine düştüğü tarihte onun bu yıldızın etkili olduğu bir zamanda doğduğunu söyler. Anlaşıyor ki şairin oğlu Cuma sabahı dünyaya gelmiştir.

Şeherde toğdı Nâhîd eyledi tebşîr târîhin

Takaddüm eyledi mihrin tulû'-ı kevkeb-i Alîmed (T 5/4)

Bircîs (Müşteri): İnanişa göre feleğin altıncı katında bulunan bu seyyarenin mensupları kerem, fehm, akıl gibi hasletlerle donatılmışlardır. İlk beyitte şair, Paşa'ya 'kerem-pîşe'liğini hatırlatarak ondan caize ister gibidir.

Nağl-i düstûr-ı kerem-pîşe Halîl Pâşâ kim

Oldı her demde sezâ zâtına şadr-ı Bircîs (T 34/1)

Süreyyâ (Pervin, Ülker): Bu, yedi yıldızdan oluşan bir yıldız kümesidir. Edebiyatta sıra sıra duruşu nedeniyle söz konusu edilmiştir. Aşağıdaki beyitte de sevgilinin 'çeh-i ruhsâr'ı ile benlerinin duruşu bu yıldız kümesine benzetilmiştir:

Çeh-i ruhsârı ile intizâm-ı hâl-i dildârım

Raşad-bîn-i 'uyûn-ı 'âşıkâ necm-i Süreyyâ'dır (G 60/5)

b. Zaman

Bütün şairler gibi Râmiz de zamaneden şikâyet eder. Şiir ve marifetin itibar görmediğini söyler. Şüphesiz bu klasik edebiyatın zaman kavramına şiirsel bir yaklaşımıdır. Bu tür ifadeleri geçerse Divanda takvimsel, gerçekçi bir zaman anlayışının olduğunu da görürüz. Zaten kimi nazım şekilleri (tarih manzumeleri gibi) bunun aksine müsaade etmez. 'Kronolojik zaman'a dair günün bölümleri, mevsimler, kimi aylar bu bölümde örnek beyitler eşliğinde sıralanacaktır.

Günün Bölümleri

Gece ve Gündüz: Gazellerde tezat sanatı yoluyla sevgilinin saçı ve yüzü ilişkisi için gece-gündüz benzetmesi yapılır. Bunun dışında 'her zaman' anlamında bir zaman zarfı olarak "rûz ü şeb" ifadesi kullanılır. Bu kelimelerin ayrı ayrı birer zaman zarfı olarak kullanıldığı beyitler de vardır.

Sabah ve Akşam: 'Gece ve Gündüz' başlığı altında söylediğimiz şeyler 'Sabah ve Akşam' için de geçerlidir.

Takvim Zamanı

Günler: Divanda sadece Perşembe gününün adı geçmektedir:

*Kudûmı maḥz-ı mes'ûd olduğı bî-şubhedür zîrâ
Tulû'ı penç-şenbe şubḥdur hem sâ'at-i es'ad (T 5/3)*

Aylar: Râmiz Divanında hicri takvim aylarından dördü söz konusu edilmiştir.

Muharrem: Bu ay "şehr-i 'âşûrâ" adıyla aşağıdaki beyitte anılır:

*Bâlig oldıkda sinni takrîben
Hadd-i tis'îne şehr-i 'âşûrâ (T 21/8)*

Şevval: Beyitte göre âşık vuslat orucu tutmaktadır. Sevgili nihayet orucun bozulmasına ruhsat verir ve Şevvâl ayı girer. Burada sevgilinin 'hatt'ı Şevvâl'in ilk gecesi olarak düşünülmüştür:

*Şâ'imân-ı vaşla ruḥşat oldu fekk-i rûzesi
'Âşıkun 'inde döndü ḡurre-i Şevvâl'e ḥaḥ (G 92/5)*

Receb: Beyitte söz konusu kişinin Receb ayı ortalarında doğduğu söyleniyor:

*Vasaḥ-ı şehr-i Receb'de o meh-i bürc-i şerel
Pertev-endâz-ı şühud oldu be-envâr-ı kemâl (T 15/4)*

Ramazan: Divanda bu aydan oruç ayı olması vechiyle bahsedilir:

*Şehr-i merḥûme-i şavm içre olup merḥûme
Oldı imsâk-ı lezâ'iz 'ömür ile şâ'im (T 17/4)*

Mevsimler: Yılın dört mevsimi de değişik adlarla ve kendilerine has belirtileriyle şiirlere konu olmuştur.

Bahar (Fasl-ı rebî'): Güllerin açması, bülbülün şakıması, sevgilinin seyrana çıkması hep bahar iledir. Tabiat bu mevsimde canlanır. Bahar neşe ve safa mevsimidir. Râmiz'in şiirlerinde de bahar aynı belirtileri ve tezahürleriyle söz konusu edilir. Aşağıdaki beyitte sanki rakibe beddua edilir; onun ömrü boyunca ilkbahar yaşamaması istenir:

*Dûr eyleyen beni o gül-i nev-şüküfteden
Hiç görmesün rebî'-i hayâtında nev-bahâr (G 31/5)*

Yaz (Fasl-ı temmûs): Beyitlerin ilkinde her ne kadar 'yaz'dan söz ediliyorsa da maksadın bahar olduğu açıktır. İlk mısradaki zikredilen 'çemen' ve 'nahl' kavramları baharın tezahürleridir. Ancak ikinci beyitte geçen "fasl-ı temmûs" terkihi yaz mevsimine delâlet eder. Burada yaz mevsimine has yakıcı sıcaktan söz ediliyor:

*'Arûs-ı nahle hele pür-çemen cihâz olmaz
Cihânda toğrusı bu bir çiçekle yaz olmaz (G 77/1)*

*Faşl-ı temmûs idi ol vakt-i keder
Yağdı ol gün bizi hırşid-i hâzer (Z/16)*

Hazân: Tabiatın canlılığı sonbahar ile bozulur. Bu nedenle şair memduhunun "devha-i ikbâl"nin hazan mevsiminden etkilenmemesini dilemektedir:

*İrmeye devha-i ikbâline âsîb-i hazân
Nahl-i ümmîdini Hâk eyleye dâ'im mağşûn (K 7/30)*

Şitâ: Râmiz cevabı hamam olan lugazında kış soğğundan söz ediyor:

*Her ne rütbe ziyâd olursa şitâ
Eylemez hiç eser aña sermâ (L 4/2)*

c. Anâsır-ı Erbaa

Eski inanışta kainat dört unsurdan müteşekkil kabul edilirdi: toprak, su, hava, ateş. Râmiz'in şiirlerinde "gerd, hâk" gibi kelimelerle topraktan; "âb, mâ, ummân, Nîl, Ceyhûn" gibi kelimelerle sudan; "hevâ, bâd, rûzgâr" gibi ifadelerle havadan ve "nâr, âteş" kelimeleriyle ateşten söz edilir. Râmiz Dîvanında "anâsır-ı erbaa" kabûlünün en kapsamlı ve derli toplu ifadesi 'hamam' hakkında yazılan lugazın şu beyitidir:

*Oldı terkîb-i 'unsurîsi tamâm
Nâr ü bâd ü türâb ü mâ' müdâm (L 4/3)*

d. Hayvanlar

Efsanevî Nitelik Taşıyan Hayvanlar

Ankâ: Bu masal kuşu Divanda kanaat ve istiğnanın sembolü olarak kullanılır. Genellikle Kâf Dağı'yla beraber anılır. Şu beyitlerin her ikisinde de bu sebeple söz konusu edilmiştir:

*Kâf-ı istiğnâyı me'vâ eyle gel 'ankâ gibi
Cây-ı âsâyış m'olur 'âlemde istiğnâ gibi (K 8/1)*

*Eger 'ankâ gibi şöret-şi'âr olmağa maqşaduñ
Mekânuñ eyle-istiğnâ ile Kâf-ı 'adem evvel (G 111/2)*

Hümâ: Ele geçmesi mümkün olmayan bu devlet kuşu, pek çok şair gibi Râmiz tarafından da Anka ile karıştırılmıştır. "lâ-mekân" olma vasfı Anka'ya aittir:

*Lâ-mekân bir hümâ-yı bî-ğaydam
Turradan gayrı âşiyân bilmem (G 119/3)*

Şebdîz: Şair kendisini överken hayâlini İran kahramanı Hüsrev-i Perviz'in atı Şebdîze benzetiyor:

*Geldi şad-şevk ile Şebdîz-i hayâle cünbiş
Eyledim vâdî-i târîhe 'inânun irhâ (T 58/17)*

Tepegöz: Râmiz hamamı Tepegöz'e benzetiyor. Ömrünü Rumeli coğrafyasında geçiren bir Osmanlı şairinin Doğu Anadolu kaynaklı bir millî eserden, Dede Korkut Kitabı'ndan, bir motife yer vermesi ayrıca dikkat çekicidir.

*Depegöz dirsem aña şâyândur
Gözi âteşli âfet-i cândur (L 4/5)*

Kuşlar ve Kümes Hayvanları

Bülbül (andelib, hezâr): Bahçenin vazgeçilmez unsurudur. Hazin nağmelerle dinleyenlerinin beğenisini kazanan bu kuş, güle olan aşkından dolayı

genellikle güle dair çağrışımlarla beraber anılır. Şu beyitler de bu gerçeği yansıtmaktadır:

*Neşve-yâb olur o dem bülbül-i şûrîde-edâ
Kadeh-i gül ile nûş eylese hergiz şahbâ (G 6/1)*

*İtmez figân-ı 'âşıkı gûş ol şeh-i cefâ
Girmez şımâh-ı gönceye hiç şî-i 'andefb (G 12/3)*

Şehbaz (doğan): Bir av kuşu olarak anılır:

*Şehbâz-ı çeşmi dilleri dâ'im şikâr ider
Ol kara gözlü evc-i hüsnde karâr ider (G 27/3)*

Tutî (papağan): Tatlı 'konuşma'sıyla söz konusu edilir. Şair şiirini överken kendisini veya sevgiliden söz ederken onun konuşmasını papağana benzetir:

*Söyledür mir'ât-ı tab'im kıl-k-i tûtî-sfreti
Nice demdür Râmizâ hem-sırr-ı 'irfân olmuşam (G 121/5)*

*Mağâl-i vaşf-ı şîrîn rûz şeb vird-i zebânımdur
Edâ-yı nuḡ-ı dilber tûtî-i şekker-feşânımdur (G 34/1)*

Zağ (karga): Karga görüntüsü ve sesiyle sevilmeyen bir kuştur. Rakibin en çok benzediği kuş da kargadır:

*Murg-i dil feryâd ider âvâz-ı bed-âgyârdan
Gûyiyâ eyler şikâyet zaḡm-hâ-yı hârdan
Râmizâ hazz eylemem ol rû-siyeh bed-kârdan
Hiç ider mi zâğ ile bülbül cihânda imtizâc (Ms 1/4)*

Şahin: Avcı bir kuş olarak anılır. Şu beyitte sevgili ile şahin arasında avlarını gözleme gözetleme hususunda bir ilgi kurulmuştur:

*Gelmez o yavru püftereye peyk başlıdur
Bir kara gözlü sürmeli şâhin bakışlıdur*

Kebg (güvercin) ve sungur: Sevgili güvercine, âşığın gönülu sungur gibi dalan bir şahbaza benzetilir. Aşık sevgiliyi avlamakta kendisine güvenmektedir:

*Râmiz o kebg-i yâri şikâr eyleriz gibi
Şehbâz-ı dil didikleri sungûr şalışlıdur (G 72/5)*

Bûm (baykuş): Edebiyatta uğursuzluğuyla anılan baykuş virane yerleri kendine mekân seçmesi sebebiyle kanaatkârlığından dolayı övülür:

*Bûm-veş kısmet-i pâ-y-âvere kâni' ol kim
İrmeye bend-i 'kazâ pâ-yine şeh-bâz gibi (G 166/2)*

Tezerv (sülün): Süslü bedeni ve salınarak yürüyüşü sebebiyle bu kuş ile sevgili arasında ilgi kurulmuştur:

*Bî-tekellûf şayd olurdu ol tezerv-i hoş-hırâm
Dâm-gâh-ı 'âlem içre olsa ger bir dânemiz (G 83/2)*

Horoz: Sabahları öterek insanları uyandırması horozun bilinen özelliklerindedir. Ayrıca aşağıdaki beyitten horozun Sa'diyye tarikatında ayrı bir mana değeri olduğu anlaşılıyor:

*Vakt-i sa'd ü şerefi bilmege istersen eger
Gel horosla şehir-i Sa'dîleri eyle mağar (EHME/52)*

Sürüngenler ve Böcekler

Semender: Yarı efsanevî yarı gerçek bu sürüngene ateşin tesir etmediği söylenir. Aynı ilgiyle aşağıdaki beyitte de bu hayvandan söz edilmektedir:

*Oldı vücûdım âteş-i hecr ile pür-miñen
Olsam semender-âne 'aceb mi şerer-nümâ (K 5/3)*

Ef'î: Yılan zehirinden imal edilen "tiryâk"ın panzehir olarak kullanılmasına işaret edilmektedir. Kişi mukadderatının tiryakıyla kendisini temizlerse ona keder yılanı sokulamaz:

*Tiryâk-ı muğadderle iden gönîlini tatyîb
Âsûdedür ef'î-i keder zehr ü seminden (G 134/2)*

Mûr: Râmiz oğlu Mahmud'un ölümüne yazdığı tarihte feleğin oğlunu karıncalara yem ettiğini söylemektedir:

*Âh kim bu felek-i gadr-nümâ-yı hûn-hâr
Cigerim pâresini eyledi mûrâna gîdâ (T 16/1)*

Balıklar

Râmiz balık olarak sadece 'lüfer'den söz eder. Kelime "nilüfer" şeklinde kullanılmaktadır:

*Nilüfer şaydı olur mıydı 'aceb vâfirce
Gice Kız Kullesi'ne gitmege bulsak fûrce (Mî 6)*

Memeli Hayvanlar

At (kümeýt, esb, semend v.b.): Eskiden insanların savaşta ve barışta en çok yararlandığı hayvan şüphesiz at idi. Türklerin ata ve biniciliğe verdiği önemi ayrıca anlatmaya lüzum yok. Râmiz de bu hayvanı birtakım benzetmeler yoluyla şiirine konu etmiştir. Meselâ şu beyitte kalemini "tavsif" (övme, özelliklerini anlatma) arsasına sürülen bir ata benzetmektedir:

*Kümeýt-i hâmeyi sür 'arşa-i pehnâ-yı tavşîle
Bu meydân-ı mahabbetde hüner-ârâ-yı cevân ol (K 3/21)*

Başka bir beyitte şükretmeyi ata benzetir:

*İtdim Hudâ'ya hamd ile güftâra ibtidâ
Ya'ni semend-i şükr ile reftâra ibtidâ (G 1/1)*

Sevgili cevri atının ayakları altında, rakibe yüz vermek suretiyle, aşığını ezmektedir:

*Pây-mâl-i esb-i cevri itmiş yine 'uşşâkını
Yâri ağyâr ile gördüm hem-'inân olmuş gelür (G 29/3)*

Gusfend (koyun) ve şîr (aslan): Râmiz aşağıdaki beyitlerde memduhunun adaletini överken onun aslan ve koyunu bir arada tuttuğunu söyler. Aslan vahşetiyle koyun uysallığıyla bilinir:

*Hâlet-i 'adlûn o rütbe eylemiş te'sîr kim
Gûsfendi hem-künâm itmiş nice şîr-i neri (K 4/4)*

*'Ahdî 'adl ile be-hem olduğu zâhirdür hele
Gûsfende şîr-i ner eyler güninde iltiyâm (T 32/8)*

Gürg (kurt) ve kuzu: Şair memdununun adaletinde çoban kurt ve kuzunun huzur ve sükûn üzerinde anlaştığını belirtiyor:

*Vaktine 'ahd-ı 'adl dinse sezâdur el-hak
Ünse 'ahd eylediler gürg ile şûbân ü bere (T 3/5)*

Ahû (gazâle, ceylan): Sevgili bakışlarındaki şehlâlıkla ahûya benzetilir. Miskin ondan çıkarılması da bu hayvanın adından bahsedilmesine sebeptir.

*Sevdâ-yı ser-i zülfi idüp hâtırı mecnûn
Şahrâya düşürdi beni ol gözleri ahû (G 136/3)*

*Ne mümkün gayra şayd olmak dil-i âvâreden gayrı
Ol ahû-yı harem her dem mahrûs-ı çeşmimdür (G 55/3)*

Seg (köpek): Sevgilinin köpeği bile rakipten muhteremdir:

*Rûsûm-ı 'izz ü tevķîr-i levâhıkda benim 'ömürüm
Seg-i kûyın rakîb-i bed-menişden muhterem gördüm*

(G129/12)

Gürbe (kedi): Nefis kediyeye benzetilir. Beyitte geçen "Kaplan Baba" ibaresiyle "gürbe"nin münasebetine dikkat edilmelidir:

*Gürbe-i nefsi zebûn itmek ise maķşûduñ
Ola Kaplan Baba'da naķş-ı sivâ maķşûduñ (EHME/54)*

e. Bitkiler

Genel İfadeler

Belli bir bitkiye ad olmayan ancak konuyla ilgili gördüğümüz "devha, sebze, şükûfe" kelimelerini bu başlık altında sıralayacağız.

Devha (Büyük ve ulu ağaç):

*O gül-zâr-ı laîf-i devha-i mülk-i risâlâtüñ
Ma-kâm-ı midhatinde bülbül-âsâ zâr ü nâlân ol (K 3/24)*

Sebze (yeşillik), Gıyah (bitki, ot):

*Söyler lisân-ı hâl ile bu hâli dem-be-dem
Her merkad üzre nâbit olan sebze vü giyâh (T 22/2)*

Şükûfe (çiçek):

*Şükûfe-i dili âşüfte eyleyen cânâ
O gonce-fem ile birkaç sifâleden bilürüz (G 76/3)*

Ağaçlar

Serv: Sevgilinin boyu uzun ve düzgün oluşuyla bu ağaca teşbih edilir:

*Şalinsa serv-quadân cûy-bâr ü şahrâya
Efendi doğrusı bu mevsim-i şafâ geldi (G 163/4)*

Ar'ar (ardıç): Sevgilinin boyu uzun ve düzgün oluşuyla bu ağaca teşbih edilir:

*O dil-keş kadd-i bâlâ-yı kıyâmet-zârı gördükçe
Kemâl-i reşk ile 'ar'ar degül serv-i çemen dıtrer (G 36/2)*

Çenâr (çınar): Çınar ağacının kendi kendine yapıp tutuştuğuna, ateşler saçtığına inanılır. Şu beyitte de benzer bir söyleyiş var:

*Te'sîr-i nâr-ı 'aşkı beyân eyler 'âşıkâ
Dâğ-ı derûnuñ 'arz iderek sîne-i çenâr (G 64/3)*

Nahl (hurma ağacı): Sevgilinin boyu bu ağaca benzetilir:

*La'lindeki naş-âver olan cây-ı mey-kede
Nahl-i kad-i mevzûnına nevber mi degüldür (G 68/4)*

Meyveli ve Yemişli Bitkiler

Rümman (nar): Sevgilinin beyaz yüzüyle kırmızı dudaklarının oluşturduğu manzara narın lağfur kapta duruşuna benzetilmektedir:

*Dehân-ı vaşfa şıgmaz la'î-i dilber ben de nuşk itsem
Meger kim bir beyâz fağfûrla konmuş dânc-i rümmân (G*

131/3)

Çiçekler ve Otlar

Gül (verd): Râmiz'in en çok adını andığı çiçek güldür. Sevgilinin yüzü, bedeni, dudakları hep güle teşbih edilir. Güzellik arzeden mekânlar gül bahçesi diye nitelendirilir. Çocukken ölenler bir taze gül kabul edilir.

*Ruḥ ü çeşm ü sıyeh-zülfinden eylerler şafâ peydâ
Birisi gül biri nergis biri de 'anber-i sârâ (G 5/1)*

Kimi beyitlerde gül çeşitlerinden de söz edilir. Sevgilinin ağzı şekil ve renk açısından goncaya benzetilir:

*Açıl açıl ne bu 'işmet yeter ey gonca-dehen
Ki dest-i bâd-i şabâ açmadık niḳâb mı var (G 5/2)*

Aşağıdaki beyitte gülün katmerli çeşidi olan 'gül-i sad-berg'den söz ediliyor:

*Oldı bu şevḳ ile şîvende hemân murḡ-ı gönül
Râmizâ ol gül-i berg-âvere aç ḥüsn-i dehen (T 18/4)*

Aşağıdaki iki beyitte gülün başka bir çeşidinden, gül-i ra'nâdan bahsedilmektedir:

*Girbânlar nice çâk olmasun ḥâr-ı telehhülle
Daḫi açılmadan pejmürde oldı ol gül-i ra'nâ (T 52/4)*

*Olsa ḥûy-gerde ruḥ-ı âli neşât-ı meyden
Gûyiyâ jâle-ver olmuş gibi verd-i ra'nâ (G 9/4)*

Yasemen (semen): Bu beyaz renkli çiçek ile sevgilinin bedeni arasında ilgi kurulur:

*Ârzû bir yâsemen-kað dilber-i ra'nâ idi
Ruy-ı âlü'l-âli gül-fâm olsa da mâni' degül (G 115/5)*

Nergis: Sevgilinin baygın bakışlı gözleri nergise benzetilir:

*Bahâr eyyâmıdur seyr-i gülistân-ı cemâl cyle
O gül ruhsârı gör ol çeşm-i nergîsi hayâl cyle (G 156/1)*

Sümbül: Kokusu ve dağınık şekli nedeniyle şitre konu olur. Aşağıdaki beyitte sevgilinin yüzündeki ayva tüyleriyle sümbül arasında güzel kokuları nedeniyle ilgi kurulmuştur:

*Olurlar hañ-ı pâk-i nûkhetinden nefha-i rağbet
Nesîm ü nâfe-i müşk-i Hıfâ vü sümbül-i ra'nâ (G 5/3)*

Fesleğen: Sevgilinin dağınık saçları kokusu ve şekli nedeniyle fesleğene benzetilir:

*Gülistân-ı cemâl-i yâre hâl ü hañ çemenlikdür
Perîşân-tırrası yâ feslegenlik yâ semenlikdür (G 62/1)*

Şebbû: Sevgilinin destarı kenarından dökülen saçları şebboya benzetilir:

*Olsa zâhir zîr-i destârında gîsûlar senüñ
Bâğ-ı hüsnüñde zuhûr eylerdi şebbûlar senüñ (G 106/1)*

Lâle: Sevgilinin yanağı rengi dolayısıyla laleye teşbih edilir. Ayrıca âşık sinesindeki yaraları da renk ve şekil açısından yine laleye benzetir:

*Bu tañte-i sînemde çerâğân gibi çok dâğ
'Âşık olalı şevk ile bir lâle-'izâra (G 140/3)*

f. Eşya

Yiyecek ve İçecek Maddeleri

Yemekler

Arnavut ciğeri: Şu beyitte doğrudan söylenmese de arnavut ciğerinden söz ediliyor:

*Ciger kebâb ider el-hakk nağme-i hûzî
O Ernebûd-beçeye kimse olmasun dem-sâz (G 75/3)*

Kebâb: Anlaşıyor ki meclisin unsurlarından birisi de kebaptır:

*Olnca bezm-i tarabda şafâ vü gam kısmet
Neşât bâdeye sûziş kebâba düşmüşdür (G 42/5)*

Tatlılar

Sabunî helva: Aslında bu tatlıdan bahseden, sevgilinin gülüşünü ve nutkunu sabunî helvaya benzeten Rüşdî'dir. Ancak Râmiz onun şiirini tahmis ederek ilgili beyiti Divanına almıştır:

*Leb-i şîrînüñe emmekde olan zevk ü şafâ
Hak bu kim kand-i mükerrer gibi lezzet-bahışâ
Doyamaz zâ'ika-i lehcesine dil aşlâ
"O şeker-hand ile ol nuḡk-ı laḡf ü aḡlâ
Tabak-ı hâhişe gûyâ ki sâbûnî helvâ " (Ms 3/1)*

Helva: Sevgilinin tatlı dili helvaya benzetilir. Ancak bu helvanın türü belirtilmemiştir:

*Me'âl-i nuḡk-ı tâze-sükkeri helvâdan aḡlâdur
Bilenler Râmizâ ol hâleti bir hoş-me'âl añlar (G 30/5)*

Gül-şeker (gülbeşeker): Sevgilinin dudaklarının lezzeti şaire gülbeşeker tatlısını hatırlatmıştır:

*Buldım lebinde kand-i mükerrer ḡalâvetin
Geldi dehân-ı zâ'ikaya ta'm-ı gül-şeker (G 65/5)*

Kumaşlar ve Giyim Eşyaları

Hırka: Beyitte hırka kelimesiyle dünyadan tecrid olma hâli anlatılıyor. Kelime, gerçekliğiyle değil tasavvufî çağrışımlarıyla kullanılmıştır.

*Yakayı kurtaram dersen eyâdî-i mazarratdan
Başuñ çek hırkaya kâbil ise bî-ceyb ü dâmân ol (K 3/12)*

Hilat (kaftan): Aşağıdaki beyitte ipek işlemeli bir kaftandan söz ediliyor:

*Berât-ı devlet-i 'üvânı lafz-ı pâk-i düstûrî
Tırâz-ı hil'at-i iclâli emr-i şulh-ı hayr-encâm (T 1/9)*

Came (elbise): Sevgili gül renkli bir elbisenin içindeyken tasavvur edilmiştir:

*Câme-i gül-gûn ile bir gül-nihâl-i tâzedür
Kabâ-yı sürh ile bir şâhid-i mümtâzedür
Günde biñ kerre niyâzım bir nigâh-ı nâzadır
Bir siyeh perçemli sevdâsıyla dil sevdâ-zede (Ms 2/3)*

Dîbâ: Diba bir çeşit ipekli kumaştır. Sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri al renkli dibanın çiçekli desenine benzetiliyor:

*Haftıdur zîb-dih-i behcet-i kâlâ-yı cemâl
Şanki bir âl zemîn üzre çiçekli dîbâ (G 8/3)*

Sine-bend (göğüs bağı):

*Her düymesine biñ ser-i 'uşşâk olur fedâ
Vaqtâki sîne-bendini ol mihribân açar (G 5/5)*

Küleh (başlık): Fas ve fes kelimelerinin münasebetinden yararlanılmış. Sevgilinin kâkülü külahının altından görünmektedir:

*Görüp kâküllerin zîr-i külehden şimdicek bildim
O şûh-ı Magribînin semti cânâ Fas diyârıdır (G 26/4)*

Destâr (sarık): Sevgilinin saçları destarının kenarından görününce aşıklarının gönlünü avlamaktadır:

*O kâküller ki yârin taraf-ı destârında zâhirdür
Dil-i mecnûn-ı 'uşşâka yine bir kayd-ı vâfirdür (G 53/1)*

Rıda: Beyitte rida zahidin üstündeki bir riya göstergesi olarak tarif ediliyor. Esasen rida dervişlerin giyindiği veya örtündüğü basit bir giysidir.

*Zann itme ki zühhâduñ o boynında ridâdur
Bî-hûşları aldatmağa esbâb-ı riyâdur (G 39/1)*

Bürka (yüzörtüsü): Sevgili utancından dolayı saçlarını yüzüne örtü yapıyor:

*Nikâb eyler ruḥ-ı zîbâsına zülfüñ hicâbından
Müsel-gîsuvân-ı meh-veşân bürka çekencilikdür (G 62/9)*

Tennûre: Daha ziyade Mevlevî dervişlerinin giyindiği uzun eteklik cinsi bir kıyafettir. Şair lugazında tarif ettiği şeyi tennure giyinmiş bir abdala benzetiyor:

*Nedür ol murğ-ı bî-per ü bâldür
Şaḥki tennûreli bir abdâldur (L 1/1)*

Şalvar: Güzel bir söyleyiş... Sevgilinin şalvarının üstündeki dalgalı desenlerin çağılması aşığın kulağına geliyor:

*Geldi şadâsı gûşıma gark-âb-ı vaşl iken
Mevvâc-ı hâre şalvârı deryâ çağışlıdur (G 72/3)*

Bîniş: "Genellikle ulema sınıfının giydiği geniş bedenli, bol ve uzun kollu cüppe"¹²² olarak tarif edilmektedir. Râmiz bu giysinin al renklisini sevgilisine giydirmektedir:

*Duyuldu rişte-i maḥşûd söylerem şimdi
O gül-nihâl ü semen-sâya al bîniş dikene (G 149/3)*

Ferve-i kakum (kakum kürkü): Kakum kuzey yarımkürede yaşayan bir kürk hayvanıdır. Râtib Ahmed Paşa şairimize bir kakum kürk hediye etmiş; o da teşekkür mahiyetinde şu kıt'ayı yazmıştır:

*Hıdvâ lâyıķ-ı zîbende-i ħil'at degülken ben
Yine ħayyât-ı cûduñ eyledi kat kat beni iksâ*

*Olurken sâde nuķ-ı iltifât ü luţfuña fâĥir
Mu'allâ ferve-i kâķumla itdün ħadrimi vâlâ*

*Şümâr-ı müyü rütbe 'ömr ü iķbâlün füzân olsun
Cenâb-ı kisve-baĥş-ı Ka'be-i âmâl-i müsteşnâ (Mk 40)*

Ev Eşyaları

Aydınlatma Araçları (şebçerâġ, sirâc, mum, fanus, fetil, meş'ale): Râmiz'in şiirlerinde yaşadığı devre ait aydınlatma araçları ve bunların kimi unsurlarından söz edilmiştir.

Şair geceleyin hüner semtine yolculuġa çıkınca yolunu zihninin meşalesi aydınlatmaktadır:

*Şeb-rev-i semt-i hüner oldıkça râh-ı nazm ile
Zihn-i vekķâdım hemân pâkîze bir meş'al olur (G 58/4)*

Mumun ateşinin rüzgârdan etkilenmemesi için üzerine candan bir fanus geçirmek gerekir. Aşk meclisini aydınlatan mumun üzerindeki fanus şaire göre gönüldür. O mumun sönmesini gönül engellemektedir:

*Göñül fânûs-ı şem'-i bezm-i 'aşķdur
Göñül pervâne-i envâr-ı Ĥaķ'dur
Göñül tâliblere feyż-i sebakdur
Göñül bir nüşha-i 'ibret-nümâdur (İ 1/4)*

Aşağıdaki beyitte de benzer bir tasavvur var. Yine gönül benzer bir araca teşbih edilmektedir:

*Şikeste-dilden ider mi zuhûr feyż-i şafâ
Virir mi ħâneye nûr ü ziyâ kırılma sirâc (G 19/4)*

Lambaya yağın iletilmesini sağlayan 'fitil' beyitte "fitil almak" deyimini içerisinde kullanılıyor. "ateş-i ter-beste" ibaresinin 'yeni yakılmış ateş, kırmızı şarap ve altın' anlamlarına geldiği de düşünülürse İki yüzlü dervişin telaşı, kızgınlığı anlaşılır:

*Yine almış fetili şeyh-i riyâ-pîşe bu şeb
İdicek âteş-i ter-besteyi dilden tesrîc (G 21/5)*

Pister (yatak): Dünyanın türlü hastalıkları, sıkıntıları şairin gönlünü yatağa düşürmüştür. Ancak Hekimbaşızâde Ali Paşa gibi işinin ehli bir tabip şairin sıkıntılarını gidermiştir:

*Esîr-i pister-i eskâm-ı dehr idi gönül ammâ
Devâ-sâz-ı 'ilel bir hâzîk-ı nabz-âşinâ geldi (K 6/5)*

Micmer: İçinde tütsü yakılan bu nesne aşağıdaki beyitte konu edilmiştir:

*Yanmadıkça bûy-ı feyz-i âşinâ itmez zuhûr
Micmer-i 'aşk içre sen de 'anber-i sârâ gibi (K 8/4)*

Mehd (gehvare): Sevgilinin sinesi gönül çocuğunun rahat edeceği bir beşik gibidir:

*Şadr olur tıfl-ı dilûn cây-geh-i ârâmı
Dilberûn sinesi gehvâre degüldür de nedür (G 28/2)*

Seccade: Râmiz bir dostuna seccade hediye etmiştir ve birkaç kıt'asında sadece bunu anlatmıştır. Aşağıdaki şiir bunlardan birisidir:

*Eyâ sûtûde-şiyem kâdr-dân-ı ehl-i kemâl
Du'â-yı devletûn oldı zamîme evrâda
Vücûduñ oldığına kible-gâh-ı ehl-i niyâz
Yeter güvâh-ı bâsiğa benden hediye seccâde (Mk 3)*

Kufl (kilit): Kadeh vuslatın kapı kilidi olarak görülüyor:

*Râmizâ bey' ü şîrâya nakd-i dil âmâde kııl
Mağzen-i kâla-yı vaşluñ kufl-ı bâbidur kadeh (G 22/8)*

Şişe: Aşağıdaki beyitte içerisine nergis konulmuş bir şişe tasavvur ediliyor:

*Nergis-i 'işvesi ger olsa güşâyış-perver
Şişe-i dilde qarâr itse de hâlâ yeridür (G 42/3)*

Kâse: Feleğin insanoğluna sunduğu gam keder zehri bir kâse içerisinde düşünülmüştür.

*Nûş itmedükçe kâse-i zehr-âb-ı mihnetün
Virmez felek kişiye tehî şîr ü sükkerün (G 107/3)*

Sûzen (iğne) ve Rişte (iplik): Aşağıdaki beyitte Hz. İsa'nın yanındaki iğne sebebiyle göğün dördüncü katında kalması kıssasına telmih yapılır. Muradın eli vuslat ipliğinin başını tutunca gönül İsa'sı bu ipliği iğne deliğinden geçirmeyle eğlenir. "eğlenmek" kelimesinin 'durmak, kalmak' anlamı da vardır:

*Ser-rişte-i vişâle irince yed-i murâd
'İsî-i dil güzâriş-i sûzenle eglenür (G 61/4)*

Çârûb (süpürge): Aşığın kirpikleri sevgilinin kapısının süpürgesidir. Zira aşık sevgilinin ayâğı tozunun hayâliyle tozlanmışır:

*Hayâl-i hâk-i pây ile gubâr-âlûd müjgânım
Der-i vaşında ol meh-pârenün çârûb yazsunlar (G 74/2)*

Sabun: Âşık aşk sabununu gözüne kaçırma niyetinde değildir:

*Mebnî iken nezâfete germ-âbe-i vişâl
Şâbûn-ı 'aşkı günbed-i mînâ ider miyüz (G 78/4)*

Fağfur (porselen kap): Sevgilinin yüzü beyazlığıyla fağfur; dudağı kırmızılığıyla bu fağfurun içine konmuş nar olarak düşünülmüştür:

*Dehân-ı vaşfa şîgmaz la'l-i dilber ben de nuşk itsem
Meger kim bir beyâz fağfûrla konmuş dânc-i rümmân (G*

Tabak: Tahmisten alınan şu bendin Rüşdî'ye ait dizelerinde sabunî helva 'arzu tabağı'na konularak sunuluyor:

*Leb-i şîrînüñe emmekde olan zevk ü şafâ
Hak bu kim kand-i mükerrer gibi lezzet-bahşâ
Doyamaz zâ'ika-i lehcesine dil aşlâ
"O şeker-ğand ile ol nuḡ-ı laṭf ü ahlâ
Tabaḡ-ı hâhişe gûyâ ki sâbûnî helvâ " (Ms 3/1)*

Leğen ve ibrik: Şair birisine leğen ve ibrik hediye etmiş ve bunu şu kıt'asıyla dile getirmiştir:

*Ey hıdîv-i kerem-nümâ-yı cihân
Vey 'afv-sâz-ı mücrim-i ber-câ
Vesaḡ-ı cürmüm itmege taḡhîr
Bir legen ibrik eyledim ihdâ (Mk 2)*

Cameken: Hamamlarda veya evde soyunup giyinmek için yapılmış bölme ya da nesneye 'cameken' denir. Şair etrafı dokuma ile çevrili bir cameken hediye etmiştir, kıt'ada bu anlatılır:

*Ey dest-i der-i sürḡa-i ikbâl ü 'adâlet
Dergâhuña ihlâsımı şek eyleme aşlâ
'Ârî-i riyâ oldığımı baş için ancak
Bu câmeken-i pâk-nesîc oldı müheyyâ (Mk 39)*

Kuze-i tıynî: Şu beyitten şaire bir toprak testi hediye edildiği anlaşılıyor:

*Gelüp tebrîd-i maḡrûr-ı dile bir kûze-i tıynî
Hayât-ı câvidân bahş eyledi bahşî kabûl ıtdım (Mf 1)*

Meşrebe (maşrapa): Şair maşrapa hediye ettiği sevgilinin dudağını, onun bu maşrapayı ağzına götürmesi suretiyle öpmüş olacağını varsayıyor:

*Bûs itmek için la'l-i leb-i dilberi farzâ
Bir vâsıta oldu o şehe meşrebe ihdâ (Mf 16)*

Aksesuarlar, Süs Eşyaları ve Malzemeleri

Cüzdân (hemyân, hemyânçe, kîse): Cüzdân ile beraberinde parantez içerisinde verdiğimiz eşyaların aynı şeyler olmadığını biliyoruz. Ancak aynı işi görmeleri nedeniyle bir başlık altında topladık. Şair gözyaşı parasını göz kesesinde bekletmekten yana değildir, sevgilinin ayakları altına saçmak ister. Anlaşılan şairimiz cimrilikten hoşlanmıyor:

*Nakd-i eşki kîse-i çeşmimde pinhân itmeden
Hâk-pây-i yâre hep işârdur makşûdımız (G 82/4)*

Tuttiya (sürme, kuhl): Sevgilinin muhiti yolunun tozlarının hayâlî Aşığın göz kapaklarına sürme olmuştur:

*Oldı hayâl-i gerd-i reh-i kûy-ı vuşlatı
Ecfân-i çeşm-i hasrete 'ayniyle tûtiyâ (K 5/2)*

Çocukları susturmak için dillerine acı şeyler sürmek şimdi bile görülen bir uygulamadır. Sürme de bu acı maddelerden birisidir:

*Hamûş-ı şekve-i gerdûn olurdu tıfl-ı gönül
Konulsa sürme-i baht-ı siyeh zebânımıza (G 139/6)*

Gaze (allık): Şair sözünü ettiği binayı süslemelerinden dolayı allık sürmemiş, sade güzellik taşıyan taze geline benzetiyor:

*Gerçi kim şeyhânedür nakşı velî matbu'dur
Gâzesiz bir nev-'arûs-ı hoş-edâdır gûyiyâ (T 11/2)*

Avize-i gûş (küpe): Bu takı 'kulağına küpe olmak' deyimiyile kullanılmıştır:

*Olma leb-beste-i peymâne-i şahba-yı mecâz
Râmizâ eyle bu elfâzımı âvîze-i gûş (G 88/6)*

Asâ: Şair hüner sahasında asâ olarak kalemine yaslanmaktadır:

*İttikâ eyleyicek râh-ı hünerde Râmiz
Var mıdur hâme gibi elde 'aşâ-yı mahşûs (G 90/5)*

Şane (tarak): Şair sevgilinin zülfüne dokunacak imkânının olmadığını belirtiyor. Bunu elinde münasip bir tarağı olmadığını söyleyerek ifade ediyor:

*Zülf-i dildâra dokunmağdı zamîr-i hâtırım
Neyleyim dest-i emelde yok münâsib şânemiz (G 83/3)*

Mühr (yüzük, mühür): Şairin memduhunun adı mührü üzerine Güneş'e benzer bir şekilde kazımıştır:

*Öyle âşaf ki kemâlât ile mevşûf-ı benâm
Mühri nakşında mihr gibi celiyyü'l-implâ (T 58/7)*

Nitak (kemer): Sevgiliyi kucaklayınca hâliyle onun gömleğiyle beraber kemeri de yerinden oynar. Beyit akla daha öte manaları da getiriyor:

*Ten-i pâlûde-i yâri gören pîr-i kühen ditrer
Der-âgûş-ı miyânında niâtâk u pîrehen ditrer (G 36/1)*

Tesbih: Demek ki tesbih o zaman da dindar insanların elinden düşmezmiş:

*Sen hemân jeng-i sivâdan hâtıruñ pâk eyle de
Elde tesbîhe bedel câm olsa da mâni' degül (G 112/2)*

Savaş Aletleri

Tîğ (şemşir, seyf): Genellikle sevgilinin yan bakışı aşğın sinisini paramparça yaralaması sebebiyle kılıca benzetilir. Şu beyit örnek olarak verilebilir:

*Tîğ-ı gamzeñ yine zaħm-ı dile âmâde midür
Tîr-i müjgânuñ eyâ hışm ile arada mıdur (G 37/1)*

Bu beyitte de sevgilinin kaşları kavisli İran kılıçlarına teşbih ediliyor. Sevgili güzellik İran'ının şahı olmuştur, bu kaşlarından bellidir:

*O şâh-ı mülk-i 'işve mâlik-i İrân-ı hüsn olmuş
Hamîde-ebrevânuñ doğrusı seyf-i 'Acem gördüm (G 129/3*

Kılıcın hammaddesi olan çeliğe su verilmesine işaret ediliyor:

*Hükmini şu gibi icrâda muvaffak her sû
Âb-ı şemşîri ile geldi tarâvet 'aşra (T 3/4)*

Keman (yay): Sevgilinin kaşları kavisli şekliyle yaya benzetilir. Kaşlar çatılıp yay gerilince gamze oku atılmaya hazır olur. Şu beyit de buna işaret ediyor:

*O ğaddâruñ ne kanlar dökdigin şimdi haber aldık
Kemân-ebûlariyle söyleşirken gamze-i bürrân (G 131/2)*

Hadeng (sehm, tîr, nâvek): Sevgilinin kirpikleri, gamzesi oka benzetilir. Bu oku fırlatanın kaş yayı olduğunu yukarıda söyledik:

*O kaşı yâ ne 'aceb bakmadı emânımıza
Hadeng-i gamzesi kâr itdi geçdi cânımıza (G 139/1)*

Hançer (deşne): Kan dökücülüğü sebebiyle sevgilinin kaşı, gözü, kirpiği hançere benzetilir. Aşağıda da benzer bir söyleyiş var:

*Hezârân hûn-ı 'âşık teşnedür ser-deşneñe cânâ
Elüñ çekme efendim luft idüp çek tîğ-ı bürrânuñ (G 103/3)*

Mükeyyifât

Beng (esrar): Bu uyuşturucu bilindiği gibi hint kenevirinden imal edilir. Şair sevgilisinin 'hat'ıyla bu bitki arasında ilgi kuruyor.

*Ġam-ı esrâr-ı hatıyla dilimiz beng oldı
Devr-i âhtıyla dil âyînesi pür-jeng oldı (G 162/1)*

Şarap (mey, bâde v.b.): Şarap gerçek ve mecaz anlamlarıyla en çok işlenen gazel konularından biridir. Râmiz de şiirlerinde bu keyif vericiye hak ettiği yeri ayırmıştır. Meclisin en önemli unsuru şaraptır. Râmiz Divanında

kadehi, içen üzerindeki etkisi, mezesi, sakîsiyle şaraptan söz etmeyen bir gazel yok gibidir.

Aşağıdaki beyitte şarabın verdiği hararet söz konusu edilmiştir. Bu hararet de içeni sarhoş edecektir:

*Şâgar-ı 'işveye germiyyet iderse ta'lik
Çeker elbetde humâr-ı meyi şahş-ı serhûş (G 88/2)*

Başka bir beyitte kırmızı şarapla dolu kadeh (peymâne, câm, sâgar v.b.)e duyulan özlem anlatılır:

*Kurulsa bezm-i şarab câm-ı zer-feşân görsek
Açılrsa dîde-i dil rûy-ı şâdimân görsek (G 105/1)*

Mecliste şarabın yanına en çok yakışan meze (nukl), sevgilinin dudağıdır:

*Bezm içre bâde çok görülüp fazlı nâ-bedîd
Nukl oldu bezm-i meyde o dem la'1-i dil-rûbâ (G 3/12)*

Anberiyye (rakı): Anberiyye hem rakı anlamına gelir hem de anberden imal edilen hap şeklinde ilaç... Aynı zamanda yutmak için hazırlanmış afyon hapına da bu ad verilir. Atların hızlı koşmalarını sağlamak için çeşitli haplar yutturulmuş. Aşağıdaki beyitte buna da işaret ediliyor:

*Gel ey sâkî semend-i sâgarı sür şahñ-ı rindâna
Ki rahş-ı 'ayşa lâyık bir müferrih 'anberiyyem var (G 66/2)*

Musikî Aletleri

Daire: Kenarları celacil denen küçük zillerle donatılmış tefe daire denir. Beyitte bu çalgı anlatılıyor:

*Hem-nazîr olma şakın muṭrib-i dehr-i dûna
Râmizâ dâ'ire-i dilde celâcil çalalım (G 124/5)*

Tanbur: Telli çalgılardan birisidir. Telli çalgıların geneline de bu ad verilir. Beyitte tanbur ile naz ve niyaza başlayan bir güzel portresi çizilmiştir:

*Çözüldi perde-i şarkîsi sâz-ı tanbûruñ
Düzüldi peşrev-i nâz ü niyâza ol şeh-nâz (G 75/2)*

Ney: Ekseriyetle Mevlevîlerin kullandığı bu nefesli çalgı Râmiz'in kimi beyitlerinde benzetmelere konu olmuştur. Aşağıdaki beyitle ney'in kamıştan yapıldığına da işaret edilmektedir. Şair istiare yoluyla gönlünü ney'e benzetmektedir:

*Germ-ülfet oldı âteş-i hecr ile dem-be-dem
Nây-ı yerâ'am 'âleme neşr-i şerâr ider (G 27/6)*

Çehâr-pâre (çalpara): Dört parça tahtadan yapılan el içine alınarak ritm tutulan müzik âletinin adıdır ki bu âleti rakkâslar oynarken kullanırlar. Şair 'bıyıkları yeni terlemiş' rakkaslara meyl edilmemesini; onların çalparasına kulak verilmemesini istiyor:

*Temeyyül eyleme rakqâş-ı çâr-ebrûya
Şimâh-ı hâhişi tutma çehâr-pâresine (G 157/3)*

Spor, Oyun ve Eğlence ile İlgili Araçlar

Çûbîn-i siyâset (at deyneği): Belli ki atların terbiyesinde sopa kullanılmaktadır. Ramiz bu sopayla rakibi dövmek istiyor:

*Haddini bildirelim bârfi rakîb-i dûna
Darb-ı çûbîn-i siyâset ile ta'zîr idelim (G 128/6)*

Dâm (tuzak): Beyitte, özellikle kuşları avlamakta kullanılan düzenek ve bu düzeneğe kuşların gelmesini sağlayan tanelerden söz ediliyor:

*Düşüp kayd-ı şikenc-i turra ile hâl-i ruhsâra
Anuñçün murğ-ı dil bir lahza dâm ü dânedden kalmaz*

(G84/5)

Şeşder (tavla kutusu): Şair kasidesinde sıkıntısını anlatıyor. Sürgüne gönderildiği yeri tavla kutusuna benzetiyor:

*Ceddinüñ rûh-ı şeref-bahşı için rahm eyle
Koma bu şeş-der-i miñnetde beni zâr ü nigün (K 7/22)*

Diğer Eşya ve Maddeler

Kılk (kalem, hame): Divanda pek çok beyitte şair övüneceği zaman kalemini medhederek söze başlar. Gazellerin çoğunda mahlas beyitlerinde şairin kalemi teşbihlere konu olur.

Defter (ceride): Aşağıda satıcıların alacaklarını kaydettiği, bakkal defterine benzeyen bir defter tarif ediliyor. Şair dağlanmış yaralanmış sinisini böyle bir deftere benzetiyor:

*Erkâm-ı dâğ-ı hecr ile pür şadr-ı şad-figâr
Sînem hisâb-ı firâte köhne-cerîdedür (G 33/3)*

Devât (divit): Şair memduhunun divitini Eflatun'un meşhur küpüne benzetiyor:

*Humm-ı Eflâtûn'dur gûyâ devât-ı bihteri
Kilk-i 'ırfânı hemân mîz-âb-ı inbîk-i devâ (T 27/10)*

Kâğıt Kalem aşığın derdini yazarken ses çıkarmamalıdır; zira âşık gönlünün sırrını kâğıdın duymasını istemez:

*Hâme bî-kayd-ı şarîr olsun gamım tahrîrde
Duymasun râz-ı dili kağıd ile takrîrde (G 142/1)*

Dûde: Mürekkep yapımında kullanılan is'e "dûde" denir. Şair sevgilinin kâkülünü vâsfetmek için muhabbet miskini de katarak bir mürekkep imal etmek istiyor:

*Dûdeyi müşk-i maḥabbetle idüp âmîhte
Ba'd-ez-în kâkül-i cânâneyi tahrîr idelim (G 128/2)*

Kâleb (kalıp): Kalıp pek çok meslek alanında kullanılan bir araçtır. Felek insanı hâlden hâle koymuştur. Şair bunu cefa kalıbına koymak diye ifade ediyor:

*Çok kâleb-i cefâya kodın ey felek bizi
Var mı saña bu gûne vaşfdan girer çıkar (G 31/6)*

Mınfaha (köruk): Ateşi güçlendirmek için kullanılan bir çeşit pompadır. Kişinin boş şeylerden söz etmesiyle körüğün hava pompalaması arasında bağlantı kuruluyor:

*Dest-i sîmînin öpüp dilberden öğren 'ilm-i kâf'
Mınfaha-veş olma gel leb-dâde-i lâf ü güzâl' (G 95/1)*

Tîşe (kazma): Şair sevgilisinin 'şirin' vasıflarını anlatırken muhabbet dağının Ferhad'ı olur; kalemi de kazma (tîşe) olur:

*Benem Ferhâd-ı kuh-sâr-ı maḥabbet tîşe-kârımdur
Elimde vâşif-ı Şîrîn olan bu kâk-i mevzûnum (G 127/2)*

Terazi: Şair, sevgilinin yüzündeki misk kokulu benini hayâl etmek suretiyle tartmak istiyor. Şairin gözü bunun tartılacağı terazinin gözüdür:

*Sencîde-i mîzân-ı hayâl itmege şimdi
Hâl-ı rûy-ı müşkînine göz 'ayn-ı terâzû (G 136/5)*

Kabak: Önceden can simidi olarak kabak kullanılmış. Râmiz bunu hatırlatıyor:

*Olmaz garîk-i baḥr-i güneḥ sâye-gân-ı ḥak
Vâbestedür miyân-ı ḥakîkat kabağı var (G 71/3)*

Âlet-i saykal: Eskiden aynaları parlatmakta kullanılan araca 'âlet-i saykal' denilirmiş. Şair, vahşetten matlaşan gönül aynasını parlatmak için kalemini âlet-i saykal eder:

*Reng-i vahşet Râmizâ geldikçe mir'ât-ı dile
Dest-i nazmında kalem bir âlet-i saykal olur (G 58/5)*

DEĞERLENDİRME

Bir 18. yüzyıl Osmanlı şairi olan Râmiz Mehmed Efendi, şiirinin devrinde çok fazla ses getiremeyişi sebebiyle edebiyat tarihi açısından önemli sayılan kaynaklarda yer bulamamıştır. Tezkirelerin birkaçında ondan söz edilir. Bu kaynaklarda da Râmiz'e ancak birer ikişer cümle ayrılmıştır. Bu kaynak kıtlığı nedeniyle şair hakkında elde ettiğimiz bulguların önemli bir kısmı Râmiz Divanındaki konuyla ilgili ipuçlarına dayanmaktadır.

Râmiz Mehmed Efendi ve Divanı hakkında yaptığımız çalışmanın sonucunda başka kaynaklarda bulunmayan şu bilgileri elde ettik:

a. Râmiz'in lakabının Sicill-i Osmanî'de "Çarıçe-zâde" olarak belirtilmesi muhtemelen bir okuma hatasının sonucudur. Zira şairin lakabı "Sarıca-zâde"dir.

b. Râmiz Divanındaki bazı müfred ve gazellerden anlaşıldığı kadarıyla şair, bir müddet İbtanbul'da da bulunmuştur.

c. Osmanlı coğrafyasının her yerinde olduğu gibi Rumeli'de de yüksek mertebeli devlet adamları etrafında şiir meclisleri oluşmuştur. Râmiz, Musîb, Arîf ve Rüşdî gibi şairler bilhassa Rumeli Valisi Râtib Ahmed Paşa'nın himâyesinde sanat icra etmişlerdir.

d. Râmiz Mehmed Efendi bir mutasavvıf şair değildir ancak her klasik Osmanlı şairi kadar tasavvufa hakimiyeti vardır. Onun Mevlevîliğe ilgi duyduğunu söylemek de hata olmaz.

e. Râmiz Divanında öğüt verilen, tavsiyelerde bulunulan, hattâ doğrudan bilgi verilen şiirler olmadığını söyleyemeyiz. Fakat şiirlerinin tamamı incelendiğinde Râmiz'in Nedim tesiri veya mahallîleşme adını verebileceğimiz bir üslûbun etkisinde kaldığı söylenebilir.

f. Râmiz'in şiirlerinde gerçek hayatın, halkın konuşma dilinin izlerini görmek mümkündür.

g. Râmiz Divanı'nın bilinen 3 nüshasından birisi olan İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindeki yazmayı kurumun tadilatının bir türlü bitirilememesi nedeniyle göremedik. Çalışmamızın her safhasında bu eksikliği hissettik. Heriki bir zaman diliminde bu nüshanın incelenmesiyle yeni bilgiler bulmayı, bulduklarımızın kesinliğini arttırmayı umuyoruz.

h. Râmiz'in tanzir ederek veya başka vesilelerle adlarını andığı Arîf, Rüşdî, Musîb, Râtîb, Zekî, Sâfî gibi şairler hakkında yapılacak bir araştırmayla Rumeli şairlerinin edebiyatımıza katkıları; Râmiz'in sanat icra ettiği şiir ortamı gibi konularda işe yarar sonuçlar elde edilecektir. Bu suretle Râmiz Mehmed Efendi'nin Eski Türk edebiyatındaki yeri netleşecektir.

KAYNAKÇA

Ahmed Cevdet Paşa, **Belâgat-ı Osmaniye**, Haz: Yrd. Doç. Dr. Turgut KARABEY - Yrd. Doç. Dr. Mehmet ATALAY, Ankara 2000.

AKBAYAR, Nuri, **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, İstanbul 2001.

ARSLAN, Prof. Dr. Mehmet, **Şeref Hanım Divanı**, İstanbul 2002.

Aziz-zâde Hüseyin Râmiz, **Âdâb-ı Zurefâ** ('Tezkiretü's-şu'arâ' adıyla kayıtlı), İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emirî Efendi Tarih bölümü 762.

BAYTOP, Prof. Dr. Turhan, **Türkçe Bitki Adları Sözlüğü**, Ankara 1997.

BİLGEGİL, Prof. Dr. Kaya, **Edebiyat Bilgi ve Teorileri**, İstanbul 1989.

CANIM, Yard. Doç. Dr. Rıdvan, **Edirne Şairleri**, Ankara 1995.

ÇAVUŞOĞLU, Dr. Mehmet, **Necati Bey Divanının Tahlili**, İstanbul 1971.

ÇELTİK, Halil, **Ömer Ferit Kam ve Asâr-ı Edebiye Tedkikâtı**, Ankara 1998.

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara 1999.

HAMZAOĞLU, Prof. Dr. Yusuf, **Balkan Türklüğü**, C. 1, Ankara 2000.

HATİPOĞLU, Doç. Dr. Murat, **Makedonya Sorunu Dünden Bugüne**, Ankara 2002.

HORATA, Doç. Dr. Osman, **Esrar Dede Hayatı Eserleri Şiir Dünyası ve Divanı**, Ankara 1998.

İPEKTEN, Prof. Dr. Haluk, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, İstanbul 1999.

İPEKTEN, Doç. Dr. Haluk - İSEN, Doç. Dr. Mustafa - TOPARLI, Doç. Dr. Recep - KARABEY, Yrd. Doç. Dr. Turgut, **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Ankara 1988.

İslâm Ansiklopedisi, M.E.B. yay., C. VI, İstanbul 1955.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, Fasikül: 2, İstanbul 1967.

KAHRAMAN, Atif, **Osmanlı Devletinde Spor**, Ankara 1995.

KIRKILIÇ, Doç. Dr. Ahmet, **Başlangıçtan Günümüze Tasavvuf**, İstanbul 1996.

Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Tercümesi, Suudi Arabistan Krallığı, Medine-i Münevvere 1407 (M. 1987).

KÜLEKÇİ, Yard. Doç. Dr. Numan, **Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar**, Ankara 1995.

MAZIOĞLU, Prof. Dr. Hasibe, **Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik**, Ankara 1992.

Mehmed Sirâceddîn, **Mecma'-ı Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ**, Haz: Dr. Mehmet ARSLAN, Sivas 1994.

Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, (yay. haz. N. AKBAYIR, eski yaz. akt. S. A. KAHRAMAN, Tarih Vakfı Yurt Yay., C. I-II-III-IV-V-VI, İstanbul 1996.

MENGİ, Prof. Dr. Mine, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara 1995.

Meydan Larousse, **Büyük Lûgat ve Ansiklopedi**, Meydan Yay., C. II-V, İstanbul 1986.

Nedîm Divanı, Haz: MACİT, Doç. Dr. Muhsin, Ankara 1997.

ONAY, Ahmet Talat, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, İstanbul 1996.

Örnekleriyle Türkçe Sözlük, M. E. B. yay., C. II, İstanbul 2000.

PAKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. I, İstanbul 1993.

PALA, Dr. İskender, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Akçağ yay., Ankara (bsm. tarihi belirtilmemiş).

PALA, İskender, **Divan Edebiyatı**, İstanbul 1996.

Silâhdâr-zâde Mehmed Emin, **Tezkire-i Şu'arâ**, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emirî Efendi Tarih bölümü 795.

SOYSAL, M. Orhan, **Edebî Sanatlar ve Tanınması**, İstanbul 1998.

Şefkat-i Bağdâdî, **Tezkire-i Şu'arâ-i Şefkat**, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emirî Efendi Tarih bölümü 770.

Şemseddin Samî, **Kâmûs-ı Türkî**, C. I-II, İstanbul 1989.

ŞENTÜRK, Doç. Dr. Ahmet Atilla, **Klasik Osmanlı Edebiyatı Tiplerinden Rakibe Dair**, İstanbul 1995.

ŞÜKÛN, Ziya, **Gencine-i Güftâr**, C. I-II-III, İstanbul 1996.

Tahirü'l-Mevlevî, **Edebiyat Lügati**, İstanbul 1973.

TÖKEL, Dursun Ali, **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar**, Ankara 2000.

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. VI, İstanbul 1992.

ULUDAĞ, Prof. Dr. Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul 1996.

YAKIT, Doç. Dr. İsmail, **Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme**, İstanbul 1992.

METİN KURMADA İZLENEN YOL

“Transkripsiyonlu Metin” bölümünü oluşturabilmek için Râmiz Divanının Süleymaniye Kütüphanesi Es’ad Efendi bölümü 2639/1 ve aynı kütüphanenin Lala İsmail Efendi bölümü 444 numaralarda kayıtlı iki yazma nüshası karşılaştırılmıştır. Divanın İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümü 407 numarada kayıtlı üçüncü nüshası kurumun tadilatının öngörülen süre içinde bitirilememesi sebebiyle görülememiştir. İki nüsha temel alınarak oluşturulan metinde nasıl bir metod izlendiği aşağıda maddeler halinde çıkarılmıştır:

a. “Kasideler” bölümü oluşturulurken nüshalara uyularak beyit sayısı bakımından kaside türüne uymayan 2 na’t yerinde bırakılmıştır. Ayrıca gazeller arasında yer aldığı halde kaside türüne daha yakın görülen 1 manzume de bu bölüme alınmıştır.

b. Arapça ve Farsça olanlar haricinde bütün şiirlerin aruz kalıpları tespit edilerek manzumelerin baş tarafına yazılmıştır.

c. Manzumelerin nüshalarda hangi yaprakta kayıtlı oldukları birinci beyitlerden veya bendlerden önce parantez içerisinde verilmiştir.

d. Nüshaların sadece birisinde bulunan manzumeler tespit edilmiş ve manzume numarası yanına dipnot düşülerek hangi nüshada bulunmadıkları açıklanmıştır.

e. Nüshaların sadece birisinde bulunan beyitlerler tespit edilmiş ve beyitten hemen sonra dipnot düşülerek hangi nüshada bulunmadıkları belirtilmiştir.

f. Divanın muhtelif yerlerinde bulunan 2 murabba ve 1 tahmis “Musammatlar” başlığı altında birleştirilerek gazelleri takip eden bölüme alınmıştır.

g. Yine Divanın değişik yerlerine dağılmış olan Arapça ve Farsça manzumeler bir araya getirilerek metnin en son bölümüne konmuştur.

h. Mükerrer yazılan gazeller incelenmiş; farkları tespit edilmiş ve metne bir kere yazılmıştır.

i. Nüshalar arasındaki imlâ ve kelime farkları ilgili mısralardan sonra dipnot düşülerek belirtilmiştir.

i. Manzume başlıklarıyla ilgili nüsha farkları da başlıklardan sonra düşülen dipnotlarla verilmiştir.

j. Manzumelerde tespit ettiğimiz vezin arızalarına da dipnotlar vasıtasıyla işaret ettik.

k. Nüshalarda karşılaşılan imlâ hataları, tahrip olmuş bölümler vezin ve mana gözetilerek tamamlanmaya çalışıldı. Tamamlanamayan kısımlar metinde boş bırakıldı ve dipnot düşülerek boş bırakılma nedenleri belirtildi.

l. Edirne tekkelerinin isimlerinin sıralandığı mesnevide geçen tekke ve dergâh adları altları çizili olarak verilmiştir.

III. BÖLÜM
TRANSKRİPSİYONLU METİN

[KAŞİDELER]

BİSMİLLAHİ'R-RAHMÂNİ'R-RAHÎM¹²³

1

NA'T-I ŞERİF-I FAHR-İ 'ÂLEM SALLA'LLAHU 'ALEYHİ VE-
SELLEM

Mefâ'ilün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/1b) 1 Yüzüñ pertev-dih-i envâr-ı Hâkdur yâ Resûlallâh
(S2/1b) Sözüñ dür-dâne-i esrâr-ı Hâkdur yâ Resûlallâh
- 2 Kelâm-ı dür-nizâmuñ vahy-i Hâllâk-ı ebed bî-şek¹²⁴
Anuñçün her sözüñ aḥbâr-ı Hâkdur yâ Resûlallâh¹²⁵
- 3 Hemîşe mu'terif-ber-cürm ü 'işyân bir tebch-kâram¹²⁶
Derûnum ḥâşılı efkâr-ı Hâkdur yâ Resûllallâh
- 4 Bu 'âşî mücrim ü kâsî-fu'âd-ı Râmiz'üñ her-bâr
Zebânı rûz şeb ezkâr-ı Hâkdur yâ Resûlallâh

2

NA'T-I ŞERİF-I HAZRET-İ ŞÂHİBÜ'L-Mİ'RÂC
SALLA'LLÂHU 'ALEYHİ VE SELLEM

Mefâ'ilün / Fe'îlâtün / Mefâ'ilün / Fe'îlün

- (S1/1b) 1 Şeff'-i rûz-ı cezâ yâ Muḥammedü'l-hâdî
(S2/1b) Mârîz-i cürme devâ yâ Muḥammedü'l-hâdî
- 2 Devâ-yı cümle-'ilel fikr ü zikr-i zâtuñdur
Şifâ-yı renc-i ezâ yâ Muḥammedü'l-hâdî¹²⁷

123

S1'de yok.

124

vahy-i : daḥî S1.

125

aḥbâr-ı : ḥabâr-ı S2.

126

"-ber-" S2'de yok.

127

ezâ : edâ S1.

- 3 Hidâyetüñle nümâyân olur reh-i vuşlat
Delîl-i kûy-ı hüdâ yâ Muhammedü'l-hâdî
- 4 Şefâ'atüñle bulur mücrimân halâş ü rehâ
Budur derûnî recâ yâ Muhammedü'l-hâdî
- 5 Şalât-ı dâ'im ola şavb-ı hazret-i pâke¹²⁸
Hemâre şubh ü mesâ yâ Muhammedü'l-hâdî
- 6 Sirâc-ı dîn-i mübîn nûr-ı şem'-i bezm-i yakîn
Çerâğ-ı şer'-i 'alâ yâ Muhammedü'l-hâdî
- (S2/2a) 7 Vücûduñ oldığına maḥz-ı rahmet-i 'âlem
Yeter güvâh-ı "vemâ" yâ Muhammedü'l-hâdî¹²⁹
- 8 Şeref-me'âb-ı rikâbuñla fahr ider dâ'im
Berîd-i vahy-ı Hüdâ yâ Muhammedü'l-hâdî
- (S1/2a) 9 Bu vâlih-i güneş ü ma'siyet olan Râmiz
İder ümîd-i vefâ yâ Muhammedü'l-hâdî

3

DER-BEYÂN-I NİĞŪHÎDEN-İ NEFS-İ EMMÂRİ

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/2a) 1 Yeter ey nefsi bed-ḥû terk-i kibr it sen de insân ol¹³⁰
- (S2/2a) Nedür aşluñ bilürsün dâ'imâ ḥâk ile yeksân ol
- 2 Kâpılma inbisât-ı gam-ı nukûş-ı dâr-ı dünyâyâ¹³¹
Ḥayâl it fers-i ḥâki 'âkıbet-endîş ü ol¹³²
- 3 Getürme 'aynuña hiç rûy-ı maḥbûb-ı mecâzîyi
Hemîşe şun'-ı Ḥakk'a dîde-i 'ibretle ḥayrân ol

128

şavb-ı : şavt-ı S1.

129

"vemâ" : demâ S1.

130

ḥû S2'de yok.

131

"dâr-ı" : dâr ü S1

132

S1'de musranın bir bölümü siliktir. / "ol" S2'de yok

- 4 Döküp nakdîne-i eşk-i dü-çeşmüñ dem-be-cem hâke
Bu bâzâr-ı fenâda tâlib-i kâlâ-yı gufrân ol
- 5 Fedâ eyle reh-i cânânede nakd-i dil ü cânı
Sebuk-bâr olmak istersen hemân bi-çeşm ü bî-cân ol¹³³
- (S2/2b) 6 Tegâfûl eyleme aç çeşm ü gûşı hâb-ı 'işyândan
İşit şît-i verây-ı rihleti hem-râh-ı 'irfân ol¹³⁴
- 7 Çıkarma hâtıruñdan haşyet-i ehvâl-i nîrânı
Reh-i haqda yanup yakılmada mum gibi süzân ol
- 8 Şakın leb-beste-i peymâne-i râh-ı mecâz olma¹³⁵
Haqîkat cür'asından neş'e-yâb-ı feyz-i şâdân ol
- 9 Kef-i zer-pâş ile vâsıl olursan dâmen-i vaşla¹³⁶
Hasâsetden elüñ çek herkese destûr-ı ihsân ol
- (S1/2b) 10 Şinâ-verlik nice bir tâ-be-key baır-ı ma'âşide¹³⁷
Yem-i hacletde de bir katre gel hem-reng-ı mercân ol¹³⁸
- 11 Kabâ-yı müste'âr-ı dehr ile nahvet-nümâ olma¹³⁹
Tecerrüd 'âleminde 'âkıbet-bînî-i 'uryân ol
- 12 Yaıayı kırtaram dersen eyâdî-i mazarratdan
Başuñ çek hırkaya kâbil ise bî-ceyb ü dâmân ol¹⁴⁰
- 13 Ne zaımetler çeker nokşân 'amelle kişı 'uqbâda¹⁴¹
Bilem dersen bu hali dîde-dûz-ı seng-i mîzân ol
- 14 Düşersin çâh-ı bî-ka'r-ı gumûma el-hazer sen de
Bu dünyâda hemân vahşet-güzâr-ı semt-i ihvân ol

133 bi-çeşm ü : bi-çeşm-i S1.

134 rihleti : hilleti S1.

135 râh-ı : râh-ı S1.

136 zer-pâş ile : zer-pâşla S1,S2.

137 bir tâ-be-key : tâ-bir-be-key S1.

138 Yem-i hacletde : yem ü mühletde S1 / "gel" S1'de yok.

139 dehr : dede S1

140 bî-ceyb ü : bî-ceyb-i S1.

141 çeker : geçer S1.

- 15 Sükût itmekdedür sermâye-i âsâyîş ü râhat
Saña şâhid gerekse nâzır-ı hemyân ü cüzdân ol
- 16 Hemân rûşen-zamîr olmakdadur bil pertev-i ikbâl
Hasûduñ çeşmine girmekle bir mihr-i dirahşân ol
- 17 Getürme hâtıra aslâ gam-ı hâşâk-ı dünyâyı
Müdâmâ şafvet-i tab' ile gel hem-ka'r-ı 'ummân ol
- 18 Dilüñ şâf eyle jeng ü gerd-âşâm-ı ma'âşîden¹⁴²
Cilâ-yı sırr-ı istiğfâr ile mir'ât-ı îkân ol
- 19 Yeter 'âşîlik itdüñ Râmizâ vâdî-i hüsrânda
Hemân şimdengerü fermân-ber-i ahkâm-ı Yezdân ol
- 20 Ele al kilik-i rengîn-naş-ı nazm ü şi'r ü inşâyı
Kemâl-i mihr ü ihlâş ile her dem na't-gûyân ol
- 21 Kümeyt-i hâmeyî sür 'arşa-i pehnâ-yı tavşîfe
Bu meydân-ı maħabbetde hünere-ârâ-yı cevân ol
- 22 Çerâğ-ı midħatinden lem'a-yâb-ı feyz olup her dem
Bu müzlim-hâne-i dâr-ı fenâda nûr-ı îmân ol
- (S2/3a) 23 Cenâb-ı Ahmed-i Muhtâr habîb-i Hâlık ü Settâr¹⁴³
Anuñ 'aşkıyla durma gice gündüz sen de giryân ol
- 24 O gül-zâr-ı laţîf-i devħa-i mülk-i risâlâtuñ
Maķâm-ı midħatinde bülbül-âsâ zâr ü nâlân ol
- 25 O maħbûb-ı dü-'âlem ki olup meftûnı hep 'âlem
Recâ-yı luţf-ı vaşlıyla kerem-cûyân-ı ihsân ol¹⁴⁴
- 26 Bu bîmâr-hâne-i 'ısyânda sıhħat ise matlûbuñ
Düşüp derd-i firâka ey gönül bî-derd ü dermân ol¹⁴⁵
- (S1/3a) 27 Olursın ser-nihâde âsitân-ı ravza-i pâke
Hemân ser-tâc-ı 'âlem şubhesiz sultân-ı devrân ol

142 -âşâm-ı: âşâm ü S1.

143 habîb-i: habîb ü S1.

144 recâ-yı: rehâ-yı S1.

145 "ol" S2'de yok.

- 28 Güneş bir zerredür gör pertev-i nûr-ı cemâlınden
Bu ma'nâ gün gibi rûşen güşûde-çeşm-i iz'ân ol
- 29 Eger fark itmek istersen o şâhın fazl-ı rüchânuñ
Hemân bâ-cân ü dil müstekri'-i âyât-ı furkân ol
- 30 Şeffî'-i rûz-ı mahşer gümrehân-ı ümmete rehber¹⁴⁶
O şâhuñ dergehinden mültecî-i 'afv-ı îşyân ol
- 31 Hidîvâ pâdişâhâ midhatinden 'âciz ü lâlem
Bu kalb-i 'âşîye bir kaatre luğ it feyz-rîzân ol¹⁴⁷
- 32 İderdüm cânımı kurbân berây-ı zayf-ı teşrîfüñ
Bu halvet-hâne-i çeşmimde bir şeb bâri mihmân ol¹⁴⁸
- 33 O dem ki tâb-ı hürşîd-i kıyâmetle olam sülhte
Ser-i 'acz-âvere zıll-efgen-i şehbâl-i zî-şân ol¹⁴⁹
- 34 Vesâh-âlûde-i cürm ü ma'âşî bu siyeh-rûyı
Kef-i deryâ-hurûş-ı luğ ile bir lahza şûyân ol
- 35 Bu me'lûf-ı kebâ'ir mu'terif-i cürm ü 'işyâna¹⁵⁰
Kıyâmet 'arşasında rû-nümâ-yı 'ahd ü peymân ol
- 36 Tehî nakdîne-i a'mâl olan bu müflis-i emre¹⁵¹
O bâzâr-ı kıyâmetde mümidd-i mâye-i cân ol
- 37 Recâm ancak olam manzûr-ı çeşm-i luğ ü İhsânuñ
Zihâm-ı rûz-ı mahşer 'ayn-ı himmetle nigeh-bân ol

146 gümrehân-ı: meger hân-ı S1.

147 'âşîye :kâşîye S2.

148 bâri : bâr S2.

149 şehbâl-i : şehân-ı S1.

150 cürm : cür S2.

151 bu : bir S1.

DER-MEDH-İ HAZRET-İ VEZİR-İ RÜŞEN-ZAMİR 'ÂLİ PÂŞÂ
HEKİMBAŞI-ZÂDE

- Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilün
- (S1/3a) 1 Merhabâ ey revnağ-efzâ-yı cihân-ı dâverî
(S2/3b) Âsumân-ı devletüñ rahşende-i mihr-i enveri
- 2 Merhabâ ey nâşir-i ahlbâr-ı cûd ü ma'delet
Hâmi-i nâmûs-ı devlet mâhi-i şûr ü şeri¹⁵²
- 3 A'ni hem-nâm-ı cenâb-ı hazret-i bâb-ı 'ulûm
Hızr-ı tevfiğ-i Hudâ olmuş refiğ ü rehberi
- 4 Hâlet-i 'adlûñ ö rütbe eylemiş te'sîr kim
Gûsfendi hem-künâm itmiş nice şîr-i neri
- 5 'İlm-i tıb Kânûn-ı zihninde şifâ-yı muhtaşar
Bû 'Alî Sînâ dinilse yok midur saña yeri
- 6 Buldı sıhhat cümle ma'lûl-ı maqâm-ı dehr-ı dûn¹⁵³
Olmuş iken mübtelâ-yı derd-i miñnet her biri
- 7 Düşmen-i dîñüñ birez ırkında fâsiddi demi
Hayli demdür nîşter-i tîğıyla olmuşdur berî¹⁵⁴
- 8 Kelle-i düşmen o rütbe tu'me-i tîğ oldu kim
Ol gazâyâ diseler şâyeste rezm-i Hayderî
- (S1/3b) 9 Kilk-i luḫfuñ istimâ' iden şimâḫ-ı cânla
Bir daḫi ıḫgâ ider mi bülbül-i şîven-geri
- 10 Cümle 'âlem beste-i dervâze-i luḫfuñ olup
Var ise ancak şabâ eyler güzâr-ı serserî

152 Hâmi-i: câmi-i S1.
153 ma'lûl: ma'lûm S2.
154 tîğıyla : tîğûñla S2.

- 11 Ol dağı bî-hûde geşt itmez velî bir 'illete
Mürteblîdür rişte-i hâdiş cihânda ekşerî
- 12 Zannım oldur ki o da me'mûr-ı hıdmetdür hemân
Da'vet eyler âsîtân-ı cûda rûh-ı Ca'feri
- 13 Baña ruşsat bulmadı rû-mâl-i hâk-i devlete
Keşret-i ruhsûde-gân olmuş ola sedd-i deri
- 14 Perde-i nâmûs-ı gayretdür der-i 'ulyâ-verc
Görinen âvîze-ı Sîmurg-ı 'Ankâ şehperi
- 15 Kesb ider hâk-i derûnden kîmyâ-yı bî-şumâr
Olsa ferrâş-ı şabâ üstâd-ı fenn-i zer-geri
- 16 Lutfını ta'dâd ü tahsîb itmege var mı mecâl
Gelse küttâb-ı cihânuñ bir yere kilik-i teri
- 17 Kaldı şıfru'l-yed yine kassâm-ı ekdâr-ı felek
Dest-i ihsânuñla matvî oldı gam defterleri
- (S2/4a) 18 Âşafâ bu Râmiz-i midhat-tırâz-ı devletüñ
Pâyine yüz sürmege hasret idi çokdan beri
- 19 Lîk her şey vaktine merhûnmuş bi'l-ittifâk
Geldi çıkdı şimdi ol kavî-i laîfüñ meş'arı
- 20 Reh-güzârında bulunmağdan garez sultânımuñ
Cerr-i lutfuñdur su'âl itmek ne hâcet ekşerî
- 21 İtme itnâb-ı sühan añlandı maşşûd ü murâd
Eyleme taşdı' gayrı âşaf-ı cûd-âveri
- 22 Bed' idüp ihlâş ile da'vât-ı 'ömr ü devlete
Tâ ki maqbûl-ı der-i Yezdânî olsun her biri
- 23 Şâbit oldıkça bu çâr-erkân-ı kaşr-ı nüh-kıbâb
Pâydar olsun esâs-ı kadrinuñ her bir yeri
- 24 Dâ'im oldıkça bu tâkuñ zer-nükûş-ı kevkebi
Tâli' olsun rûz şeb baht-ı refî'üñ ahteri

KAŞİDE BERÂY-I HASBİHÂL BE-VEZİR AHMED PÂŞÂ
VÂLİ-İ RŪMİLİ¹⁵⁵

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün
- (S1/4a) 1 Dilde hayâl-i silsile-i zülf-i dil-rübâ
(S2/4a) Kayd-ı cünûn-ı 'aşka beni itdi mübtelâ
- 2 Oldı hayâl-i gerd-i reh-i kûy-ı vuşlatı
Ecfân-ı çeşm-i hasrete 'ayniyle tûtiyâ
- 3 Oldı vücûdım âteş-i hecr ile pür-mihen
Olsam semender-âne 'aceb mi şerer-nümâ
- 4 Düşdüm diyâr-ı ğurbete ğadr-ı felek ile¹⁵⁶
Oldım ğam ü meşakkate ten-dâne-i rızâ
- 5 Şimdi vaţan hayâli ğamım itmede füzûn
Ey Hızr-himmet eyle meded luţf idüp baña
- 6 Hasret-keş-i telâki-i dîdârı oldığım
Kûy-ı habîbe ırmege vir miknet-i dü-pâ
- 7 Tûfân-dü-çâr-ı miñnet olan zevrak-ı dili
At sâhil-i selâmete ey himmet-i Hüdâ
- 8 Yâ Rab bu lücce-ġâh-ı bihâr-ı ğumûmdan¹⁵⁷
Bâd-ı muvâfaķat ile vir sâhil-i rehâ
- (S2/4b) 9 Yâ Rab be-ħakķ-ı ħazret-i Ya'ķûb-ı zü'l-mihen
Yûsul-liķâ-ı maķşada vir rü'yet-i şafâ
- 10 Bu künc-i ğamda niceye dek tûl-ı intizâr
Şahn-ı ferecde eyle beni râh-ı intimâ

155 KAŞİDE : KAŞİDE-İ, RŪMİLİ : RŪM S2.

156 ġadr-ı:ġad S2.

157 lücce-ġâh-ı bihâr: lücce-ġân-ı kâr S2.

- 11 İtdim tamâm çille-i murtâz-ı vahdeti
Çekdim riyâzet-i emeli hayli bî-nevâ
- 12 Oldı enîsim âh ü figân mûnisim keder
Fırkat deminde bunlar idi baña âşinâ
- 13 Eyâ bu guşsa bu elem ü bu keder ü bu hem
Bir gün olır mı bilmem ‘aceb maıv ü nâ-ma’nâ¹⁵⁸
- 14 Yoısa kalur mı böyle telehhüfde hâtırım¹⁵⁹
İmdâd-ı Haıırer mi eyâ luıf eyle şehâ
- 15 Râmız bu güne şî’r-i hazînüñle şimdilik
Eyle me’âl-i hâlîmi ol âşafa edâ
- 16 İmdâd iderse hâlüne luıf-ı Hüdâ ile
Esbâb-ı zâhir olmaya anuñ gibi saña
- 17 Âşaf ki şâmil ‘âleme luıf u ‘inâyeti
Mâ’il tabî’ati himeme cümleden baña
- 18 Ey dâver-i yegâne vü ya’sûb-ı dîn ü mülk
V’ey ma’delet-nişâr ü Aristû-yı kâm-revâ
- 19 Küllî ‘inâyete sebab ednâ mürüvvetüñ
Cüz’î himâyetüñ yetişür baña bî-riyâ
- (S1/4b) 20 Allâh için ü ‘aşk-ı risâlet-penâh için
Ol hâl-i pür-meşakkâtıme merhamet-nümâ
- 21 Kaldı kemâl-i luıfuña def’-i melâletim
Mevkûf-ı hall-i himmetüne kaydım âşafâ
- 22 Besdür bu deñlü süz ü güdâzuñ yeter hemân
Eyle devâm-ı devletine âşafuñ du’â
- 23 Tâ kim bu nüh-ııbâb-ı nîl-gün-âsumân
Ola ‘amûd-ı hikmet ile kâ’im ü beçâ

158 nâ: mâ S2.

159 hâtırım: hâtırım S2.

- 24 Dergâh-ı devletüñ ide Hâk melce'-i enâm
Olmaya ye's-i maṭlab ile kimse nâ-resâ
- (S2/5a) 25 Şân-ı şükûhuñ ola ebed zîver-i zebân
Medḥ-i cemîlün ile ola 'âlem âşinâ

6

BERÂY-I SİTÂYİŞ-NÂME BE-VEZİR-İ 'ÂLİ-ŞÂN

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
- (S1/4b) 1 Kudûmı ile keder gitdi dile şimdi şafâ geldi
(S2/5a) Silindi jeng-i ğam mir'ât-i ḳalbe incilâ geldi
- 2 Revâcî ḳalmamışdı hayli dem kâlâ-yı 'irfânuñ¹⁶⁰
Bi-ḥamdillah ḥarîdâr-ı metâ'-ı hoş-edâ geldi
- 3 Dil-i 'aşâne-i fûrḳat-güzârı itmege irvâ¹⁶¹
Semiyy-i bâ'îş-i icrâ-yı zemzem ber-ḳabâ geldi
- 4 Anuñ gerd-i kümeyt-i bâd-peymâ-yı laṭfiyle
Hemân semt-i Ḥoten'den ğüyyâ misk-i Hıtâ geldi
- 5 Esîr-i pîster-i eşkâm-ı dehr idi göñül ammâ
Devâ-sâz-ı 'ilel bir ḥâzıḳ-ı nabz-âşinâ geldi
- 6 Birez perhîze çekmişdi felek bu ṭab'-ı bîmârım
Hele ma'cûn-ı luṭfı şimdilik rûḥa ğıdâ geldi
- 7 Gelür ber'-ı şafâ şimdengerü bu cism-i mecrûḥa
Dükân-ı 'âṭifetden iltiyâm-ı pür-şifâ geldi¹⁶²
- 8 Çeker mi âh-ı serdi ğayrı aşhâb-ı dil ü dâniş
Kerem ıssı hûner-ver bir ḥıdîv-i pür-seḥâ geldi

160 kâlâ-yı: kelâ-yı S2.

161 'aşâne-i: 'aşâne S2.

162 pür-şifâ: pür-şafâ S2.

- 9 Yapıldı Ka'be-veş âbâd olup vîrâne kalbim
İ'mâr-ı tâk-ı tab'a te'sîs-i binâ geldi¹⁶³
- 10 Ne mümkün vaşf-ı eşkâl-i medâyiğ eylemek Râmiz
Bedîhîce hemân tab'a bu nazm-ı dil-güşâ geldi
- 11 Hüdâ ma'mûr ide ol hânedâni dâr-ı dünyâda
Hulûş-ı kalble şıdk-ı dehâna bu du'â geldi
- (S1/5a) 12 İde her rûzı rif'atle güzâr ü her şey'i 'izzet
Ne deñlü gerdiş-i çarh ile her şubh ü mesâ geldi

7

ŞEFÂ'AT-HÂH-NÂME BE-VEZİR-İ Zİ-ŞÂN BERÂY-I
İNHLÂL

- Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
- (S1/5a) 1 Ğam-ı eyyâm-ı cihân itdi derûnum pür-hûn
(S2/5a) Kime şekvâ ideyim 'arz iderek dâğ-ı derûn
- (S2/5b) 2 Başlasam hâlimi 'arz eylemege ihvâna
Ol dağı derdini söyler baña benden efzûn
- 3 Kişi esbâba teşebbüsle olurmuş el-hağ
Maţlab ü maқşadına 'avn-ı Şamed'le maқrûn
- 4 Cüst ü cû eyleyeyim ben dağı şimden soñra¹⁶⁴
Tâ irem me'reb-i dil-hâha be-vakt-i merhûn
- 5 Böylece hâlimi fikr eyler iken tenhâda
Tab'ıma vahşet-i gam virmiş idi hem sükûn
- 6 Def'-i vahşetçün idüb bir sebebi endişe
İttifâkâ elime girdi Netâyic-i Fünûn
- 7 Oldı manzûr-ı 'uyûnim okuyup diқkat ile
Olmış ahvâl-i cihân birbirine râbita-gûn

¹⁶³ Her iki nüshada da kelime eksikliği var.

¹⁶⁴ Cüst ü: cüst-i S2.

- 8 Yok sebebsiz bu cihân içre olunmuş bir halk
Her birin bir sebab-i eşerinde Cenâb-ı Bîçûn¹⁶⁵
- 9 Hâk murâd eyleyicek hâşılını bir şey'üñ
İder esbâbını ol anda müheyyâ bîdûn
- 10 Aşlını halk idicek Hâlık ü Ma'bûd ü Mu'în
Fer'i taşşîline hiç kalmaz anuñ vehm ü zûnûn
- 11 Nazm-ı ahvâlîme benim de sebab ancak olur
Bir senüñ gibi nizâm-perver-i himmet-mazmûn
- 12 'Adl ü İnşâf 'âlem zâtuña ey âşaf-ı cûd
Send e 'iffetle diyânet dahı 'afv-ı me'mûn
- 13 İdeyim pîş-geh-i naşfetine 'arz ü beyân
Hâl-i pür-rencimi ey ma'delet-âmûz ü nümûn
- 14 Bî-cürüm eylediler dâr ü diyârımdan dûr
Nice bühtân ile âvâre-i deşt ü hâmûn
- 15 Heşt mâh eyledim ol hâl ile geşt-i gurbet
Eyledi renci-i kürbet beni dil-haste zebûn
- 16 Bulmadım hâlîme bir merhamet eyler dâver
Da'vî-i hakkımı faşl eyleye ber-'adl-i füzûn
- (S1/5b) 17 Faşl iderse anı ol zât-ı dehâ-mendüñ ider
Yohsa ser-beste kalur mes'ele-i şa'b ü şücûn¹⁶⁶
- 18 Şer' iken bâ'îş-i i'mâr-ı esâs-ı 'âlem¹⁶⁷
Şer' iken mebde'-i tertîb-i şufûf-ı kânûn
- (S2/6a) 19 Şer' ile buldı şafâ âyîne-i kevn ü mekân¹⁶⁸
Şer' ile buldı ziyâ dâr-ı zalâm-ı şeb-gûn
- 20 Şer' ile buldı revâc kâle-i dîn ü İslâm
Oldı bâzâr-ı cihân şer' ile ragbet meşhûn

165 "Bîçûn"dan sonra bir "nûn" harfi daha var S2.

166 şücûn: şühûn S2.

167 Bu mısradâ sadece "bâ'îş-i" kelimesi seçilebiliyor S2.

168 kevn ü: kevn-i S2.

- 21 Cürm ise şer'e mu'în olma şakîlere mühîn
Ben de râzî olurım lâyıq-ı haqqa eknûn
- 22 Ceddinûñ rûh-ı şeref-bahşısı içün rahm eyle
Koma bu şeş-der-i miñnetde beni zâr ü nigûn
- 23 Luţf idüp eyle bu aġlâl-i elemden itlâk
Bend-i zencîr-i ġam itdi beni zîrâ gerdûn
- 24 Oldı vâbeste senûñ hâme-i rahm-âverine
Hall-i kaydım benim ey dâver-i naşfet-mesnûn
- 25 Râmizâ eyledûñ ahvâlûñi çünküm takrîr
Merhamet eyler o âşaf şakın olma mañzûn
- 26 Eyle îşâr hemân nakd-i sirişk-i çeşmûñ
Bulur erkâm-ı merâmuñ burada cümle-yekûn
- 27 Başla şimdengerü ber-şıdķ-ı derûn da'vâta
İtme ıtñâb-ı suñan olsa da dürr-i meknûn
- 28 İde Haq zâtını zîbende-i şadr-ı iclâl
Haķ-ı 'âlem olalar luţfı ile hep memnûn
- 29 Melce'-i hâş ü 'avâm ola der-i 'ulyâsı
Yed-i re'fet ile meftûh ola ber-yümn-i füzûn
- 30 İrmeye devha-ı iķbâline âsîb-i hazân
Naħl-i ümmîdini Haq eyleye dâ'im maġşûn
- 31 Hıfz ide dâ'ire-i devletini her demde
Luţf-ı Mevlâ ki odur 'âleme mânend-i huşûn
- 32 Dâ'imü'd-dehr ola devrinde 'adâlet pür-kâr
Nitekim devr ider eflâki bu çarħ-ı gerdûn¹⁶⁹

[RÂTİB AHMED PÂŞÂ'YA KAŞİDE]¹⁷⁰

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/54a) 1 Kâf-ı istignâyı me'vâ eyle gel 'ankâ gibi
(S2/52b) Cây-ı âsâyış m'olur 'âlemde istignâ gibi
- 2 Yüklenüp bâr-ı metâ'-ı 'aşkı çekme ıztırâb
Şöhre-i âfâk-ı 'âlem ol nâka-i leylâ gibi¹⁷¹
- 3 Hûn-ı dil nûş itmedikçe olamazsın ey göñül
Nefha-bahş-ı kâm-ı 'âlem nâfe-i bûyâ gibi¹⁷²
- 4 Yanmadıkça bûy-ı feyz-i âşinâ itmez zuhûr
Micmer-i 'aşk içre sen de 'anber-i sârâ gibi¹⁷³
- 5 Jâle-dâr-ı şerm ü 'işyân ol açılma herkese
Bu gülistân-ı fenâda gonce-i ra'nâ gibi
- 6 Rûy-ı dil 'arz iderek gösterme ammâ inbisât
Zîver-i dest olasıñ tâ sâgar-ı şahbâ gibi
- 7 Râmizâ kaşdı kûmeyt-i hâme-i nazm-âverin
Şahn-ı midhatle cenâb-ı vâşif-ı vâlâ gibi
- 8 Râtib-i yektâ-süvâr-ı 'arşa-i 'ilm ü kemâl
Sâbık-ı cümle-ma'ârif Bû 'Alî Sînâ gibi
- (S2/53a) 9 'Âleme pertev şalup bu matla'-ı remz-âveri¹⁷⁴
Dehri rûşen eyleyen mihr-i ziyâ-bahşâ gibi
- 10 Sırr-ı âşinâ-güzînem remz-i müsteşnâ gibi
Sîne-çâkem lâya bâzû-bend olan illâ gibi

170 Bu manzume nüshalarda "gazeliyyat" kısmında, S1/54a ve S2/52b numaralı sayfadadır.

171 'âlem: dehr S1, S2

172 nâfe-i: nâka-i S1.

173 'anber-i sârâ: 'anber-sâr S1.

174 remz-âveri: Râmiz-âveri S2.

- 11 Gün gibi zâhirdür anuñ 'ilm ü fazl ü dânişi¹⁷⁵
Oldı bu kavlı-i müsellemler ittifâk-ârâ gibi
- 12 Elma'î-sîret Hucendî-menkabet Ristû-semîr
Her kelâmı bir müdevven nüşâ-i kübrâ gibi
- 13 Da'vî-i 'irfân iden gelsün hemân dîvânına
Mülk-i nazma eylemiş çün hükmini icrâ gibi
- 14 Tımtırâk-ı şî'rini gûş itse Hâkânî eger
Mülk-i nazmı bahş iderdi âh-ı 'ahd-ârâ gibi
- 15 Biñde bir evşâfını ta'dâd emr-i mümteni'
Vâhid-i oldığı bürhân-ı müsteşnâ gibi¹⁷⁶

175 fazl ü dânişi: fazl-ı dânişi S1.

176 Bu mısra'nın bir bölümü nüshalarda siliktir.

Fİ-BEYÂNİ'T-TEVÂRİH¹⁷⁷

1

TÂRİH BERÂY-I ME'MÛR BE-CÂNİB-İ İRÂN KESRİYYELİ
AHMED PÂŞÂ

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/5b) 1 Zuhûr itdi nesîm-i feyz-bağş-ı Kâdir ü 'Allâm
(S2/6a) Şabâ gün toğrısından virdi dehre şubh-dem peygâm
- (S1/6a) 2 'Adû nâdim gibi evzâ'-ı nâ-bercâ-yı pîşine
(S2/6b) Der-i devletde yüz yerde ider zilletle istirhâm
- 3 Emân-ı mülk ü millet câlis-i evreng-i kuşbıyyet
Cenâb-ı hazret-i Sultân Mahmûd-ı melek-huddâm
- 4 Virüb lütfen rızâ redd itmedi mes'ûlini zîrâ¹⁷⁸
Kâbûl-i ma'zeretdür 'âdet-i dîrîne-i İslâm
- 5 Bu emr-i lâzımü't-temhîdüñ istihkâmına enseb
Görüp bir kâmil-i yektâ-zuhûr-ı vâcibü'l-ikrâm
- 6 Ser-efrâz eyledi 'üvân-ı dârât-ı vezâretle
Ne imiş añlasun a'dâ şükûh-ı devlet-i İslâm
- 7 Fehîm ü erşed ü a'kal debîr ü ecmel ü ekmel
Semiyy-i Ahmed-i Mürsel resûl-i dâver-i İslâm
- 8 Zamîrinde muşavver şûret-i keyfiyyet-i eşyâ
Benânında mu'aqqad inhilâl-i 'ukde-i eyyâm
- 9 Berât-ı devlet-i 'üvânı lafz-ı pâk-i düstûrî
Tîrâz-ı hil'at-i iclâli emr-i şulh-ı hayr-encâm
- 10 Zelîli olsa da da'vâsını serd itmeden eyler
Berâhîn-i hikemle haşmı Eflâtûn ise ilzâm

177 Başlık S2'de yok.

178 Virüb lütfen rızâ: Virüb lütfâ rızâ S1.

- 11 Nizâmü'l-'âlem elkâb-ı vezîrân oldığın şimdi
Cihâna vechini münşî-i hikmet eyledi ifhâm
- 12 Bu emr-i mücmele tafşîl ile lâ-büd virür şüret
Muqaddem kuvvet-i bahtı gibi te'yîd ider îhâm¹⁷⁹
- 13 Muvalfağ ola her emrinde tevfiqât-ı Mevlâ'ya
Ola maqrûn-ı 'avn-ı Lem-yezel âgâz ile encâm
- 14 Zamân-ı devletinde bendegânı ber-murâd olsun
Ola vâdî-i mişnetde 'adûsı var ise güm-nâm
- 15 Cihânda tâ ki feyz ü bast ü dâr ü gîr ola Yâ Rab
Ola her emr ü nehyi vâsıl-ı ser-menzil-i itmâm
- 16 Dehânun talsa cevherle sezâ Râmiz bu mışra'dan
Vezâret hayr ile bâkî mü'eyyed seyyidü'l-ulhâm

(1159)

2

TÂRİH BERÂY-I SERÂY-I A'YÂN-I ŞARIGÖL MUŞTAFÂ
AĞA DER-ĞARYE-İ TOBCILAR

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/6a) 1 Eshyâ zümresinün 'umde-i hayrû'l-halefi
(S2/6b) 'Ukalâ zümresinün serveri bâ-farğ-ı zeğâ
- 2 Ya'ni Şahinbegi-zâde o şadâkat-peyrev
Eyledi lâne-i âsâyşe sa'y-ı evfâ
- (S1/6b) 3 Şarf-ı nakdîne-i himmetle be-vefk-i dil-hâl
Yapdı bir tarğ-ı nev-erkân-ı bînâ-yı ra'nâ
- 4 Nice bünyâd ki her rükni rekînu'l-eşrâf
Nice bünyâd ki her şuffesi mebsût-ı şafâ

179 îhâm: ibhâm S1.

- 5 Resm-i matbû'ına ressâm-ı cihan 'acz-âver
Târḥ-ı nâdîdesine hiç iremez 'aql ü nühâ
- 6 Kaşr-ı vâlâsına nâ-dûz hele çeşm-i kuşûr
Nâ-resâ sakf-ı mu'allâsına eydî-i fenâ
- 7 Lâne-sâz olsa sezâ zîr-i şukûfında müdâm
Fârîgü'l-bâl olarak mürg-i hümâ vü 'ankâ
- 8 Oldı her cânibi mekşûf ü şafâ-baḥş-ı derûn
Her taraftan gelür imdâd-ı füyûzât-ı Hüdâ
- 9 Olsa her mevki'i bir şadr-ı sa'âdet ne 'acceb
Oldı her revzenesi sîne-güşâ-yı şahrâ
- 10 İde bânîsini ma'mûr Hüdâvend-i Gayûr
Kaşr-ı ikbâlî müşeyyed ola ber-vefk-i 'alâ
- 11 Beher emvâl ile dolâbı ola mâl-â-mâl
Kalmaya hiç tehî bâ-berekât-ı Mevlâ¹⁸⁰
- 12 Ola meftûh hemâre añâ bâb-ı erzâk
Der-i a'dâsı ola beste-be-dest-i ifnâ¹⁸¹
- 13 Râmizâ medḥ ü şenâ birle didim târîḥin
Mesken-i meymenet-âbâd müferriḥ ḥakkâ

3

TÂRİḤ BERÂY-I CİSR-İ AḤMED PÂŞÂ VÂLİ-İ RÛMİLİ DER-
KAŞABA-İ MANASTIR

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/6b) 1 Âşaf-ı 'âlî-himem mâye-i 'adl-i 'âlem
(S2/7b) Menşe'-i lutf ü kerem sâ'î-i birr ü behre
- 2 Mâ'il-i ḥayr-ı cezîl ḥazret-i Aḥmed Pâşâ
Ṭab'-ı 'âlîsi hemân şu gibi cârî ecre

180 Bu beyit S1'de yok.

181 Bu beyit S1'de yok.

- 3 Mâye-endâz-ı velâyet olıcağ Rûmili'ne
Kalmadı kimsede hiç tâb-ı zulemden zerre
- 4 Hükmini şu gibi icrâda muvaffak her sû¹⁸²
Âb-ı şemşîri ile geldi tarâvet 'aşra
- 5 Vaktine 'ahd-ı 'adl dinse sezâdur el-hağ
Ünse 'ahd eylediler gürg ile şûbân ü bere
- 6 İtdi tecdîd şerâyitde 'uhûd-ı 'adli
Çekdi bir sedd-i kavî şer' ile mülk-i ğadra¹⁸³
- (S1/7a) 7 'Adlmiş bâ'ış-i terhîş-i kuşûr-ı 'âlem
Geldi te'sîs yine köhne-binâ-yı dehre
- 8 Buldı hayr ile hitâm maşlahat-ı halk tamâm
Kalmadı ragbet ider şimdi metâ'-ı şerre
- 9 Mihr-veş lâmi' olup 'ilm ü kemâl ü fazlı
Ġâlib ifrât-ı kiyâsetle Büzürcimhir'e
- 10 İtdi her müşkile bir sehl ile rây ü tedbîr
Virdi her mümteni'e mümküni rütbe behre
- 11 İşte ez-cümle bu nehr üzre yapup cisr-i cedîd
Oldı âmed-şüde bî-dağb mü'eddî seyre
- 12 İde Hağ hüsn-i kabûl ile karîn-i hasenât
Yazıla defter-i a'mâl-i ücûr ü hayra
- 13 İde bânîsinüñ ikbâlini müzdâd Şamed
Tab'ı mir'âtı düçâr olmaya gerd-i kedere
- 14 Şübhesiz söyledim ihlâş ile Râmiz târîh
Gelmeye seyl-i fenâ semt-i binâ-yı cisre

182 Hükmini: Hükmeti S1.

183 mülk-i ğadra: mülk-i 'özre S2.

TÂRİH BERÂY-I VİLÂDET-İ LÂYİNE-ZÂDE ‘ABDÜ’L-
HALİM EFENDİ

Mefâ’îlün / Mefâ’îlün / Mefâ’îlün / Mefâ’îlün

- (S1/7a) 1 Zihî revnağ-nümâ-yı pertev-efrûz-ı meh-i garrâ
(S2/7b) Ki mahz-ı zîb ü ferdür tal’atı bu ‘âleme hâlâ
- (S2/8a) 2 Toğup bürc-i sa’âdetden ziyâ-bahş oldu dünyâda¹⁸⁴
Hele ebr-i ‘ademden çıkdı bir nûr-ı fûrûğ-elzâ
- 3 Münevver eyledi çeşm-i pederle mâder-i pâkın
Sürûr-ı tal’atıyla gördiler şevk-i ferah-pîrâ
- 4 Şeb-i târîk-i gamda reh-nümâ-yı zevk ü şevk oldu
O meh ‘arz-ı cebîn itdikde rif’at ile mihr-âsâ
- 5 Didim târîhini gûş eyleyince mevlidin Râmiz
Cihâna şu’le-engîz oldu nûr-ı Muşafâ cânâ

TÂRİH BERÂY-I VİLÂDET-İ FERZEND-İ FAĞİRİ

Mefâ’îlün / Mefâ’îlün / Mefâ’îlün / Mefâ’îlün

- (S1/7a) 1 Cenâb-ı Kibriyâ’ya olsun ancak hamd-i bî-pâyân
(S2/8a) Ki Râmiz kulına bahş itdi bir ferzend-i nev-emced
- 2 Hudâ ‘ömr-i tavîl a’ mâl-i şâlih eyleye ihsân
Cihânda ‘izzet ü ikbâl ile mümtedd ola sermed
- (S1/7b) 3 Kudûmı mahz-ı mes’ûd oldığı bî-şühedür zîrâ
Tulû’ı penç-şenbe şubhdur hem sâ’at-i es’at
- 4 Seherde toğdı Nâhîd eyledi tebşîr târîhin
Takaddüm eyledi mihrin tulû’-ı kevkeb-i Ahmed¹⁸⁵

184 dünyâda: dünyâya S1.

185 tulû’-ı: tulû’ın S1.

TÂRİH BERÂY-I EBNIYYE-İ KAŞR-I KIRKBIÑAR DER-
MEDİNE-İ KARAFERYE

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/7b) 1 Zihî revnak-fezâ bir kaşr-ı nev-'âlem-nümâ oldu
(S2/8a) Zihî revnak-dih-i 'ışret-geh-i 'irfân-sezâ oldu
- 2 Nişîmen-gâhıdur anuñ serîr-i meymenet-pîrâ
Fü'âd-ı guşsa-dârâne hele cây-ı şafâ oldu
- 3 O kaşrı nev-'arûsa eylesem teşbîh lâyıkdur
Der-âgûş-hây-ı cûyânıyla zîrâ hoş-edâ oldu
- 4 Ruḥâmında degüldür mevc-i reng-â-reng-i âb-ı şâf
Şu'â'-ı mâh-peyker 'aksidür revnak-nümâ oldu
- 5 Ğubâr-ı gam işâbet itmez ol kaşr-ı ferah-zâyâ
Anuñ çârûb-keşi her demde per-bâl-i hümâ oldu
- (S2/8b) 6 Aña dest-i kazâ irmek ne mümkindür bu 'âlemde
Ki tâk-ı hoş-nümâsı hem-res-i tâk-ı semâ oldu
- 7 Nice açılmasun böyle maḥalde ḡonce-i maḡşûd
Ki her sûyında biñ bülbül ser-âgâz-ı nevâ oldu
- 8 Şeref buldı dilâ naḡdîne-i himmet ile ol câ
Hemân i'mârına bâdî yine dest-i seḡâ oldu
- 9 Yine tekmiñline dâl oldu târfîhin dil-i Râmiz
Hele bir kaşr-ı nev-tarz-ı pesendîde binâ oldu

TÂRİH BERÂY-I BİNÂ-YI HÂNE-İ MİR-ÂLÂY-I SELÂNIK
GÜFTE-EM

Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilün

- (S1/7b) 1 Hamdülillâh ber-esâs-ı hûb-ıtarz oldu binâ
(S2/8b) 2 Sakfı hem-serdür sipihrüñ tākına bî-imtinân
- 2 İrtifâ'ından ıder kesb-i ziyâ kuruş-ı felek
Çihre-sâdur rûz şeb dergâhına mihr-i cihân
- 3 Nağş-ı matbûhında zâhir şûret-i çeşm-i pesend
Müttehid olsa eger Mânî vü Erjeng-i cihân
- 4 Hâsılı her revzeni manzar-geh-i şahñ-ı behişt
Görmemişdür dîde-i dünyâ anı hiç bir zamân
- (S1/8a) 5 Gerd-i gam itmez eşer hiç ferş-i zer-mepsûlına
Dâ'imâ çârûb-keşi bâl-i Hümâ-yı bî-nişân
- 6 Tıynetî âb-ı hayât ile muhammerdür ki ol
Neş'e-i 'işret-gehi insâna virir tâze cân
- 7 Mîr-i şavlet-i şîr ya'ni nâm-dâş-ı Müctebâ
Bânî-i bünyâd-ı şarh-ı hânkâh-ı bihterân
- 8 Öyle bir mîr-i şecâ'atdür vaşfıyla anıñ
Rümh olur terkîmde hâcât-bih-i güyâ zebân
- 9 از جهانت چارامدبانك تاريخن بگوش
لانه عنقاي اقبالش مدا ما كامران

TÂRİH-İ ŞÂD-I REVÂN-I 'ABDÎ AĞA

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/8a) 1 Şâhibü'l-hayrât 'Abdî Ağa ol pâk-nijâd
(S2/9a) Teşne-i rûh-ı Hüseyin'i eyledi irvâ hemân
- 2 Şarf idüp naqdîne-i hâliş-'ayâr-ı miknetüñ
Fî-sebîlillâh icrâ itdi âb-ı zer revân
- 3 Yapdı bir şâd-ı revân memnûn olup rûh-ı enâm
Kim ider âb-ı hayata luftı her dem imtinân
- 4 Âb-ı hayvândur disem hakkında hakdur midhatim
Hızr-ı tevfiķa muvaffakdur vürüdi bî-gümân
- 5 'Ayn-ı himmetle aķup geldi bu cûy-ı bî-'ilel
Âb-ı rûy-ı çâr-sû oldu hele şâd-ı revân

TÂRİH BERÂY-I VEFÂT-I DUĞTER-İ PÂKİZE-AĞTER
HAZRET-İ AŞAF-SEMİR YAĞYÂ PÂŞÂ VÂLİ-I RÛM

- Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
- (S1/8a) 1 Böyledür bu felek-i kec-reviş-i mâtem-zâ
(S2/9a) Nice nev-naħlı ider bâğ-ı cihândan ifnâ
- 2 Duğter-i pâkîze-i Ėazret-i Yağyâ Pâşâ
Ya'ni kim Rûmili vâlîsi o âşaf-hemtâ
- 3 Girmemişken henüz üç yaşına ol pâk-güher
Girdi şandûķa-ı ķabre çü dür-i nedre-bahâ
- 4 Hemdemi Ėazret-i Ėavvâ ola tâ rûz-ı kıyâm
Aña mûnis ola her demde gürûh-ı Ėavrâ

- (S1/8b) 5 Geldi bir âh-ı gelû-sûz ile Râmiz târîh
Kâh-ı Tûbâ ola 'Adn içre mekân-ı Havvâ¹⁸⁶

10

TÂRİH DER-VİLÂDET-İ MAHDÛM-I ZEYLİ AHMED
EFENDİ¹⁸⁷

- Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün
- (S1/8b) 1 Yine elîâf-ı Hudâ oldı sa'âdet-zâhir
(S2/9a) Hâne-i kâlbe ferah virdi kemâl-i Kâdir
- 2 Tâzelendi dil-i pej-mürde peder hem mâder
Maqdem-i pâki ile oldılar el-hak şâkir
- 3 Oldı bir zât-ı şerîf oldı 'atâ-hây-ı kerîm
İsm-i pâkinde olur 'ayn-ı nezâfet bâhir
- (S2/9b) 4 Oldı hem-zâd-ı sa'âdet o sa'îdü'l-hilkat
Mazhar-ı sırr-ı hadîş oldı bî-şek zâhir
- 5 İdelim şıdk ile da'vâtına îrâd-ı suhan
Ki odur menşe'-i ârâyış-i nazm-ı şâ'ir
- 6 Tûl-i 'ömr ile mu'ammer ola şad-sâl-i cihân
İrtikâ-yı şeref-i 'izz ile olsun fâhîr¹⁸⁸
- 7 Olmasun pâ-zede-i gerd-i gumûm-ı dünyâ
Esmesün gülşen-i hüsninde sümûm-ı kâhir
- 8 Görmesün 'ayn-ı 'adû şûret-i hüsn-i tâbuñ
İrmesün pertev-i ruhsârına çeşm-i sâhir
- 9 Dûstânı olalar zâkir-i mâ-şâ'allâh
Düşmenânı heme dem-beste vü lâl ü kâşir

186 Havvâ: cevva S2.

187 TÂRİH DER-VİLÂDET-İ: TÂRİH BERÂY-I VİLÂDET-İ S1.

188 İrtikâ-yı: İrtifâ-yı S2.

- 10 Gördüğüm yokdur o meh-pâreyi Râmiz lîkin
Nisbet-i pâkine nisbet ile oldım zâkir
- 11 Geldi ser-zümre-i 'irfân didi bir hoş-târîh
Nesl-i pâkiyle şeref buldı Muhammed Tâhîr

11

TÂRİH Lİ-BEYT

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- (S1/8b) 1 Hamdülillah şimdi bir kâşâne-i şîrîn-edâ
(S2/9b) Buldı zînet dest-i himmetle be-vefk-i dil-güşâ
- 2 Gerçi kim şeyhânedür nakşı velî matbu'dur
Ğâzesiz bir nev-'arûs-ı hoş-edâdır gûyiyâ
- 3 Rû-nümâ her revzeninden hûr ü gilmân-ı behîşt
Ehl-i şab'a virmede bu vech ile her dem şafâ
- 4 Her nesîm-i şubh-dem esdikçe rûh-efzâ olur
Cân-bahşâdur disem el-ğak sezâdur bî-merâ
- 5 Her yeri şâyândur baş ü tâb-ı şöhbete
Her mağalli öyle bir cây-ı letâfet-intimâ
- (S1/9a) 6 Didiler üç nesne gam-fermânımı ş bi'l-ittifâk
Hûb-şûret mâ'-i cârî hadravât-ı hoş-nümâ
- 7 Cümlesi mevcûddur anda disem tahkîkdür
Pîş-gâhında nümâyân hep bu çâlık âşafâ
- (S2/10a) 8 Böyle yerde gonce-i dil hiç nice açılmasun
Her tarafından şevk virür bir bülbül-i dil-keş-nevâ
- 9 Görse kânûnın dil-i hussâd pür-âteş olur
Hîzem-i ter gibi dühn-i bağı cırlar câ-be-câ
- 10 Yok nihâyet medhine şimdengerü ey kîlk-i ter
Cân ü dilden eyle baş-ı kâle-i hayr-du'â

- 11 Bulmasun ruḥṣat nukûṣ-ı tākına ‘ayn-ı ‘adû
İrmesün saḳf-ı nizâm-ı hâline dest-i kazâ
- 12 Girmesün aṣlâ lûṣûṣ-ı gam der-i ‘ulyâsına
İtmesün yağma bîsât-ı zevkîni düzd-i ezâ
- 13 Dâhil-i bezm-i şafâsı ola aşhâb-ı kirâm
Taşrada mişâl-i mıṣra‘dur nâ-sezâ¹⁸⁹
- 14 Dem-be-dem meymûn ü mes‘ûd ola ber-vefḳ-i ruḳûm
Şâhibin devletle ma‘mûr ide Hâllâḳ-ı semâ
- 15 Fıkr iderken geldi bir târîh Râmiz ‘aqlıma
Buldı revnaḳ yümn ile hâlâ bu beyt-i cân-fezâ

12

TÂRİH BERÂY-I SEBİL-İ PÜR-ŞAFÂ ‘ABDİ AĞA

Mefâ‘ilün / Fe‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün

- (S1/9a) 1 Bu âb-ı şâf ile şî‘rinde gamm olmaz mı
(S2/10a) 1 Bunuñla pâk olur el-ḥaḳ fu‘âd-ı guşsa-keşân¹⁹⁰
- 2 Revân-ı âbı revân-baḥş-ı mürde-i teşne
Dinlse ḥaḳkına âb-ı hayâtdur şâyân
- 3 Ruḥâmı âyîne-veş ol kadar mücellâ kim
Görülse her dem ‘aceb mi cemâl-i maḥbûbân
- 4 Maṭâf-ı Ka‘be gibi eylemiş ihâta anı
Melek-veşân perî-çihre-gân-ı meh-rûyân
- 5 Letâfet-i kaṭarât-ı hayât-baḥşâsı
Neşât-ı hâtıra bâdî degül mi ey dil ü cân
- 6 Şadâ-yı cûşîşi eyler lisân-ı hâl üzre
Riyâz-ı hâtırı emelûñ bu âb ile reyyân

189 Bu mısradaki kelime eksikliği var.

190 Beytin manası çözülemedi.

- (S2/10b) 7 Zebân-ı lûleden oldu mükerrer âb-ı revân
 (S1/9b) Şafâ degül mi derûn ü dile bu şâd-ı revân

13

DER-MİDHAT-İ PİRİ-ZÂDE EFENDİ¹⁹¹

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/9b) 1 Hâmdülillah yine bir emr-i meserret-bahşâ
 (S2/10b) Peyk-i şâd ile hemân oldu hüveydâ şimdi
- 2 Didim ey baht-ı sitem-dîde gerdûn-ı cefâ
 Ğamdan eyyâm-ı cihân oldu mu'arrâ şimdi
- 3 Hâzret-i Zâde-i Pîrî o fazîlet-perver
 Şadr-ı fetvâya şu'ûd eyledi ra'nâ şimdi
- 4 Buldı zâtıyla anuñ nev-şeref ü 'izzet ü şân
 Ğuş idenler didiler şadr-ı mu'allâ şimdi
- 5 Gelse Fazl ibn-i Rebî' dergeh-i dâniş-gehine
 Bildi kim bu olamaz nâtıka-pîrâ şimdi
- 6 Olur olmaz virür elbetde cevâb-ı şâfi
 Hâme-i lutfı olup maḥbere-ârâ şimdi
- 7 Ne kadar eyleseñ evşâfını Râmiz tafşîl
 Yok kelâmında yine neş'e-i itrâ şimdi
- 8 Hemân Allâh ide şadrında mekîn ü dâ'im
 Ki odur bâ'îş-i âsâyîş-i dünyâ şimdi
- 9 'Ömri efzûn ola hem devlet ü ikbâli mezîd
 Hâş ü 'âma budur evrâd-ı şenâyâ şimdi
- 10 Çıkdı ser-fâl-i umîdim didim ol dem târîḥ
 Şâhibin buldı hele mesned-i fetvâ şimdi

¹⁹¹ DER-MİDHAT-İ PİRİ-ZÂDE EFENDİ: TÂRİḤ BERÂY-I MİDHAT-İ PİRİ-ZÂDE EFENDİ SELLEMEHU'LLAH SI.

TÂRİH Lİ-BEYT-İ AHBÂB

		Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
(S1/9b)	1	Habbezâ beyt-i latîf ü ra'nâ
(S2/10b)		Mesken-i meymenet-âbâd-ı 'alâ
	2	Oldı her rükni rekînü'l-eşraf Ya'ni her mevki'i bir başka edâ
(S2/11a)	3	Oldı her revzenede bir gûne Şâhid-i zevk ü şafâ cilve-nümâ
	4	Rûh-bahşende-i her-mürde-dilân Şuffesi mevki-i erbâb-ı şafâ
	5	Şubh-dem bâd-ı şabâ-yı tevfiğ Esmede her tarafından hakkâ
(S1/10a)	6	Böyle bir mesken-i ra'nâ-ı tarzuñ Olsa ferrâş sezâ bâd-ı şabâ
	7	Bâbidur medhal-i ehl-i rindân Oldı her gûşesi şadr-ı zurefâ
	8	Neş'e-yâb olmada diller her dem Feth olındıkça dülâb-ı ma'nâ
	9	Resm-i kânûn-ı şafâ-germâsı Bâ'ış-ı sûziş-i kalb-i a'dâ
	10	Zevk ile durmuş esâs-ı üstâd Girmez ol hücreye aşhâb-ı riyâ
	11	İtme tatvîl-i suhan başla hemân Bir du'âyâ ki kabûl ide Hudâ
	12	İrmeye 'ayn-ı 'adû-yı bed-hâh Nağş-ı zîbâsına bir dem 'umrâ

- 13 İde bânîsini Hallâk-ı cihân
‘Ömr-i şad-sâle ile behre-nümâ
- 14 Nice ebniyye-i ‘ulyâya daği
İde Hağ anı muvaffağ meşelâ
- 15 Kâmrân ola be-vefk-i dil-ğâh
Ola hâsîdleri şâyân-ı ezâ
- 16 Râmizâ dinse sezâdur târîğ
Böyle bir meskene ber-ğüsni-i edâ
- 17 Çıkdı ser-ğubb-ı şenâ bir târîğ
Hücre-i dil-keş-i ferruğ-pîrâ

15

İN TÂRİĞ BERÂY-I VİLÂDET-İ KERİME-İ NECİBE-İ ES-
SEYYİD AĞMED REŞİD EFENDİ

Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün

- (S1/10a) 1 Dîdeler rûşen ola rü‘yet-i dîdârı ile
(S2/11b) Çün tulû‘ itdi o meh-peyker-i ferğunde-cemâl
- 2 Kim Reşîd Ağmed Efendî'ye be-vefk-i dil-ğâh
Virdi bir duğter-i pâkîze Cenâb-ı Müte‘âl
- 3 Nâ‘ib-i bâb-ı şerî‘at iken ol zât-ı şerîf
Bâb-ı elğâf-ı Hudâ oldı güşâde der-ğâl
- 4 Vasağ-ı şehri-i Receb'de o meh-i bürc-i şerç
Pertev-endâz-ı şühûd oldı be-envâr-ı kemâl¹⁹²
- 5 Kurrâ-i ‘ayn-ı peder lü‘lü’-i nâdîde-ğüher
Medği âvîze-i güş olmağa şâyeste-mağâl
- (S1/10b) 6 Hüsniine nisbet ile zerre degül mihr-i münîr
Bârekallâh dinlmez mi görüldükde hilâl

192 şühûd: şühûr S2.

- 7 Bûrc-i 'işmetde ola lem'a-nümâ-yı şîhhat
İrmeye mihr-i vücûdına kûsûfât ü zevâl
- 8 Ola beytû'ş-şerefün şâhibetü'l-ikbâli
Hilkat-i hüsn-i Hudâ dâd ile her şubh ü leyâl
- 9 Oldı bir tarh-ı nev-âyende bu târîh Râmiz
Hadîce oldı bugün zîver-i mehd-i ikbâl

16

BERÂY-I VEFÂT-I FERZENDEM ES-SEYYİD MAHMÛD
GÛFTEM BE-SÛZİŞ-İ DİL

TÂRİH

Fe'ilâtun / Fe'ilâtun / Fe'ilâtun / Fe'ilun

- (S1/10b) 1 Âh kim bu felek-i ğadr-nümâ-yı hûn-hâr
(S2/11b) Cigerim pâresini eyledi mûrâna ğidâ
- 2 Çeşmimün nûrını kûr eyledi kehhâl-i ecel
Bakacak göz mi kodı bende cihâna hayfâ
- 3 Mîve-i nahl-i dilim sâkıı idüp şarşar-ı mevt
'Ömrümün hâşılını eyledi berbâd ü hebâ
- 4 Çok görüp bâğ-ı umîdimde o tâze nahli
'Âkıbet itdi hazân-dîde-i dehr-i ifnâ
- 5 Didi târîhini giryân olarak Râmiz-i zâr
Ola Mahmûd'a maqâm kâh-ı cinân-ı 'ulyâ

17

TÂRİH BERÂY-I VEFÂT-I HADİCE KADIN¹⁹³

¹⁹³ TÂRİH BERÂY-I VEFÂT-I: TÂRİH VEFÂT-I S2.

- Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün
- (S1/10b) 1 Böyledür 'âdet-i dîrîne-i mekkâr-ı felek
(S2/12a) İtmede 'âlemi dârû-yı ecelde nâ'im¹⁹⁴
- 2 Seyl-i mevt eyledi icrâ nice bâğ-i cisme
Böyle gaddâre nice olmaya 'âlem lâ'im
- 3 Hayf kim vâlîde-i Rüşdî Efendî'yi ecel
Râh-ı merg ile bugün eyledi sekr-i dâ'im
- 4 Şehr-i merhûme-i şavm içre olup merhûme
Oldı İmsâk-ı lezâ'iz 'ömür ile şâ'im
- 5 Çıkdı bir mâtem-i dil-sûz ile Râmîz târif
Hadîce ola cinân içre mekîne dâ'im

TÂRİH BERÂY-I LİHYE HAZRET-I İSMA'İL PÂŞÂ
MUTAŞARRIF-I İLBASAN

- Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün
- (S1/11a) 1 İtdi bu vech ile ârâyış-i hüsn-i şüret
(S2/12a) Hâme-i kudret-i müyîn ile Zül-kadr-ı minen
- 2 Yazdı ser-şafha-i ruhsâra hutû-ı müşkîn
Bahşış-i rahmet için ya'ni virüp hatt-ı semen
- 3 Âb-ı rahmetle şulandıkdâ riyâz-ı ruhsâr
Virdi kat kat daği revnak aña nev-hîz-i çemen
- 4 Oldı bu şevk ile şîvende hemân murg-ı göñül
Râmizâ ol gül-i berg-âvere aç hüsn-i dehen
- 5 Tûl-i 'ömri ola miqdâr-ı şümâr-ı müyü
Kadr-i câhı ola hem-rütbe-i düstûr-ı zemen

194 ecelde: ecelle S1.

- 6 Ola her sebze-i hattı çemen-i bâğ-ı safâ
İrmesün nağl-i vücûdına heme bâl-i mihen
- 7 Nâm-dâş-ı veled-i bânî-i beyt-i Mevlâ
Çekdi menşûr-ı kemâl kalem-i hatt-ı hasen
- 8 Gitti ser-gerd-i keder tab'a gelince târîh
Hatt-ı pâki ola ser-levha-i icrâ-yı sünen

19

TÂRİH BERÂY-I VEFÂT-I KÂDÎ 'ÂRİF EFENDİ EL-

MERHÛM

Fe'ilâtun / Fe'ilâtun / Fe'ilâtun / Fe'ilun

- (S1/11a) 1 Böyledür bu felek-i kec-revişin evzâ'ı
(S2/12b) 1 Birbirinden ider aḥbâbı hemîşe ib'ad
- 2 'Ârifî Aḥmed Efendî gibi dâna-dili de
Eyledi 'âkıbeti zîr-i meğâka efgend
- 3 Şer' ile geldi vü şer' ile yine 'azm itdi
Dergeh-i kâdî-i hâcâte o zât-ı es'ad
- 4 "İrci'î" emrine 'ârif olıcaḥ âḥir-kâr
Hükm-i Hâlık'la beḳâ mülkini itdi mesned
- 5 Rûhına cân-ı gönülden olayım fâtiḥa-hân
Râmizâ ma'siyetin 'afv ide Ğaffâr ü Şamed
- 6 Câh-ı dehrün göricek oldığımı bî-hâşıl
Manşıb-ı cennete naql eyledi 'Ârif Aḥmed

TÂRİH BERÂY-I ÜSTÂDİNÂ ŞÂLİH EFENDİ EL-MÜFTİ BE-
KARAFERYE

- Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilün
- (S1/11b) 1 Hey meded bir fâzıl-ı 'allâme-i 'aşr ü zamân
(S2/12b) Eyledi tedrîs-i 'âlemden be-hikmet imtinân
- 2 Bildi cüz'ıyyât-ı fenn-i dehr-i dûnuñ künhlını
Añladı mâhiyyetüñ bu muhdeşâtuñ bî-gümân
- 3 "İrci'î" naşın hemân bir hoşça tahkîk eyleyüp
Tâlibân-ı dehri bu vech ile itdi imtiñân
- 4 Mevt-i 'âlem mevt-i 'âlimle be-hem oldığına
Bu haber kâfi buyurmuşdur anı fahr-i cihân
- 5 Hîdmet-i fetvâya şarf itmiş idi evkâtını
Gûşe-i 'uzlet idi cây-ı şafâsı cümle ân
- 6 Etkiyâ-yı ümmet-i merhûmeden Şâlih idi
Oldı bu sırr-ı hafî ism-i şerîfinden 'ayân
- 7 Meclis-i 'ilminden olmuşdı bu ahkâr müstefîd
Eylemişdim her sözüñ mecmû'a-ı kalb ü zebân
- 8 Nice müddet kesb idüp iksîr-i da'vâtuñ anuñ
Ser-nisâb-ı fehmin olmuşdı be-feyz-i Müste'ân
- (S2/13a) 9 Gıtdi elden Râmizâ sermâye-i 'ilm ü hüner
İtmesün da'vâ-yı servet ba'd-ez-în hiç şâ'ırân
- 10 Didi hâtif fevti târîhuñ o zât-ı ekmeleñ
Çekdi yed bu ruq'a-i fetvâ-yı dünyâdan hemân

TÂRİH BERÂ-Y-I VEFÂT-I HAMZA-ZÂDE 'ALÎ EFENDÎ Kİ
A'YÂN-I MAHMİYYE-İ SELÂNİK-BÛDE

- Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
- (S1/11b) 1 Var mı tertîbî dehr-i nâ-sâzın
(S2/13a) Pîr ü bernâyı itmede ifnâ
- 2 Tayanur mı 'aşâ-yı 'ömre kişi
'Âkıbet lağzı-ı eceldür pâ
- 3 Eyledi nice hânedânı harâb
Seyl-i mevt itmekle hep icrâ
- 4 'Âriyetden libâs-ı köhne-cihân
Fâhr ider mi anuñla hiç 'urefâ
- 5 Dâmen-i 'ömri çâk ider birgün
Bâğ-ı dehr içre hâr-ı mevt cânâ
- 6 Hamza-zâde 'Alî Efendî ki ol
Olmış idi re'îs-i kavm-i nühâ
- 7 Re's-i mâl-i hayâtuñ itdi telef
Muşrif-i çarh anı da kıldı hebâ
- (S1/12a) 8 Bâlig oldıkda sinni takrîben
Hadd-i tis'îne şehri 'âşûrâ
- 9 "İrci'î" emrin istimâ' idicek
Virdi hükmi Cenâb-ı Hakk'a rızâ
- 10 Kalmadı bir mefâlib ü nazarı
Bu hasîs-i felekden ide recâ
- 11 Şimdilik zâ'irân-ı kabrinden
Maṭlabı tuhfe-i du'â vü senâ
- 12 İdelim rûhına be-şidk-ı hulûş
Tuhfe-i Fâtîha hemân ihdâ

- 13 Fâtih-i bâb-ı mahzen-i rahmet
Fâtihâdur be-ğudret-i Mevlâ
- (S2/13b) 14 Ola cârî cinân-ı Rahmân'da
Sâkî-i Kevşer-i behişt-i 'alâ
- 15 Vâşıl-ı rahmet eyleye rûhın
Ol Cenâb-ı Rahîm-i arz ü semâ
- 16 Madca'ından geçer iken Râmiz
Geldi tab'a bu mısra'-ı ra'nâ
- 17 Çıkdı bir hoşça fevti târîhi
Kıla mesken 'Alî'ye 'Adni Hudâ

22

TÂRİH BERÂY-I VEFÂT-I 'ABDÛLHALİM EFENDİ Kİ
EŞRÂF-I KUZÂT-I RÛMİLİ-BÛDE

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/12a) 1 Gelsün cihânda zümre-i rükkâd-ı ğaflete
(S2/13b) Semt-i selâma rihlet ile hâl-i intibâh
- 2 Söyler lisân-ı hâl ile bu hâli dem-be-dem
Her merkad üzre nâbit olan sebze vü giyâh
- 3 Yokdur beğâsı çarh-ı sitem-kâr ü miñnetüñ
Aldanma zîb ü haşmetine sebka kıl nigâh
- 4 'Abdülhalîm Efendî ki bi'l-ferr ü i'tibâr
Ser-levha-i yemîn-i kuzât oldu nice mâh
- 5 Rûz-nâmçe-i hayâtını âhir bu rûzigâr
Virdi fenâya eyledi matvî-i dest-i câh
- 6 Bir maḡlabında kalmadı aslâ mezâhimi
Bu nevbetinde oldu beğâ mansıb-ı penâh

- 7 Râmîz du'â-yı hayra dehânuñ güşâd idüp
Şâd eyle rûh-ı pâkini her şâm ü şubh-gâh
- (S1/12b) 8 Hâk ide defter-i 'amelin hayr ile beyâz
Kilk-i günâh ü cürm ile hiç itmeye siyâh
- 9 Geldi bir âh-ı gırye ile târîh-i vefât
'Abdülhâfîm'e şahñ-ı behîşt ola cilve-gâh

23

TÂRİH BERÂY-I ÇEŞME-İ HAYR-I CEZİL-İ ÂŞAF-I Bİ-
NAZİR AHMED PÂŞÂ VÂLİ-İ RÛMİLİ

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
- (S1/12b) 1 Cenâb-ı âşaf-ı sâ'î-i hayr Ahmed Pâşâ kim
(S2/14a) 1 Vücûdı menba'-ı ecr-i cezîl ü ma'delet hakkâ
- 2 Sebîl-i nakd-ı himmetle tarîk-i hayra 'âzîmdür
İdüp cûbâr-ı cûduñ sûy-ı ecre nev-be-nev ıcrâ
- 3 Görince bu mağalli teşne-leb gâbrâ-yı hüşk-âver¹⁹⁵
Hurûş itdi hemân Nîl-i sehâ vü himmeti gûyâ
- 4 Ümîd-i âb ile dil-mürde iken bu mağal şimdi
Anı mîzâb-ı nuţkı eyledi bir lahzada ihyâ
- 5 Murâdı şimdi ibnâ'-ı sebîli fî-sebîlillah
İde ıcrâ-yı âb-ı luţfı ile dem-be-dem irvâ
- 6 Gelüp bir teşne-dil Râmîz didi târîh-i ıcrâsın
Mağallinde aqıtdı çeşme-i pâki zülâl-âsâ

195 teşne-leb: beste-leb S2.

TÂRİH-İ DİĞER

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
- (S1/12b) 1 Cenâb-ı âşaf-ı vâlâ-himem dâna-yı 'ilm-âmîz
(S2/14a) Vezîr-bin-vezîr-i a'zam-ı hâkân-ı bî-hemtâ
- 2 Semiyy-i Ahmed-i Mürsel 'adâlet-pîşe vü perver
Nice ecr-i 'azîme eylemiş Hâk zâtını icrâ
- 3 İdelden Nîl-i luftı 'âlemi ser-tâ-ka-dem sîr-âb
Tarâvet buldı güller gibi her bir hâtır-ı gam-zâ
- 4 Bu mevki' bî-naşîb-i katre-i cûbâr idi ol
Görince reşha-pâş-ı himmet oldu ol kerem-pîrâ
- 5 Gelüp deryâ-yı luftı cûşa ol dem cezr ü medd üzre
Hemân icrâ-yı âba eyledi şarf-ı himem-fermâ
- 6 Meger çokdan berü dil teşne imiş bu zülâl-ı şâf
Ola icrâsına ragbet-nümâ bir âşaf-ı yektâ
- 7 Akup geldi riyâz-ı hayrına hem âb-rû dökdi
Ki ola leb-rîz ke'sü'n-na'âtı 'âkıbet ber-câ
- (S1/13a) 8 Görüp âmed-şüd-i râh-ı hulûş Râmiz didi târîh
Bu âb-ı bih-güvârî râh-ı Hâk'da eylemiş icrâ

TÂRİH-İ DİĞER

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/13a) 1 Âşaf-ı hem-nâm-ı fahr-i cümle-halk-ı enâm
(S2/14b) Kim odur şimdî vezîrânunî fuḥûl-i a'lemi
- 2 Nâm-ı pâki Ahmed ü hulķı Muhammed şubhesiz
Mâ'il-i ecr-i cezîl olmaḫda ṭab'-ı efhamı

- 3 Bu maḥalli göricek âb-ı güvârîden teḥî
Oldi mevc-engîz-i himmet baḥr-i cevdet elzemi
- 4 Eyledi icrâ maḥallinde ‘aceb cûy-ı laṭîf
Ḥaḳ ide her kaṭresin mevşûl-i baḥr-i ekremi
- 5 Ḥaḳ-şinâsân-ı cihân Râmiz didi târîḥini
Cûy-bâr-ı luṭfi’sîr-âb eylemiş bu ‘âlemi

26

TÂRİḤ BERÂY-I KAŞR-I MÜFTİ EFENDİ DER-KARAFERYE
YA’Nİ HAZRET-İ MAHMÛD EFENDİ

Fe’ ilâtün / Fe’ ilâtün / Fe’ ilâtün / Fe’ ilün

- (S1/13a) 1 Müfti-i dîn-i mübîn metn-i ‘ulûm-ı tebyîn
(S2/14b) Baḥr-i râ’îḳ diseler zâtına el-ḥaḳ meşhûd
- 2 Şurre-i himmetüñ etdikde güşâde der-hâl
Bir binâ şarfına vaz’ itdi esâs-ı mechûd
- 3 Yapdı ber-hendese-i ‘izz ü şeref kaşr-ı laṭîf
Oldı her rûkni birer gûne feraḥla maḥdûd
- 4 Öyle mekşûf ü feraḥ-zâdur o kaşr-ı ra’nâ
Görinür hey’et-i iklîm-i sürûr ü maḳşûd
- 5 İde bânîsini Ḥaḳ mâlik-i kenz-i rif’at
Naḳd-i ‘ömri ola şad-sâle ile hem ma’dûd
- 6 Didi Râmiz aña bir tarḥ-ı nev-âyîn târîḥ
Dil-güşâ kaşr-ı mu’allâ’-i maḳâm-ı Maḥmûd

TÂRİH BERÂY-I PİR-KERDEN-İ TEŞEYYÜH-İ ŞER'-İ
MUTAHHARA-İ MAHRŪSE-İ SELÂNİK 'ABDULLAH
EFENDİ 'AN-ETİBBÂ-İ HÂŞSA

Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilun

- (S1/13a) 1 Mürde mazlûmân-ı çarh-âzürdegân-ı mihnete
(S2/14b) Geldi bir mollâ-yı 'adl-ârâ-yı hikmet-âşinâ
- (S1/13b) 2 Hazret-i kâdî-i vâlî-i Selânik ki anuñ
(S2/15a) Kâdiyü'l-hâcât itmiş mâye-i câhın 'alâ¹⁹⁶
- 3 Nâm-dâş-ı vâlid-i Peygamber-i 'âlî-cenâb
Ya'ni 'Abdullah Efendî mazhar-ı feyz-i Hudâ
- 4 Cûdda Kerrâr ü dânişde İmâm-ı Beyhekî
Fenn-i hikmetde Eflâtûn-ı 'aşrdur gûyiyâ
- 5 Elma'î-sîret Hucendî-menkabet Ristû-semîr
'İlm ü fazlı ber ü bâlâ-yı zebân-ı ezkiyâ
- 6 Tab'-ı derrâki olup enmûzec-i şihhat-me'âl
Zât-ı pâki bir mücelled nüsha-i 'ibret-nümâ
- 7 'İlm-i ıf Kânûn-ı zihninde şifâ-yı muhtaşar
İbn-i Sînâ diseler şâyestedür el-hağ añâ
- 8 Tıyn-ı hikmetle muhammerdür nihâd ü hilkattı
Oldı terkîb-i vücûdı mûciz-i 'aql ü nühâ
- 9 Şerbet-i dînâr ile tedbîr ider erbâbına
Nûş-ı dârû-yı mürüvvedür kelâmı dâ'imâ
- 10 Humm-ı Eflâtûn'dur gûyâ devât-ı bihteri
Kilk-i 'irfânı hemân mîz-âb-ı inbîk-i devâ
- 11 Oldı Dâvud'a şarîr-i hâmesi hayret-nümûd
Tab'ı im'ân olsa kâmûs-ı hikemle hem-edâ

196 ... mâye-i câhın: pây-e-i câhın S2.

- 12 Buldı sıhhat cümle ma'lûl-ı Selânik şimdicek
Nuḡk-ı luḡf-âmîzidür hem-nuḡk-ı 'İsî gûyiyâ
- 13 Ḳurş-ı ḡurşîd-i ma'ârif oldığı çün çok midür
İtseler ehl-i hüner ten-zede luḡfin ilticâ
- 14 Dâfi'-i sevdâ-yı 'udâl olduğında şek mi var
Cebhesinde ism-i şâfi lem'a-efrûz-ı şifâ
- 15 Haḡ bu kim her ḡavrı memdûḡ ü müselleḡ bî-ḡuşûr
Öyle bir zât-ı şerîfe vâcib olmışdur du'â
- 16 İde Haḡ şadr-ı şerîfnde mekîn ü müstedâm¹⁹⁷
Bâb-ı şer'-i Aḡmedî oldıkça meftûḡ ü gûşâ
- 17 Me'reb-i dil-ḡâḡını itsün ḡazâ 'adl-i ilâḡ
Şâhid-i ikbâli maḡbûl-i der-âḡûş-ı recâ
- 18 Şûret-i a'mâli olsun maḡzar-ı ḡayd-ı kerem
Ḥatm-i pâki zîver-i ser-nâme-i luḡf-ı Ḥudâ
- (S2/15b) 19 Şâbit olsun ḡuccet-i 'irfânının maḡzmûnı hem
Ḥükmüne teslîm ola cîd-i 'anîd-i eşḡıyâ
- (S1/14a) 20 Hâşımım ḡabl-i cedel olsun süyûf-ı 'iffeti
Nâfiz olsun her sözi çün tîḡ-ı ser-tîz-i ḡazâ
- 21 Olicak şâyân-ı dûş-ı ḡadr-i vâlâ şânına
Câme-i teşrîf-i câḡ-ı rûtbe-i şadr intimâ
- 22 Râmizâ bu şevḡ ile ol dem didim târîḡini
Buldı 'Abdullah Efendî mesned-i şer'-i 'alâ

TÂRİH BERÂY-I VEFÂT-I EL-HÂC MUŞTAFÂ EFENDÎ
RAHMETU'LLÂHİ TE'ÂLÂ 'ALEYHİ VÂSİ'AN¹⁹⁸

- Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
- (S1/14a) 1 Semiyî-i Fahr-i cihân Muştafâ Efendî kim
(S2/15b) Felek anı daği harc itdi yok yere eyvâh
- 2 Güzîn-i mefhar-ı züvvâr-ı cânib-i Bathâ
Cenâb-ı tâyif-i kûy-ı Habîb ü beyt-i ilâh
- 3 Bedîd nâşiye-i tâ'atında nûr-ı vera'
Sücûd-ı Hakk'ı şeb ü rûz iderdi nakş-ı cibâh
- 4 Hemîşe zühd ü 'ibâdetde kulluk itmekde
Cenâb-ı Kâdî-i hâcâta bî-riyâ her gâh
- 5 Teveccüh itmiş iken câh-ı sitte beş def'a
Bu penc-rûz-ı cihân kalmadı aña daği âh
- 6 Kâraferiye'de kâdî iken göçüp gitdi
İrince sem'ine âvâz-ı "irci'î" nâ-gâh
- 7 İlâhi da'vî-i cürm ü haşâsın 'afv eyle
Be-hürmet-i şeref-i hizmet-i şerî'at-gâh
- 8 Du'â-yı hayr ile didim vefâtına târîh
Merâm-ı cennet ola Muştafâ Efendî'ye câh

TÂRİH BERÂY-I MÂBEYN-İ HÂZRET-İ AHMED PÂŞÂ-
ZÂDE 'ALÎ BEG DER-MAHMİYYE-İ SELÂNİK

- Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün
- (S1/14a) 1 Cenâb-ı mîr-i 'âlî-kadr ü vâlâ-câh 'Alî Beg kim
(S2/15b) Ser-i vâlâ-yı bevvâbîn iken dergâh-ı hâkâna

¹⁹⁸ 'ALEYHİ VÂSİ'AN: 'ALEYHİ RAHMETEN VÂSİ'AN S1.

- (S2/16a) 2 Virüp temkîn esâs-ı beyt-i vâlâ-tâkına el-hak
Hemân mi'mâr-ı tab'ı yaptı bir pâkîze-kâşâne
- 3 O rütbe mürtefl'dür kadr-ı bânîsi gibi tarhı
Müsâvî olmağa yek-pâye kalmış şarh-ı Hâmân'a
- 4 Göreydi naqş-i üstâd-ı hıred tahsîn idüp dirdi
Pesend iderdi rûh-ı Mânî gelse cism-i devrâne
- (S1/14b) 5 'Acâyib dil-güşâdur bu mahall-i meymenet-efzâ
Gelür her nazrada nûr-ı beşâset çeşm-i mihmâne
- 6 Hevâ-dâr olmada eşrâfda hüsn-i lefâfetde
Güşâyış-bahş olur her revzeni tab'-ı sūhan-dâne
- 7 Derûnında o rütbe mâh-tâb olmuş ziyâ-güster
Nazarda şân ki bir fânûsdur şem'-i şebistâne
- 8 Hemân Bârî mekînüñ hıfz ide etrâh-ı kînîden
Budur şimdi ehemmi derd-i ahhâb-ı hulûşâne
- 9 Nice târîh-i garrâ nazm olındı bu ferağ-zâya
Biri birinden a'lâ cümlesi tarz-ı zarîfâne
- 10 Görince gül gibi âşâr-ı Rüşdî vü Muşîbâ'yı
Benim de 'andelîb-i kilik-i zihnim geldi efgâne
- 11 Tuhaftur Râmizâ târîh-i rengîn tab'-ı şâ'irden
Belî kadr-âşînâ-yı nazma ihdâ-yı fakîrâne
- 12 Şülüşle hâme-i zerrîn-i nazmım yazdı târîhın
Ne cây-ı dil-güşâ mâ-beyn-i 'âlî-tarh-ı mîzâna

TÂRİH BERÂY-I VEFÂT-I ŞEYH ZEHRÎ EFENDİ

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/14b) 1 Gûlbün-i ravza-i esrâr-ı hakikat kim odur
(S2/16a) Nâm-dâş-ı şeh-i kevneyn ü Habîb-i Mevlâ

- 2 A'ni Şeyh Ahmed-i Zehrî o tarîkat-perver
Nefha-i sırr-ı hakîkatle olurken bûyâ
- 3 Şarşar-ı mevt irişüp berg ü bahâr-ı cismin
İtdi bir lahzada bu bâğ-ı cihândan ifnâ
- 4 Lîk 'uşşâka meşâmında kalup şemmeleri
Oldı âlûde bu nefhıyle dimâğ-ı 'urefâ
- (S2/16b) 5 İde Hak kabr-i şerîfin o 'azîzü's-şadruñ
Ravza-i cennet-i Firdevs ile Râmiz kurebâ
- 6 Hâtıra geldi bu vech üzre didim târîhin
Gülşen-i 'Adn.ola Zehrî'ye maķâm-ı 'ukbâ

TÂRİH BERÂY-I BİNÂ-YI ÂYİNE KAŞRI

- Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün
- (S1/14b) 1 Şad-hezâr şükr ola bânî-i binâ-yı kevne
(S2/16b) 2 Virdi bu bendesine miknet-i erkân-ı binâ
- 2 Hâylıden olmuş idi muzmer ü merkûz-ı derûn
Bir binâ şarfına naķdîne-i âmâl ü hevâ
- (S1/15a) 3 Lîk merhûnmiş evķâtına her emr-i cihân
Oldı bu sâl-i mübârekde o mefhûm edâ
- 4 'Avn-i Hak yâver olup virdi esâsa imkân
Bî-ta'ab oldı binâ vâşıl-ı hadd-i evfâ
- 5 İde her beyt-i dil-ârâsını Hallâķ-ı ebed
Beyt-i Şevket gibi ma'mûr ü mazâmîn-i şafâ
- 6 Ola her şuffest bir mevķif-i yümñ ü ikbâl
Hem-nişîñânı ola mübtehic-i şadr-ı 'alâ
- 7 Lâne-i murg-ı şeref ola suķûf-ı bâkî
Lâhıķ-ı sem'-ı şafâ ola meferr-i ra'nâ

- 8 Ola her revzeni da'vet-keş-i mihmân-ı enâm
İtmeye bâbını sed Kâdir-i mutlak aşlâ
- 9 Dağı dür eyleye enzâr-ı yed-i meş'ûmdan
'Aks-i dür-bîn'ola her çeşm-i hasûd ü a'dâ
- 10 İde bu Râmiz-i üftâde-i 'işyânı dağı
Luğf-ı bî-gâye ile mazhar-ı tevfik-ı rızâ
- 11 Geldi ser-cümle ahibbâ didiler târîhin
Hamdû-lillâh sa'âdetle tamam oldu binâ

32

TÂRİH Lİ-ES'AD EFENDİ BERÂY-I TEŞRİF-KERDEN-İ
ŞADR-I FETVÂ DER-DEVLET-İ 'ALİYYE

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/15a) 1 Hamdû-lillah şimdi bir 'allâme-i Ristû-semîr
(S2/17a) 1 Virdi zâtı rûkn-i dîn ü devlete ferr ü kıyâm
- 2 Eşheb-i re'y-i rezînin sevğ ider her cânibe
Dest-i gayra vâdî-i emrinde virmez hiç zimâm
- 3 Nüşa-i 'âlem perîşân-ı fiten olmuş iken
Oldı dest-i himmeti şîrâze-bend-i intizâm
- 4 İtdi tahkîk-i mağâm-ı ma'delet ve'l-hâşılı
Fehm olındı şübhemiz hep müşkilât-ı hâs ü 'âm
- 5 Mû-şikâf-i ma'rifet oldığına yok kıl ü kâl
Şâne-i rüşdi hemân itdikçe cüz'î ihtimâm
- 6 Fağr-ı Râzî fağr ider rû-mâl-i dâmânı ile
Gelse Fazl-ibn-i Rebî' dergâhuñ eyler iltisâm
- 7 Baht-ı âhîr-dânuñ etvâr ü hulk ü sîreti
Añlanur tedkîk olinsa gayra nisbetle tamâm

- (S1/15b) 8 'Ahdî 'adl ile be-hem oldığı zâhirdür hele
Gûsfende şîr-i ner eyler güninde iltiyâm
- 9 Hâzret-i Es'ad Efendî ol fazâ'il-menkâbet
Şadr-ı fetvâyı itdi teşrîfiyle kesb-i ihtirâm
- 10 Râmizâ evşâfını tafşîl emr-i mümteni'
Mevkî'-i hayr-ı du'âdur itme tatvîl-i kelâm
- 11 Görmesün mir'ât-ı tab'-ı şâfi rûy-ı keder
Rû-nümâ olsun hemîşe şâhid-i iqbâl ü kâm
- 12 Ola kûtb-âsâ muqîm-i vefk-i şadr-ı i'tilâ
Hâne-i iqbâli olsun maşdar-ı luğf-ı enâm
- 13 Cümleden evvel çıkup hâtif didi târîh aña
Sa'd ile Es'ad Efendî oldı yâ müftî'l-enâm

33

TÂRİH BERÂY-I VEFÂT-I MAHDÛM-I VEZİR-I RÛŞEN-
ZAMİR HALİL PÂŞÂ

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- (S1/15b) 1 Şınv-ı nahl-i zât-ı pâk-i âşaf-ı 'âlî-nijâd
(S2/17a) Ya'ni ferzend-i Halîl Pâşâ-yı şâhib-intibâh
- 2 Mîve-i kâm-ı cihândan olmamışken behre-der
Eyledi dest-i ecel lertzîde bî-cürm ü günâh
- (S2/17b) 3 Öyle bir mîr-i necâbet-güstere rahm itmeyüp
Nevm-i mevt itdi aña ferş-i türâbı hâb-gâh
- 4 Hûsn-i hulq ü sîretle ifşâ iderler hâl ile
Merkad-ı pâkindeki nâbit olan hûsn-i giyâh
- 5 İde Haq cennât-ı 'Adn içre o tıfl-ı emcedi
Ziver-i âgûş-ı havrâ zîb-i mehd-i irtifâh

- 6 Geldi tâ ki kâle târîh olmağa lâyıķ du'â
Mîr-i 'Abdullah'a şahn-ı cennet olsun cây-gâh

34

PÂŞÂ-YI MÜŞÂRÜN-İLEYHÜÑ VEFÂT İDEN MAHDÛM-I
MUHTEREMELERİNE BEDİHİ DİNİLEN TÂRİHDÛR

Fe'ilâtun / Fe'ilâtun / Fe'ilâtun / Fe'ilün

- (S1/15b) 1 Naħl-i düstûr-ı kerem-pîşe Ĥalîl Pâşâ kim
(S2/17b) Oldı her demde sezâ zâtına şadr-ı Bircîs
- 2 Bir güher-pâre-i zî-kıymet-i 'âlî-kadrün
Eyledi defn-i zemîn çarħ-ı sitem-kâr ü ĥasîs
- 3 Ola her demde o maħdûm-ı ĥasîbü'l-aşla
Nice ĥûrân-ı behîştî vü cinân yâr ü enîs
- (S1/16a) 4 Mağca'-ı pâkîni Mennân ü Rahîm ü Deyyân
Eyleye arz-ı behîşt içre hemân cây-ı nefîs
- 5 Söyledim fevtine giryân olarak bir târîh
Muştafâ Beg ola maķşûre-i 'Adn üzre celîs

35

BU DAĞI PÂŞÂ-YI MÜŞÂRÜN-İLEYH ĤAZRETLERİNÜÑ
KERİME-İ 'ÂŞIMALARI FEVTİNE TÂRİHDÛR

Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilün

- (S1/16a) 1 Duħter-i sa'd-aħter-i düstûr-ı ĥânım-menķabet
(S2/17b) Ya'ni hem-nâm-ı Ĥalîlu'llâh naşfet-iktirân
- 2 Almadan bûy-ı vefâ güلزâr-ı dünyâdan dirîğ
Nefĥa-i ĥâk ile âlûde-dimâğ oldı hemân
- 3 Ĥaķ Te'âlâ eyleye ol duħter-i ma'sûmeyi
Ĝarķa-t şahn-ı cinânda zîver-i mehd ü mekân

- (S2/18a) 4 Fevtine şimdi du'â-güne didim târîhini
Cilve-gâh-ı Fâtıma Hânım ola 'Adn-ı cinân

36

TÂRİH BERÂY-I VEFÂT-I İMÂM BE-CÂMÎ'-İ YA'KÛB PÂŞÂ
DER-MAHMİYYE-İ SELÂNİK

- Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
- (S1/16a) 1 Yine zarîf-me'âl-âşînâ-yı 'âlemden
(S2/18a) Dirîg eyledi ifnâ bu çarh-ı gam-âşâr
- 2 Hâfîb-i 'âlî-makâm-ı kemâl iken hayfâ
Felek anı dahı itdi muķîm-i hâk-i mezâr
- 3 Bu câmi' içre olup çok vakit imâm ü hâfîb
Okıdı "ırci'î" naşş-ı şerîfüñ âhîr-i kâr
- 4 Tarîķ-i halvetiyânda sülûk ehli idi
Nihâyet oldı sülûkı reh-i beķâ-girdâr
- 5 Hâfîb-i minber-i heşt-pâye-i behişt olsun
Be-hakķ-ı hazret-i fahr-i güzîn-i pâk-tebâr
- 6 Didim vefâtına Râmiz bu güne bir târîh
Ola makâm-ı Muhammed Efendî dâr-ı karâr

37

[BAŞLIKSIZ]¹⁹⁹

- Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
- (S1/16a) 1 Habbezâ tarh-ı bihîn beyt-i raşîşü'l-erkân
(S2/18a) Oldı her revzeni dâ'î-i füyûzât-ı Hudâ
- 2 Sebeb-i vaz'-ı esâsı bu dil-ârâ beytün
Nâzım-ı şer'-ı mu'allâ-yı Habîb-i Mevlâ

¹⁹⁹ Her iki nüsha da manzumenin başlığı yok.

- (S1/16b) 3 Nâm-dâş-ı veled-i bânî-i Beyt-i ma'mûr
Hâcî İsmâ'îl Efendî ol fazâ'il-pîrâ
- 4 Zât-ı 'âlî-güheri metn-i 'ulûm-ı ahkâm
Her kelâmı nice ma'nâya izâfet gûyâ
- 5 Oldı ıcrâ-yı şerî'atde o zât-ı efhem
Âb-ı cârî gibi 'atşân-ı hukûk-ı irvâ
- 6 Virdi ol rütbe metânet ki binâ-yı şer'a
Dest-i tezvîr iremez sakf-ı rızâya aşlâ
- 7 Şekl-i evşâfına hiç var mı kıyâs-ı âher
Hadd-i tâm üzre kalem eyleyemez vaşfin cdâ
- (S2/18b) 8 Şarf-ı nakdîne-i himmet idicek bu câya
Tarh-ı maţbû'asına oldı sühûlet peydâ
- 9 Şıhr-ı 'âlisine taşşîş-i maqarr itmek için
İtdi bu cây-gehûñ tarhına taşşîş-i binâ
- 10 Zâtı da ismi gibi 'ilm ü şerefle Mes'ûd
Öyle bir zâta maqarr oldı bu cây-ı ra'nâ
- 11 Râmizâ Haq ide 'izzetle mekîn-i dâ'im
Ola her gûşesi bir şadr-ı meserret-peymâ
- 12 Feyz-i Haq yâver olup tab'a didim târîhin
Dâr-ı Mes'ûd-ı ser-efzâ-yı laţif ü vâlâ

TÂRİH-İ DÂR-İ KURRÂ DER-MEDİNE-İ KARAFERYE

- Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
- (S1/16b) 1 Habbezâ mehbit-i envâr-ı kelâm-ı Yezdân
(S2/18b) Bâreke'llah zihî tarh-ı rasîfü'l-bünyân
- 2 Çâr-erkânı birer gûne ferahla mahdûd
Cây-ı feyz olduğına dâr-ı kırâ'at bürhân

- 3 Bâ'îş-i vaz'-ı esâsı bu makâm-ı pâkin
Hâtimi 'aşr ü zamân ü fâzıl-ı tahrîr-i cihân
- 4 Nâm-dâş-ı şeh-i kevneyn ü Habîb-i Ma'bûd
Zâde-i Akovalı Ahmed Efendî el-ân
- 5 İdüp izhâr yine cevdet-i meftûresini
Hâtim-i sâbıkı şad-merhalesini tayy itdi hemân
- 6 Şarf-ı nakdîne-i ihlâş ile bünyâd itdi
Böyle bir ma'bed-i pâkîze vü dârü'l-Kur'ân
- 7 Ola meddât-ı kırâ'at kadar 'ömri memdûd
Mevkîf-i 'izz ile her vaqf-ı cevâz-ı Kur'ân
- (S1/17a) 8 Nâ'il-i ecr-i cezîl eyleye Hallâk-ı ebed
Her okındıkça bu dâr içre Kitâb-ı Furkân
- 9 Oldı bu mışra'-ı ra'nâ aña Râmiz târîh
Dâr-ı kurrâ vü vücûhât-ı kelâm-ı Mennân

TÂRİH BERÂY-I VEFÂT-I MUŞİB EFENDİ²⁰⁰

Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/17a) 1 Hey meded bir yegâne-i devran
(S2/19a) Oldı âğişte-hâk-i kabr-i fenâ
- 2 Ehl-i 'irfân ü pür-fazâ'il idi
Nazm ü neşr içre kâmil-i yektâ
- 3 Kilk-i hıttâ-i ma'ârif olup
Mâlik-i kişver-i sühan gûyâ
- 4 Kalem-i Rûmilî'nde kâdî iken
İstife İnfişâli oldı nümâ

- 5 İsm-i pâki Muḥammed idi anuñ
Maḥlaşı hem Muşîb-i tâze-edâ
- 6 Olmuş iken müsâferetle muḳîm
Sefer-i âhîret görindi añâ
- 7 Hâk Te'âlâ cerîde-i cürmüñ
Kalem-i 'afv ile ide imlâ
- 8 Vâsıl-ı rahmet eyleye rûhın
Be-recâ-yı şefî'-i rûz-ı cezâ
- 9 Oldı târîh-i fevti ol zâtuñ
Cümle bu beyt-i lâzımü'l-inşâ
- 10 Ola Mehmed Muşîb Efendî'ye câ
Şahn-ı vâlâ-yı cennetü'l-Me'vâ

40

TÂRİH BERÂY-I TA'MİR-İ CÂMİ'-İ ŞERİF DER-KAŞABA-I
DİRİNA

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/17a) 1 Zihî ḥayr-ı cezîl-i mâye-i Ğufrân-ı lâ-yühsâ
(S2/19a) Ki olmuş sâ'iyânı mâlik-i gencîne-i 'uḳbâ
- 2 Huşûşâ mebde'-i ta'mîri anûñ Muşafâ Beg kım
Delîl-i râh-ı ḥayr oldıġı zâhir mihr ü meh-âsâ
- 3 Harâbe-meylîn ihyâsın idicek bu ma'bed-i pâkin
Hemân pâ-bende-i himmetle oldı mâ'il-i ihyâ
- (S1/17b) 4 Ahâlîden görince bir cemâ'at ittifâk üzere
İdûp naḳdîne-i İmdâd ile ta'mîrin istikşâ
- (S2/19b) 5 Murâd üzere güzel ta'mîr ü tecdîd oldı her semti
Binâ-yı dîni ihyâ itmedür bu tavır-ı müsteşnâ

- 6 Bu hayra ben daği harc-ı beyân itmek için Râmiz
Kalem destimde bir mısra'la itdim târîhin lınlâ
- 7 Şalâ erbâb-ı zühde okusunlar böylece târîh
Güzel ta'mîr olındı haq bu ki câmi'-i zîbâ

41

TÂRİH BERÂY-I VEFÂT-I ZÂDE-İ VEZİR-İ RÜŞEN-ZAMİR
HAZRET-İ AHMED PÂŞÂ VÂLİ-İ RÛM²⁰¹

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/17b) 1 Râtib-i 'âlî-güher hazret-i Ahmed Pâşâ
(S2/19b) Vâli-i Rûmili ol âşaf-ı naşfet-şârî
- 2 Şimdi gülzâr-ı ümîdinden idüp berkende
Bir gül-i tâze-resi bu felek-i gaddârî
- 3 Ya'ni mahdûm-ı necâbet-ver-i 'âlî-kadrûñ
Eyledi dest-i ecel câme-i haydan 'ârî
- 4 Haq Te'âlâ ide ol naql-i necîbü'l-aşlı
Kevşerûñ sâkîşi gılmân-ı behiştûñ cârî
- 5 Oldı ser-cümle du'â-gûne bu târîh Râmiz
Mîr-i Nu'mân'a na'îmi kıla mesken Bârî

42

TÂRİH BERÂY-I VEFÂT-I HÛSEYN AĞA-ZÂDE DER-
MEDİNE-İ TIRHALA

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/17b) 1 Böyledür bu felek-i kec-revişin evzâ'tı
(S2/19b) Añlanur cüz'î tefekkürle me'âl-i hâli

201 RÜŞEN-ZAMİR: RÜŞEN S2.

- 2 Şulb-ı pâkîze vü 'âlf-i Hüseyin Ağa'dan
Bir güher-pâre-i bî-kıymet-i kûdek-sâli
- 3 İtmeden zâ'ika-yâb-ı ber-i naḥl-i ümmîd
İtdi zehr-âbe-keş-i sâğar-ı bezm-i ḥâlî
- 4 Mıṣr-ı cennetde muḳîm ola o Yûsuf-mevsûm
Bu durur elsine-i sıdḳ ü ḥulûşuñ ḳâlî
- 5 Ser-du'â oldı bu mıṣra' ile târîḥ-i vefât
Ḳaşr-ı Yûsuf ola firdevs-i cinândan 'âlf²⁰²
- (S2/20a)

43

TÂRİḤ BERÂY-I TAḤTE'S-SEMÂ DER-BEYT-İ MÜNŞİ-İ
DİVÂN

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/18a) 1 Görmedim fevḳında bu taḥtü's-semânuñ bir binâ
(S2/20a) Kevkeb-i şa'deyn olur şâhid bu da'vâda baña
- 2 Nazra-endâz-ı ḥired oldukça çeşm-i âşina
Rû-nümâ her cânibinden şahn-ı gülzâr-ı şafâ
- 3 Râmizâ oldı yed-i mi'mâr-ı tevfiḳa dü-çâr
Biñ yüz altmış yedi târîḥinde bu taḥtü's-semâ

44

TÂRİḤ BERÂY-I MEVLÛD-İ ŞEYḤ 'ABDÛ'L-KERİM
EFENDİ-ZÂDE DER-MEDİNE-İ TIRHALA

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/18a) 1 Ḥayr-maḳdem yine bir naḥl-i necîb-i mihr-rî
(S2/20a) Şulb-ı Şeyḥ 'Abdu'l-kerîm Efendî'den oldı cclî

202 firdevs-i cinândan: firdevs-i cinânda S2.

- 2 Zıkr-i tevhîd-i Hudâ'dan olmak için behre-ver
Hânkâh-ı dehre teşrîf-i kudûmiyla velî
- 3 Her nefesde mazhar-ı ism-i 'Azîz ü Hayy ola
Her kelâmı nûr-ı Feyyâz ile olsun müncelî
- 4 Söyledim mevlûdî târîhin bu gûne Râmiz
Tekye-i dehre kadem başdı bugün Seyyid 'Alî

45

TÂRİH BERÂY-I LİHYE-İ 'ABDÜ'L-HALİM EFENDİ-ZÂDE
ŞEYHİ EFENDİ DER-MEDİNE-İ KARAFERYE

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/18a) 1 Hâzret-i Şeyhî Efendî o ma'ârif-perver
(S2/20a) Bir şakal başı tağıtdı yine ehl-i suhana
- 2 Ya'ni irsâl-i haţ itdükde be-yümn ü ikbâl
Bâg-ı sünnetde nemâ geldi bahâr ü çemenc
- 3 Gül gibi ola tarâvet-ver-i bâg-ı 'irfân
Mübtelâ-yı remed olsunlar aña göz dikene
- 4 Tûl-i 'ömri ola miqdâr-ı şümâr-ı haţtı
Kıl kadar gerd-i keder irmeye hiçbir telinc
- (S2/20b) 5 Mû-şıkâf-ı kalem-i nâdire-zâdan Râmiz
Geldi bir mışra'-ı pâkîze ki 'âlem begene
- 6 Bî-bahâdur didiler cümle bu târîh-i laţif²⁰³
Haţ çekdi sened-i hüsn-i kabûl-i hasene

203 Bu bir S1.

TÂRİH BERÂY-I CÜLÛS-I HÂZRET-İ SULTÂN 'OSMÂN BİN
MUSTAFA HÂN DER-DEVLET-İ ÂL-İ 'OSMÂN²⁰⁴

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
- (S1/18b) 1 Semiyî-i İbn-i 'Affân pâdişâh-ı ma'delet-ı m'ân
(S2/20b) Sikender-şân ü 'ünvân vâye-bahş-ı zıll-ı Yezdânî
- 2 Ferîdün-ı zamân hâkân-ı devrân Husrev-i zî-şân
Vücûd-ı rûh-bahş-ı itdi ihyâ cism-i devrânı
- 3 Cülûs itdikde yümn-i şevket ü mecd-i sa'âdetle
Şeref-yâb oldı ol mahz-ı şerefle taht-ı 'Osmânî
- 4 Olup telşîm-i zeyl-i bey'atı fahr-âver-i efvâh
Mutayyeb eyledi nezzâr-ı 'ayn-ı luftı a'yânı
- 5 Uşûl-i ma'delet devrinde kânûn üzredür cümle
Ser-âgâz-ı nizâmı buldı kânûn-ı Süleymânî
- 6 Şimâh-ı 'âlemi leb-rîz-i şâdî itdi bu tebşîr
Virüp nüh-minber-i âfâka şöhret hutbe-i şânı
- 7 Yazılsun sikke-i zerrîye bezl-i naqd-i himmetle
'Adâlet-bahş-ı 'âlem dūd-mân-ı mülk-i 'Osmânî
- 8 Zamân-ı devletinde nâ'il-ı ma'lab olur elbet
Bilür erbâb-ı 'irfân kadrini dehrün cihân-bânı
- 9 Bu 'abd-i müstendüñ daği ma'lûb ü münâyâsı
Olur mefhûm satır-ı 'arz-ı hâlinden hemân ânî
- 10 Hemân şimdengerü da'vât-ı hayra bed' idüp Râmiz
Budur encâm-ı resm-i de'b-i dîrîn-i suhan-ılânî
- 11 Hudâ te'yîd-i tevfiğ eyleye her emr ü kârında
Ola mefhûm-ı mazmûn-ı 'adâlet emr ü fermânı

204 "DER-DEVLET-İ ÂL-İ 'OSMÂN" S2'de yok.

- (S2/21a) 12 Zamân-ı devleti âsâyiş-i fevz ü emân olsun
Nizâm-ı mülkini dâ'im ide te'yîd-i Rabbânî
- 13 Şafâdan bir dağîka zâtını dûr itmesün Mevlâ
Sürûr-ı zevk ile devr eyleye her sâ'at ü ânı²⁰⁵
- 14 Dırağşân ola her gün mihr-i ikbâl-i hümâyûnı
'Uyûn-ı düşmenâna hîre vîrsün tîğ-ı bürrânı
- 15 Vezîr-i bî-nazîrini de aña bağışlasun Vehhâb
K'odur 'aşruñ dühât-ı hayr-hâhı âşaf-akrânı
- 16 Dağı bi'l-cümle erkân-ı ricâl-i devletüñ Bârî
Rizâ-yı emri ile eyleye memnûn-ı ihsânı
- 17 Bu vaqt-i ibtihâcı şebt içün mecmû'a-i dehre
Elimde hâme-i endîşe eylerken meded-rânı
- (S1/19a) 18 Sünûh itdi hemân bu mısra'-ı ra'nâ ile târîh
Cihânı eyledi memnûn-ı vâfî nâm-ı 'Oşmânî

TÂRİH BERÂY-I MESNED-İ VÂLÂ MEŞİHÂT-I İSLÂMİYYE
HAZRET-İ 'ABDULLAH EFENDİ

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/19a) 1 Pâdişâh-ı ma'delet-tedbîr ü Eflâtûn-zamîr
(S2/21a) Hazret-i Sultân 'Oşmân Hân-ı hâkân-ihtîşâm
- 2 Virdi bir şûret dağı tertîb 'adl ü dâdına
Böyle bir 'allâme-i 'aşrı idüp müfti'l-enâm
- 3 Nâm-dâş-ı vâlid-i peygamber-i vâlâ-cenâb
Ya'ni 'Abdullah Efendî fâzıl-ı vaqt-i penâm
- 4 İtdi tahkîk-i maqâm ol fâzıl-ı sâmi-mekân
Hall olındı cümle eşkâl-i münâyâ vü merâm

205 Sürûr-ı zevk ile: Sürûr-i vâkitle S2.

- 5 Mû-şikâfî-i hünerde kıl ü kâl olmaz añâ
Şâne-i kilki hemân itdikde cüz'î ihtimâm
- 6 Her kelâmı baħr-i râ'ik gibi mevc-engîz olup
Gûyiyâ nuṭk-ı şerîfi dürr ile her intizâm
- 7 Rütbe-i fazl ü kemâlün şöyle taħkîk eyle kim
Olsa Fazl ibn-i Rebî' dergâhın eyler iltizâm
- 8 Râmizâ evşâf-ı 'âlîsin edâda kâşırım
Mevķi'-i ħayr-ı du'âdur itme taṭvîl-i kelâm
- (S2/21b) 9 Eyleye Allâh şadrında devâm üzre mekîn
Dâmen-i iḳbâli olsun zîver-i leşm-i enâm
- 10 Görmeye mir'ât-ı ṭab'-ı şâfî hiç rûy-ı keder
Rû-nümâ olsun hemîşe şûret-i iḳbâl ü kâm
- 11 Şınv-ı naħl-i ħâşılıñ bu devħa-i iḳbâlde
Eyleye Bârî berûmend-i kemâlât-ı fiħâm
- 12 Müjde-gûyân olarak teşrîfi târîħin didim
Oldı 'Abdullah Efendî müfti-i ħaḳķî-maḳâm

(168)²⁰⁶

TÂRİĤ BERÂY-I LİĤYE

- Fe'ılâtün / Fe'ılâtün / Fe'ılün
- (S1/19a) 1 Ĥazret-i Feyzî Efendî el-ħaḳ
(S2/21b) Oldı ser-levħa-i ħaṭṭ-ı ezeli
- (S1/19b) 2 Yazdı ser-safħa-i ruḥsâr üzre
Ĥaṭṭ-ı kûfî ile şan çifte 'Alî
- 3 Ola miḳdâr-ı şümâr-ı mûyı
Mazħar-ı mevħibe-i Lem-yezeli

- 4 Hayr ile rîş-i sıyâh ola sefîd
İhtiyâr itmeye tûl-i emeli
- 5 Çıkdı sırr-ı ahsen-i takvîm üzre
Haç mübârek ola ber-vech-i celî

49

TÂRİH BERÂY-I CÛLÛS-I HAZRET-İ SULTÂN MUŞTAFÂ
HÂN²⁰⁷

Fâ' ilâtun / Fâ' ilâtun / Fâ' ilâtun / Fâ' ilun

- (S1/19b) 1 Geldi bir zâhid didi yümn ile târîh-i cülûs
Lâyık-ı evreng-i şâhî oldı Sultân Muştafâ

50

TÂRİH BERÂY-I TEŞRİF-İ ŞADR-I A'ZAM HAZRET-İ
HEKİMBAŞI-ZÂDE 'ALİ PÂŞÂ BE-NEVBET-İ SÂLİS

Fâ' ilâtun / Fâ' ilâtun / Fâ' ilâtun / Fâ' ilun

- (S1/19b) 1 Hamdülillah buldı devr ümmîdim üzre intizâm
(S2/21b) Ba'd-ezîn âsâyış-i 'adliyle 'âlem şad-kâm
- 2 Bû 'Alî-fıtnat Felâtûn-menkabet Ristû-zamîr
Bir 'aliyyü's-şân ile buldı şadâret ihtirâm
- 3 Nâm-dâş-ı hazret-i Kerrâr ü Şîr-i Kird-gâr
Eyledi üç kerre tekrâr-ı şadâretle kıyâm
- 4 'Ahd-i Maḥmûd Hân'da oldı iki kerre vezîr
Şimdi 'Osmân Hân'a da oldı vekîl-i ber-devâm
- (S2/22a) 5 Lâyığın buldı mücellâ ile mihr-i saltanat
Kesb-i nâm-ı ma'delet naqş-ı nigîn-i nîk-nâm

207 Bu manzume S2'de yok.

- 6 Zühd ü takvâ 'ilm ü fazlıyla nu'ût-ı hilkattı
Tıynet-i zât-ı şerîfi mâye-bahş-ı hâş ü 'âm
- 7 Maḥv ider naḳd-ı 'atâsı nâm-ı şân-ı Hâtem'i
Cûdına nisbet ile Ma'n ibn-i Zâyid bir kelâm
- 8 Tab'ı mecbûl-i 'inâyetdür ü nihâdı ma'dele²⁰⁸
Mâ'il-i luḫ ü kerem bir âşaf-ı cevdet-benâm
- 9 Sâye-i 'adli muḫîṭ-i ḫıttâ-i 'Oşmâniyân
Baḫr-i ḫilmi işe bî-ka'r ü kenâr ü inficâm²⁰⁹
- 10 Sâhil-i maḫsûda eyler fülk-i ümmîdi qarîn
Bâd-ı luḫ ü himmeti olsa vezân-ı baḫr-i kâm
- 11 Kilk-i luḫfi şahḫ ider maḫsûd-ı ḫalkuñ şihḫatın
Pençe-i in'âmı ḫallâl-ı 'uḫûd-ı iḡtimâm
- (S1/20a) 12 Devr-i 'adlinde hele imlâya gelmez lafz-ı ḡamı
Şafḫa-i 'âlemde resm olmaḫdadur bast-ı meḫâm
- 13 Rûy hem şimdengerü olmaz pezîrâ-yı şuver
İnbisât tutdı yüz âyîne-i devrân-ı tamâm
- 14 Cebhe raḫş-ı şeref-rânında mihr-âsâ bedîd
Lem'a-i naşr ü zafer âşâr-ı envâr-ı fiḫâm
- 15 Yümn-i iḫbâl ü şeref peyk-i riḫâb-ı himmeti
Maḫdem-i pâkîze kimyâ-yı mürüvvet-müstedâm
- 16 'Ahdî maḫsûr-ı 'adâlet vaḫti maḫz-ı meymenct
ḫabl-i şer'ullaha dâ'im fikri ḫayd-ı i'tişâm
- 17 Böyle bir 'âlî-himem mevsûf-ı evşâf-ı 'alâ
Âşafuñ da'vât-ı ḫayr-ı devletinde ihtimâm
- 18 Cümleye hem-rütbe-i vâcib degül mi Râmizâ
Sen de inşâf eyle de eyle edâsın iltizâm

208 "-dür" eki veznen fazladır.

209 Baḫr-i ḫilmi: Baḫr-i 'ilmi S1.

- 19 Hağ Te'âlâ eyleye şadrında ber-vefk-i murâd
İnşirâh-ı şadr ile mergûb-ı sultân-ı enâm
- 20 Zıll-ı ikbâlûñ medîd itsün Hüdâ-yı bî-zevâl
Ola maħmî tâbiş-i etrâh-ı gîtîden müdâm
- (S2/22b) 21 Re'y ü tedbîri karîn-i vâye-i tevfiğ ola
'Avn-i Mennân ile her emri bula ħusn-i ħitâm
- 22 Sâl-i teşrîfide Râmiz bende-i dîrînesi
Söyledi bir mışra'-ı târîh-i tebşîr-irtisâm
- 23 Gitti çâr-et râfa müjde ile bu târîh-i celîl
Oldı mühriyle 'Alî Pâşâ yine âşaf-mağâm

51

TÂRİH BERÂY-I KAŞR-I LUṬFULLAH MOLLÂ-ZÂDE
ŞA'DULLAH MOLLÂ EFENDİ²¹⁰

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
- (S1/20a) 1 Hoşâ tarh-ı nev-âyîn cây-gâh-ı meymenet-güster
Ki her bir rükni reşkîn-sâz-ı kâh-ı sâha-i dünyâ
- 2 Letâfetde hemân kaşr-ı Havernak 'aynidür kendi
Görürse resm-i maṭbû'in bu ta'bîr ider ifşâ²¹¹
- 3 Zemîninden nezâret kâbil el-ħağ semt-i deryâya
Nazarda vâkı'â sâhil-serâdur her biri gûyâ
- 4 Veli bânîsinün âşâr-ı ħusn-i tab'idur ancak
Ki itmiş himmet-i mergûbesi bu vâdiyi peydâ
- (S1/20b) 5 Cenâb-ı pâk-ı tynet ħazret-i maħdûm-ı zî-şân kim
Sa'âdet isminün lafzında olmuş şûret-i ma'nâ
- 6 Şafâya ħaşr-ı kaşr itmek için bünyâd idüp şimdi
Birer mağşûre-i maṭbû'a-i nev-tarh ü müstesnâ

210 Bu manzume S2'de yok.

211 Görürse: Görse S1.

- 7 Sezâdur her birin bir ism ile yâd eylese hâdlım
Bu vech ile benâm olsun kuşûrum var ise zîrâ
- 8 Biri kaşr-ı dilâra birisi de cây-ı dil-cûdur
Dinildi resm-i dil-efzâ birinüñ ismine farzâ
- 9 Bu tertîb üzre bir târîh-i nev tarh eyledim Râmiz
Güzel kaşr-ı dilâra cây-ı dil-cû resm-i dil-elzâ

52

TÂRÎH BERÂY-I VEFÂT-I BİRÂDER-ZÂDE ESSEYYİD
AHMED REŞİD²¹²

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/20b) 1 Dirîgâ eyledi çarh-ı sitem-kâr-ı cefâ-girdâr
Yine tıfl-ı endek-sâli lu'b-ı mevtle ifnâ²¹³
- 2 Şalup hâk-i siyâh-i kabre ol tâbende-ruhşârı
Henüz olmuş iken zîbende-i gehvâre-i dünyâ
- 3 Siyâdet bâğınun bir dürr-i âliydi o gül-çihre²¹⁴
Perîşân itdi her berg-i tarîsin bâd-ı merg ammâ
- 4 Girîbânlar nice çâk olmasun hâr-ı telehhüfle
Dağı açılmadan pejmürde oldu ol gül-i ra'nâ
- 5 Aşup hûnîn-i eşk-i vâlideyni hâk-i kabr üzre
Şu verdiler niğâl-i verd-i bâğa dîdeler gûyâ
- 6 Dil-i bî-îâkatımden böyle cârî oldu târihi
Ola Ahmed Reşîd'ün cây-gâhı cennetü'l-me'vâ

212 Bu manzume S2'de yok.

213 Bu mısra vezin bakımından eksik.

214 Siyâdet: Sibâhat S1.

TÂRİH BERÂY-I TECDİD-İ KAŞR-I MAHKEME-İ
KARAFERYE²¹⁵

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
- (S1/20b) 1 Cenâb-ı hâdim-i şer'-i 'aliyyü's-şân-ı vâlâ-câh
Ki 'ayn-ı himmet ile eyledi bu mevki'i âbâd
- 2 Görenler resm-i maḥbû'ın didiler şubhesiz târîh
Güzel cây-ı dil-efzâ kaşr-ı 'âlîdür mübârek-hâd

TÂRİH-İ VİLÂDET-İ KÂTİB-İ BÂYEZİD HÂN DER-
MAHMİYYE-İ EDİRNE²¹⁶

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
- (S1/21a) 1 Cenâb-ı kâtib-i 'irfân-nişâb-ı Bâyezîd Hân'ıñ
Muḥâbil geldi bir necl-i nec'îbi mâh-veş mihre
- 2 Toğup bürc-i şerefden gûyiyâ bir mâh-ı nev-ḫal'at
Ziyâ bahş itdi çeşm-i vâlîde hem behce vü behre
- 3 Hudâ eksikligin göstermeye ol mâh-ı tâbânuñ
Karîn-i ḫasf-ı âlâm itmeye 'ömrinde bir kerre
- 4 Gelüp bir bârekellâh şîti ile târîh-i mevlûd
Muḥammed geldi şimdi şulb-ı İbrâhîm'den dehre

215 Bu manzume S2'de yok.

216 Bu manzume S2'de yok.

TÂRİH-İ ÇEŞME

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/21a) 1 Şâhibü'l-hayrât Hüseyin Ağa ibn-i Pehlevân
Eyledi icrâ mahallinde bu âbı nâgehân²¹⁷
- 2 Hâk yolında şarf idüp emvâlini
Oldı bu ecre muvaffâk bî-gümân
- 3 Bu mahalle şuya pek muhtâc iken
Şimdicek buldı şuyın bî-imtinân
- 4 Hâk Te'âlâ ide mecrâsın anuñ
Şûrb-i Kevşer ile irvâ der-cinân
- 5 Deh düşüp Râmiz didim târîhini
Mâ Hüseyin 'aşkına nûş eyle hemân

TÂRİH-İ ÇEŞME²¹⁸

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/21a) 1 Fî-sebîlillah idüp icrâ bunı Rüstem Ağa
Eyleye her kıt're ecriyle anı Hâk feyz-nâk
- 2 Bî-bedel târîh olup bu mışra'-ı ra'nâ añâ
Nûş iden yârâna nûş-ı cân ola bu âb-ı pâk

217

Bu tarih manzumesinin ilk beytinin vezni farklıdır (1 te'file fazla).

218

Bu manzume S2'de yok.

TÂRİH BERÂY-I VEFÂT-I VÂLİDE-İ NÂZİM-İ FAKİR²¹⁹

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/21a) 1 Mâder-i şefkat-güzîn 'işmet-penâhım 'âkıbet
Gülşen-i Firdevs'i itdi mağca'-ı hâvî-mekân
- 2 Ol şerîfe şâlihât ile iderdi ülfeti
Hûri-i cennet ola şimdi aña me'nûs-ı cân
- (S1/21b) 3 Vâsıl-ı rahmet idüp anı Hudâ-yı bî-zevâl
Qabrini leb-rîz-i envâr ide Rabb-i Müste'ân
- 4 Geldi üçler didiler târîh-i fevtin Râmız
Emr-i Hak'la 'Âtike göçdi bekâya nâgehân

AĦMED PÂŞÂ-ZÂDE MUĦAMMED PÂŞÂ HAKKINDA
TEFE''ÜLEN SÖYLENİLEN TÂRİHDİR²²⁰

- Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
- (S1/21b) 1 Olmış iken gönül âyînesi jeng-âver-i gam
Sildi bu vech ile hep anı peyâm-ı büşrâ
- 2 Rû-nümâ oldu hemân şâhid-i âmâl-i sürûr
'Arz-ı dîdâr iderek eyledi tebşîr-i şafâ
- 3 Duymadın mı didi ey muntazır-ı peyk-i merâm
Bilmezem irmedi mi gûşına yoğsa bu şadâ
- 4 Oldı sulţân-ı cihân-bân-ı kerem-fermâdan
Şimdi bir luţf-ı nev-âyende behcet-fermâ
- 5 Ya'ni bir âşaf-ı 'âlî-güherün hakkında
Kıldı menşûr-ı 'inâyetle vezâret i'tâ

219 Bu manzume S2'de yok.

220 Bu manzume S2'de yok.

- 6 İrş ile olmuş idi aña vezâret lâyıık
Hük-m-i şâhî ile hak buldı mahallüñ farazâ
- 7 Öyle âşaf ki kemâlât ile mevşûf-ı benâm
Mühri nakşında mihr gibi celiyyü'l-implâ
- 8 Öyle âşaf ki kef-i cûdını Ma'n ü Hâtem
Birbirin sebkat idüp eylese telşim sezâ
- 9 Öyle âşaf ki siriştinde 'adâlet-cevher
Lâzım-ı gayr-ı müfâriķ gibi merkûz ü becâ
- 10 Öyle âşaf ki vezîr ibn-i vezîr ibn-i vezîr
Oldı bu silsilede 'ırķ-ı vezâret ber-câ
- 11 İdemez hâmem anuñ vaşfını hakķ üzre beyân
'Acz ider hâme-i Vaşşâf ise de şimdi aña
- 12 Başla ihlâş-ı derûn ile hemân da'vâta
Ki odur hâtime-i hüsn-i edâ-yı üdebâ
- 13 Nâfizü'l-hük-m ola emrinde be-vefķ-i tevfiķ
Dergeh-i pâki ola me'vil-i aşhâb-ı recâ
- 14 İde Hak cümle' münâyâsını makrûn-ı huşûl
'Avn-i Bârî ola tenfiz-i umûrında resâ
- (S1/22a) 15 Der-i ihsânı ola kıble-i erbâb-ı niyâz
Kılalar luţfi ile devletine hayr-du'â
- 16 Ben de elţâfınuñ ümmîd iderek tekrârın
Eyledi hâme-i nazm-âveri telşime revâ
- 17 Geldi şad-şevķ ile Şebdîz-i hayâle cünbiş
Eyledim vâdî-i târîhe 'inânun irhâ
- 18 Bi'l-bedâhe didim ol şevķ ile târîh Râmiz
Kâm-yâb oldı vezâretle Muhammed Pâşâ

TÂRİH BERÂY-I VEFÂT-I ZA'İM-ZÂDE MUHAMMED AĞA
DER-KARAFERYE²²¹

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/22a)
1. Dirîgâ bir nihâl-i nev-res-i bâg-ı cihân şimdi
Hazân-ı mevt ile âzürde-i bâd-ı verişt oldu
 2. Döküp eşk-i dü-çeşmüñ vâlideyni dem-be-dem hâke
Hesâb-ı hâtim-i dehre bu hâlet ser-nüvişt oldu
 3. Çıķup bu zâde-i tab'-ı telehhüf-dîdeden târîh
Za'ım-zâde Muhammed 'âzim-i sûy-ı behişt oldu

60²²²

BERÂY-I TEBRİK-İ RAMAZÂN-I ŞERİF VE MEDH-İ VÂLİ-İ
RŪMİLİ KEL AHMED PÂŞÂ-ZÂDE 'ALİ PÂŞÂ

Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/22a)
1. Ey vezîr-i sûtûde-kâr ü zamîr
Ramazânuñ mübârek ide Hüdâ
 2. Bedr ola mâh-ı bürc-i ikbâlûñ
Baht-ı düşmen kıla hilâl-âsâ
 3. Kıadr-ı zâtuñ be-kıadr-ı Kıadr-ı sa'îd
Bildire halka Hazret-i Mevlâ
 4. Gül-i lîfâr-ı rûze-i rûzuñ
Aça bâd-ı ezân-ı şer'-i 'alâ
 5. Olalar sîr-hân-ı cûduñdan
Nice cû'ân-ı kürbet istîlâ

221 Bu manzume S2'de yok.

222 Bu manzume, bir tarih manzumesi olmamasına rağmen şekil benzerliğinden dolayı nüshalara da uyularak tarihler arasında bırakılmıştır./ Bu manzume S2'de yok.

- 6 Ola vaqt-i sahûr-ı eltâfuñ
Tu'ma-bağş-ı gürisne-i dünyâ
- 7 Geçe imsâk ile şeb ü rûzı
İtmeyenler saña derûnî du'â
- 8 Kıadr ü 'ide Cenâb-ı Hayy ü Kıadîr
Vâşıl ide seni bi-luţf ü şafâ
- 9 Râmızâ maţlabım benim de budur
Sâye-i re'feti serimde ola
- (S1/22b) 10 Görmeyem tâb-ı gurbet-i dehri
Çekmeyem çille-i gamı aşlâ
- 11 Eyledi ol hıdîv-i luţf-âver
Hak bu kim cümleden beni i'râ
- 12 Sâye-i luţfını penâh itdüm
Oldum âsûde-i gumûm ü ezâ
- 13 Kalmadı hiç meşâgil-i âlâm
Şimdilik meşgâlem şenâ vü du'â
- 14 İde Hak zâtını bi-farţ-ı sürûr
Mazhar-ı ecr-i şavm-ı müsteşnâ

ĠAZELİYYÂT

1

FÎ-HARFİ'L-ELİF

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün
- (S1/23a) 1 İtdim Hudâ'ya hamd ile güftâra ibtidâ
(S2/22b) Ya'ni semend-i şükr ile reftâra ibtidâ
- 2 Dîvân-ı nazmım içre münâsıbdür eylemek²²³
İsm-i Müfîz-i Rabb ile eş'âra ibtidâ
- 3 Feyyâz-ı Muṭlak ü Şamed ü Lâ-nazîr'le
Evlâ budur zebân-ı hüner-kâra ibtidâ
- 4 Ol şâh-ı mülk-i 'âlem-i dünyâ vü âhîret
İtdi 'atâ-yı nazmı bu bî-çâra ibtidâ
- 5 Râmiz bu penc-beyti idüp tu'me-i beḳâ
Vaz'-ı beşerle eyledi iftâra ibtidâ

2

- Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
- (S1/23a) 1 Dil ü cânım ola biñ cân ile dil-dâra fedâ
(S2/22b) Şâhid-i her-dü-serâ Aḫmed-i Muḫtâra fedâ
- 2 Şarf-ı naḳdîne-i cân eyleme minnet câna
Mâ-melek kâle-i dîdâruña yek-pâre fedâ
- 3 Elde sermâye-i ecr olsa idi ey ḫâce
Ben de ne'm var ise eylerdim o bâzâra fedâ
- 4 Şu'le-i 'aşkuña pervâne-şifat sûzânam
Luṭf idüp itme beni nâr-ı güneḫ-kâra fedâ

223

Dîvân-ı nazmım içre: Dîvân-ı nazım içre S1.

5 Sâgar-ı lutfuñ ile Râmiz'i pür-keyf eyle
 Katre-i merhametüñ ya'ni o nâ-çâra fedâ

3

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/23b) 1 Dilde hayâl-i silsile-i zülf-i dil-rübâ
 (S2/23a) Kayd-ı 'azîm-i 'aşka beni itdi mübtelâ
- 2 Ammâ ne turra turra-i 'anber-feşân kim
 Her riştesine dinse sezâdur (per-i) hümâ
- 3 Yâhûd ki râh-ı rûy nigâr-ı hat-ı celî
 Ta'lîk olındı şafha-i zîbâya gûyiyâ
- 4 Ve'l-hâşılı gubâr-ı reh-i kûy-ı vuşlatı
 Oldı sevâd-ı çeşmime 'ayniyle tûtiyâ
- 5 Fikr-i hatıyla zülf-i siyeh-fâmı yâd idüp
 Vaşfında lîk bilmezem itdim mi bir hatâ
- 6 Oldım esîr-i zülf-i girih-kârı ol şehüñ
 Bir kayda ugradım ki hele müşkil-i rehâ
- 7 Virdim nûkûd-ı cânımı bûyâ-yı zülfine
 Elvirmedi hisâbına ammâ ki bu bahâ
- 8 Didim o şûha ki 'âlem-i âb içredür şafâ
 Üç çiftcikle Gökşu'ya gitsek hoş hevâ
- 9 Didi ne hâcet itsek ayak seyri şimdilik
 Varsak birez Çizmeli'ye mest-i bî-riyâ
- 10 Başdı ayagın ol şeh-i mestâne gitmede
 Pâ-dâş-ı râh-ı 'aşkı olup itdi iktizâ
- 11 Rindâne-rev vardık o cây-ı şafâ-vere
 Tertîb olındı meclis-i aşhâb-ı şîre-zâ

- 12 Bezm içre bâde çok görülüp fazlı nâ-bedîd²²⁴
Nukl oldu bezm-i meyde o dem la'î-i dil-rübâ
- 13 İtdim su'âl şan'at ü semtin didi o yâr
İzhâr-ı şan'at eylemedür bu maḥal saña
- 14 Makşûdı Çizmeli'de anuñ şimdi Râmizâ²²⁵
Ḥaffâf-peçe oldığın iş'ârmış baña

4226

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- (S1/23b) 1 Kırşa-i hürşîd mir'ât-ı cemâl olmuş saña
Mâh-ı nev ruhsâr ü encüm çifte-ḥâl olmuş saña
- 2 Yâsemen olmuş kabâ-yı sâde-i cism-i laṭîf
Reng-i gül dûşında zîver-i penbe-şâl olmuş saña
- 3 Cümle 'uşşâk oldılar üftâdegân-ı vuşlatuñ
Sâye-i kıddin daḥi bak pâ-y-mâl olmuş saña
- 4 Perde-bîrûn-ı şabâḥat iken envâr-ı ruḥuñ
Sâye-i ḥaṭtuñ ile zıll-ı hayâl olmuş saña
- (S1/24a) 5 Bir perî-ruhsâra dil virmiş gibi gördüm seni
Râmizâ hayretdesin bilmem ne ḥâl olmuş saña

5

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/24a) 1 Ruḥ ü çeşm ü siyeh-zülfinden eylerler şafâ peydâ
(S2/23a) Birisi gül biri nergis biri de 'anber-i sârâ
- 2 Hemîşe beste-i zülf-i nigâr-ı dil-rübâ olmuş
Şikenc ü halka-i zencîr-i kayd-ı 'âşık-ı şeydâ

224 fazlı: nuklî S2.

225 Çizmeli'de: Çizmeli'den S2.

226 Bu gazel S2'de yok.

- (S2/23b) 3 Alurlar hatt-ı pâk-i nûkhetinden nefha-i rağbet
Nesîm ü nâfe-i müşk-i Hıfâ vü sünbül-i ra'nâ
- 4 Letâfet aHz iden kând-i leb-i şîrîn-mezâkıncıdan
Biri Kevşer biri zemzem biri âb-i hayât-efzâ
- 5 Bulanlar kâdr ü lezzet la'l-i dilberden hele Râmiz
Biri yâkût-ı ahmerdir biri âb-ı zülâl-âsâ

6

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/24a) 1 Neşve-yâb olur o dem bülbül-i şûrîde-edâ
(S2/23b) Kadeh-i gül ile nûş eylese hergiz şahbâ
- 2 Gülbün-i nâz olunca o semen-pîrâhen
Nefha-rîz-i hased olmaz mı 'aceb müşk-i Hıfâ
- 3 Dâg-dâr itdi dilim na'l-i cefâ-yı dildâr
Şerhdür nüsha-i 'aşka dimem ol hâle ezâ
- 4 Bâg-bân-ı hevesim şimdi o gönce-deheni
Eylemekdür garezim zîver-i destâr-ı şafâ
- 5 Bülbüle hâr-ı cefâ oldu tekâlîf-i 'anîf
Râmizâ şâh-ı güle geçmedi 'afv ile recâ

7

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/24a) 1 Bak zülf-i yâre müşk-i Hutem söylerem saña
(S2/23b) Bâg-ı hüsnde tâze-semen söylerem saña
- 2 'Uşşâka bezl-i vuşlat ider dil-rübâ imiş
Tavr-ı vefâda hulk-ı hasen söylerem saña
- 3 Ta'dâd-ı hâl-i rûy-ı cevân ise maqşaduñ
Aç gûş-ı iltifât ki ben söylerem saña

- 4 Vaşşâl-ı zülf-i ham-be-ham-ı dil-rübâ iseñ
Düşme o kayda 'ayn-ı mihen söylerem saña
- (S1/24b) 5 Tanzîr olur mı Rüşdi-i nev-tarza Râmizâ
Semt-i hünerde tâze sühân söylerem saña

8

- Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
- (S1/24b) 1 Bir sühân ki leb-i dilberden ola nev-peydâ
(S2/23b) Dem-i 'İşî gibi cân-bağş-ı şafâdur gûyâ
- (S2/24a) 2 Faşşını tağsa ser-engüştüme yâr vâkı'ada
Vaşla ta'bîr olunur gerçi bu şâdık rü'yâ
- 3 Haţtîdur zîb-dih-i behcet-i kâlâ-yı cemâl
Şanki bir âl zemîn üzre çiçekli dîbâ
- 4 Olsa hûy-gerde ruh-ı âli neşât-ı meyden
Güyyâ jâle-ver olmuş gibi verd-i ra'nâ
- 5 Ne 'aceb itse takaddüm bu edâda Râmiz
Yeridür cây-ı ma'ârifdeki şadr-ı bâlâ

9

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün
- (S1/24b) 1 Faşl-ı bahâra geşt ü güzâr oldu pür-şafâ
(S2/24a) Biz de bugün geşt idelim şahnı âşafâ
- 2 Hem nağme-i hezârı hezârân gûş idüp²²⁷
Tâ kim mağâm-ı râhatü'l-ervâha ire câ
- 3 Şerh idelim mütûn-ı gülistânı şevk ile
Keşf ola tâ ki cümle hakâyık hoş-edâ
- 4 Sînemde şerhâldur olan 'aşka hüccetim
Müşbet derûnım âteşi ile bu müdde'â

227 nağme-i nefîa-i S2.

- 5 Râmiz terennümât-ı figân-ı hezâr ile
Geldi şımâh-ı câna bugün hâlet-i gînâ

10

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/24b) 1 Oldım esîr-i keşmekeş-i zülf-i dil-rübâ
(S2/24a) Bir kayda uğradım ki hele müşkil-i rehâ
- 2 Bîgânelikle ülfeti bir rütbe ol mehûñ
Gelse lisâna nâm-ı vefâ olmaz âşinâ
- 3 Cerr-i nüķûd-ı vaşlıdur ol dilberin murâd
Ma'lûmdur su'âle ne hâcet bu ilticâ
- 4 Dünyâda bî-şemâtet olur mı medâr-ı kâr
Tedķik ider bu nükteyi her devr-i âsiyâ
- 5 Nakş-ı garîb oldığı ahvâl-i 'âlemün
Râmiz degil mi şûret-i evvelde rû-nümâ

11

FÎ-HARFİ'L-BÂ

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/25a) 1 Şu'â'-ı mihr-i hüsnün gün-be-gün tevķir ider mehtâb
(S2/24b) Cemâl 'arz itmede zann itme kim takşir ider mehtâb
- 2 Cenâb-ı Lâmi'î-veş şadr-ı 'irfân-ı mu'allâda
Şebistân-ı hayâli şubha dek takrîr ider mehtâb
- 3 Hemân Magribli bir kimyâ-ger-i şan'at-nümâ-âsâ
Kamer-kârân-ı dehre şu'lesin iksir ider mehtâb
- 4 Gözün aydın ola ta'bîri ile müjde-güyâdur
Kudûm-ı şâh-ı mihri 'âleme tebşir ider mehtâb

- 5 Sirâcü'd-dîn-i Şâmî gibi rûşen-gîr ü hikmet-gû
Me'âl-i 'ilm-i âfâkı güzel ta'bîr ider mehtâb
- 6 Nazîre-senc olunca nazm-ı pâk-i Âşafa Râmîz
Bu şi'r-i dil-keşim zer-hall ile tahrîr ider mehtâb

12

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/25a) 1 Her kim ki oldu maṭlab-ı vuşlatda bî-şekîb
(S2/24b) Oldı dehânı bûs-ı leb-i yâre bî-naşîb
- 2 Mecbûl-i buhl olan kişide hayr olur mı hiç
Olmaz nüḳûd-ı nâserede behre-i kesîb
- 3 İtmez figân-ı 'âşıkı gûş ol şeh-i cefâ
Girmez şimâḫ-ı gönçeye hiç şîṭ-i 'andelîb
- 4 Bir bûse istedim didi ol yâr-i hoş-edâ
Vird-i zebânuñ ola hemân zıkr-i yâ naşîb
- 5 Aldatdı naḳd-i vaşlı ile Râmizâ beni
Aldı metâ'-ı gönlimi bir şûḫ-ı dil-firîb

13228

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/25a) 1 Kemân-ı saht-ı firâḳuñla sîne-i bî-tâb
(S2/25a) Ne çilleler çeker ey pehlevân-ı cevr ü 'itâb
- 2 Akıtdı ḫûn-ı dili lûle-i dü-çeşmimden
Riyâz-ı miḫnete her bir müjem idüp mîzâb²²⁹

228 Bu gazel, S2'de 3,5 ve 7. beyitler olmaksızın mükerreren yazılmıştır. Bu gazelin kurulmasında S1'den 13. gazel (25a); S2'den 12 (24b) ve 13 (25a). gazellerin karşılaştırılması yoluna gidilmiştir.

229 Riyâz-ı: Bu havz-ı S2.

- 3 Mu'ânağa idüp ol şûh ile vedâ' itdik
Günâh ise bu edâ gerden-i fakîre şavâb²³⁰
- (S2/25a) 4 Sevâd-ı fikr-i haţuñla şebim dirâz oldu
Uzandı kışsa-ı Leylî gibi nefîr ü hitâb²³¹
- 5 Vazîfem oldu benim rûz ü şeb figân şimdi²³²
Güzeşte-müddet-i hicrânı eyledikçe hisâb²³³
- 6 Çıkarma ravza-i dilden bu haţar-âzârı²³⁴
Hezâr minnet ola ey gül-i şüküfte-nikâb
- 7 O yâre 'arz-ı maḥabbetde sûziş-i dilden
Remâd olur yed-i 'aczimde hâme-i elkâb²³⁵
- (S1/25b) 8 Bu hâl-i firķatı dildâra 'arz idüp söyle
Nesîm-i 'aşķ-ı dil-i Râmiz ol vezân-ı şitâb²³⁶

FÎ-HARFİ'T-TÂ

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

- (S1/25b) 1 Şûret-i eşyâya itme iltifât
- (S2/25a) Hikmet-i Hâlîk'dadur sırr ü nikât
- 2 'Ârife zâhir olur sırr-ı hafî
Fehm iderse "men-'aref" sırrın o zât
- 3 Kendüñe şıdk u hulûşu pîşe kıl
Bulmaķ isterseñ dü-'âlemde necât
- 4 Mümteni' oldığına hulûd-ı cihân
Dâldür bu inķılâb-ı mümkinât

230 Bu beyit S1'de yok.

231 Bu beyit S2'de yok.

232 figân şimdi: figân mânâ S1.

233 Güzeşte-müddet-i hicrânı eyledikçe hisâb: Güzeşte-müddet-i hieri idince cümle hisâb S1.

234 haţar-âzârı: hasret-âlûdı S1.

235 Bu beyit S1'de yok.

236 'aşķ-ı dil-i: feyz-i dil-i S1.

(S2/25b) 5 Oldı teklîf-i riyâdan hep berî
Râmizâ nuṭkuñ hemîşe vâridât²³⁷

15

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

(S1/25b) 1 Hümâ-yı tab'ı gel pervâz-zen-i evc-i mu'allâ it
(S2/25b) O mihr-i hüsne varın zerreden 'arz-ı temennâ it

2 Dilâ mir'ât-ı hüsni yâre diğkatle nazâr-dûz ol
O Yûsuf-vechi gör yüz gösterüp şad-mihr-i vâlâ it

3 Virüp meşşâta-i kîlk-i hayâle ruḥşat-ı zîver
'Arûs-ı beyt-i nazmı lâyıq-ı çeşm-i temâşâ it

4 Hâdeng-i gânze-i dil-dûz-ı dilberden rehâ müşkil
Verâ-yı perde-i âmâli ister ise me'vâ it

5 Olup vaşşâf-ı vaşfı bir meh-i hüsnuñ bugün Râmiz
Midâd-ı şî'rûnî âvîze-i tâk-ı Süreyyâ it

16

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

(S1/25b) 1 O yârin hüsni görmekle neyl-i kâmdur mir'ât
(S2/25b) Şafâ-yı vuşlatıyla vâşıl-ı encâmdur mir'ât

2 Olur şûret-nümâ şevk-i ruḥıyla bir meh-i hüsnuñ
Hele her mihr-i hüsne cilve-gâh-ı râmdur mir'ât

3 Ruḥ-ı hamrâ-yı cânân 'aks idince şevk ider izhâr
Nümâyışde mücellâ şûretâ bir câmdur mir'ât

4 Güzel taşvîr ider zülf-i nigârı mû-be-mû el-ḥak
İder her yüzden izhâr-ı hüner ressâmdur mir'at

(S1/26a) 5 Haṭ-âver dilberânuñ nazrasından ihtirâz eyler
Anuñçün perde-pûş-ı rü'yet-i aḥşâmdur mir'ât

237 nuṭkuñ: luṭfîñ S2.

- 6 Muşallâdur o rütbe tab'-ı dâna-yı 'Arîf Râmiz
Mukâbil olmada her vech ile bî-nâmdur mîr'ât

17238

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/26a) 1 Tecellî-i Hüdâ'dur mâsivâyı terke çün 'illet
Tecellî eyle dâ'im sen Hüdâ'dan şıdk ile mînnet
- 2 Tecellî ile buldı cümle eşyâ zînet ü revnak
Tecellî ile buldı sük-ı 'âlem sûd ü germiyyet
- 3 Tecellî nuhbe-i kâlâ-yı bâzâr-ı haqîkatdür
Tecellî haq bu kim sermâye-i her-tâlib-i hîmnet
- 4 Tecellî hışn-ı enfâs oldığına var mîdur şübhe
Tecellîyyât ile mahfûz olur bu dehr-i pür-mîhnet
- 5 Tecellî çün mevâlîd-i şelâsî eyledi izhâr
Anı bildüñse Râmiz ibn-i vaqt ol bil nedür hîkmet

18

FÎ-HARFİ'S-ŞÂ

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün

- (S1/26a) 1 Virmem hevâ-yı kâküle gönlümde câ 'abes
(S2/25b) Zîb-i kafes olur mı efendî hümâ 'abes
- (S2/26a) 2 Zâhid maḥall-i secdeye kâlîçe var iken
Nakş-ı cebîn-i kâzibeye bu riyâ 'abes
- 3 İbrâ-ı zimmet etmiş iken nakd-ı râhatı
Dehr-i denîde 'âkile bu iddi'â 'abes
- 4 Keşf-i haqâyık eyleme dünyâ-pereste hiç
Çeşm-i 'amâya bildigimiz lûtîyâ 'abes

- 5 Te'sîr ider mi zâhid-i huşka kelâm-ı hak
Şaḥş-ı aşamma nağme-i nây-i nevâ 'abeş
- 6 Gadrıyla ehl-i dânişe mecbûldur felek
Cellâd-ı bî-amâne anuñçün recâ 'abeş
- 7 Kâsîd iken bu rütbe şu bâzâr-ı kâ'inât
Kâlâ-fürûş-ı râha bey' ü şîrâ 'abeş
- 8 Mecrûh-ı zaḥm-ı gamze-i cânâne Râmizâ
Vuşlat olursa devâ olur mûmiyâ 'abeş²³⁹

FÎ-HARFİL-CİM

- Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
- (S1/26b) 1 Kemâl-i himmet-i dildâra olmuş muhtâc
(S2/26a) Vişâl olursa olur bu dil-i 'alîle 'ilâc
- 2 Budurur toğrı sözü ey tabîb-i nabz-âmûz
Teb-i firâkuñ ile 'ârız inḥirâf-ı mizâc
- 3 Ne deñlü olsa zaḥm-dâr yâre bildirmez
Olur mı sîne gibi tîr-i cevre bir âmâc
- 4 Şikeste-dilden ider mi zuhûr feyz-i şafâ
Virir mi hâneye nûr ü ziyâ kırılma sirâc
- 5 Akın şalup dile Tâtâr-ı gam ü hem cânâ
Komadı gûşe bucaḥ itdi cümlesin târâc
- 6 Kesâlet-i dil-i âzürde Râmizâ şad-bâr
Bu sûḫ-ı miḥnet-i dünyâda buldı şimdi revâc

239 Vuşlat olursa devâ: Vuşlat-devâ olursa S1.

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
- (S1/26b) 1 Dil-i bîmârımızdan hâl-i mecrûh añlanılmaz hiç
(S2/26a) Enîn ü âhımızdan lafz-ı meşrûh añlanılmaz hiç
- (S2/26b) 2 Biz ol der-beste-i gencîne-i esrâr-ı 'aşkıız kılm
Edâ-yı nuţkıımızdan bâb-ı meftûh añlanılmaz hiç
- 3 Hürûc-ı seyl-i eşkim şüste-i eyyâm-ı Tûfân'dur
Şadâ-yı mevc-i 'aşkıdan kışşa-i Nûh añlanılmaz hiç
- 4 O deñlü zahm-nâk-i tîğ-i cevri-ı çarh-ı dûnam ki
Nizâr-ı cismimizden neş'e-i rûh añlanılmaz hiç
- 5 Edâ-yı zemme mâ' ilken zamâne halkı ey Râmiz
Zebân-ı hüsnile elfâz-ı memdûh añlanılmaz hiç

- Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün
- (S1/26b) 1 Görmedim ol şeh-i mümtâza bedel dilber hiç
(S2/26b) Baķasun âyîne de câme-i hüsnin iki pîç
- 2 Var mı ol tıfl-ı dil-ârâya bedel dilber hiç
Kaıda uğratdı başım kâkül-i pîç-ender-pîç
- 3 Çünki dil virdüñ o Körfezli büt-i fettâna
Laţma-hâr oldığına gam yeme mânend-i Halîç
- 4 Meşveret eylediler ümm-i habâsetle peşîn
İtmege bint-i rezi nefsine sâķî tezvîc
- 5 Yiine almış fetili şeyh-i riyâ-pîşe bu şeb
İdicek âteş-i ter-besteyi dilden tesrîc
- (S1/27a) 6 Hâkime 'arz idegör huccet-i nazmuñ sen de
Râmizâ da'vi-i 'irfân ise kaşd-ı tevhîc

FÎ-HARF'L-HÂ

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/27a) 1 Sâki-i bezm-i şafânuñ âb ü tâbıdur kadeh
(S2/27a) Tîre-dârân-ı humâruñ mâh-tâbıdur kadeh
- 2 Devr ider meclisde dâ'im şâhid-i rindân ile
Râyic-i naqd-i neşâtuñ çün nişâbıdur kadeh
- 3 Bâg-ı tab'-ı rindi sırâb itmede her şubh ü şâm
Reşh-i âb-ı nâb ile tavır-ı dolâbıdur kadeh
- 4 Menzil-i maflûb-ı vaşla vâşıl eyler 'âşıkı
Kürre-i ser-rişte-i nâzuñ zer-rikâbıdur kadeh
- 5 Örnek al reng-i libâs-ı şevkden gül-gûnedür
Câm ardında görenler der şarâbıdur kadeh
- 6 Arz-ı gâbrâ-yı dili bir lahzada ihyâ ider
Seyl-i bârân-ı şafânuñ bir şehâbıdur kadeh
- 7 Tîz çıkarur kızılın meydâna kalb-i mey-keştuñ
Hâşiyetde şubhesiz şanki tîz-âbıdur kadeh²⁴⁰
- (S1/27b) 8 Râmizâ bey' ü şirâya naqd-i dil âmâde kıl
Mağzen-i kâla-yı vaşluñ kufı-ı bâbıdur kadeh

FÎ-HARFİ'D-DÂL

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün
- (S1/27b) 1 Oldıkda bûy-ı vuşlat-ı cânâneden ba'îd
(S2/27a) 'Âlem 'uyûn-ı hasretime oldı nâ-bedîd

240 tîz-âbıdur: şarâbıdur S2.

- 2 Bir yere rabt olur ucu elbette 'âkıbet
Ser-rişte-i emel ne kadar olsa da medîd
- (S2/27b) 3 Her tâze-rûda başka bir zevk-i hâl olur
Ben bildigim lezîz olur el-hağ her cedîd
- 4 Fûlâd olsañ 'âkıbetüñ zîr-i hâk olur
Toprak başına görsene ne mâye-i hadîd
- 5 Rahm ü vefâ ümîdini kaç' it rakîbden
Râmiz virir mi mâve-i ter nahle-i pelîd

24

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/27b) 1 Hücûm-ı ceş-i gamla renciş-i bî-tâbdan feryâd
(S2/27b) Hürûc-ı seyl-i eşk-i dîde-i hûn-âbdan feryâd
- 2 İder sîrâb-ı miñnet bâğ-ı tab'-ı ehl-i 'irfânı
Hemîşe çarh-ı kec-rev gerdiş-i dolâbdan feryâd
- 3 Cihânda bî-'ilel feryâd ü efgân mümteni' cy dil
İder der dağı renc-i dest ile bevvâbdan feryâd
- 4 Ruûbet itse hâşıl şûr ider peydâ fûrû-mâye
Saña şâhid degil mi kûze-i tevvâbdan feryâd
- 5 Şarîr-i hâmeyi bî-hûde zann itme şağın Râmız
Lisân-ı hâl ile eyler per-i küttâbdan feryâd

25

FÎ-HARFÎ'R-RÂ

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün

- (S1/27b) 1 'Uşşâk zahm-ı sîneyi yâre nihân açar
Me'mûl-i iltiyâm ile mecrûh-ı cân açar

- 2 Dürri 'Aden nümâyîş-i ifşâ ider yine
Ol şeh ne dem ki la'lini hande-künân açar
- 3 Açmaz bahâr-ı hâtırımı rûzgâr-ı çarh
Ezhâr-ı tab'ı câm-ı mey-i ergavân açar
- (S1/28a) 4 Şâmun şeker hazînesini bahş ider hemân
Ol şey ki zevk-i vaşlı o şîrîn-zebân açar
- 5 Her düymesine biñ ser-i 'uşşâk olur fedâ
Vaktâ ki sîne-bendini ol mihrîbân açar
- 6 Âdâb-ı vaşlı pîş-nihâd ider 'âşıkâ
Ol tîfl-ı ders-i 'işve ki hüsn-i beyân açar
- 7 Râmiz açılmadıysa ne gam gonce-i emel
Elbet nesîm-i lutf-ı Hüdâ bir zamân açar

26

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
- (S1/28a) 1 Şafâ-yı bezm-i dilber 'âlem-i âb içre cârîdür
(S2/27b) Cenâb ol âb ü tâbe dilberüñ çeşm-i humâridür
- 2 O şafvet kim ruh-ı dilberde var âyîne-veş cânâ
Bakılsa çeşm-i 'ibretle yine bir şun'-ı Bârî'dür
- 3 Uşûl-i nağme-i 'uşşâka beste târ-ı gîsûsı
Dü-gâh-ı 'işvesinde bûselik el-hâk karârıdır
- 4 Görüp kâküllerin zîr-i külehden şimdicek bildim²⁴¹
O şûh-ı Mağribînin semti cânâ Fas diyârıdır
- 5 Suyında bir şafâ maşşûd ise Râmiz şu 'âlemdede
Şafâ-yı bezm-i dilber 'âlem-i âb içre cârîdür

241 zîr-i külehden: zîr-i külehdede SI.

27²⁴²

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün
- (S2/28a) 1 Ol turralar ki beste-i zülf-i nigâr ider
Âgâz-ı hüsn-i evc-i felekde qarâr ider
- 2 Ol turralar ki neşr-i şemîm-i 'izâr ider
Her riştesi dimâgıma 'anber nişâr ider
- (S1/28a) 3 Şehbâz-ı çeşmi dilleri dâ'im şikâr ider²⁴³
Ol kara gözlü evc-i hüsnde qarâr ider
- 4 Ol gül-nihâle bir midür 'âşık ki zâr ider
Izhâr-ı sûz-ı dâğ-ı dili şad-hezâr ider
- 5 Olmaz nühüfte ma'ni-i 'aşk-ı derûnımız
Ol hâleti bu sûziş-i dil âşikâr ider
- 6 Germ-ülfet oldı âteş-i hecr ile dem-be-dem²⁴⁴
Nây-ı yerâ'am 'âleme neşr-i şerâr ider
- 7 Nazm-ı Zekiyy-i tâze-edâ şimdi Râmizâ
Melfûz-ı la'li oldığına iftihâr ider²⁴⁵

28

- Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
- (S1/28a) 1 Neşter-i gamzesi hûn-hâre degüldür de nedür
(S2/28a) Kaşdı kaşd-ı dil-i bîmâre degüldür de nedür
- 2 Şadr olur tıfl-ı dilüñ cây-geh-i ârâmı
Dilberüñ sînesi gehvâre degüldür de nedür
- (S1/28b) 3 Muşhal-ı hüsnini hatm itmege bâ'is yârüñ
Haţ-ı rûyı gibi sî-pâre degüldür de nedür

242 Bu gazel zülmetalidir. Ancak 1,2 ve 3. beyitler (yani diğer matlalar) sadece S2'de var.
Gazel, 7 beyitlik haliyle S1'de daha sonra tekrar edilecektir.

243 dâ'im: her gün S1.

244 oldı âteş-i hecr ile dem-be-dem: olmuş âteş-i 'aşk-ı derûn ile S1.

245 oldığına: olmağına S1.

- 4 Hele şehbâz-ı nigâhı o şeh-i fettânuñ
Gösteriş murğ-ı dil-i zâre degüldür de nedür
- 5 Râmizâ ol mehüñ ardınca gezen ‘uşşâkuñ
Kevkeb-i tâli‘i seyyâre degüldür de nedür

29

Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün

- (S1/28b) 1 Ğamzesi ser-te-ser hışm-ı kaçd-ı cân olmuş gelür²⁴⁶
(S2/28a) Dîde-i ‘âşıkdan ol dem hûn-çegân olmuş gelür
- 2 İtsem istikbâl sürsem hâk-i pâye çeşm ü rû
Kûy-ı dilberden şabâ çünkim vezân olmuş gelür
- 3 Pây-mâl-i esb-i cevr itmiş yine ‘uşşâkını
Yâri agyâr ile gördüm hem-‘inân olmuş gelür
- (S2/28b) 4 Münkırân-ı ‘aşkı ilzâm eylemişdür var ise
Tâlib-i mihr ü maḥabbet imtihân olmuş gelür
- 5 Şadr-ı ‘âşık olsa da fûlâd dükkân eylemez
Tîr-i gamzen şan kaçâ-yı nâgehân olmuş gelür
- 6 Müjde olsun tâze cân buldı yine dil-mürdeler
Râmizâ ol nâzenîn rûḥ-ı revân olmuş gelür

30

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün

- (S1/28b) 1 Hışâl-i hilkat-ı memdûhayı şâhib-hışâl añlar
(S2/28b) Nevâl-i ‘âtıfet lezzâtın erbâb-ı nevâl añlar
- 2 Su‘âl eylerdim ol şûḥ-ı cihâna mû-miyânından
Belî havfım budur kim anı bir ince hayâl añlar²⁴⁷

246 ser-te-ser: serîr-i S1.

247 ince hayâl añlar: ince su‘âl añlar S1.

- 3 Makâle var mı hâcet 'arz-ı sûziş itmede yâre
Benim dâg-ı derûnım añlayanlar bî-makâl añlar
- 4 Şikâl-i 'aşkuña pâ-besteyem luţfuñla âzâd it
Disem ol nâzenîne dâm-ı tezvîr-i şikâl añlar²⁴⁸
- 5 Me'âl-i nuţq-ı tâze-sükkeri helvâdan ahlâdur
Bilenler Râmizâ ol hâleti bir hoş-me'âl añlar
- 6 Kemâl erbâbınıñ ben bildigim ammâ bu 'âlemde
Var ise kadrini ol âşaf-ı Ristû-kemâl añlar

31

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/28b) 1 Bâlâ-rev oldı âteş-i hecr-i firâk-ı yâr
(S2/28b) Hâkister itdi kaçır-ı derûnım bu rûzigâr
- (S1/29a) 2 Ârâm-gâh-ı hâtırım olmışdı şadr-ı yâr
Bir yerde şimdi anuñ için eylemez qarâr
- 3 Bûlbûl gibi figân-ı hezâr eylesem sezâ
Geldikçe hâtırâ o semen-kad o gül-'izâr
- 4 Ruhsâr-ı yâri görmeyeli hayli dem benim
Mir'ât-ı tab' ü hâtırâma geldi inkisâr²⁴⁹
- 5 Dûr eyleyen beni o gül-i nev-şüküfteden
Hiç görmesün rebî'-i hayâtında nev-bahâr
- 6 Çok kâleb-i cefâya koduñ ey felek bizi²⁵⁰
Var mı saña bu gûne vaşfdan girer çıkar
- (S2/29a) 7 Geldikçe yâdıma o mehûñ hüsni-ı tal'ati
Birdür yanımda doğrusı bu her şeb ü nehâr

248 dâm-ı tezvîr-i şikâl: dâm ü tezvîr ü şikâl S1.

249 Mir'ât-ı tab' ü hâtırâma: Mir'ât-ı tab'-ı hâtırâma S1.

250 kâleb-i: tâlib-i S1.

- 8 Ser-mâye-i sürûrımı şan'atla şarf idüp
Alduñ bütünce varımı ey çarh-ı hîle-kâr
- 9 'Ankâ-yı tab'um oldı ferâgat-güzîn-i yâd
Çengâl-i şayda gelse Hümâ eylemez şikâr
- 10 Tâkat gelür mi nâ'ire-i hecr-i dilbere
Râmiz semender olsa dañi şübhesiz yanar

32

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/29a) 1 Şafâ-yı tâbiş-i hüsni şeker-'alev getirür
(S2/29a) Ğidâ-yı rûh olarak keyfi nev-be-nev getirür
- 2 Kuşûr ider yine mi'mâr-ı kec-nihâd-ı felek
Yaparsa hâne-i âmâlûni de şev getirür
- 3 Zamân şatar şamânı derler ey sebük-sâmân
Bu hirmen-i emele kande cev getirür
- 4 Nukûd-ı vuşlat-ı yâre kefâlet olmaz ise
Yerinde mâ-melekin 'âşikân girev getirür
- 5 Tuyup zamîri ol hûy-ı cüvân 251
Rubbemâ-yı vuşlatı men' eyledükçe lev getirür
- 6 Şarîri hâme-i 'İrfândan işit Râmiz
Ki sem'-i câna bu güftârimiz şinev getirür

33

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/29a) 1 Mîzâb-ı mâcerâ-yı mihen çünki dîdedür
(S2/29a) Her dem cefâ-yı yâr ile hûnîn-çekîdedür
- 2 Serbest olur haţ-âver olan şûh-ı ser-keşân
Zîrâ berât-ı hüsni anuñ haţ-keşîdedür

251 Bu mısranın sonu S1 ve S2'de siliktir.

- (S1/29b) 3 Erkâm-ı dâğ-ı hecr ile pür şadr-ı şad-figâr
Sînem hisâb-ı firâte köhne-cerîdedür
- 4 Her gördüğüm perîye tehî virmezem gönül
Maḥbûb-ı şâ'irân-ı cihân hep güzîdedür²⁵²
- (S2/29b) 5 Râmiz bu nazmı eyle aḥibbâya armağân
Şâ'ir hediyyesi gazel ü yâ kaşîdedür

34

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/29b) 1 Makâl-i vaşf-ı şîrîn rûz şeb vird-i zebânımdur
(S2/29b) Edâ-yı nuḫ-ı dilber tûti-i şekker-feşânımdur²⁵³
- 2 Kesâfet 'add olunmaz ḥaṭṭ-ı pâki mâh-rûyında
O âşâr-ı sevâd-ı meymenet-vuşlat nişânımdur
- 3 Ne deñlü cevri iderse bâ'îş-i faḥrimdür 'âlemdede
O şûḥ-ı bî-vefâ zîrâ benim şâh-ı cihânımdur
- 4 Açılmaz herkese eczâ-yı şerḥ-i 'aşk-ı bî-dâdım²⁵⁴
Şuḥûf-ı dilde mektûb öyle bir sırr-ı nihânımdur
- 5 Beni meşhûr-ı efvâh-ı ma'ârif eyleyen Râmiz
Makâl-i midḥatimle vâdi-i ḥüsn-i zebânımdur

35

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/29b) 1 Nuḫûd-ı vaşlı dilber 'âşîka in'âm için şaklar
(S2/29b) Anuñçün levḥ-i şadrın 'âşîk ol hengâm için şaklar
- 2 Olur mı 'arz-ı kâlâ-yı maḥabbet yâre nâ-bercâ
Libâs-ı behcet-âmîzi kişi bayram için şaklar

252 Maḥbûb-ı: Maḥbûs-ı S2.

253 Edâ-yı: Revâ-yı S1.

254 eczâ-yı şerḥ-i: eczâ-yı şer'-i S1.

- 3 Bu bezm-i köhne-terfîb-i humâr-âlûd-ı dünyâda
Kişi nukl-i hayâtı sâgar-ı encâm için şaklar
- 4 Elin öpmek ne mümkün kâ'ilim pâ-bûsına ammâ
Tevaşşul mümteni'dür anı da ikdâm için şaklar
- 5 Yine murg-ı dil-i âvâremi şayd itmege Râmız²⁵⁵
O meh zîr-i külehde kâkûlin hep dâm için şaklar

36

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/29b) 1 Ten-i pâlûde-i yâri gören pîr-i kühen ditrer
(S2/29b) Der-âgûş-ı miyânında nişâk u pîrehen ditrer
- 2 O dil-keş kıdd-i bâlâ-yı kıyâmet-zârı gördükçe
Kemâl-i reşk ile 'ar'ar degül serv-i çemen ditrer
- 3 Vezân oldıkça bâd-ı şubh-dem kûy-ı dilârâdan
Riyâz-ı hâtır-ı hasretde berg-i yâsemen ditrer
- (S1/30a) 4 Sûyin buldıkdâ ol keştî-sevâd-ı bahr-i istiğnâ
Hirâs-ı jerf-i cevr ü bîm-i ka'r ile dümen ditrer
- (S2/30a) 5 Nazîre-senc olunca Râmizâ nazm-ı 'Arîf-âne
Hirâs-ı habt ile destimde kilik-i lâf-zen ditrer

37

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/30a) 1 Tîg-ı gamzeñ yine zaħm-ı dile âmâde midür
(S2/30a) Tîr-i müjgânuñ eyâ hışm ile arada mıdur
- 2 'Aksi ber-câ-yı ruħ-ı âli olup dildâruñ
Bilmem ol hâlet eyâ gül-gûnî hârâda mıdur
- 3 Kulkul-i bâde virür kışsa-i Cem'den peygâm
Hişse-i keyf 'aceb sâgar-ı mînâda mıdur

- 4 Maṭla'ın bilmem o gün yüzlü sipihr-etvârın²⁵⁶
Hâver-i maşrıkası yoḥsa ferah-zâda midür
- 5 Hâbda bulsam o dildârı öperdim Râmiz
'Aceb ol vâdi-i küstâḥa rızâ-dâde midür

38

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/30a) 1 Hayâlün rûz şeb çeşm-i derûnımda hüveydâdur
(S2/30a) Ne mümkün zâ'il olmak dîdede 'ayn-ı süveydâdur
- 2 Ciger sûzî-i hicrânuñla büryân eşk-i ter bâde
Gel ey âlüfte-meşreb bezm-i 'işret hep müheyyâdur
- 3 Nümâyândur hele ahvâl-i 'âşık pîş-gâhında
Cemâl-i şâf-ı dilber şanki mir'ât-ı mücellâdur
- 4 Açılmaz herkese eczâ-yı şerh-i 'aşk-ı maḥrûzum
Göñül mecmû'asında kayd olunmuş bir mu'ammâdur
- 5 Kıpılma şâhid-i âşüfte-i dehre şakın Râmiz
Hezâr ülfetüñ ile 'âlem içre şöret-ârâdur²⁵⁷

39

Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün

- (S1/30a) 1 Zann ilme ki zühhâduñ o boynında ridâdur²⁵⁸
(S2/30a) Bî-hûşları aldatmağa esbâb-ı riyâdur
- 2 Bî-şevk yanar mı per-i pervâne o şem'e
Sûzâni-i cism ü dil ü cân nûr-ı ziyâdur²⁵⁹
- 3 Zehr-âbe-i gamzeñ olursam ne gam ey yâr
Bîmâr-ı vişâlün olana 'ayn-ı şifâdur

256 sipihr-etvârın: sipihr-etvâr ne S1.

257 Hezâr ülfetüñ ile: Hezâr ülfetlik ile S1.

258 ridâdur: revâdur S1.

259 "Bî-şevk-i niyâzi per-i pervâne o şem'e / Sûzâni cism ü dil-i cân ü nûr-ı ziyâdur" S1.

- (S2/30b) 4 Güm-kerde-reh-i şahn-ı vişâlûñ olalı dil
Bir bedreka-i 'aşka taleb-kâr-ı rızâdur
- (S1/30b) 5 Yüz virme o mir'ât-şifat dilbere Râmiz
Bir düzd şuver âyîneci âşüfte-edâdur

40

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/30b) 1 Ne mülkin şâhısın fermân-nişâr-ı nahvetüñ kımdür
(S2/30b) Ne bâğın verdisin gonce-güşâ-yı vuşlatuñ kımdür
- 2 Kimüñ bezminde sâgar-keş olup zevk ü şafâ İtdüñ²⁶⁰
'Aceb ey hûnî-meşreb vâkıf-ı keyfiyyetüñ kımdür
- 3 Yine bilmem kımi yakduñ dilin hûn ü kebâb İtdüñ
Bugün tâbiş-gehinde sûzî-i germiyyetüñ kımdür
- 4 Hele âlüfte-şarz u bî-vefâ-şavr âfet-i cânsın
Cihânda görmedim me'nûs-ı bezm-i ülfetüñ kımdür
- 5 Yağar tâb-ı ruhuñ itmez terahhüm Râmiz-i zâra
'Aceb ey mihr-rû şefkat-nümâ-yı tal'atuñ kımdür

41

Mefâ'îlün / Fe'îlâtün / Mefâ'îlün / Fe'îlün

- (S1/30b) 1 O 'aks-i çihre-i meh-veş ki âba düşmüşdür
(S2/30b) Bu hayret ile gönül ıztırâba düşmüşdür
- 2 Görür miyem diyü ol şûhı bir dağı düşde
Bu fikr ile dil-i gam-dîde hâba düşmüşdür
- 3 Şifirle geçdi nukûd-ı 'atâsın ol nev-ğat²⁶¹
Güzeşte-fâ'iz-i vaşlı hisâba düşmüşdür

260 zevk ü şafâ İtdüñ: derûn-ı şafâ İtdüñ S1.

261 nev-ğat: nev S1.

- (S1/31a) 4 Düşüp ayâğına pîrân-ı mey-fürûşânun
‘Îmâret-i dil için rind harâba düşmüştür
- 5 Olinca bezm-i tarabda şafâ vü gam kısmet
Neşât bâdeye sûziş kebâba düşmüştür
- 6 Düşer mi böyle şafâ bir devrde hiç Râmiz
O yâr-ı mest-edâ kim şarâba düşmüştür
- 7 ‘Ayâr ise ğarazuñ naqd-i tab‘-ı şâfımı²⁶²
Bu hoş-edâlar o ‘irfân-nişâba düşmüştür

42

Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün

- (S1/31a) 1 Nahvet-âmîz olarak gelse o ra‘nâ yeridür²⁶³
(S2/31a) Bezm-i ‘uşşâkda kim gûşe-i bâlâ yeridür
- 2 Ser-firâz olsa ‘aceb mi o nihâl-i hoş-ğad
Ravza-i hüsn-i cemâl içre ki cânâ yeridür
- 3 Nergis-i ‘işvesi ger olsa güşâyış-perver²⁶⁴
Şîşe-i dilde karar itse de hâlâ yeridür
- 4 Eylese rahm-ı vefâ ‘âşık-ı bî-çârelere
Bezm-i hicret-kedede şimdiki hâlâ yeridür²⁶⁵
- 5 Esb-i hâmem n'ola gösterse hüneler Râmiz
Şahn-ı meydân-ı belâgatdaki hâzâ yeridür

43

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün

- (S1/31a) 1 Şarâb-ı cevri yârî nûş ile dil iftihâr eyler
(S2/31a) Velîkin câm-ı ‘aşk ‘uşşâkı cânâ pür-humâr eyler

262 ‘arazuñ: ‘arşun S1 ve S2.

263 Nahvet-âmîz: Nahved-âmîz (?) S1.

264 Nergis-i: zeks-i (?) S1.

265 Bezm-i hicret-kedede: Bezm-i hicretlikde S2.

- 2 Maḳâm-ı evc-i istignâda âgâz eyleyen dilber
Yine bir gün olur kim bûselikde ber-ḳarâr eyler
- 3 Kemâl-i hüsnine maḡrûr olan şûḡ-ı cihân-ârâ
Görince ‘âşık-ı miskînin elbette vaḳâr eyler
- 4 Ḳuyûd-ı vaşl-ı dildârı şorsan kâtib-i ‘aşḳa²⁶⁶
Varaḳ-pâre-i maṭlûb üzre elbette kenâr eyler
- 5 Metâ’-ı vaşl-ı dildâra olanlar müşterî Râmiz.
Nuḳûd-ı ‘aşḳı elbet kenz-i dilde iddiḡâr eyler

44

Fâ’ ilâtün / Fâ’ ilâtün / Fâ’ ilâtün / Fâ’ ilün

- (S1/31a) 1 Her ne dem bezm-i şafâda çeşm-i âhûlar durur
(S2/31a) Dil hemân der-kâr-ı vaşl-ı yâri arzûlar durur
- 2 Muḡtefîdür ḡaṭṭ-ı şeb-fâm ile ekşer şâhidân
Her verâ-yı perde içre nice meh-rûlar durur
- (S1/31b) 3 Nâvek-endâz-ı cefâ oldıḳça ol ḳaşı kemân
Sînesin ‘âşık hedef-veş gerçi ḳarşular durur
- 4 Destime peymâne de aldıkça ol sâḳî-i mey
Yek ayak üzre hele o dem elbette durur
- 5 Mecma’-ı cûy-ı ma’ârifdür dil-i Râmiz hele
(S2/31b) Çeşme-i feyz-i mezâmînde aḳan şular durur

45²⁶⁷

Mef’ûlü / Fâ’ ilâtü / Mefâ’îlü / Fâ’ ilün

- (S1/31b) 1 Bûy-ı vişâl-i yâr ki cândan ḡaber virür
(S2/31b) Bir nelḡadur ki ‘iṭr-ı cinândan ḡaber virür

²⁶⁶ Ḳuyûd-ı: Ḳuyûdı S2./ şorsan: şorarsın S1.

²⁶⁷ Bu gazelde 3. beyitle beraber kafiye ve redif deḡişiyor; “-ândan ḡaber virür” kafiye ve redifi “-ân virür” şeklinde deḡişiyor.

- 2 Hatt-ı siyâhı zâhir olursa o dilberün
Münevver hüsni köhne-zamândan haber virür²⁶⁸
- 3 Çin-i cebîn-i hışm ile yâr olursa pür-gâzab²⁶⁹
'Uşşâkı zahma kavı-i felek bir kemân virür
- 4 Olsa süvâr eşheb-i cevre o şeh-süvâr
Şaḥş-ı müsâ'ide yedine bir 'inân virür²⁷⁰
- 5 Şahbâ-yı hoş-güvârına aldanma Râmizâ²⁷¹
Sâkî-i çarḥ gâhîce semm-i nihân virür

46

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- (S1/31b) 1 Zülf-i 'anber-bû ile ezhâr-ı şebbû bir midür
(S2/31b) Kâkül-i nev-hîz ile ol mülk-i Hindû bir midür
- 2 Çarpılır dâ'im gönül her şeb 272
Gûşe-i kûy-ı dil-ârâda perî-rû bir midür
- 3 Tekye-i hecründe keşret üzredür âh-ı figân
Halka-i hûbânda cânâ gör ki yâ hû bir midür
- 4 Geh der-âgûş-ı miyân gâhî vişâlündür hayâl
Dilde ey meh-rû tefekkür ile arzû bir midür
- 5 Bîkr-i mazmûnımla eş'âr-ı kühen fehm eyleyen
Râmizâ der ki 'arûs-ı nevre câzû bir midür

268 Bu mısradaki vezin bozukluğu var.

269 olursa: olsa S1.

270 Şaḥş-ı müsâ'ide yedine bir 'inân virür: Şaḥş-ı müsâ'idine bir 'inân haber virür S1.

271 hoş-güvârına: hoş-güvârına S2. / hoş-güvârına: hoş-güvâ ki S1.

272 Mısra'nın sonu her iki nüshada da siliktir.

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
- (S1/31b) 1 Şeb-i keyfiyyet-i dildârı vuşlat-yâb olandan şor²⁷³
(S2/31b) Anuñ hâl-i der-âgûşın begim hem-hâb olandan şor
- 2 Ne bilsün bâde-i 'aşk lezzetin ol bî-mezâk zâhid²⁷⁴
Mey-i câm neş'esin mest-i şarâb-ı nâb olandan şor
- 3 Cihânda hiç kevâkib seyrini itsün mi nâ-bînâ
Anı sen ey gönül gel nâzır-ı mehtâb olandan şor
- (S1/32a) 4 Bilür mi sâhil-i zevkde olan bîm ü keder bahrı
Hevâ-yı gam ile müstağrak-ı girdâb olandan şor
- (S2/32a) 5 Vişâl-i yâre irmek râyını ey Râmiz-i bî-hûş
O zevkin vech-i âsânuñ ül'l-elbâb olandan şor

- Mefâ'îlün / Fe'îlâtün / Mefâ'îlün / Fe'îlün
- (S1/32a) 1 Şafâ-yı bezm-i cihân hep vişâl-i yâr iledür²⁷⁵
(S2/32a) Bu bâg-ı zevkde tarâvet hele bahâr iledür
- 2 Niçün tutarsuñ elinde bu sübhayı 'âşık
Anuñ da luţfı müdâm zâhidâ şümâr iledür
- 3 Yem-i firâkda garq-âb olursa keşti-i dil
Rehâsı sâhil-i vuşlatda der-kenâr iledür
- 4 Cihânda mebde'-i ikbâl şey'-i kemterdür
'Ulüvv-i şân-ı kibâr görsene şıgâr iledür
- 5 Zamâne tâzesi hiç Râmizâ gazel mi alur²⁷⁶
Anuñ da şaydı begim sîm-i hâş-'ayâr iledür

273 vuşlat-yâb: vuşlyyât S1.

274 ol bî-mezâk zâhid: ol mezâk zâhid S1.

275 bezm-i cihân: bezm ü cihân S1.

276 Râmizâ: Râmiz S2.

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün
- (S1/32a) 1 Tab'ım müdâm nûş-ı dem-â-demle beslenür
(S2/32a) Hûn-âbe-renk sâgar-ı mîremle beslenür
- 2 Ol her cihetle tâlîb-i nakd-i vişâl-i yâr
Ehl-i vazîfe mâye-i dirhemle beslenür
- 3 Nazm ile vaşf ise garazuñ çeşm-i dilberi
Tanzîr olınsa kâfiye yâremle beslenür
- 4 Bûyâ-yı kâkûli yetişür tab'ıma gîdâ
Zîrâ Hümâ-yı evc-i hevâ şemle beslenür
- 5 La'l-i lebûñ mezâk-ı dil ü cân olur baña
Tab'-ı harîş-i Râmiz-i zâr emle beslenür

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
- (S1/32a) 1 Bizim de mâye-i 'aşk hâtır-ı bî-kînemiz vardur²⁷⁷
(S2/32a) O şûha rû-be-rû 'arz itmege âyînemiz vardur
- 2 Ri'âyet var ise resm-i kadîme sen de inşâf it
Lebûñ bûsında zîrâ 'âdet-i dîrînemiz vardur²⁷⁸
- 3 O tıfl-ı hâb-ı nâzı almağa âgûş-ı maşûda²⁷⁹
Degül gehvâre ammâ hâb-gâh-ı sînemiz vardur
- (S2/32b) 4 Riyâ esbâbın 'arz itdükde herkes sûk-ı dünyâda
Dimiş zâhid bizim de hırka-i peşmînemiz vardur
- (S2/32b) 5 Ne deñlü şarf idersem nâkış olmaz nukre-i mazmûn
Dükenmez künc-i dilde Râmizâ gencînemiz vardur

277 hâtır-ı bî-kînemiz:hâtır-ı kînemiz S1.

278 Lebûñ bûsında: Lîk bûsında S1.

279 nâzı: nârı S1.

- Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
- (S1/32b) 1 Harâret-i dili tebrîd ider bir âb mı var
(S2/32b) Ya del'-i vahşet ider 'âşıka şarâb mı var
- 2 Açıl açıl ne bu 'işmet yeter ey gönce-dehen²⁸⁰
Ki dest-i bâd-ı şabâ açmadık niğâb mı var
- 3 Fuşûl-i 'aşkd'olan şübheler beyânında
Bu ders-hâne-i 'âlemde bir kitâb mı var
- 4 Nedür bu çîni-i ebrû vü vâdi-i gazabuñ
Bu derd-mende yine hışm ile 'itâb mı var²⁸¹
- 5 Utanmaz itdiği cevri ü site mlere Râmizâ²⁸²
O bî-hayâda hele görsene hicâb mı var

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/32b) 1 Nefha-i müşk-i Hıfâ ser-halka-i gîsûdadur²⁸³
(S2/32b) Ğamze-i mestâne ancak ol gözi âhûdadur
- 2 Bûsesiz yokdur şafâsı rûy-ı yâre bakmanuñ
Bî-mezâk ü bî-meze bir bestesiz pâlüdedür
- 3 Haç ki ser-beste-nigâr-ı nüsha-i ruhsârdur
Hâme-i müyîn de bir ser-levha-i mevdûdedür²⁸⁴
- 4 Bulamayup hâtıruñ bes bâde vü dildârsuz
Rûşen-i târîk-i gam câm-ı şafâ-âlûdedür
- 5 Gel uzatma Râmizâ vaşf-ı kad-i dildârı sen
Serv-i bâlâda olan bir hemze-i memdûdedür

280 S1'de "bu" yok.

281 hışm: çeşm S1.

282 Râmizâ: Râmiz S1.

283 müşk-i: şekk-i S1.

284 Hâme-i müyîn de: Hâme-i müyînle S1.

- Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün
- (S1/32b) 1 O kâküller ki yârin taraf-ı destârında zâhirdür
(S2/32b) Dil-i mecnûn-ı 'uşşâka yine bir kayd-ı vâ'irdür
- 2 Şarınmış başına destâr-ı sebzûñ gonce-i pür-âl
Görüp bülbül didi kim var ise bir âl-i tâhirdür²⁸⁵
- (S2/33a) 3 Raşad-bîn-i nücûm-ı hâl olup câh-ı ruhında dil
Bilür takvîm-i hüsnüñ hikmeti haylice câfirdür
- 4 Fünûn-ı 'işvesinden kurtuluş yok 'âşıkâ zîrâ
Nigâh-ı gamze-i 'âlem-firîbi 'ayn-ı sâhirdür
- 5 Bilür keyfiyyetüñ hep duhter-i rez mest-i medhûşuñ
Kapu yoldaşı kan kardaşı zîrâ hem mu'âşirdür²⁸⁶
- (S1/33a) 6 Uzatma vaşf-ı kadd-i yâri Râmiz kıl biraz îcâz
Zebân-ı hâme-i mu'ciz-beyânuñ anda kâşirdür

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/33a) 1 Câm-ı mey-âsâ derûn ü dîdemiz pür-hündür
(S2/33a) Bâde-i gamla dil-i pür-kînemiz meşhündür
- 2 'Îd geldikde ider bûs-ı lebin i'tâ o şûh
Her umûr elbette cânâ vaktine merhündür
- 3 'Arz-ı kâlâ-yı mahabbet itmedik dildâra hiç
Tâka-ı Bircîs-i 'aşkım şimdilik mahzündür
- 4 Dâmen-i şahrâ-yı 'aşkı tutmadan makşûd-ı dil
Diyeler bir kadd-i Leylâ'ya yine Mecnûn'dür

285 tâhirdür: zâhirdür S1.

286 Kapu yoldaşı kan kardaşı:Kapu yoldaşı kan yoldaşı S1.

- 5 Farz-ı 'ayn oldu o çeşm-i yâri arzû eylemek
Haft-ı ruhsârûñ hele seyr eylemek mesnûndur
- 6 Kadd-i yâri eylesem teşbîh kadd-i 'ar'ara
Ehl-i diller dir ki Râmiz her sözüñ mevzûndur²⁸⁷

55

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/33a) 1 Hayâl-i şem'-i hüsni zîver-i fânûs-ı çeşmimdir
(S2/33a) Şu'â'-i dâğ-i 'aşkı rûz şeb pâ-bûs-ı çeşmimdir
- 2 Çıkar mı hiç hayâli şîşe-i çeşm-i derûnımdan
Perî-âsâ o dilber dâ'imâ mahebûs-ı çeşmimdir
- 3 Ne mümkün gayra şayd olmak dil-i âvâreden gayrı
Ol âhû-yı harem her dem mahrûs-ı çeşmimdir²⁸⁸
- 4 Degüldür zıll-ı gîsû taraf-ı ruhsârında ol mâluñ
Kemâl-i hayret-i enzâr ile ma'kûs-ı çeşmimdir²⁸⁹
- (S2/33b) 5 Ne mümkün olmamak pervâne-i dil Ramizâ sûzan
Hayâl-i şem'-i hüsni zîver-i fânûs-ı çeşmimdir

56

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün

- (S1/33a) 1 Çekdi kemend-i zülfine hep dilleri o yâr
(S2/33b) andaki bu hâl-i incirâr²⁹⁰
- 2 Tıtdı uşûl-i şîveyi 'uşşâka ol perî
Çıkısa 'aceb mi dâ'ireden 'aql ü ihtiyâr
- 3 İtdi şikâf hançer-i cevr ile sînemi
Gaddâr olunca böyle olur şûh-ı dil-figâr

287 her sözüñ mevzûndur: her söz mevzûndur S1.

288 âhû-yı harem:âhû harem S1.

289 Kemâl-i hayret-i enzâr: Kemâl-i hayr-ı enzâr S2.

290 Mısra'm başı S1 ve S2'de siliktir.

- 4 Ol şûh-ı âteşinle hem-ber olınca dil
Sûz-ı cefâsı şadr-ı dili itdi dâg-dâr
- (S1/33b) 5 Söyletdi Ramizâ beni bülbül gibi hemân²⁹¹
Ol yâr-i gonce-fem o semen-kaç o gül-'izâr

57

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün
- (S1/33b) 1 İrdi bahâr güllere geşt-i fezâyı gör
(S2/33b) Ol 'andelîb-i nağme-keş-i pür-nevâyı gör
- 2 Dilden izâle itmededür gerd-i küdüreti
Vaqt-i şeherde gel hele bâd-ı şabâyı gör
- 3 Maşûd görmemekse eger rûy-ı miñneti
Gül mevsiminde câm-ı mey-i hoş-nümâyı gör
- 4 İrsâl-i hat ider gibi olmuş o dil-rübâ
Hod-râlık ile itdigi sehv ü hatâyı gör²⁹²
- 5 Râmiz kederden olmak için sâlim ü emîn
Kalb-i selîm-i şığkla Haqq'a rızâyı gör²⁹³

58

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/33b) 1 'Âkıbet dil-teşneler vaşl olur²⁹⁴
(S2/33b) Macerâ-yı firkat-i dildâr bir gün faşl olur
- 2 Müfsidi işlah ider bir lahzada nazfet-nihâd
İhtilât-ı milh ile şahbâ-yı hamrâ hall olur

291 Söyletdi: Söyleşdi S1.

292 Hod-râlık: Hodrâlmak(?) S1.

293 Haqq'a: Haqq S1.

294 Metinde boşluk var.

- 3 Kaḥbedür bintü'l-'ineb da'vâ-yı 'iffet itse de²⁹⁵
Şâhid-i rindân ile bu müdde'âmız faşl olur
- 4 Şeb-rev-i semt-i hüner oldıkça râh-ı nazm ile
Zihn-i vekkâdım hemân pâkîze bir meş'al olur
- (S2/34a) 5 Reng-i vahşet Râmizâ geldikçe mir'ât-ı dile²⁹⁶
Dest-i nazmımda kalem bir âlet-i şaykal olur

59

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/33b) 1 Açıl ey gonce-fem şûh-ı cihânım gül zamânıdır
(S2/34a) Şalın ey serv-kâmet nev-civânım gül zamânıdır
- 2 Gelür bûy-ı leîâfet turra-i 'anber-feşânından
Dimâğ-ı cânı ta'tîr eyle cânım gül zamânıdır
- 3 Senüñ hüsnuñden 'aks-âver olunca câm-ı mey cânâ
Hemân zâhir olur derd-i nihânım gül zamânıdır
- 4 Gül-âb-âsâ 'arağ-rîz olsa yârin rûy-ı zîbâsı
Olur nefha-nişâr-ı kâm-ı cânım gül zamânıdır
- 5 'Aceb mi bülbül-i tab'im olursa nağme-zâ şimdi
Bu hengâm-ı sürûr ey bâğ-bânım gül zamânıdır
- (S1/34a) 6 Olup serd-i kederden gonce-i dil Râmizâ sâlim²⁹⁷
Ne gam şimdengerü ey kadr-dânım gül zamânıdır

60

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/34a) 1 Şemîm-i zülf-i dilber tâ ki kâm-ı dilde ber-câdur
(S2/34a) Eger bûyâ-yı 'anber bâ'îş-i sevdâ-yı 'uzmâdur

295 Kaḥbedür: mahbedür S1.

296 Reng-i vahşet: Jeng-i vahşet S1.

297 S1'de mahlas yok.

- 2 O müşkîn turralar kim nefha-rîz-i rûy-ı zîbâdur²⁹⁸
Dimâg-ı câna te'sîr itmede 'anberden a'lâdur
- 3 Cemâl-i şâf-ı cânân şanki mir'ât-ı mücellâdur
Ruḥ-ı berrâkını seyr eylemek özge temâşâdur
- 4 Nezâret irtifâ'-ı kâdr iledür himmet-ikbâle
Ki yâr-ı 'ayna bâdî her maḥall-i rif'at-efzâdur
- 5 Çeh-i ruḥsârı ile intizâm-ı ḥâl-i dildârım
Raşad-bîn-i 'uyûn-ı 'âşıkâ necm-i Süreyyâ'dur
- 6 O şafvet kim ruḥ-ı cânânede âyîne-veş zâhîr
Bağılsa çeşm-i 'ibretle 'acâyib şun'-ı Mevlâ'dur
- 7 Yapılsun dest-i vaşluñla muşavver ḥâtır-ı 'âşık
Binâ-yı cism-i ağıyâra temel seng-i muşallâdur²⁹⁹
- (S2/34b) 8 Mezâk-ı cân-ı 'âşık oldığı bî-şübhedür zîrâ
Kelâm-ı va'd-i vaşluñ kim senüñ sükkerden ahlâdur
- 9 Olur mażmûnı şâbit hüccet-i eş'ârımuñ Râmilz
Bu da'vâ-yı bülend-âvâza şâhid ṭab'-ı dânâdur

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/34a) 1 Göñlüm hevâ-yı 'aşk ile neyzenle eglenür³⁰⁰
(S2/34b) Her dem şadâ-yı muṭrib-i der-tenle eglenür
- 2 Oldım müdâm kâse-lîsi duḥter-i rezüñ
Ṭab'ım menâkıb-ı "Ṭabaḳa şen"le eglenür
- 3 Olsam 'aceb mi ben de leb-i yâre mübtelâ
Bülbül çemende gonce-i gülşenle eglenür

298 rûy-ı zîbâdur: rûy-ı zîbâdur S1.

299 Binâ-yı cism-i ağıyâra: Binâ-yı çeşm-i ağıyâra S1.

300 neyzenle: neyler nele (?) S1.

- 4 Ser-rişte-i vişâle irince yed-i murâd³⁰¹
‘Îsî-i dil güzârîş-i sûzenle eglenür
- 5 Târîk-i tab‘ın eyleyen ‘âlemde rûşenâ
Râmiz müdâm sâgar-ı rûşenle eglenür³⁰²

62

Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün

- (S1/34b) 1 Gülistân-ı cemâl-i yâre hâl ü hat çemenlikdür
(S2/34b) Perîşân-ı turrası yâ feslegenlik yâ semenlikdür
- 2 Yetişmek dâmen-i vaşl-ı ‘arûs-ı câh-ı vâlâya
Bu ‘işret-hânede el-hâşılı erlik erenlikdür
- 3 İki vech ile oldım nev-‘arûs-ı yâre dil-dâde
Merâm-ı vaşla ırmek şübhesiz dirlik düzenlikdür
- 4 Kâbâ-yı hüsni zeylün hıfz ider nezzâre-gâhındur
Bilür müjgân-ı çeşmim ol gözüm nûrı dikenlikdür
- 5 Hayâl-i hâl ü hattıñ mû-be-mû nakş-ı derûn itdim
Hatâ bu müdde‘âda var ise senüñle benlikdür
- 6 O sengîn-tab‘a kâl-i hâl-i ‘aşkı eylemek tefhîm
Benim fehm itdigim Ferhâd-veş bir kûh-kenlikdür
- 7 Boyınca hil‘at-ı zîbendesidür diyemem amımâ
Şu‘â‘-ı mâh-ı nev endâm-ı yâre nîm-tenlikdür
- 8 O kaşı yâyuñ ancak gamze-i fettân-ı dil-dûzı
Yine murg-ı dil-i âvâreme nâvek-figenlikdür
- (S2/35a) 9 Niķâb eyler ruĥ-ı zîbâsına zülfüñ hicâbindan
Müsel-sel-gîsuvân-ı meh-veşân bürķa‘ çekenlikdür³⁰³

301 yed-i murâd: yed-i merâm S1.

302 S1’de beyitte mahlas yok.

303 bürķa çekenlikdür: bürķa çelenlikdür S1.

- 10 Güzer-gâh-ı dil-ârâda raşad-bîn-i harâm olmak
Bu hâlet mezheb-i 'âşıkda 'ayn-ı râh-zenlikdür
- 11 Cenâb-ı Râtib-i âşaf-semîr-i Bû 'Alî-sîret
Ki her bir lafzı şad-mazmûn ile ma'nâ-resenlikdür
- 12 Anuñ şî'r-i bedî'ül-lafzuñ itmek Râmizâ tanzîr
Beyân-ı hâl-i 'aciz itmekde bir ta'bîr-şikenlikdür

63

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/34b) 1 Cûy-ı hüner ki maḡsim-i ṡab'-ı dirimdedür
(S2/35a) İcrâ-yı ma'rifet ise kilik-i terimdedür
- 2 Eksik degül hemîşe külâhı zamânenüñ
Tâc-ı gumûm mülk-i elem hep serimdedür
- 3 Benden su'âl eyleseñe hecr-i vuşlatı
Şerh-i firâḡ-nâme-i yâr ezberimdedür
- 4 Çokdur cihânda gerçi perî-rûy-dilberân
Göñlüm benim o şûḡ-ı melek-peykerimdedür
- 5 Evc-i hünerde eylese pervâz murg-ı dil
Râmiz cenâḡ-ı ḡusn-i edâ şeh-perimdedür³⁰⁴

64³⁰⁵

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/35a) 1 Mihr-i ruḡıyla şubḡ-ı murâd oldu âşikâr
Virdi peyâm-ı leyle-i vaşlı ḡaṡ-ı 'izâr
- 2 Fikr-i vişâlüñ eyler iken geldi ḡâtıra
Genc-i defîn-i daḡme-i ḡâḡân-ı rûzigâr

304 S1'de beyitte mahlas yok.

305 Bu gazel S2'de yok.

- 3 Te'sîr-i nâr-ı 'aşkı beyân eyler 'âşıka
Dâğ-ı derûnuñ 'arz iderek sîne-i çenâr
- 4 Oldı ru'âf-ı 'âşıka bâdî dem-i vişâl
Dem-beste eyler âdemi ol zülf-i müşk-bâr
- 5 Eş'âra kâdr-i mâye-i mehdîyi Râmizâ³⁰⁶
Eyle bu tuhfe-nazmı ahıbbâya bergüzâr

65

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/35a) 1 Ruhsâr-ı yâre 'ayn-ı haqîkatle kıl nazâr
(S2/35a) Şun'-ı cemâl-i Hakk'ı gör ey merdüm-i başâr
- 2 Kâlâ-yı vaşla naqd-i dili eyle gel fedâ
İtmez bu gûne bey' u şîrâdan kişi zarar
- 3 Ser-tîz-i tîğ-i gamze-i cânâna ser viren
İtmez hadeng-i ta'na-i ağıyârdan hazer
- 4 Arzû-yı müşk-i ezfer-i zülfüñle rûz şeb³⁰⁷
Peyk-i hayâlim eylemede Çîn'e biñ sefer
- 5 Buldım lebinde kand-i mükerrer halâvetin
Geldi dehân-ı zâ'ıkaya ta'm-ı gül-şeker
- (S2/35b) 6 Râmiz hulâşa eyle me'ânî-i şî'rûñi
Erbâb-ı fehm ider ne kadar olsa muhtaşar³⁰⁸

66

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/35a) 1 Şu'â'-ı hüsni lâmi' şimdi bir mihr-i celiyyem var
(S2/35b) Cemâlün gibi cânâ haq bu kim nûr-ı 'aliyyem var

306 S1'de mahlas belirtilmemiştir. Ancak vezin gereği mahlası biz ekledik.

307 müşk-i: misk-i S1.

308 S1'de beyitte mahlas belirtilmemiştir.

- 2 Gel ey sâkî semend-i sâgarı sür şahn-ı rindâna
Ki rahş-ı 'ayşa lâyık bir müferrih 'anberiyem var
- 3 Bulur neşv ü nemâ gül-güne her dem nazm-ı rengînim
Riyâz-ı ma'rifetde kilik-i ter gibi sakıyyem var³⁰⁹
- 4 Karîn-i infitâm olmaz cihânda rişte-i maşûd
Tevekkül gibi elde bî-ğalel hâbl-i kavıyyem var³¹⁰
- 5 Virür nakd-i vişâli bir gün ol şâh-ı cihân-ârâ³¹¹
O nakkâd-ı vefâdan câ-be-câ bahş-ı 'atıyyem var
- 6 Kâbûl itmez nazâ'ır Râmiz eş'âr-ı 'Arîf amimâ³¹²
Hemân 'izz-i huzûra 'arz-ı ihlâs-ı seniyyem var
- (S1/35b)

67

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/35b) 1 Oñulmaz zahm-ı gamzeñ zülf-i müşkînüñle hem-demdür
(S2/35b) Ki müşk-âlûd olunca yâre tâ te'sîr-i merhemdür³¹³
- 2 O gül-rû ictinâb eyler mi eşk-i çeşm-i 'âşıkdan
Nemâ-bahş-ı güşâyış gonce-i gül-zâra şebnemdür
- 3 Cihân teslîm olurdu görse refât-ı dil-ârâsın³¹⁴
Benim dil verdiğim mümtâz-ı 'âlem pek müsellemdür
- 4 Şafâ-yı 'âlem-i âb eylemek 'âlemde dilberle
Bu şu rindân-ı nâzik-meşrebâna başka 'âlemdür
- 5 Neşâtım levhasında Râmizâ taşvîr olan şimdl
Midâd-ı sürh-i şahbâ ile her dem şüret-i Cem'dür³¹⁵

309 sakıyyem: sefiyyem S1.

310 Bu beyit S2'de yok.

311 şâh-ı cihân-ârâ: şâh-ı cihân S1.

312 eş'âr-ı: şî'âr-ı S1.

313 "Ki müşk olunca yâre tâ te'sîr-i merhemdür" S2. / "Ki müşk-âlûd olunca yâre te'sîr-i merhemdür" S1.

314 refât-ı dil-ârâsın: refât-ı dil-ârâsını S1.

315 S1'de beyitte mahlas belirtilmemiştir.

- Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün
- (S1/35b) 1 Hatt-ı siyehi dilberin 'anber mi degüldür
(S2/35b) Ruhsârı o vech ile mu'anber mi degüldür
- 2 La'l-i lebini maşş idene 'âfiyet olsun
İşrâb idicek 'âleme sükker mi degüldür
- 3 Yandı nighim pertev-i ruhsâra nazardan
Mihri ruhuñ ey yâr münevver mi degüldür
- 4 La'lindeki naqş-âver olan cây-ı mey-kede
Nañl-i kad-i mevzûnına nevber mi degüldür
- (S2/36a) 5 Dil-besteyem ol zülf-i nigâra yine Râmiz
Naqş-ı heves-i kâkûli çenber mi degüldür³¹⁶

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün
- (S1/35b) 1 Tab'im şafâ-yı âyîne-i zâra nâz ider³¹⁷
(S2/36a) Keşf-i kınâ'-ı dilbere ammâ niyâz ider
- 2 Kâlâ-yı nazmım eylesem ümm-i tıbâ'a 'arz
Bikr-i hayâle her sözümü bir cihâz ider
- 3 Âyîne perde-dâr-ı şeb-i 'işmet oldığı
Hatt-âvere muqâbeleden ihtirâz ider
- 4 'Aynı yılan hikâyesidür vaşf-ı zülf-i yâr
Her söyledikçe kışşayı 'âşık derâz ider
- 5 Dilli düdük dinürse sezâdur o 'âşık³¹⁸
Râmiz bir âfeti göricek keşf-i râz ider³¹⁹

316 S1'de beyitte mahlas belirtilmemiştir.

317 zâra: nâza S1.

318 dinürse: dinür S2.

319 S1'de beyitte mahlas belirtilmemiştir.

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
- (S1/36a) 1 Nigâh-ı fitnessinden ğam-zede çâk-i girîbândur
(S2/36a) Göz açdurmaz dil-i 'uşşâka ol şûh âfet-i cândur
- 2 Ne keyfiyyet var anuñ çeşm-i mey-gûnında hiç bilmem
Bağılsa 'ayn-ı dikkatle bu hâlet pek nümâyândur
- 3 Yapışsam zeyl-i vaşl-ı yâre sönmez sûziş-i 'aşkım³²⁰
Ki bâdî âteş-i pej-mürdeyi ihyâya dâmândur
- 4 Kıyâmet kopsa geçmem vaşf-ı kıdd-i yârdan aşlâ
O serv-endâm-ı gül-geşt-i vişâlim çün hırâmândur
- 5 Şarîr-i hâmemüz Râmiz degüldür yâve-gû zirâ
Zukâk-ı mekteb-i endîşede hem-nutq-ı 'irfândur

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün
- (S1/36a) 1 'Uşşâk-ı zâruñ ekşerî şadrında dâğı var
(S2/36a) Bildik ki hânedân-ı kadîmüñ çerâğı var
- 2 Te'sîr ider rakîbe bizim inkisârımız
Şemşîr-i der-niyâm-ı hulûşuñ çü zâğı var
- 3 Olmaz garîk-i baħr-i güneħ sâye-gân-ı haq
Vâbestedür miyân-ı haqîkat kabâğı var
- (S2/36b) 4 Mevkûf-ı bûse la'l-i lebidür o dilberüñ
Sî-pâre-i cemâlüñ elbet durâğı var
- 5 Şahbâ-yı la'li mest ideli Râmizâ bizi
Sultân-ı 'aşkuñ 'âleme muħkem yasağı var

³²⁰ sûziş-i 'aşkım: sûziş-i 'aşka S1.

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün
- (S1/36a) 1 Gelmez o yavru püftereye peyk başlıdur
(S2/36b) Bir kara gözlü sürmeli şâhin bakışlıdur
- 2 Ol muğ-peçe kâle-i vaşluñ ağır şatar
Zîrâ metâ'-ı 'işvesi Rûmî nakışlıdur
- 3 Geldi şadâsı gûşıma garğ-âb-ı vaşl iken³²¹
Mevvâc-ı hâre şalvârı deryâ çağışlıdur
- 4 Çeksem 'aceb mi çille-i merdân-ı gayreti
Âmâc-ı cevr iden beni bir yây kaşlıdur³²²
- 5 Râmiz o kebg-i yâri şikâr eyleriz gibi
Şehbâz-ı dil didikleri sungûr şalışlıdur³²³

- Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
- (S1/36a) 1 Kâküli müşk-i Hutem nıgehın eyler izhâr
(S2/36b) Lebleri la'l-i Bedağşân'a uzağdan söz atar
- (S1/36b) 2 Gerden-i şâfını vaşf eyler isem söz uzanur
Aña billûr disem korkarım ağzımı yağar
- 3 Virse ser-rişte vişâlinde anuñ bir 'âşık
Olmadan nâ'il-i sûd ipliği bâzâra çıkar
- 4 Bâc alur deng-i melâlet göricek 'âşıkdan
Bâb-ı vuşlatda anuñ gamzesi olmuş bâc-dâr
- 5 Kâle-i luğfına nâ'il olur 'âşık Râmiz
İsm-i Vehhâb'a müdâvim olarak âhir-kâr³²⁴

321 garğ-âb-ı vaşl iken: garğa vaşl iken S1.

322 Âmâc-ı cevr iden: Âmâc ü cevr iden S1.

323 şalışlıdur: şayışlıdur S1.

324 müdâvim: müdâm S2.

74³²⁵

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/36b) 1 Yazanlar defter-i maḥbûba yâri ḥûb yazsunlar
Nûḫûd-ı zimmet-i vaşlın hemân maḥsûb yazsunlar
- 2 Ḥayâl-i ḥâk-ı pây ile ğubâr-âlûd müjgânım
Der-i vaşlında ol meh-pârenüñ çârûb yazsunlar
- 3 Debîrân-ı ḥired ol ğamze-i fettân ü ḥûn-rîzi
Derûn-ı sîneden peykân-ı pür-âşûb yazsunlar
- 4 Yine mülk-i vişâli ḥatt-ı ta'lik eylemiş dilber
Bu şûret üzre bârî hüccet-i mevḥûb yazsunlar
- 5 Hemân bu levḥ-i âĝûş-ı hayâle ol leb-i yârî
Dem-i vuşlatda müyîn-kilk ile maḥlûb yazsunlar
- 6 İki çeşmimle ğuyâ âteşîn-pîrâhen olmuşdur
Ḥayâl-i ḥüsn-ı Yûsuf la beni Ya'ḫûb yazsunlar
- 7 Tekâlîf-i vişâli 'afv olunmaz dilberin ancak
Bu ḫânûn üzre emr-i ḥâşılı maḥlûb yazsunlar
- 8 Yazarlarsa evşâf-ı şeh-âşûb-ı ḥûbânı
O şûḥ-ı nâzenîni cümleden mergûb yazsunlar
- 9 Beyân için me'ânî-i ḥulûşum Râmizâ şimdl
'Arîf-i nûkte-dân-ı dehre bir mektûb yazsunlar

75³²⁶

FÎ-HARFİ'Z-ZÂ

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/36b) 1 Uşûl-i evfel-i nâz ile bir şeh-i tannâz
İdince ğunc u delâl ile bûselik âĝâz

325 Bu gazel S2'de yok.

326 Bu gazel S2'de yok.

- 2 Çözüldi perde-i şarkîsi sâz-ı tanbûruñ
Düzüldi peşrev-i nâz ü niyâza ol şeh-nâz
- 3 Ciger kebâb ider el-haqq nağme-i hûzî
O Ernebûd-beçeye kimse olmasun dem-sâz
- (S1/37a) 4 Şağın şağın o meh-i evc-i 'işveden el çek
Kettân-ı cismi yağar nezd-i dilber-i mümtâz
- 5 Dem-i vişâle dem ur gayrı neyleriz Râmiz
İdince günc u delâl ile bûselik âgâz

76³²⁷

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/37a) 1 Şafâ-yı hâtırî câm ü piyâleden bilürüz³²⁸
(S2/36b) Tarâvet-i güli hep reşş-i jâleden bilürüz
- (S2/37a) 2 Bu râz-ı 'aşk-ı dili halka fâş iden cânâ
Enîs ü hem-dem olan zâr ü nâleden bilürüz
- 3 Şükûfe-i dili âşüfte eyleyen cânâ
O gonce-fem ile birkaç sifâleden bilürüz
- 4 Bahâ-yı vuşlat-ı yâri su'âle hâcet mi
Dîger bahâsın o dem rûy-ı kâleden bilürüz.³²⁹
- 5 Bu vahşet-i dil-i âvâre-kârı ben Râmiz
Bağılsa hağ bu ki çeşm-i gazâleden bilürüz.³³⁰

77

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/37a) 1 'Arûs-ı nağle hele pür-çemen cihâz olmaz
(S2/37a) Cihânda toğrısı bu bir çiçekle yaz olmaz

327 Bu gazel S2'de "bilürüm" redifiyle de var.

328 hâtır: hâtır S1.

329 bahâsın: bahâsı S1.

330 hağ bu ki: hağ bu kim S1.

- 2 Hakîkat ol şehi âgûşa çekmedür yoħsa
Miyân-ı ehl-i hevâda begim mucâz olmaz³³¹
- 3 Şarılmak ise murâd turrasına dildâruñ
O kayda düşmede endîşe-i dirâz olmaz³³²
- 4 Tehâlük itme şakın vir yolında cân ü seri
Ki rezm-gâh-ı vişâl içre ihtirâz olmaz
- 5 ‘Aţâsı bu felegin kendü cinsi zâlimedür³³³
‘Acûz-ı dehr-i denî gibi mühre-bâz olmaz
- 6 Görince Râmız-i dil-ħastesin dimiş dilber
Bu derd-i ‘aşķa düşen ‘âķıbet-firâz olmaz³³⁴

78

Mef’ûlü / Fâ’ılâtü / Mefâ’îlü / Fâ’ilün

- (S1/37a) 1 Mir’ât-ı rûy-ı yâri temâşâ ider miyüz
(S2/37a) Seyr-i cemâl ü ħüsn-i dil-ârâ ider miyüz³³⁵
- 2 Geh rûy-ı âli geh leb-i mey-gûnı bûs idüp
Bezm-i emelde ‘âlem-i şahbâ ider miyüz
- 3 Tâ almadıkķa yâri ber-âgûş-ı vuşlata³³⁶
‘Uşşâķ-ı nev-heves gibi ħülyâ ider miyüz
- (S1/37b) 4 Mebnî iken nezâfete germ-âbe-i vişâl
Şâbûn-ı ‘aşķı günbed-i mînâ ider miyüz
- 5 Keştî-süvâr-ı sâgar olup bir cüvân ile³³⁷
Meh-tâba karşı gerdiş-i deryâ ider miyüz

331 ehl-i hevâda begim: ehl-i miħende çün begim S1.

332 kayda düşmede: kayda düşme S2.

333 zâlimedür: zâlledür S2.

334 ‘âķıbet-firâz : ‘âfiyet-firâz S1.

335 ħüsn-i dil-ârâ: ħüsn-i dilâ S1.

336 ber-âgûş-ı vuşlata : biz âgûş-ı vuşlata S1.

337 “sâgar” S2’de yok.

- (S2/37b) 6 Sît-i şarîr-i kıl-k-i ma'ârifle Râmizâ
Tâk-ı sipihri velvele-pîrâ ider miyüz

79

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/37b) 1 Dehân-ı 'âşîka bûs-ı yed-i dildâr elvirmez
(S2/37b) Makâşîd câh-ı vaşl ise añâ her yâr elvirmez
- 2 Yed-i beyzâ-yı hikmetdür o şûhuñ turrası amımâ
O tarz-ı pîçîşe ancak edâ-yı yâr elvirmez
- 3 Uzakdan merhabâdur meşreb ü etvârı her-bârî
O şûh 'îd olsa da 'uşşâkına deyyâr elvirmez
- 4 Hat-âver olmadıkça şunma el ruhsâr-ı cânâna
Şiyâm-ı 'aşka zîrâ bî-gurûb iftâr elvirmez
- 5 Ser-i sahtın birez çek Râmizâ bu eşheb-i 'aşkuñ
Ki şahn-ı vuşlat-ı dilberde çok mişvâr elvirmez³³⁸

80

Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün

- (S1/37b) 1 Nazmuñda olan luğ u selâset unutulmaz³³⁹
(S2/37b) Ma'nî-i dürer-bâr-ı talâkat unutulmaz
- 2 Ey kâşif-i esrâr-ı nihân-hâne-i 'irfân
Tâkrîr-i kavânîn-i belâgat unutulmaz
- 3 V'ey nâzım-ı elfâz-ı derârî-i fezâ'il
Nuğk-ı güher-âsâ-yı hakîkat unutulmaz
- 4 Hıfz eylemişem nüşâ-i ahlâk-ı cemîlüñ
Ol vech ile evşâf-ı sa'âdet unutulmaz

338 mişvâr elvirmez: şivâr elvirmez S1.

339 selâset: selât S1.

- 5 Râmiz nice eylermiş 'Arîfâ'yı ferâmûş³⁴⁰
Bir vech ile ol zât-ı fazîlet unutulmaz

81

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/37b) 1 Biz ki ser-beste-i kayd-ı girih-i gîsûyuz
(S2/37b) Halka-gîr-i ser-i zencîr-i melâmet-cûyuz³⁴¹
- 2 Nezd-i cismi yaqar âteşlere 'uşşâkı hele³⁴²
Öyle bir âteş-i dildâr ile hem-pehlûyuz
- 3 Muktezâ-yı dil-i âvâre-i vahşîdür kim
Mübtelâ-yı nigh-i çeşm-i ter-i âhûyuz
- (S1/38a) 4 Bir zamân kâkûl-i şeb-bûyına âşüfte idik
(S2/38a) Şimdilik mâ'il-i bûs-ı kefi 'anber-bûyuz
- 5 Cür'a-nûş-ı hum-ı şahbâ-yı vişâlûn olalı³⁴³
Râmizâ hikmet ü şî'r içre Felâtûn-gûyuz

82

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- (S1/38a) 1 Seyr-i gül-geşt-i cemâl-i yârdur maqşûdımız
(S2/38a) 'Azm-i kûy-ı yârden dîdârdur maqşûdımız
- 2 İdemez hâmem edâ hâl-i derûnda hasreti³⁴⁴
Rû-be-rû mihr-i vefâ izhârdur maqşûdımız
- 3 Giceler tâ şubha dek Qahriyye ismin çekmeden
Haq budur kim rûz şeb agyârdur maqşûdımız.

340 'Arîfâ'yı: 'arîfânı S2.

341 Halka-gîr-i ser-i Halka kibirsiz S1.

342 Nezd-i cismi: Nezd-i çeşmi S1.

343 hum-ı: cism-i S2.

344 hâl-i derûnda hasreti: hâl-i dîn u hasreti S2.

- 4 Naqd-i eşki kîse-i çeşmimde pinhân itmeden³⁴⁵
Hâk-pây-i yâre hep îşârdur maşûdımız
- 5 Nâme vü kâşid-peyâm ile tesellî olmazız
Bî-tekellûf Râmizâ güftârdur maşûdımız³⁴⁶

83

Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlün

- (S1/38a) 1 Geh mey-i hicrân ile pürdür göñül peymâncemiz³⁴⁷
(S2/38a) Geh humâr-ı gam ile âlûdedür şeş-hânemiz
- 2 Bî-tekellûf şayd olurdu ol tezerv-i hoş-hırâm
Dâm-gâh-ı 'âlem içre olsa ger bir dâncemiz
- 3 Zülf-i dildâra dokunmağdı zamîr-i hâtırım
Neyleyim dest-i emelde yok münâsib şâncemiz
- 4 Çekmege âğûş-ı vaşla ol meh-i sîmîn-teni
Halka-i hûbânda vardur vâdi-i şeyhâncemiz
- 5 Kayd-i bend-i zülf-i cânân olmasaydı Râmizâ
Zabı olur mıydı bizim bu dil-i dîvâncemiz

84

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/38a) 1 Hayâl-i nüsha-i hüsnüñle dil ders-hânceden kalmaz
(S2/38a) Belî bahş-i miyânuñ ma'ni-i bî-gânceden kalmaz
- 2 Olaldan cür'a-nüş-ı bâde-i hicrânı dildârüñ
Dil-i işkeste-per derd ü gam-ı peymânceden kalmaz³⁴⁸
- (S2/38b) 3 Hemân semt-i vişâlüñ reh-revân-ı vâdi-i 'aşkı
Yine hayretde kalmış Vâmık-ı dîvânceden kalmaz

345 çeşmimde: çeşminden S1.

346 güftârdur: güftâdur S1.

347 mey-i hicrân ile: mey-i hicrânım ile S1.

348 işkeste-per derd: işkeste-perdür S1.

- 4 Şafâ-yı kulkul-ı mînâ-yı şahbâ bezm-i 'işretde
Nü'âs-ı rinde bâdî köhne-naql-efşânededen kalımaz³⁴⁹
- (S1/38b) 5 Düşüp kayd-ı şikenc-i turra ile hâl-i ruhsâra
Anuñçün murğ-ı dil bir lahza dâm ü dânededen kalımaz
- 6 Olinca rişte-bend-i sübha-i tanzîr Şâfi'ye³⁵⁰
Bahâ-yı luţf-ı nazmım Râmizâ dür-dânededen kalımaz³⁵¹

85

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/38b) 1 Humâr-ı bezm-i dehri fikr idenler deste câm alımaz
- (S2/38b) Neşât-ı yek-dem ile rind-i âgeh çok da kâm alımaz
- 2 Hazer ey yekke-tâz-ı 'arşa-i pehnâ-yı nev-devlet
'Înân-ı nahveti çek rahş-ı bed-hûyî likâm alımaz
- 3 Hurûf-ı bûse merkûz olduğından ol şeh-i fettan
Rüsûm-ı âşinâyî şöyle dursun bir selâm alımaz
- 4 Tevâzu'la olur nâm-âver-i 'izz ü şeref âdem
Rifâka itmedikçe ser-fürû Hâtem de nâm alımaz
- 5 Kabâ-yı müste'ârı ey iden zîbende-i ber-dûş
Ma'ârifden haber vir kimse sâde ihtişâm alımaz³⁵²
- 6 Humârı der-pey iken Râmizâ peymâne-i devrûñ
Neşât-ı yek-dem ile rind-i âgeh çok da kâm alımaz

349 köhne-naql-efşânededen: köhne-naql-ı efsânededen S1. / Nü'âs-ı: Li'âs-ı S2.

350 "bend" S2'de yok.

351 luţf-ı nazmım: lafz-ı nazmım S2.

352 "sâde" S1'de yok. / Ma'ârifden: Mefârikdan S2.

Fİ-HARFİ'S-SİN

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün
- (S1/38b) 1 Zülf-i 'anber-bâr ile müşk-i Hıfâ enîs
(S2/38b) 1 Gül-ruhlariyla olmuş 'ıtr câ-be-câ enîs³⁵³
- 2 Künc-i firâk-ı yârda derd-i derûn ile
Her bir nefesde oldu baña âh ü vâ enîs
- 3 Ğam-gîn olunca vahşet-i hecr-i vaşl ile
Vird-i zebânım olmada biñ kerre yâ enîs³⁵⁴
- 4 Hâlvette şeyhi şanma ki tenhâ-nişîndür
Başt-ı firâş-ı dilber ile bûriyâ enîs
- (S2/39a) 5 Her dem olur ise neğam 'uşşâka Râmizâ³⁵⁵
Sûz-ı derûnım 'aşk ile nây-ı nevâ enîs³⁵⁶

Fİ-HARFİ'Ş-ŞİN

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün
- (S1/38b) 1 Meşşâta zülf-i rûy-ı 'arûsı kim tellemiş
(S2/39a) 1 Şan'at yüzinden ol şeh-i hûbânı ellemiş
- (S1/39a) 2 Her gördüğü miyâna gönül müşterî çıkar
Bâzâr-ı vuşlat içre hemân anı bellemiş
- 3 Kûy-ı vişâl-i yâre 'asîr oldu 'azmimiz
Râh-ı merâmı seyl-i sirişkim çepellemiş

353 Beyitte vezin bozukluğu var.

354 "yâ" S1'de yok.

355 Râmizâ: Râmiz S1.

356 Sûz-ı derûnım 'aşk: Sûz-ı derûn-ı 'aşk S1.

- 4 Pek hoşça geldi hak bu dehân-ı harîşime³⁵⁷
Vâr ise şehd-i la'lini cânân 'asellemiş
- 5 Râmiz öpünce la'lini pek tuzludur didi
Hûbân içinde yâri bugün hayli dillemiş

88

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/39a) 1 Bâde-i 'aşk beni mest idüp itdi medhûş
(S2/39a) Câm-ı vaşluñ henüz ey âfet-i devrân dañı boş
- 2 Şâgar-ı 'işveye germiyyet iderse ta'lîk
Çeker elbetde humâr-ı meyi şahş-ı serhûş
- 3 Def'-i endûh ü gama bâ'îş ü 'illet ammâ
'İllet-i zillet olur sonra o hâlât-ı fuhûş
- 4 Şûretâ câm-ı muşaffâda olan keyf-i şafâ
'Aks ider vaqt-i humârında ki ham-yâze-i nûş
- 5 Eyle tecrîd derûnîce kabâdan Râmiz³⁵⁸
Olma esbâb-ı riyâ ile şakın pişmen-pûş
- 6 Olma leb-beste-i peymâne-i şahba-yı mecâz.
Râmizâ eyle bu elfâzımı âvîze-i gûş

89

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/39a) 1 O şeh iklim-i vaşluñ 'âşıkâ ma'mûr göstermiş
(S2/39a) Tekâlîf-i cefâsın hat ile makşûr göstermiş
- (S2/39b) 2 İrince kâm-ı vaşla kan gelmiş kâm-ı 'âşıkdan
O dem rahm eylemiş de gerden-i kâfûr göstermiş

357 harîşime: harîşim S2.

358 Eyle: Eyledi S2. / Râmiz: Râmizâ S2.

- 3 Degüldür kâl ile ta'bîri kâbil sâ'id-i yâruñ³⁵⁹
Anı vaşf eyleyen yek-pâre bir billûr göstermiş
- 4 Vişâl ihâmuñ itmiş yâre 'âşık cây-ı tenhâda
Ne yapmış ise yapmış başka bir mahzûr göstermiş
- 5 Tutuk-âlûdedür bezm-i cihânda bint-i rez Râmiz
Çekilmiş semt-i 'ırza kendüsin mestûr göstermiş

90

FÎ-HARFÎ'S-ŞÂD

Fe'ilâtun / Fe'ılâtun / Fe'ilâtun / Fe'ilün

- (S1/39b) 1 Gûşe-i hâtırı gam eyledi cây-ı mahşûs
(S2/39b) Yerini buldı ne gam gitdi şafâ-yı mahşûs
- 2 Sâ'ire luğfını ta'mîm ider ol yâr hemân
Dil-i âzürdeyedür cevır ü cefâ-yı mahşûs
- 3 Rîziş-i kand-i mükerrer gibidür lehce-i yâr
Her tekellümde birer gûne edâ-yı mahşûs
- 4 Boğazın almacadur şeyh-i riyâ-gû halkdan³⁶⁰
Oldı esbâb-ı riyâ aña ridâ-yı mahşûs
- 5 İttikâ eyleyicek râh-ı hünerde Râmiz
Var mıdur hâme gibi elde 'aşâ-yı mahşûs

91

FÎ-HARFÎ'D-DÂD

Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilün

- (S1/39b) 1 Eyledikçe zahm-ı mecrûh-ı derûnım yâre 'arz
(S2/39b) Merhem-i vaşluñ ider ol demde bu nâ-çâra 'arz

359 kâl ile: hâl ile S1.

360 Boğazın: Boğazını S1 ve S2. / halkdan: hilkân S2.

- 2 Yine sîr-âb eylemez bâğ-ı dil-i maşûdımı
Cûy-ı eşkim eylesem bu çarh-ı kec-devvâra 'arz
- 3 Şad-füsûn eyler baña her bir cevâb-ı şîvede
Kâl-i 'aşkı her kaçan eylersem ol mekkâra 'arz
- 4 Ol daği dem-sâz olırdı şübhesüz efgânıma
Nâle-i cân-kâhımı itsem eger küh-sâra 'arz.³⁶¹
- (S2/40a) 5 Bir pula almaz yine Râmiz o şûh-ı hod-fürûş
Kâle-i derd-i derûnuñ eyleseñ bâzâra 'arz

FÎ-HARFÎT-TÂ

- Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilün
- (S1/39b) 1 Virdi her vech ile revnağ rûy-ı âl-i lâle haç³⁶²
(S2/40a) Bâğ-ı hüsn-i yârda çıkmış mişâl-i lâle haç
- 2 Mû-be-mû tezyîn ider dürler 'arûs-ı hüsnini
Gelse çıksa eylese takrîb anı bir hâle haç
- 3 Buldı tezhîb-i şafâ şimdi cemâli nüshası
Şafha-i ruhsârına çekdikde zer-cedvâle haç
- 4 'Âşıkân haç ile almış gibi câh-ı vuşlatı
Ğayrı düstûrül-'ameldür şübhesüz çend-sâle haç³⁶³
- 5 Şâ'imân-ı vaşla ruşat oldı fekk-i rûzesi
'Âşıkuñ 'indinde döndi gur-re-i Şevvâl'e haç³⁶⁴
- (S1/40a) 6 Ele girmez bir kumâş iken nukûd-ı cân ile
Virdi kâlâ-yı vişâli Râmizâ dellâle haç

361 Nâle-i cân-kâhımı: Nâle-i cân-kâhı, S1.

362 rûy-ı âl-i lâle: rûy-ı âl-âle S2.

363 çend-sâle: çend-hâle S1.

364 Şevvâl'e: su'âl'e S1.

93365

FÎ-HARFİ'Z-ZÂ

- Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
- (S1/40a) 1 Tıfl-ı nev-zâde-i mazmûna çü tendür elfâz
Anı lencîdeye bir mehd-i kühendür elfâz
- 2 Rûhdur şahid-i maḡbû'a-i şî're ma'nâ
Lîk ruhsâre-i rengînine bendür elfâz
- 3 Vaşf-ı gül-çihre-i ḡaḡ-âvere virmekde şafâ
Gül-sitân-ı dile nev-reste çemendür elfâz
- 4 Hâmedür ma'nide meşşâḡ-ı 'arûs-ı eş'âr
Zîb ü şûretde aña başka düzendür elfâz
- 5 Gülşen-i ḡusn-i dil-ârâyı beyân eylemede
Yâ gül-i bâḡ-ı heves yâ ki semendür elfâz
- 6 Nefḡa-baḡşâ-yı dimâḡ-ı 'urefâ olmaḡda
Nâf-ı müşkîn-i ḡazâlân-ı ḡutendür elfâz
- 7 Oldı keşî-i ma'ânide re'îs ḡab'-ı selîm
Suyın bulmada ammâ ki dümendür elfâz
- 8 Râmizâ oldı kilîd-i der-i ma'nâ ḡâmeme
ḡazîn-i kenz-i hüner mâye-i fendür elfâz

94

FÎ-HARFİ'L-ĠAYN

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/40a) 1 Âteş-i 'aşḡ ile yaḡdım sînede bir tâze dâḡ
(S2/40a) Penbe-cismân-ı cihân olsun yanımdan hep ırâḡ³⁶⁶

365 Bu gazel S2'de yok.

366 "hep" S1'de yok.

- 2 Gülşen-i kûyuñ hevâsı ile ey gül-pîrehen
Oldı âvâreye şimdengerü tağ üsti bâğ
- 3 Vâkıf-ı keyfiyyet-i vaşlı olur idim müdâm
Neş'e-i bûs-ı leb-i dildâra olmazsa yasağ³⁶⁷
- 4 Künc-i firkatda gam-ı hecr-i vişâl-i yâr ile
Hâtır-ı mahzûnıma geldi bugün hayli ferâğ
- 5 Rûşen eyler Râmizâ her şeb dil-i târîkimi
Vuşlat-ı cânân gibi var mı cihânda şeb-çerâğ

95

FÎ-HARFİL-FÂ

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/40b) 1 Dest-i sîmînin öpüp dilberden öğren 'ilm-i kâf³⁶⁸
(S2/40b) Minfağa-veş olma gel leb-dâde-i lâf ü güzâl'
- 2 Hâç-ber-âver olsa ol nağl-i dil-ârâ-yı cihân
Sâyesinde mîve-i vaşluñ iderdük iktitâf³⁶⁹
- 3 Buldı revnaç hâç ile şimdi cemâli nüshası
Ba'd-ez-în göstermesün vech-i vişâle ihtilâl'
- 4 Sa'y ile bulmaç murâd iden şafâ-yı vuşlatı
Ka'be-veş kûy-ı habîbi şubha dek eyler tavâl³⁷⁰
- 5 Kâm alurdum şübhesüz ben de felekden Râmizâ
Olsam ol mihr-i cihân-tâb ile bir gün sîne-şâl'

367

Neş'e-i: Teşne-i S1.

368

Dest-i sîmînin: Dest-i sîmîn S2.

369

İktitâf: ihtikâl S1.

370

kûy-ı habîbi: kûy-ı habîbini S2.

Fİ-HARFİ'L-KÂF

- Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün
- (S1/40b) 1 Ruhsârûnı görmek ile nûr-ı nazar aldık
 (S2/40b) Hâkister-i 'aşka yine 'ayn-ı şerer aldık³⁷¹
- 2 Hoş-zâ'îkadur şohbet-i şîrîni-i dildâr
 Ol hâleti biz kand-i lebinden haber aldık
- 3 Âgûşa çeküp perverişe bir kuzucağı
 Ta'dâd-ı reme eyleyerek bir emer aldık
- 4 Teftîş-i miyân ıder iken nakd-i vişâlûn
 Pür-sîm-i şafâ anda begim bir kemer aldık
- 5 Nakdîne-i zihn-i hıredi şarf ile Râmiz
 Kâlâ-yı sühandan hele sevdâ hüner aldık

- Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
- (S1/40b) 1 Recâ-yı vaşl ile ol nev-nihâle bâr olduk
 (S2/40b) Ümîd-i mîve-i lutfında ber-çarâr olduk
- 2 Hevâ-yı kâkûline düşdi dil o meh-rûnuñ
 Bu rûziğârda 'aşk ile târümâr olduk³⁷²
- 3 Şayılmadık ne şakal kaldı hey tel ehli köse
 Bu kâr-gâh-ı cihânda çü bî-şümâr olduk
- (S2/41a) 4 Nühüfte eyler iken güft-gû-yı 'uşşâkı
 Çıkup Hüseyin'ye zâr-ı dil âşikâr olduk
- 5 Egerçi saçma edâdur bu güftemiz Râmiz
 (S1/41a) Velik sük-ı ma'ârifde dür-nişâr olduk

371 'ayn-ı şerer: 'ayn-ı şeref S2.

372 'aşk ile: 'aşkla S2.

FÎ-HARFÎ'L-KÂF

- Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün
- (S1/41a) 1 Çille-i 'aşkı çekilmez o kemân-ebrûnuñ
Nâvek-i gamzesi deldi cigerin âhûnuñ
- 2 Bulunur meslek-i 'aşkında o dem işr-i vişâl
Mazhar-ı sırr-ı zamîri olıcak Yâ-hû'nuñ
- 3 Vechi var hüsn-i dil-efrûzına hayrân olsam
Hâl-i ruhsârını gördükçe ben ol meh-rûnuñ
- 4 Maşlahat zann iderek kâr-ı vişâl-i yâri
İşi bitdi yine zu'mında gönül arzûnuñ
- 5 Ben de âşüfte-dimâg olsam 'aceb mi Râmîz
Oldı dil-bestesi bir kâkûl-i 'anber-bûnuñ

- Mef'ûlü / Fâ'îlâtü / Mefâ'îlü / Fâ'îlün
- (S1/41a) 1 'Uşşâk-ı zâra sûz-ı dil-i âh ü vâ gerek
(S2/41a) Kûy-ı vişâl-i dilbere bir reh-nümâ gerek
- 2 Her kim metâ'-ı vaşla harîdâr olur ise
Hemyânçe-i dilinde nûkûd-ı vefâ gerek
- 3 Seyr-i cemâl-i yâr ise maşşûd zâhidâ
Âyîne-i derûn ü dilinde şafâ gerek
- 4 Ser-keşlik itme diñle sözüm ey dil-i za'îf
Elbet şehîd-i gamzede rûy-ı rızâ gerek
- 5 Sevdâ-yı zülf-i yâre giriftâr olanlara³⁷⁴
Bûs-ı leb ile gâhice şûrb-i devâ gerek

373 Bu gazel S2'de yok.

374 giriftâr: giriftâ S2.

- 6 Tâs-ı sıphre velvele vü pür-bâng-i 'aşk ile
Râmiz tanîn-i şöhrete pek çok şadâ gerek

100³⁷⁵

Fe'ilâtun / Fe'ilâtun / Fe'ilâtun / Fe'ilün

- (S1/41a) 1 Râyic olmuş yine kâlâ-yı vişâli yâruñ
Varalım biz dağı ey dil görelim bâzâruñ
- 2 Bu gülistân-ı fenâda hele inşâf eyle
Çekemem bir gül için zahm-ı hezâr-ı hâruñ
- 3 Öpmek istermiş işitdim leb-i la'l-i yâri
Tükürüñ yüzine bed-çihreli ol ağıyâruñ
- 4 Rû-siyehlikde mihek gibi o seng-dil ağıyâr
Bildirür dilbere 'âşık olanın mi'yâruñ
- (S1/41b) 5 Âhîret havfını yâd eyle uzatma Râmiz
Naqd-i eşk ile hisâb eyleyegör evzâruñ

101³⁷⁶

Fe'ilâtun / Fe'ilâtun / Fe'ilâtun / Fe'ilün

- (S1/41b) 1 'Ayb-pûşân-ı 'ibâd olduğına şâhiddür
Nice elîâf-ı hafâyâsı var ol Settâr'uñ
- 2 Kesmem ümmîdimi elîâf-ı Hüdâ'dan kat'â
Naşş-ı kâtı' iledür merhameti Ğaffâr'uñ
- 3 Her kim işkeste ider câm-ı dil-i 'irfânı
Mazhar-ı şâ'ika-i hışmı ola Kâhhâr'uñ
- 4 Ehl-i dehre şakın olma lehîf ü gam-gîn
Rabı-ı ser-rişte-i taqdîr idegör her kâruñ

375 Bu gazel S2'de yok.

376 Bu gazel S2'de yok.

- 5 Ğam u endûh-ı cihân 'âkile virmez teşvîş
Râmiz 'usretde tefekkür idicek âşâruñ³⁷⁷

102

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/41b) 1 Geldi selâm-nâme-i mihr ü meveddetüñ
(S2/41a) İrdi dimâğ-ı cânıma bûyâ-yı vuşlatuñ
- 2 Ceşş-i ğumûm itmiş iken hâtıra hücûm
İmdâda geldi hağ bu ki cünd-i mürüvvetüñ
- 3 Seng-i sitemle olmuş idi hâtırım şikest³⁷⁸
Yapdı serây-ı kalbimi eydî-i himmetüñ
- 4 Muzmer derûnın içre olan farğ-ı himmeti
Bârî muhağğak ide hemân hüsni niyyetüñ
- 5 İtdüñ füzûn şâd-ı derûnım bugün benim
İde Hüdâ senüñ de ziyâd 'izz ü devletüñ³⁷⁹
- 6 İtmem ğam-ı zamânededen artık şikâyeti
Viridi tesellî hâtıra lafz-ı sahiyyetüñ³⁸⁰
- (S2/41b) 7 Pejmürde-hâtıruñ gibi şi'ründe Râmizâ
İtme dırâz menkabe-sâz-ı şikâyetüñ

103

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/41b) 1 Niğâb itme ruğ-ı zîbâya hağt-ı 'anber-efşânuñ
(S2/41b) Şehâb-ı cevr-i fikr it lem'a virsün mâh-ı tâbânuñ
- 2 Fedâ her düğme-i zerrînüñe yüz biñ ser-i 'uşşâk
Hemân tek luğ idüp şad-nâz ile çâk it girîbânuñ

377 S1'de mahlas belirtilmemiştir. / 'usretde: bi-'usretde S1.

378 Seng-i sitemle: Senge sitemle S1.

379 ziyâd: ziyâ S2.

380 sahiyyetüñ: sahiyyetüñ S1.

- 3 Hezârân hûn-ı 'âşık teşnedür ser-deşneñe cânâ³⁸¹
Elüñ çekme efendim luḡ idüp çek tîġ-ı bürrânüñ
- (S1/42a) 4 Virür mi nîm-nigâhı vaşla ruḡsat 'âşık-ı zâra
Göz açdurmaz,dile biñ cevr ile ol çeşm-i fettanüñ
- 5 Şaḡın dil virme Râmiz dilber-i hûn-rîz ü fettâna
Ki virmek gibidür tîġ-ı sitîze cism-i 'uryânüñ

104

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/42a) 1 Çıkısa 'aceb mi dūd-ı dilim âsumana dek
(S2/41b) Çıkmaz göñülden ol meh-i nev çok zamana dek
- 2 Arzû-yı hâk-i pâyi ile merdüm-i hayâl
Gitse sezâdur izleyerek İşfahân'a dek
- 3 Tafşîl-i kîl-i bahş-i miyân ile hatt-ı yâr
Ser-beste kaldı öylece tâ imtiḡâna dek³⁸²
- 4 Bir gün bu sehm-i maḡşadımız 'âkıbet bizlîm³⁸³
Bâzû-yı kudret ile varır bir nişâna dek
- 5 Yaḡdı o mihr rûyını hecr ile Râmizâ
Çıkısa 'aceb mi dūd-ı dilim âsumâne dek

105

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/42a) 1 Kırulsa bezm-i ṡarab câm-ı zer-feşân görsek
(S2/41b) Açılma dîde-i dil rûy-ı şâdimân görsek

381 ser-deşneñe: ser-teşneñe S1.

382 tâ imtiḡâna dek: bir imtiḡâna dek S1.

383 sehm-i maḡşadımız 'âkıbet: sehm-i maḡşadımız 'âfiyet S1.

- 2 Nesîm-i feyz-i vefâ esse semt-i cânândan³⁸⁴
Bu rûzigârı murâd üzre bir vezân görsek³⁸⁵
- 3 O mâhı görmeyeli dîde çok zamân oldu
Geleydi mevsim-i 'îd anı rây-gân görsek
- (S2/42a) 4 Nu'ûl-i sümme-i semendi olurdu dâg-ı derûn
O şeh-süvârı rakîb ile hem-'inân görsek
- 5 Olurdu şûret-i zevk Râmizâ nümâyende
Kurulsa bezm-i tarab câm-ı zer-feşân görsek

106

Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilâtun / Fâ'ilün

- (S1/42a) 1 Olsa zâhir zîr-i destârında gîsûlar senüñ
(S2/42a) Bâg-ı hüsnüñde zuhûr eylerdi şebbûlar senüñ
- 2 Mâcerâ-yı vuşlatı naql eylese kilik-i terim
Yüz sürerdi pâyine her rûz şeb cûlar senüñ³⁸⁶
- 3 Yok nigâhımdan rehâ murğ-ı dil-i âvâremc
Hep ser-i müjgânuña dil-beste âhûlar senüñ
- 4 Şems-i tâbân-ı ruhuñ virmekde dünyâya ziyâ
Hiç görünmez şu'le-i hüsnüñde meh-rûlar senüñ
- (S1/42b) 5 Çîn çîn olmuş görüp Râmiz şikenc-i turrası³⁸⁷
Kaldı naqş-ı kâkülünde 'ayn-ı arzûlar senüñ

107

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/42b) 1 Yokdur nizâmı çarh-ı berîn-i sitem-verüñ
(S2/42b) Tertîb-i vâhid üzre ider mi keremlerüñ

384 esse: istese S1.

385 "bir" S2'de yok.

386 cûlar senüñ: cûlaruñ senüñ S2.

387 Çîn çîn olmuş görüp Râmiz: Çîn-i cebîn olmuş Râmiz S2.

- 2 Hiç takye kapdırır mı saña çarh-ı hîle-kâr
Aldı başından efserini nice serverüñ
- 3 Nûş itmedükçe kâse-i zehr-âb-ı miñnetüñ
Virmez felek kişiye tehî şîr ü sükkerüñ
- 4 Dil virme gel 'arûs-ı cihân-ı melâmete
Uğratdı kayda başını hayli dilâverüñ³⁸⁸
- 5 Tâli' olınca kevkeb-i iqbâl Râmizâ
Memdûh olur meţâli'-i eş'âr-ı bihterüñ

108

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/42b) 1 Ey bâd-ı şubh-dem haberüñ yok mudur sentüñ
(S2/42a) 1 Bûyâ-yı zülf-i yâr eşerüñ yok mudur senüñ³⁸⁹
- 2 Yağdı derûnım âteşe gerdûn tâ-be-key
Ey âh-ı âteşîn şererüñ yok mudur senüñ
- (S2/42b) 3 Mecnâ-yı cûy-ı vaşl olur ey şûh-ı nâzenîn
Dil-teşnegâna bir kemerüñ yok mudur sentüñ
- 4 Cevr ü cefâda mâhiyyetüñ bildik ey mehîm
Semt-i vefâda hiç hûnerüñ yok mudur senüñ
- 5 Sîr-âbe şimdi ravza-i 'irfânı Râmizâ
Dest-i hûnerde kilik-i terüñ yok mudur sentüñ

388 dilâverüñ: dilâverlerüñ S2.

389 zülf-i yâr: zülf-i yârdan S1 ve S2.

FÎ-HARFÎ'L-LÂM

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün
- (S1/42b) 1 Şahbâ-yı nâba düşme gönül pâk-meşreb ol
Câm-ı şabûh-ı 'aşk ile her dem leb-â-leb ol
- 2 Gör neşve-i maḥabbeti çekme ḥumâr-ı gam
Peymâne-gîr-i'bezm-i Elest-i müretteb ol
- 3 Yırtma kabâ-yı 'işmeti ḥâr-ı günâh ile
Dâmân-ı cürm-çîde idüp gel mü'eddeb ol
- 4 'Ârif iseñ tecâhüli kıl pîşe dâ'imâ
Her bildigini bilmeyegör tıfl-ı mekteb ol
- (S1/43a) 5 Ekdâr-ı dehri ber-ṭaraf itmekse maḫşaduñ
Her vaz'-ı nâ-revâsına dehrüñ muṭayyeb ol

110

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün
- (S1/43a) 1 Virmiş kitâb-ı ḥüsne letâfet o ḥatt ü ḥâl³⁹¹
- (S2/42b) Ma'nâ-yı vaşla geldi şimdi kâl ü kâl
- 2 Baḫş-i maḫâm-ı vuşlatı taḫkîk ider idim
Metn-i gönülden itse baña yâr bir su'âl
- 3 Açmış rakîbe sîne-i billûrı ol perî³⁹²
İtdim şikâf-ı revzeneden öyle bir ḥayâl³⁹³
- 4 Maṭlûb-ı ḥâl-ı vaşl idügin bildi nâzenîn
Kaşd-ı derûnım eyledi fi'l-ḥâl intikâl³⁹⁴

390 Bu gazel S2'de yok.
391 ḥatt ü ḥâl: ḥatt-ı ḥâl S1.
392 rakîbe: rakîb S2.
393 revzeneden: revzene S1.
394 derûnım: derûna S1.

- 5 Dâg-ı nihânuñ eyleyerek Râmiz âşikâr
Ol şâh-ı hüsne eyle hemân sen de 'arz-ı hâl

111

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/43a) 1 Elimden gelse pâ-yi yâr olaydı mülteşem evvel
(S2/42b) Ser-â-pâ nâ'il-i vuşlat olurdım bir kadem evvel
- 2 Eger 'ankâ gibi şöhret-şî'âr olmağa maqşaduñ
Mekânuñ eyle Istignâ ile Kâf-ı 'adem evvel
- 3 İder seyl-âb-ı rahmet ber-ıaraf hâşâk-ı 'ısyânı
Hemân mecrâ-yı çeşmesin getür eşk-i nedcım evvel
- 4 Metâ'-ı vaşl ise maţlûbuñ ey kâlâ-fürûş-ı 'aşk
Virirsın naqd-i cânı dest-i cânâna selem evvel
- 5 Kûdûm-ı şehriyâr-ı ibtihâcı itmege tebşîr
Gelür şehri-dile sür'atle Râmiz peyk-i gam evvel

112

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- (S1/43a) 1 Rûy-ı yâre haţ gelüp râm olsa da mâni' degül
(S2/43a) Şubh-dem olmazsa aḡşâm olsa da mâni' degül
- 2 Sen hemân jeng-i sivâdan hâţiruñ pâk eyle de³⁹⁵
Elde tesbîhe bedel câm olsa da mâni' degül
- 3 Şayddur maqşûdımız ol yâr-i 'ankâ-meşrebi³⁹⁶
Zülf-i pîç-â-pîçl bir dâm olsa da mâni' degül
- 4 Sen pey-â-pey bir iki peymâneçik nûş idegör
Nuql-i vaşla soñra ibrâm olsa da mâni' degül

395 jeng-i sivâdan : reng-i sivâdan S1.

396 Şayddur: Şaydda S2.

- 5 Ârzû bir yâsemen-kaç dilber-i ra'nâ idi
Ruy-ı âlû'l-âli gül-fâm olsa da mâni' degül
- (S1/43b) 6 'Arz-ı dîdâr itmeñi ey meh umar Râmiz bugün
Şubh-dem olmazsa aḡşâm olsa da mâni' degül

113³⁹⁷

FÎ-HARFÎ'L-MÎM

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ûlün
- (S1/43b) 1 Göñül mir'âtına vir şaykal-i tâm
Bula tâ şûret anda şâhid-i kâm
- 2 Kişi bildükde hâl-i ibtidâsın
Virür her emrine hayr ile encâm
- 3 Kamuya ḡusn-i zann ile benâm ol
Şakın 'aksiyle olma ḡalka bed-nâm
- 4 Kanâ'at 'âleminde olup 'Ankâ
Tama' kaydıyla olma mazhar-ı dâm
- 5 Olursañ puḡtelikle nâ'il-i zevk
Kalur naḡlinde Râmiz mîve-i ḡâm

114

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün
- (S1/43b) 1 Olmaz cihânda sâz u tarab bî-keder müdâm
(S2/43a) Gâh inkisâr-ı rişte-i tanbûr ü gâh câm
- 2 Virmez karâr naḡme-i âḡâze-i fenâ
Taksîm olunsa râḡata yok şu'be-i maḡâm
- 3 Delmezse ney gibi dilini şeyḡ cevri ile
Bir dem şafâ virir mi saña çarḡ-ı bî-nizâm

- 4 Peyrev olursa da hele bir lahza vü nefes³⁹⁸
Pesden hemân tüzce cefâya ider kıyâm
- 5 Râmiz bu penc-gâne-i gerdûn-ı bî-çarâr
Nevbet-zen-i şehân-ı selefden virir peyâm

115

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/43b) 1 O şûhuñ bir kelâm-ı vaşlı olsa bûseden geçdim
(S2/43a) Hemân yek-mürde bir câmı olursa kâseden geçdim
- 2 Yapınca çâr-tâk-ı vaşlını göñlümce cânânuñ³⁹⁹
Fedâ-yı nakd ilhâh eyleyüp der-kîseden geçdim
- 3 Müselles birbiri ardınca çekdim sâgar-ı 'aşkı
Murabba'-kâ'id oldım bezm-i şevkde tâseden geçdim
- (S2/43b) 4 Bu dünyâ-yı se-rûzuñ fikr idüp ahvâl-i mekkâruñ
'Arûs-ı bî-devâm-ı câh-ı gam-me'nûseden geçdim
- (S1/44a) 5 Murabba'-vefk ile taşşîl-i vuşlat eyleyüp Râmiz
Dil-âgâh ol ki gayrî tâli'-i menhûseden geçdim

116

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/44a) 1 Bezm-i meyde bir iki câm-ı muşaffâ görelim
(S2/43b) Şûret-i şâhid-i âmâli müheyyâ görelim
- 2 Virelim âyîne-i kalbe cilâ-yı itkân
Rûy-ı mañbûb-ı hakîkîyi hüveydâ görelim
- 3 İdelim fitra-i vuşlat ile taşşîl-i gınâ⁴⁰⁰
Şeb-i 'îd içre yine bir meh-i garrâ görelim

398 Peyrev olursa: Pîr olursa S2.

399 çâr-tâk-ı: çâr-dâk-ı S1.

400 fitra-i vuşlat: katre-i vuşlat S2.

- 4 Hayr ile eyleyelim vuşlat-ı yâri ta'bîr
Vâkı'â hâle münâsib nice rû'yâ görelim
- 5 Mîr 'Ârif'le 'Arîfâya hemân peyrev olup
Râmizâ hâme-i nazm-âveri gûyâ görelim

117401

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/44a) 1 Kâmet-i nâzı uzatdı o şeh-i serv-endâm
Dâmen-i vuşlatına irmedi dest-i ibrâm
- 2 Pây-bûsıyla ider idi kanâ'at 'uşşâk
İtmedi çâre nedür dilbere te'sîr-i ikdâm
- 3 Şubh-ı şâdık gibi ruhsâr güzel rûşen iken
Haç gelüp rûz-ı vişâl oldu o sâ'at ahşâm
- 4 Budur âyîn-i kadeh-kâri-i devr-i gerdûn
Virse bir câm virir nuql-i merâret-encâm
- 5 Râmizâ rahş-ı vişâl olmadı reh-yâb-ı murâd
Tevsen-i baht-ı siyeh gibi o daği târâm

118

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/44a) 1 Görüp cevr-i vişâl-i yâri naql-i mâcerâ itdim⁴⁰²
- (S2/43b) Birez de gerdiş-i çarh-ı sitemden âh vâ itdim
- 2 Mey-i vuşlatla buldı râyicin bâzâr-ı germiyyet
Nûkûd-ı 'aşk ile bî-mâye çok bey' ü şîrâ itdim
- 3 O şûhuñ şerh iderken hâl ü haç-ı nüsha-i hüsniñ⁴⁰³
Ser-i kilke gelüp mûy-ı keder sehv ü haçâ itdim

401 Bu gazel S2'de yok.

402 cevr-i: hûy-ı S1.

403 hâl ü haç-ı: hâl-i haç-ı S1.

- 4 Görüp mey-hânelerde nakş-ı rengîn ferş-i mey-hârı
Bu bezm-i bî-bekâda ben de bast-ı bûriyâ itdim
- 5 Hevâ-yı 'aşk ile Râmiz o yârûñ kûy-ı vaşlında
Rehâ-yâb-ı vahîm-i hecr olup kesb-i hevâ itdim
- (S1/44b)

119

Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/44b) 1 Tâlib-i vuşlatam nihân bilmem
(S2/43b) Hâlim 'arza bir lisân bilmem
- 2 Nâ'il-i ebruvân-ı hûbânâ
Çekmede öyle hiç kemân bilmem
- (S2/44a) 3 Lâ-mekân bir hümâ-yı bî-kaydam⁴⁰⁴
Tırradan gayrı âşiyân bilmem
- 4 Gerçi Manşûr-ı 'aşkam ammâ kim
Zülfden başka rîsmân bilmem
- 5 Mâ'ilem bir haç-âvere şimdi
Köhne dünyâda nev-cüvân bilmem
- 6 Mübtelâ-yı nigâh-ı cânânem
Vahşet-âlûde âhuvân bilmem
- 7 Hayret-âlûde-rûy-ı meh-rûyam⁴⁰⁵
Hüsnini lîk ân-be-ân bilmem
- 8 Oldı tenhâ-rev-i piyâde dilim
Râh-ı 'aşk içre hem-'inân bilmem
- 9 Hişşe-yâb oldı cümle 'aşk ehli
Derd-i dil gibi dâstân bilmem
- 10 Sırr-ı 'aşkım hemîşe zâhirdür
Tab'ım âyînedür nihân bilmem

404 hümâ-yı: hemân S1.

405 Hayret-âlûde-rûy-ı: Hayr-âlûde-rûy-ı S2.

- 11 Şâl-ber-dûş-ı tavr-ı sâlûsam
Neyleyim vaz'-ı şûfiyân bilmem
- 12 Şehriyâr-i serîr-i ma'rifetem
Hükm-i dîvânda sâhte şân bilmem
- 13 Hâmem oldı lisân-ı gayb-ı hüner
Böyle pâkîze tercemân bilmem
- 14 Bâg-ı eş'ârı itmege sîr-âb
Kilk-i ter gibi nâv-dân bilmem
- 15 Râmizâ bu lisân-ı tab'ımdan
Böyle güftâr bir zamân bilmem

120

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/44b) 1 Nedür bâ'ış bu vaz'-ı nahvet ü refâre hiç bilmem
(S2/44a) Nedendür benđeni gördükçe kec-nezzâre hiç bilmem
- 2 Helâk itdün beni tîg-ı nigâh-ı hışm ile cânâ
Neden gelmiş bu ruhsat gamze-i hûn-hâra hiç bilmem⁴⁰⁶
- (S1/45a) 3 Henüz ben mübtedî'-i râh-ı vaşl-ı 'aşkuñam şimdi
Ne semtindür yolu ol kişver-i der-kâra hiç bilmem
- (S2/44b) 4 Harîdâr-ı kumâş-ı vaşluñ isem sük-ı 'aşkında
Velîkin ol metâ'-ı tâzeyi bâzâra hiç bilmem
-
- 5 Marîz-i derd-i hecrüñdür dil-i bîmâr sultânım
Aña ma'cûn-ı vaşluñdan dañi hoş çâre hiç bilmem
- 6 Esîr-i südde-gâhuñken efendim Râmiz-i şeydâ
Nedür bu iltifât-ı vaşluñ ol agyâra hiç bilmem

406 Neden gelmiş: Ne gelmiş S1.

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / fâ'lâtün / Fâ'ilün

- (S1/45a) 1 Kays-veş 'aşkuñla feryad-zîr-i tâlân olmuşam⁴⁰⁷
 (S2/44b) Hem-dem-i âvâz-hâ-yı şûr-ı devrân olmuşam
- 2 Cısm-i bî-tâbımda rûh olmak ne mümkün âşıkâr
 Ben helâk-i nâvek-i müjgân-ı cânân olmuşam
- 3 Bir zamân sürer hevâ-yı rişte-i zülf-i nigâr⁴⁰⁸
 Şimdilik vâreste-i kayd-ı perîşân olmuşam
- 4 İncilâ-yı çeşm-i ma'lûl-i firâk-ı yâr için
 Kuhl-cû-yı hâk-pây-ı şâh-ı hûbân olmuşam
- 5 Söyledür mir'ât-ı tab'im kıl-k-i tûfî-sîreti⁴⁰⁹
 Nice demdür Râmizâ hem-sırr-ı 'ırfân olmuşam

122⁴¹⁰

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S2/44b) 1 Şafâ-yı hâtırı câm ü piyâleden bilürüm
 Tarâvet-i gülî hep reşş-i jâleden bilürüm
- 2 Bu sırr-ı 'aşk-ı dili halka fâş iden şimdi
 Enîs ü hem-dem olan râz ü nâleden bilürüm
- 3 Şükûfe-i dili üşkûfte eyleyen cânâ
 O gonce-fem ile bir kaç sıfâleden bilürüm
- 4 Haç-âver olsa da olmam nezâreden fâriğ
 Letâfet-i meh-i tâbânı hâleden bilürüm
- 5 Bahâ-yı vuşlat-ı yâri su'âle hâcet yok
 Diger bahâsını her rûy-ı kâleden bilürüm

407 tâlân: nâlân S1.

408 sürer: sürür S2.

409 Söyledür: Şöyledür S1.

410 Bu gazel S1'de yok.

- 6 Bu vahşet-i dil-i âvâremi hemân Râmiz
Bağılsa hak bu o çeşm-i gazâleden bilürüm

123

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/45a) 1 Ne yaman gamze-i fettâna giriftâr oldum
(S2/45a) Ne 'aceb derde düşüp haste vü gam-hâr oldum
- 2 Hâlimi 'arz-ı recâsında olinca nâme
Redd ile virdi cevâb nâ'il-i âzâr oldum
- 3 Kalmadı tâkatim ey şûh-ı cefâ-pîşe yeter
Hâlime eyle terahhum yetişür zâr oldum
- 4 Baña rahm eylememek lâyıq-ı inşâf mıdur
Devr-i vaşluñda senüñ çâker-i si'âr oldum
- 5 Muktezâ-yı revîş-i baht-ı siyâhumdur ki
Bir siyeh zülfe bugün ben de hevâ-dâr oldum
- 6 Dîde-i nergisine 'âşık-ı şeydâ hayrân
Öyle bir gamzesi fettâna nigh-dâr oldum
- 7 Kimi mey-nûş didi yâri kimi gonce içre⁴¹¹
Lebini bûs idicek vâkıf-ı esrâr oldum
- (S1/45b) 8 Eyle teşrîfüñ ile Râmiz'i memnûn-ı cihân
Hasretüñle yine dil-haste vü bîmâr oldum

124

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/45b) 1 Zümre-i ehl-i dile meyle güzeldür lâzım
(S2/45a) Harc-ı zâyid görilen duhter-i rezmiş tütalım
- 2 Kimi âgûşa çeker yâri kimi zânûya
Nebet-i vaşla girüp biz de miyâncı olalım

411 kimi: hemî S1.

- 3 Yâre 'arz itmege mecrûh-ı dil-i bîmârı
Ma'raz-ı hâl olacak gûşe-i tenhâ bulalım
- 4 Yâr hattın göricek virdi ber-i vaşla revâc
Biz de aþşama kalan şey'i ucuza alalım
- 5 Hem-nazîr olma şaķın muṭrib-i dehr-i dûna
Râmizâ dâ'ire-i dilde celâcil çalalım

125

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/45b) 1 Dil-i bîmârımı emrâz-ı 'aşka mübtelâ gördüm
(S2/45a) 1 Leb-i cân-baḡş-ı yâri ancak ol derde devâ gördüm
- 2 Yetişmek muḫtemeldür menzil-i maḡşûd-ı cânâna
Ki tîr-i iştîyâķ-ı ber-ķarârım ber-hevâ gördüm
- (S2/45b) 3 Çeker dil bî-tekellûf dest-i sâķîden alur sâģar
Hele rindâne-meşreb ṭab'ı el-ḡaķ bî-riyâ gördüm
- 4 Kıpılma inbisât-ı sâḡte-gû-yı lâf-ı aģyâra
Bu bezm-i bî-vefâda ḡayli naķş-ı bûriyâ gördüm
- 5 Raķîbüñ firķat ü hecri ķarîb olmaķ gerek Râmiz
Bu şeb rû'yâda zîrâ ol pelîdi pek fenâ gördüm

126

Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün

- (S1/45b) 1 Dil Yûsuf'ını çâh-ı zenaḡdâna düşürdüm
(S2/45b) 1 Bî-cürm ü güneḡ gûşe-i zindâna düşürdüm⁴¹²
- 2 Zülf-i hevesiyle yine bir Leylî-mişâlin
Kays-ı dili cânâ yine şahrâya düşürdüm⁴¹³

412 Bî-cürm ü güneḡ: Bî-cürm-i güneḡ S2.

413 Bu beytin kafiyesi diģerlerine uymamaktadır.

- 3 Kâm almak için mel'abe-i tıfl-ı şafâdan
Ser-bâzi-i 'aşkı hele meydâna düşürdüm
- 4 Tâkât mı gelür tâb-ı ruḥ-ı dilbere cânâ⁴¹⁴
Bağdıḡça dili âteş-i sûzâna düşürdüm
- 5 Üftâdeligim kimse kabûl itmedi Râmiz
Ben de dil-i efgendemi cânâna düşürdüm⁴¹⁵

127

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/46a) 1 Nihândur zâhır olmaz dildeki derd-i diger-gûnum⁴¹⁶
(S2/45b) Pezîrâ-yı devâ olmak ne mümkün zaḡm-ı pür-ḡûnum⁴¹⁷
- 2 Benem Ferhâd-ı kuh-sâr-ı maḡabbet tîşe-kârımdur
Elimde vâşif-ı Şîrîn olan bu kilik-i mevzûnum
- 3 Benem meşşâta-i zülf-i 'arûs-ı ḡacle-i eş'âr
Olur vesme-keş-i ebrû-yı ma'nâ nevk-i mazmûnum
- 4 Benem server-be-şahrâ-yı melâmet Kays-ı pür-ḡayret
Ki nakḡâl-i kışaşdur bu zebân-ı Leylî-maḡrûnum⁴¹⁸
- 5 Benem kîrât-şinâs-ı nükte-senci gevher-i nazımın
Sezâ ḡuş-ı pesende Râmizâ bu dürr-i meknûnum

128

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün

- (S1/46a) 1 Nüşâ-i sırr-ı dili ol şehe takrîr idelim
(S2/45b) Ma'ni-i vuşlatı tevcîh ile tefsîr idelim

414 tâb-ı ruḥ-ı dilbere: tâb-ı rûḡ-ı dilbere S1.
415 efgendemi: efgendimi S1.
416 dildeki: dilde ki S1.
417 zaḡm-ı: zaḡm-ı S2.
418 zebân-ı: zamân-ı S2.

- (S2/46a) 2 Dûdeyi müşk-i maḥabbetle idüp âmîhte⁴¹⁹
Ba'd-ez-în kâkül-i cânâneyi taḥrîr idelim⁴²⁰
- 3 Hâl-i Hindûsını vaşf eylemede dildârûñ
Şafḥa-i nazmımızı ḥıttâ-i Keşmîr idelim
- 4 Görmemiş dîde anı 'âlem-i ma'nâda daḥi
Vâkı'â rûy-ı nigârı nice ta'bîr idelim⁴²¹
- 5 Şeyḫi ḥalvetde o meh-pâre ile gördükde
Âsumâna irecek rütbede teşhîr idelim
- 6 Haddini bildirelim bârî rakîb-i dûna
Darb-ı çûbîn-i siyâset ile ta'zîr idelim
- 7 Râmizâ deste alup ḥâme-i Mânî-naqşı
Şâhid-i nazm-ı 'Arîf'i dile taşvîr idelim

129

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/46a) 1 Şafâ-yı 'âlemi seyr eyleyüp 'ayn-ı 'adem gördüm
(S2/46a) Cefâ-yı dehri erbâb-ı dile maḥz-ı kıdem gördüm
- 2 Cünûd-ı gamze-i tâb-âver olmak ḥayli müşkilken
Dil-i bî-tâbımı âmâc-ı müjgân-ı elem gördüm
- 3 O şâh-ı mülk-i 'işve mâlik-i İrân-ı ḥusn olmuş
Ḥamîde-ebruvânuñ doğrusı seyf-i 'Acem gördüm
- 4 Dil-i nâ-sâz-ı 'uşşâk oldu beste târ-ı gîsûya
Uşûl-i vuşlatında naqş-kârî zîr ü bem gördüm
- 5 'Aceb mi pîç ü tâb-ı 'aşka düşsem seyr-i zülluñle
Ruḥ-ı ḥusnünde cânâ gîsuvânuñ ḥam-be-ḥam gördüm⁴²²

419 müşk-i: şekk-i S2.

420 cânâneyi: cânâmı S2.

421 rûy-ı nigârı: bûy-ı nigârı S1.

422 Ruḥ-ı: Ruḥ-ı S2.

- (S1/46b) 6 Olup âyîne-i tab'ımda zâhir şâhid-i ma'nâ⁴²³
Bugün bezm-i ma'ârif içre birkaç câm-ı Cem gördüm⁴²⁴
- 7 Seni pâ-mâl-i vuşlat eylerim dirdi reh-i 'aşkla
Bu va'dinde o yâri hak bu kim şâbit-çadem gördüm⁴²⁵
- 8 Nigâh-ı dil-rübâ çıkmaz sevâd-ı çeşm-i 'âşıkdan
Hayâlimde o âhû-dîdeyi hırz-ı harem gördüm⁴²⁶
- 9 O şûha nazra-i evvelde olmuş çeşmim üftâde
'Aceb gavgâya düşdüm bir bakışda biñ sitem gördüm
- 10 Keşide ebruvânı satır-ı evvel kıt'a-i hüsne
Sevâd-ı hatt ü hâliyle anı ben yek-çalem gördüm
- (S2/46b) 11 Bulurmuş ol şehûñ esbâb-ı hüsni hatt ile zîver
Libâs-ı perniyân-ı gül-'izâruñ muhteşem gördüm⁴²⁷
- 12 Rüsûm-ı 'izz ü tevķîr-i levâhıkda benim 'ömrüm
Seg-i kûyin rakîb-i bed-menişden muhterem gördüm
- 13 Gelince hâtıra deryâ-yı 'işyân-ı siyeh-kârî
O dem hûn-âb-ı eşki seyl-i Ceyhûn-ı nedem gördüm
- 14 Olur imzâ-nüvîs-i hüccet-i eş'ârımız Râmlz
Elinde hâkim-i şadr-ı ma'ânîñ kalem gördüm
- 15 O gavvâs-ı yem-i 'irfân ü fazluñ silk-i nazmında
Sezâ âvîze-i tâk-ı felek dürr-i hikem gördüm
- 16 O deñlü tımçurâk-ı ma'ni var elfâz-ı şi'rinde
Anı Hâkânî-i mülk-i nazmdan Muhteşem gördüm
- 17 Olur tâlib Kemâl-i İşfahânî ders-i fazlında
Anuñ 'azz-ı rezîñ Şâ'ib-i emr-i ümem gördüm

423 tab'ımda: tab'ımla S1.
424 "gördüm" S1'de yok.
425 hak bu kim: hak kim S1.
426 âhû-dîdeyi: âhû-dîdeli S1.
427 muhteşem: muhteşem S1.

- 18 Ola mesned-nişîni şarha-i fazl ü kemâlâtun
Du'â-yı hayrını ser-sübha-i vird-i ehem gördüm

130

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- (S1/46b) 1 Hep hayâl-i yârdur firkat deminde hem-demim
(S2/46b) Hasret-i dildârdur efkâr-ı dilde müdgamım
- 2 İftirâk-ı ma'nevî yokdur tarîk-i 'aşkda
Şûretâdur cünbiş-i rehvâr-ı sür'at mübremim
- 3 Şanmañuz bir dem tehî halvet-serâ-yı tab'ımı
Şâhid-i mazmûn-ı ma'nâdur enîs ü mahremim
- 4 Añlamaz zâhir-şinâsân-ı cihân güftârımı⁴²⁸
Sırr-ı ma'nîden mürekkebdür kelâm-ı mübhemim
- (S1/47a) 5 Ben o üstâd-ı sühan-pîrâ-yı nazmım Râmizâ
Behcet-i 'irfân olur her bir cevâb-ı mülhemim⁴²⁹

131

FÎ-HARFÎ'N-NÜN

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/47a) 1 Göñül seyr eyle rûy-ı dilberi âyîne de her an⁴³⁰
(S2/46b) Ki gör sen de ne şûret gösterür âyîne-i devrân
- (S2/47a) 2 O gaddâruñ ne kanlar dökdigin şimdi haber aldık
Kemân-ebrûlarıyla söyleşirken gamze-i bürrân⁴³¹
- 3 Dehân-ı vaşfa şıgmaz la'l-i dilber ben de nuçk itsem
Meger kim bir beyâz fağfûrla konmuş dâne-i rümmân

428 güftârımı: güftârı S1.

429 Behcet-i 'irfân: Bahs-i 'irfân S1.

430 âyîne de her an: eyle de bürrân S1.

431 Kemân-ebrûlarıyla: Kemân-ebrûlar ile S2.

- 4 Giyâh-ı hat ne tiz çıkdı o şûhuñ bâğ-ı hüsnüñde
Hamîr-i tıynetinde zâhir reyhân⁴³²
- 5 Öpüp dest-i vişâlin Râmizâ hayrân-ı ân oldum
O hâletdür beni pâ-bûs-ı yâre düşüren el-'ân

132

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/47a) 1 Şafâ-yı hâtırım yok gayrılarla şöbet itmekden
(S2/47a) 1 Ğaraz tezkîr-i yaşluñdur senüñle ülfet itmekden⁴³³
- 2 Hele pek hîrelendi dîde-i giryân sultânım
Kemâl-i şevk ile mihr-i cemâle dikkat itmekden⁴³⁴
- 3 Dirîğ eyler niyâz itdükçe benden ni'met-i yaşluñ
Uşandım ol şeh-i bî-dâda gayrı minnet itmekden
- 4 'Aceb mi naqd-i eşkin şarf iderse 'âşık-ı giryân
Murâd-ı kesb-i câh-ı vaşlı bezl-i rüşvet itmekden
- 5 Güzer itdikçe mağrûr-âne vaz' eyler reh-i 'aşkda
Niçün geçmez o dilber Râmizâ bu naşvet itmekden

133

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- (S1/47a) 1 Her kaçan ser-mest olur ol şeh mey-i hûn-âbdan
(S2/47a) 1 Rûyî âteş-nâk olur keyfiyyet-i pür-tâbdan
- 2 Ravza-i hâtır ser-â-pâ şimdi sîr-âb-ı mihen
Kimseler hâlî degül bu gerdiş-i dûlâbdan
- 3 Yaqmada hürşîd-veş tâb-ı ruhuñ 'âşıkları
Fark olunmaz mihr-i hüsnüñ mihr-i 'âlem-tâbdan

432 S1 ve S2'de mısraın bir bölümü siliktir.

433 tezkîr-i: tezekkür-i S2.

434 Kemâl-i şevk ile mihr-i cemâle: Kemâl-i şevkle cemâle S2.

- 4 Zülf-i çîn-pür-çînine ser-bestedür şimdi gönül
Olmadı vâreste kayd-ı rişte-i kullâbdan
- 5 Ehl-i dil mesrûr idermiş dergeh-i vaşl-ı cinân
Behre-yâb ol sen de Râmiz var o fetû'l-bâbdan

(S1/47b)

134

Mef ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün

- (S1/47b) 1 Geçdim felegin minneti bâhir kereminden
(S2/47b) Sermâye-i râhat nice hâşıl direminden
- 2 Tiryâk-ı muqadderle iden gönülini tatyîb
Âsûdedür ef'î-i keder zehr ü seminden
- 3 Yek-pârecedür zulmi bu gerdûn-ı mehînüñ
Hiç var mı bir âzâde de çarhuñ siteminden
- 4 Bu çeşm-i dil ü câna ziyâ-bahşdı yârin⁴³⁵
Bir pâre gubâr olsa reh-i muhtereminden
- 5 Biz Ka'betü'l-'uşşâk-ı şafâ-bahş-ı cemâlün
Çok tâze haber aldık o şeyhü'l-hareminden
- 6 Dem-sâz olıcağ nâle-i eş'âr ile Râmiz
Âvâz-ı hüner gelmede nây-ı kaleminden

135

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/47b) 1 Neşât-ı hâtır için mey sebû sebû yürüsün
(S2/47b) Murâd 'âlem-i âb ise sû-be-sû yürüsün
- 2 Tehî degül saña sâkî recâ-yı dil ammâ
Bezmede sâgar-ı şahbâ tolu tolu yürüsün
- 3 Ayaklanur nice üftâdeler bu 'âlemde
Hemân elinde kadeh sâkî-i rûfû yürüsün

435 çeşm-i dil ü câna: çeşm-i dil-i câna S2.

- 4 Ne yüzle aña muqâbil olurmuş âyîne⁴³⁶
Bağalım ol meh-i devrânı rû-be-rû yürüsün
- 5 Bir iki câm ile rûşen olur mı dil Râmiz
Neşât-ı hâtır için mey sebû sebû yürüsün
- 6 Olup bir âşafuñ emriyle bu gazel inşâ
Ki hük-m-i nuṭkı anuñ dehre gû-be-gû yürüsün⁴³⁷
- 7 Cenâb-ı Râtib-i âşaf-nazîr mu'în-şiyem
Rikâb-ı eşheb-i luṭfında ârzû yürüsün
- 8 Du'â-yı devleti olsun netîce-i ezkâr
Hemîşe sem'-i kabûle bu güft-gû yürüsün

136⁴³⁸

FÎ-HARFİL-VÂV

- (S1/48a) 1 Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün
Ol mihr-i cemâle olamaz âyîne hem-rû
Tâb-ı ruḥına cânı mı var kim tura karşı
- 2 Tîr-i nigeḥi itmede 'uşşâka işâbet
Oldı hele bir kıavs-i cefâ ol iki ebrû
- 3 Sevdâ-yı ser-i zülfi idüp hâtırını mecnûn
Şahrâya düşürdi beni ol gözleri âhû⁴³⁹
- 4 Elbetde zamîr-i dili fehmi eyler o dilber
Bir kerre dise 'aşkla 'âşık aña yâhû
- 5 Sencîde-i mîzân-ı hayâl itmege şimdi
Hâl-ı rûy-ı müşkînine göz 'ayn-ı terâzû

436 yüzle: yüzlü S1.

437 dehre: dehr S2.

438 Bu gazel S2'de yok.

439 Bu mısırda kelime eksikliği varken "ol" kelimesi getirilerek eksiklik giderilmiştir.

- 6 Akşa ne 'aceb pâyine cûyâ-yı sirişkim
Pâ-mâl-i cefâ itdi beni bir kad-i dil-cû
- 7 Şahbâ-yı lebi eyledi Râmiz dili medhûş
Var ise halâvetle karışmış gibi dârû

137

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/48a) 1 Destime girse meyle tolu sâgar u sebû
(S2/48a) Durmaz ayaklanurdum o neş'eyle sû-be-sû
- 2 Eksik mi deryâsından anuñ lâbe-i keder
Mânend-i serv eylemeyen cûya ser-fürû
- 3 Cûy-ı vişâl-i yâre bu dil teşne-yâb olup
İtdi 'ıfâş-ı hecr ile dünyâyı cüst ü cû
- 4 Olmaz nihâl-i ser-keşi bâr-dâr-ı vefâ
Cânâ ne deñlü pâyine dökseñ de âb-rû
- 5 Meddâh-ı vaşf-ı hüsn-i dil-rübâ olup
Râmiz midâd-ı hâmemiz itmekde güft-gû

138440

FÎ-HARFİL-HÂ

Mef'ûlü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ülün

- (S1/48a) 1 Ey gamzesi ser-sehm-i cefâ cânâ toğunma
Feryâd elinden dil-i nâlâna toğunma
- 2 Cem'iyet-i hâtır ise ey şâne murâduñ
Şad-çâk olarak zülf-i perîşâna toğunma
- 3 Gitti ayağı ile gelür hâlet-i lağziş
Ser-hûş-ı mey-i nahvet o mestâna toğunma

- 4 Bir tuhfe-i cândur baña ey kaşı kemânım
Sînemde yer itmiş hele peykâna tokunma
- (S1/48b) 5 Çâk eyle girîbân-ı dili âh ile Râmiz
Dâmân ü niķâb-ı ruķ-ı cânâna tokunma

139441

- Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
- (S1/48b) 1 O kaşı yâ ne 'aceb bakmadı emânımıza
Hadeng-i gamzesi kâr itdi geçdi cânımıza
- 2 Şarâb-ı la'lini işrâb idince aġyâra
O demde girdi mey-âşâmlıġla kanımıza
- 3 Yakîn-i vaşlı olurdum o şûh-ı fettânuñ
Bu ġüne neyl-i emel ķalsa bârî yanımıza
- 4 Uşûl-i vaşlına dil-besteyüz velî yârũñ
Girift-i nâzı bu dem uymadı kemânımıza
- 5 Maķabbet eskidür ammâ tegaffûli nevdür⁴⁴²
Ķapıldı köhne ġöñül ġüsn-i nev-cüvânımıza
- 6 Ħamûş-ı şekve-i gerdün olurdı tıfl-ı ġöñül
Ķonulsa sürme-i baġt-ı siyeh zebânımıza
- 7 Süheyl-i feyz-i Ħüdâ 'arz-ı tertîb eyler
'Akîķ-i ġüsn-i edâda bu tab'-ı kânımıza
- 8 O tercemân-ı hüner-mâyeyüz bu 'âlemde
Edâ-yı ġüsn-i süġan virdi Ħaķ lisânımıza
- 9 Şu rütbe ķille-ķeş-i cevri dilberem Râmiz
Felekde ķavs-ı ķuzah reşķ ider kemânımıza

441 Bu gazel S2'de yok.

442 tegaffûli: tegaffûfi S1.

140⁴⁴³

Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün

- (S1/48b) 1 Dil-beste olup 'aşk ile bir zülf-i nigâra
Şeb-tâ-be-seher başladı âgâze vü zâra
- 2 Haç geldiğine gam çekerim 'arız-ı yâre
Hürşîde gamâm ile gelür tîre nehâra
- 3 Bu tahte-i sînemde çerâgân gibi çok dâg
'Âşık olalı şevk ile bir lâle-'izâra
- 4 Te'sîr ider âteş-i 'aşk belki cemâda
'İbret nazarıyla hele bak cism-i çenâra
- 5 Endâm-ı dil-ârâsına yâruñ nazar itdük
Çıkmadı metâ'-ı dilimiz aña ne çâre
- 6 Râmiz nice bir cevır ü cefâsın çekeriz biz
Çeksek ne olur bir de anı bûs-ı kenâra

141⁴⁴⁴

Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün

- (S1/49a) 1 Ol gonçe-dehen nâz ile gülzâra açılşa
Güller ruhı şevki ile yek-pâre açılşa
- 2 'Arz eyler idim sâkîye keyfiyyet-i rindi
Bir kerre hemân dergeh-i mey-hâre açılşa
- 3 Eşrâf-ķarîn olur idi külbe-i 'âşık
Bir revzenesi cânib-i dildâra açılşa
- 4 Şarf eyler idim naķd-i dili kâle-i vaşla
Tenhâca baña şimdi o meh-pâre açılşa

443 Bu gazel S2'de yok.

444 Bu gazel S2'de yok.

- 5 Fehm eyler idi tıfl-ı dilim ma'ni-i vaşlı
Râmiz bize ol sîne-i sî-pâre açılrsa

142

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- (S1/49a) 1 Hâme bî-kayd-ı şarîr olsun gamım tahrîrde⁴⁴⁵
(S2/48a) Duymasun râz-ı dili kağıd ile takrîrde
- 2 Eksik olmaz sînede her gün birer dâğ-ı cedîd
Âteş-i hecr olalı bu tab'ıma te'sîrde
- 3 Havfım oldur gamzesi ser-tîz-i çeşm-i cân olur
Görmesün 'aks o yâr âyîne-i şemşîrde
- 4 Tâc-ı 'âlem ol cenâb-âsâ tevâzu'la hemân
Vaz'-ı sengîn ile kalma ka'r-ı pür-tekdîrde
- 5 Virdüñ istihkâm kaşr-ı şî're şimdi Râmizâ⁴⁴⁶
Hâme üstâd oldu beyt-i nazmını ta'mîrde

143

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/49a) 1 Âhım niķâb olur ruķ-ı dildâr-ı rü'yete
(S2/48a) Ebr-i siyâh mâni' imiş mâhı diķķate
- 2 Ser-menzil-i vişâle varılmaz piyâdece
Mehmûz-ı 'aşķ olmaya tâ esb-i himmete
- 3 Rabt-ı şiyâm-ı vaşla derûnîce 'azm idüp
Her şey' efendi râci' imiş hüsn-i niyyete
- (S2/48b) 4 Geldikde haţtı girmedi aşlâ derûnıma
Âdem haţ ile girmez imiş bâğ-ı cennete

445 Hâme bî-kayd-ı: Hâme-i kayd-ı S1.

446 istihkâm: istihkâmı S1. / Râmizâ: Râmiz S1. / S2'de "şî're" yok.

- 5 Olsa 'aceb mi şerha-i gamm ile zahm-dâr
Râmiz degül mi sîne siper tîg-i miñnete

144

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/49a) 1 Şikest oldu sirâc-ı dil yine bir seng-i miñnetle
(S2/48b) Yanarken hân-ķâh-ı 'aşķda bir şevķ-i mahabbetle⁴⁴⁷
- (S1/49b) 2 Göñül bâzîķe-i tıflân-ı mekteb oldu sultânım
Fezâ-yı dehr içinde gûy-veş dest-i mezelletle
- 3 Dem-â-dem hûn-feşânlık kârıdur ol şûh-ı gaddârũñ
Baķılsa ğamze-i cellâdına bir ķeşm-i 'ibretle
- 4 Çeker dil ķavs-i yâri her ne deñlü saht-ı cevri olsa
Varır tîr-i heves her menzile bâzû-yı ğayretle⁴⁴⁸
- 5 Ne âfet olduĝın bilmez iken Râmiz o dildârũñ⁴⁴⁹
Ķapılmış sem'le etvârına bir sâde şöhretle

145

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/49a) 1 Olur keyfiyyet-i vuşlat nümâyân ķeşm-i sâĝarda
(S2/48b) Olinca hâhiş-i germiyyet-i mey tab'-ı dilberde
- 2 Tecessüm eyler evzâ'-ı vefâ ķeşm-i dil ü câna
Nümâyândur bu hâlet görsen ol rûh-ı muşavverde
- 3 Fürûĝ-ı 'ârızı neyyir-nümâ-yı hûsn-i tal'atdur
Bu ma'nâ ĝün gibi rûşendür ol mihr-i münevverde
- 4 Dükenmez ser-ĝuzeşt-i 'aşķı şimdi başlasam naķle
Humâr-ı bâde-i hicrânı yârũñ nev-be-nev serde

447 mahabbetle: mahnetle S2.

448 her menzile: ser-menzile S1.

449 dildârũñ: dildârın S1.

- (S1/50a) 5 Gül-âb-âsâ mu'a'ttar-sâz kâm-ı câm olur Râmîz
O gül-rû gonce-fem olduğca bezm-i meyde hûy-gerde⁴⁵⁰

146

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/50a) 1 Pesendîde olur ey hâme bir güftâra bed' eyle⁴⁵¹
(S2/48b) Saña tahsîn ide erbâb-ı dâniş bir sühan söyle
- 2 Müretteb bezm-i hûbân bî-kuşûr maflûb-ı dîl üzre⁴⁵²
Gel ey sâkî elinde sen daği bir şîşe-i meyle

- (S2/49a) 3 'Arağ-rîz-i vefâ olmuş ruhından büselik vırmez
O şeh-nâz-ı cefâ-cû şavmada 'uşşâkı hey heyle

- 4 Beni mızrab-zen-i tanbûr-ı tab'ûñ eyledüñ anımâ
Vişâle irmeden taksîm-i cevri itdüñ begim neyle

- 5 Temennâ-yı vişâl-i râhatü'l-ervâh itdükçe
Karîb itmekde Râmîz hâtîr-ı nâ-şâdı pek eyle

147

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/50a) 1 Begim hûy-ı 'ıtr-bûyuñ ruğ-ı zîbâ kenârında
(S2/49a) Hemân bir jâle-i nevdür gül-i ra'nâ kenârında
- 2 O dür-dendânı tanzîm eyler idim rişte-i 'aşka
Hele tenhâca bulsam hâşılı deryâ kenârında
- 3 Nişân-ı şûret-i hattı 'aceb mi gerd-i ruğ olsa
Olur her ruğ'a-l mevdûdenüñ imzâ kenârında
- 4 Kızarmış bûse zahmından o yârûñ rûy-ı pür-tâbı
Olur resm üzre bir tamgâ-yı sürh dîbâ kenârında⁴⁵³

450 O gül-rû gonce-fem: O gül-rû bu gonce-fem S2.

451 S1'de "hâme" yok.

452 maflûb-ı: maflab-ı S1.

453 resm: sem S2.

- 5 Olur mı etmemek şad-âferîn ü gıbta ey Râmîz
Görenler şî'rini mecmû'a-i zîbâ kenârında

148⁴⁵⁴

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- (S1/50a) 1 Seng-i gamla hâtır-ı âbâd vîrân olmasa
(S2/49a) Fıkr-ı zülf-i yâr ile her dem perîşân olmasa
- 2 Kâbil-i tefhîm idi ol şûha maqşûd-ı derûn
Neyleyim yanında ol ağıyâr-ı nâdân olmasa
- 3 Hep helâk-i derd-i hicrânun olurdı 'âşıkân
Bûse-i la'l-i şafâ-bahşında dermân olmasa
- 4 Kim bilürdi zahm-nâk-i hâr-ı ra'nâ olduğun
Bülbül-i âşüfte-dil ol deñlü nâlân olmasa
- 5 Kânde kıymet-der olurdı Râmizâ dürr-i hüner⁴⁵⁵
Nükte-sencân-ı ma'ânî ehl-i 'irfân olmasa

149

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/50b) 1 O yâr-i gonce-fem ol dil-rübâ-yı pür-fitenc
(S2/49a) Hezâr gıbta efendî görince göz dikene⁴⁵⁶
- (S2/49b) 2 İkide birde rakîbüñ cefâsını her gün
Çeke çeke nice bir 'ömri günü tîz dükene
- 3 Duyuldu rişte-i maqşûd söylerem şimdi
O gül-nihâl ü semen-sâya al bîniş dikene⁴⁵⁷
- 4 Olur şikâr merâmı naşîb her demde
Yed-i hülûş ile dâm-ı vefâya yem dökene

454 Bu gazelin redifli S2'de "olmasa"; S1'de "olmaya" şeklindedir. Biz şîrini manasına daha uygun olduğu için birincisini tercih ettik.

455 Râmizâ: Râmîz S2.

456 göz dikene: gördüğüne S1.

457 bîniş: beniş S1.

- 5 Mezâri'-i emelin berz-i bî-nemâsından⁴⁵⁸
Ne hâşıl olsa gerek Râmiz heves ekene

150

Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün

- (S1/50b) 1 Dil rişte gibi hançer-i dildâra dolaşma
Her gamzesi zahm-âver olan yâre dolaşma
- 2 Bir gün seni de şayd ider ey murğ-ı dil âhır
Luft eyle hemân turra-i tarrâra dolaşma
-
- 3 Billâhi yakar bâl ü per-i murğ-ı derûnı
Pîrâmen-i şem'-i ruḡ-ı mekkâra dolaşma
- 4 Dil virme şakın bend-i ser-i zülf-i bütâna
Âzâde iken kayd-ı girih-kâra dolaşma
- 5 Mâhiyyetüñ añlandı senüñ daḡi ey meh-rû
Encüm-sıfat ol 'aşık-ı seyyâra dolaşma
- 6 Bûlbûl gibi âzâde ider tâ'ir-i tab'ı
Bu bâḡ-ı cihânda gül-i pür-hâra dolaşma
- 7 Kâruñ degül ey zâhid-i bed vuşlat-ı dildâr
Bî-kâr ü direm kâle-i der-kâra dolaşma
- 8 Billûr-şıfat cismi yakar tâbiş-i vaşlı
Ey dil şakınup 'ukde-i şalvâra dolaşma
- 9 Şeh-bâz-ı zer-i şâf ile şayd eyle o murğı⁴⁵⁹
Râmiz yetişür böyle hep âvâre dolaşma

458 Mezâri'-i emelin: eyleyen S2.

459 zer-i şâf: rez-i şâf S1.

151⁴⁶⁰

- Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün
- (S1/50b) 1 Virme dil dilber-i hatt-âvere sâzende ise
Tel kadar meclis-i vuslatda o nâzende ise
- 2 Beste-i zülf-i nigâr okudur 'uşşâka müdâm
Târ-ı gîsûsına her kim o mehûñ berde ise
- 3 Çekmem el dâmen-i 'aşkından o şâh-ı hüsniñ⁴⁶¹
Köhne-pelâs-ı hayât ile gönül zinde ise⁴⁶²

- (S1/51a) 4 Hiç gûş eylemez efgân-ı hezârı gonce
Ne kadar 'aşk ile şûrîde vü ise⁴⁶³
- 5 Nağme-sâz olsa nevâda o şeh-i şîrîn-kâr
Râmizâ bülbülü dem-beste ider kânde ise
- 6 Rindi bir câm ile rûşen-dil ider pîr-i muğân
Ne kadar târik-i gamla ser-efgende ise

152

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/51a) 1 Râz-ı derûnım açıldım o şûh-ı cefâ-vere
(S2/49b) 'Arz-ı maḥabbet eyledim el-ḥak o dilbere
- 2 Manzar-geh itdim âyine-veş rûy-ı pâkini
Ser-dâde-i niyâzım o hoş-hâl berbere⁴⁶⁴
- (S2/50a) 3 Zâhir olunca gün gibi şu'le virür hemân
Kûy-ı ḥabîbi beñzedirim semt-i Ḥâver'e
- 4 Hatt-âver olsa dilber-i nâzik-ter ey gönül
Beñzer derûn-ı ebre giren mâh-ı envere

460 Bu gazel S2'de yok.

461 dâmen-i: dâmende S1.

462 Köhne-pelâs-ı: Köhne-pâlâs-ı S1.

463 S1'de bu mısram bir bölümü siliktir.

464 berbere: bir yere S1.

- 5 Bu nev-'arûs-ı şî'r-i hoş-âyende Râmizâ⁴⁶⁵
Şâyestedür ki ğarķ ola hep zîb ü zîvere

153

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/51a) 1 Haṭ-âver olsa da ḥüsn-i edâsı gönlümce
(S2/50a) Haṭâ ise daḥi sehv-i haṭâsı gönlümce⁴⁶⁶
- 2 Metâ'-ı vaşlına naḳd-i derûnım istermiş
O dilberüñ hele bey' ü şîrâsı gönlümce
- 3 Hevâ-yı 'aşķı ile istedik zülâl-i vişâl
Didim ki kûyınuñ âb ü hevâsı gönlümce
- 4 Nükûd-ı vaşlına mev'ûdi olduk ol şûḥuñ
Mezîd-i 'ömr ola baḣş ü 'aṭâsı gönlümce
- 5 İķâmet itmedür ümmîd Râmizâ çend-rûz
Olursa Şofya'nuñ âb ü hevâsı gönlümce

154

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- (S1/51a) 1 Bâdî-i îķâd-ı nâr-ı 'aşķdur feryâd-ı âḥ
(S2/50a) Bir semûm-ı dil-ḥarîķ-i ğammdur mu'tâd-ı âḥ
- 2 Pûte-i endûḥ ile maḥv eyleyüp kalb-i dili
Muḥteri'-i kâleb-i âlâmdur üstâd-ı âḥ
- 3 Rûz şeb şarf olsa eksilmez yine bir nukrası
Bir dükenmez kenzdür döker begim îrâd-ı âḥ
- (S1/51b) 4 Bir nefesdür meslek-i 'aşķ içre ehl-i miḥnetc⁴⁶⁷
İntihâ-yı cüz'tye 'uşşâķdur irşâd-ı âḥ

465 Râmizâ: Râmiz S2.

466 Haṭâ ise daḥi: Haṭâ ise de S2.

467 S2'de "içre" yok.

- 5 Sâbit eyler cây-ı vuşlatda hırâs-ı maqsadı
Âhen-ı fûlâd ile maḥlûtdur evtâd-ı âh
- 6 Nişter-i ser-tîz ile ḥûn-rîzdür her dem emân
Merḥametsiz kanlı bir zâlimdür ol faşşâd-ı âh
- 7 Hep beşer düşer metâ'-ı vaşla olsaḡ müşterî
Râmizâ yek tarḡ ile bir çâr olur ta'dâd-ı âh
- (S2/50b)

155⁴⁶⁸

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
- (S1/51b) 1 Tarâvet bahş ıder destâr-ı dilber tâzelendikçe
Virür kat kat leṡâfet ḥüsnine mümtâzelendikçe
- 2 Bozarsın istifin el çek metâ'-ı yâre incitme
Olur fersûde kâlâ-i vişâl endâzelendikçe
- 3 'Aceb rengîn olur esbâb-ı ḥüsn-i behcet-efrûzı
Benân-ı sîmi ḥınnâ-yı rûy-ı âli ġâzelendikçe
- 4 Berîdür kıl ü kâl-i mâni'-i vuşlatdan ol meh-rû
Kitâb-ı ḥüsn ü âni ḡaṡ ile şîrâzelendikçe
- 5 Olur vahşet-perîde murg-ı ḡâṡır lâne-i dilden
O şehbâz-ı melâḡat Râmizâ pervâzelendikçe

156

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
- (S1/51b) 1 Bahâr eyyâmıdur seyr-i ġülistân-ı cemâl eyle
(S2/50b) O ġül ruḡsârı ġör ol çeşm-i nergîsi ḡayâl eyle
- 2 Fiġân-ı 'andelîb-i zârı ġûş itmek şafâ ammâ
Hezârân naġme-i murgân ile kesb-i kemâl eyle
- 3 Nedür bu âh ü zâr-ı bî-me'âli bûlbülüñ bilsem
Açıl ey ġonce ol şûrîde-kâra bir su'âl eyle

- 4 İder maksûda elbette vefâ ol şâh-ı hûbânım
Hemân ızhâr-ı şerh-i dâğ ile bir 'arz-ı hâl cyle
- 5 Olur bir gün ber-âver Râmizâ nahl-i merâm elbet
Hemân cûy-ı hulûşı dem-be-dem icrâ-yı bâl cyle

157

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/51b) 1 Girse gamze-i kattâlûñ 'âşık arasına
(S2/50b) Ne şübhe her niğehinde hezâr yâresine⁴⁶⁹
- 2 Çekerse de seni âgûş-ı vuşlat ü kâma
Kıpılma bu zen-i dehrûñ şakın feşâresine
- (S1/52a) 3 Temeyyül eyleme rakqâş-ı çâr-ebrûya
Şimâh-ı hâhişi tutma çehâr-pâresine
- 4 Bu köhne-hâne-i 'âlemde var mı âsâyış
Nûkûd-ı râhatı maşsûb olur icâresine
- 5 Ğarîk-i lücce-i hayret olurdı bî-şübhe
Ta'alluk itse nazar ol mevicli hâresine
- 6 Ne deñlü lahma-güzâr-ı gam olduğum bilsün
Bu şeb bihâr-ı vişâlin irince karasına
- 7 Fedâ-yı naqd-i heves eylesem sezâ ancak⁴⁷⁰
Bu hacle-gâh-ı vişâlin nigâr-pâresine
- 8 Metâli'-i hüner ü ma'rifetde ey Râmiz
Muşîb Efendi'nün itdim nazar sitâresine

469 niğehinde: niğehde S2.

470 ancak: el-hak S2.

FÎ-HARFÎ'L-YÂ

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün
- (S1/52a) 1 Bir nev-cüvânuñ oldı bugün dil fütâdesi
(S2/51a) 1 Virmiş kabâ-yı hüsne bahâ rûy-ı sâdesi
- 2 Kâlâ-yı vaşl-ı dilber-i mümtâz-ı 'âlemüñ
Evvel-emrde bûse imiş resm-i 'âdesi
- 3 Olmuş dü-ebruvânı kemân-ı sihâm-ı 'aşk
Hamâyze çekdi hüsne dehrüñ kepâdesi
- 4 'Âlem murâd itse de tahşîli nâ-pezîr⁴⁷¹
Tâ olmayınca olmağa Haqq'uñ irâdesi
- 5 Bâzîçe-gâh-ı 'arşa-i 'âlemde Râmizâ
Gâhîce esbi sebkat idermiş piyâdesi

. 159⁴⁷²

- Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
- (S1/52a) 1 Gerdiş-i çarh-ı denî hâtırı tahdîş itdi
Ni'metin mâ-şaşal-i naķmet-i teşvîş itdi
- 2 Görinür gün gibi timsâl-i zevâl-i dünyâ
Felek âyîne-i mihr ü mehi der-nîş itdi
- 3 Bâb-ı maķşûdı bulur sâlik-i semt-i ihlâş
Bu revîş tab'-ı haķîkat-deri dervîş itdi
- 4 Haţrı fikriyle vişâli dağı der-pey yârüñ
Dil-i hasret-keşi bu 'âķıbet-endîş itdi
- 5 Buldı esrâr-ı nihân-hâne-i vaşlı dildâr
(S1/52b) Râmizâ mülk-i dili haylice teftîş itdi

471 itse de: eylese de S1.

472 Bu gazel S2'de yok.

160⁴⁷³

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

- (S1/52b) 1 Râh-ı vuşlatdan uşan gelmez idi halka belî
Olmasa şîb ü firâzında mu'ayyen keseli
- 2 Kıl ü kâl itse daği mağlağa vü 'ayn ü hatâ
Bağs-i vuşlatda hat-âverlerin olmaz cedeli
- 3 Pây-bûsıyla kanâ'at mı iderdi yoğsa
'Âşîkuñ dâmen-i vaşla irebilseydi eli
- 4 Tıfl iken lu'bet-i vaşl ile olurdu rakşân
Hatı geldikde oyunun daği bitdi sağalı
- 5 Nûr-ı 'îrfân ki ola bir kişide gizlenmez
Rû-nümâ dîde-i dünyâda belî mihr-i celî
- 6 Ehl-i dile tehallük mi iderdi âdem
Râmizâ bilse kişi kısmet-i rûz-ı ezeli

161

Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlün

- (S1/52b) 1 Şu'le-i âhım yağar şakf-ı esâs-ı 'âlemi⁴⁷⁴
- (S2/51a) Mağv ider sûz-ı dilim âhen-kıyâs-ı 'âlemi
- 2 Cevr-i bî-dâd-ı felekdür dâd-ı kûy-ı 'âşîkân⁴⁷⁵
Tev'em-i cevri ü cefâ buldum cinâs-ı 'âlemi
- 3 Çok görür destimde bir dâne güli dehr-i denî
Cüst ü cûda bulmadım inşâf-şinâs-ı 'âlemi
- 4 Nevbet-i baht iledür olmak müsâ'id-rûzigâr
Döndürür bâd-ı kader bir gün hırâs-ı 'âlemi

473 Bu gazel S2'de yok.

474 Şu'le-i âhım: meş'ale-i âhım S1.

475 'âşîkân: 'âşîkâna S1.

- 5 Ger nişâr itmezse nakd-i vuşlatuñ Râmiz o yâr
Şu'le-i âhım yakar şakf-ı esâs-ı 'âlemi

162

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/52b) 1 Ğam-ı esrâr-ı haçıyla dilimiz beng oldu
(S2/51a) Devr-i âhıyla dil âyînesi pür-jeng oldu⁴⁷⁶
- 2 Milket-i vuşlata seyr olmamıza şâhiddür
'Âşık-ı bâzîçemiz haylice pür-şeng oldu
- 3 İtdi işkeste dil âyînemizi ta'n-ı rakîb
Lafz-ı a'dâ-yı dürüş hâtıra bir seng oldu
- 4 Bâr-ı cevri çekilür miydi o şûhuñ evvel⁴⁷⁷
Şimdicek emti'a-i vaşlı birez deng oldu
- 5 Gül-i zîbâ-ruh-ı dilbere âşüfte olup
Râmizâ bu dil-i meyyâle 'aceb reng oldu
- (S1/53a) 6 Nakş-ı eş'ârını tanzîr nice olur tavr-ı hâlûñ
(S2/51b) Kilk-i şi'rûñ tatalım hâne-i Erjeng oldu⁴⁷⁸

163

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/53a) 1 Peyâm-ı vaşlı ile hâtıra şafâ geldi
(S2/51b) Bu güne müjde ile şubh-dem şabâ geldi
- 2 Dimâğ-ı cânı ider 'atse-rîz-i istîfâ
Şemîm-i zülfi ile nâfe-i Hıfâ geldi
- 3 Ğam-ı cihânı idersem 'aceb mi istikbâl
Bu hâne-i dile çün eski âşinâ geldi

476 Devr-i âhıyla: Devr-i âhla S1.

477 Bâr-ı cevri: Bârı cevri S1.

478 Kilk-i şi'rûñ: Kilk-i şi'rin S1.

- 4 Şalınsa serv-kağân cûy-bâr ü şahrâya
Efendi doğrısı bu mevsim-i şafâ geldi
- 5 Cihâna velvele virmiş o şûh-ı nev Râmiz
Şimâh-ı câna bugün öyle bir şadâ geldi
- 6 Nazîre istemege Rüşdi-i hüner-gûdan
Vesîle-i sühana böylece edâ geldi

164

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/53a) 1 Neler çekdim çekince sîneye ol kaşları yâyı
(S2/51b) İrür şimdengerü âmâc-ı vaşla tîr-i bâlâyı
- 2 Tehî feryâd ider zann itme sâkî sâgar-ı mînâ
Lisân-ı hâl ile tavşif ider Cemşîd ü Dârâ'yı
- 3 Temevvüc eyledikçe âb ü tâb-ı hüsn ile yârım
Getirür seyl-i eşkim cûşa ol dem heft-deryâyı⁴⁷⁹
- 4 Ta'arruz eyleme şî'rimi bahş-i nüşa-i vaşla
Efendî bir hoş añla diğkat idüp lafz u ma'nâyı
- 5 O âhû-dîde itse bir nefes vahşet hayâlimden
Başıma teng iderdi Râmizâ kuh-sâr ü şahrâyı⁴⁸⁰

165

Müfte'ilün / Mefâ'ilün / Müfte'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/53a) 1 'Âşıkım ey perî saña al haberüñ şahîhini
(S2/51b) Derd-i dile ol âşinâ al haberüñ şahîhini
- 2 Saña recâmız ey şabâ eyle güzer dem-i mesâ
Añla ne zülf-i müşk-sâ al haberüñ şahîhini

479 Getirür: Görür S2.

480 kuh-sâr ü şahrâyı: kuh-sâr-ı şahrâyı S1.

- (S2/52a) 3 Fikr-i şikenc-i dil-rübâ kayd-ı 'azîm olup baña
Şâne meded yetiş aña al haberüñ şahîhini
- 4 Câm-ı şarâb-ı hoş-nümâ âyîne gibi pür-cilâ
Görinür anda çok şafâ al haberüñ şahîhini
- (S1/53b) 5 Oldı gamuñla Râmizâ haste-i derd-i bî-devâ
Vaşluñ olur idi şifâ al haberüñ şahîhini

166

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/53b) 1 Olamaz rûha gıdâ vuşlata âgâz gibi
(S2/52a) Virse 'uşşâka rızâ ol büt-i şeh-nâz gibi
- 2 Bûm-veş kısmet-i pâ-yâvere kâni' ol kim
İrmeye bend-i kazâ pâ-yine şeh-bâz gibi
- 3 Rabṭ olur menzil-i maḫşûda hayâl-i hâhiş
Elde mîzân-ı tevekkül ola cân-bâz gibi
- 4 Başını kırtaramaz lâne-i murğ-ı gamdan
Dehrde ser-keş olan serv-i ser-firâz gibi
- 5 Oldı efvâh-ı ma'ârifde şeh-r ü ma'rûf
Râmizâ şî'r-i terin dilber-i mümtâz gibi⁴⁸¹
- 6 Şâh Mansûr ise de aña zafer-yâb olamaz
Nâle-i dâğ-ı derûn şûr ile dem-sâz gibi⁴⁸²
- 7 Kaşdı murğ-ı dil-i âvâremi şayd itmekdür
Şâh-bâz-ı nîgehüñ cünbişi pervâz gibi
- 8 Çarḫ kâbil mi edâsında kuşûr olmayıcak
Da'vi-i vaşla gelen şâhid-i mümtâz gibi⁴⁸³

481 Bu beyit S1'de yok.

482 dem-sâz: hem-râz S2.

483 Da'vi-i vaşla: Da'vâ-yı vaşla S1.

- 9 Vâkıf-ı sırr-ı ma'ânî-i hüner olmakdur
Râmizâ kilik-i terin cümleye hem-râz gibi

167

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/53b) 1 Hadeng-i gamzesi âmâc-ı tab'a zahm-ı cân açdı
(S2/52a) 1 İşâbet itdi ammâ halka çok râz-ı nihân açdı
-
- 2 Metâ'-ı vuşlatı tebdîl-i naqd-i nâz idüp şimdî
O tâcir-zâde 'uşşâka yine bâr-ı girân açdı
- 3 Uşûl-i vaşlına oldukça tâlib 'âşık-ı şeydâ
O tıfl-ı ders-i 'işve nüşâ-i hüsn-i beyân açdı
- (S2/52b) 4 Giribân-çâk olınca bezm-i meyde ol lebi gül-gûn
Dil-i şad-pâre-i 'uşşâka dâğ-ı bî-emân açdı
- 5 Yine gark-âb-ı cây-ı luftı oldım Râmizâ yârın
Şafâ-yı vaşla dâ'ir mâcerâ-yı nâgehân açdı

168

Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlün

- (S1/53b) 1 Haţt-ı rûyî ol şehûñ menşûr-ı müsteşnâ gibi
(S2/52b) 1 Zülf-i pîç-â-pîçi hükm-i vaşlına tuğrâ gibi
- 2 Görmedim hiç bir hilâl-ebrû o bî-hemtâ gibi
Gün-be-gün efzûn olur hüsni meh-i garrâ gibi
- (S1/54a) 3 Nice ta'bîr eyleyim bilmem cemâl ü hüsnini
Oldı ol Yûsuf-likâ şimdî baña rû'yâ gibi
- 4 Mübtelâ-yı kâkül-i müşkîn olup dil-ğasteyem
Didiler nabz-âşinâyân var ise sevdâ gibi
- 5 Mâlik olmuş zann ider gûyâ vişâl-i dilbere
'Âşık-ı bî-çârenüñ kârı hemân hulyâ gibi

- 6 Gâh istignâ ıder gâhî cefâ gâhî 'itâb
Râmizâ maqşûdı yârin şîve-i bî-câ gibi
-

[MUŞAMMATLAR]

1

[MURABBA']⁴⁸⁴

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

(S1/27a) 1 Zaḥm-ı mecrûḥ-ı dili o yâre ızhâr eylesem
 (S2/26b) Çâre-sâz olmak için derdimi iş'âr eylesem

Naḳd-i cânım vırmege bir kerre ikrâr eylesen
 Merhem-i vaşlıyla eyâ eylemez miydi 'ilâc

2 Yok mı inşâfuñ senüñ bilmem ey insâf-ı yâr
 Küşte-i 'uşşâkla zâlim idersin iftiḥâr
 Zulm-i bî-dâduñla bulduñ nâm ü şân ü iştiḥâr
 İtmesün Mevlâ saña 'uşşâkı bir kez ihtiyâc

(S2/27a) 3 Faşl-ı da'vâ-yı 'umûm-ı vaşla ḥâkim var mıdur
 Zulmını ikrâr ider dünyâda zâlim var mıdur
 Ağzı ikrârına yârüñ şâhid-i 'âm var mıdur
 Bûse-i la'li için yâri ideydim ihticâc⁴⁸⁵

4 Murğ-i dil feryâd ider âvâz-ı bed-âgyârdan
 Gûyiyâ eyler şikâyet zaḥm-hâ-yı ḥârdan
 Râmizâ ḥazz eylemem ol rû-siyeh bed-kârdan
 Hiç ider mi zâg ile bûlbûl cihânda imtizâc

484 Bu murabba nüshalarda 21. gazeldèn sonra yer alıyordu.

485 Bûse-i la'li: Bûse-i la'li S1.

[MURABBA '-I MÜTEKERRİR]⁴⁸⁶

- (S1/49b) 1 Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
 Hasret-i rûyıyla giryânlık dem-â-dem dîdede
 Âteş-i 'aşkıyla sûziş bu dil-i âzürdede
 'Aklımı aldı perîşân bir nigele arada
 Bir siyeh perçemli sevdâsıyla dil sevdâ-zede
-
- 2 Hemdemim âh ü figândur mûnisim şad-nâle zâr
 Giryelerdür bezm-i hasret içre gûyâ mûsikâr
 Beste-i zülf-i nigâr olsam 'aceb mi şâne-vâr
 Bir siyeh perçemli sevdâsıyla dil sevdâ-zede
- 3 Câme-i gül-gûn ile bir gül-nihâl-i tâzedür
 Kabâ-yı sürh ile bir şâhid-i mümtâzedür
 Günde biñ kerre niyâzım bir nigâh-ı nâzadır
 Bir siyeh perçemli sevdâsıyla dil sevdâ-zede
- 4 Râmizâ oldum esîr-i kâkül-i müşkîni ben
 Hâl-i ruhsârındaki hâlet hele 'âlem-fiten
 Şarf idüp naqd-i şu'ûrum cümleten bir sîm-ten
 Bir siyeh perçemli sevdâsıyla dil sevdâ-zede

486 Bu manzume nüshalarda 146. gazel olarak yer almaktadır, ancak bu kısma almayı uygun bulduk. / Bu murabba S2'de yok.

TAHMİS⁴⁸⁷

- (S1/22b) 1 Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn
 Leb-i şîrînüñe emmekde olan zevk ü şafâ
 Hağ bu kim kand-i mükerrer gibi lezzet-bahşâ
 Doyamaz zâ'ika-i lehcesine dil aşlâ
 "O şeker-hand ile ol nuğk-ı laţîf ü ahlâ
 Tabak-ı hâhişe gûyâ ki sâbûnî helvâ "
- 2 Dil heves-kârı olup bir şeh-i hûb-ahlâkın
 Oldı meşhûr-ı cihân-gîri bu köhne-tâkın
 Hâhişin ber-ter ider doğrısı her müştâkın
 "O büt-i nâz ile hem-şoğbet olan 'uşşâkın
 Yer ider kâm-ı zamîrinde o lezzetli edâ "
- 3 Dilde gam var idi şahbâ-yı ruhıyla gitdi
 Neşve-i vuşlat ile kâr-ı mağâşid bitdi
 Bâde-i vaşluña dârû-yı mürüvvet katdı
 "Bizi bir câm-ı şafâ ile bugün mest itdi
 Nuğl idüp la'l-i lebûñ bezm-i mey içre tenhâ"
- (S1/23a) 4 Tarz-ı hod-râsına ol bâde-fürûşuñ şimdi
 Tavr-ı dil-cûsına ol mâye-fürûşuñ şimdi
 Kâle-i hüsnine ol şîve-fürûşuñ şimdi
 "Kâle-i vaşlına ol 'işve-fürûşuñ şimdi
 Dest-i teslîmde cân nağdi bahâ olsa fedâ"

- 5 Kışsa-i hecri yine nâkıl-ı mûcizden işit
Nâle-i derd-i dili hasret-i nâcizden işit
Râmizâ bir de firâkı hele Râmiz'den işit
"Rüşdiyâ derd-i dili hâme-i mu'cizden işit
Mâcerâ-yı gamı inâtâka zebân-ı gûyâ
-

MUKAṬṬA 'ÂT Ü RUBÂ'İYYÂT⁴⁸⁸

1

DER-HAKK-I KADEM-İ NEBİYY-İ MUḤTEREM
ŞALLALLÂHU 'ALEYHİ VE SELLEM⁴⁸⁹

Mef'ûlü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ûlün

- (S1/55a) 1 Kimyâ-yı sa'âdet budur ey merdüm-i dâñâ
(S2/54a) Ger eyler iseñ 'ayn-ı haqîkat ile diqqat
- 2 İhlâşla gel sür kadem-i pâke dü-çeşmün⁴⁹⁰
Tâ kim bulasın sürme ile nûr-ı başîret

2

KİT'A

Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/55a) 1 Ey hıdîv-i kerem-nümâ-yı cihân
(S2/54a) V'ey 'afv-sâz-ı mücrim-i ber-câ
- 2 Vesâh-ı cürmüm itmege taḥîr
Bir legen ibrîk eyledim ihdâ

488 Bu başlık S2'de bir manzume sonra verilmiştir.

489 DER-HAKK-I KADEM-İ NEBİYY-İ MUḤTEREM ŞALLALLÂHU 'ALEYHİ VE SELLEM: DER-HAKK-I KADEM-İ NEBİYY-İ MUḤTEREM 'ALEYHİ EFDALÜ'T-TAHİYYE S2.

490 İhlâşla: Halâşla S2.

KİT' A⁴⁹¹

		Mefâ'ilün / Fe'ilâtun / Mefâ'ilün / Fe'ilün
(S1/55a)	1	Eyâ sûtûde-şiyem qadr-dân-ı ehl-i kemâl
(S2/54a)		Du'â-yı devletüñ oldı zamîme evrâda ⁴⁹²
	2	Vücûduñ oldığına kıble-gâh-ı ehl-i niyâz
(S1/55b)		Yeter güvâh-ı bâsıta benden hediye seccâde

KİT' A

		Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün
(S1/55b)	1	Güş it şadâ-yı nâyı şimâh-ı derûn ile ⁴⁹³
(S2/54a)		Neydügin añla bil ki nedür râz-ı Mevlevî
	2	Her demde hem-dem olmağa sa'y eyle Râmizâ
		Neylersen eyle ol hele dem-sâz-ı Mevlevî

KİT' A

		Fe'ilâtun / Mefâ'ilün / Fe'ilün
(S1/55b)	1	Ey müşîr-i hüner-ver ü ekmel
(S2/54a)		Râtib-i ceşş-i mülk-i ma'nâ
	2	Nazm-ı ihlâşım itmege taḥkîk
		Besdür ihdâ-yı Meşnevî ḥakkâ

491 KİT' A: DİĞER KİT' A S2.

492 zamîme evrâda: zamîme-i evrâde S2.

493 derûn ile: devrân ile S2.

KİT'Â

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/55b) 1 Oldım redîf-i eşheb-i luḫfı bir âşafuñ
(S2/54a) K'olsa rıḫâb-dârı revâ Hâtem ü Zahîr
- (S2/54b) 2 Râh-ı emelde ḫalmıḫ iken ḫaml-i maḫşadım⁴⁹⁴
Taḫmîl-i bâr-ı luḫfa sezâ virdi bâr-gîr

7495

KİT'Â

Fe'ilâtün / fe ilâ tün / Fe'ilâtün / fei lün

- (S1/55b) 1 Âşafâ 'îd-i şafâ-baḫşuñ ola fer ḫaḫḫa
Şâhid-i devlet-i dünyâ tura dîvânuñda
- 2 Nice emşâlini idrâk idesin devletle
Maḫlab-ı 'âlem ola pençe-i fermânuñda
- 3 Râmizâ böylecedür ḫaḫḫ'a recâ vü ilkâ
Mihr-i 'îd ile ḫulû' ide feraḫ yanuñda

8

KİT'Â

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/56a) 1 'Aceb mi gelse bûyâ-yı ḫaḫîḫat kâm-ı 'irfâna
(S2/54b) Tarîḫat bâḫınuñ Zehrî Efendî verd-i 'ıtrıdur
- 2 Cibillîdür aña cezb-i derûn-ı 'âşıkân Râmiz.
Bu ḫâlet zât-ı ḫudsî-sîretinde feyz-i fitrîdür

494 maḫşadım: maḫşûdım S1.

495 Bu kit'a S2'de yok.

KİT' A

- Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün
- (S1/56a) 1 Beni ğark-âb-ı yem-i luţfuñ idüp⁴⁹⁶
 (S2/54b) Vâşıl-ı ka' rîçe-i lücce-i rahmet eyle
- 2 Keşti-i nefsime vir ya' ni nesîm-i tevfiķ
 Dâhil-i sâhil-i lîmânçe-i 'işmet eyle

KİT' A

- Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün
- (S1/56a) 1 Tâb-ı ruhsârûña nezzâre getürmez tâķat
 (S2/54b) Hüsñine anuñ içün irmedi 'ayn-ı âfet⁴⁹⁷
- 2 Rû-siyehlik kişye bâ' iş-i rif'at bir hâl
 Hâl-i ruhsârda zâhir gibidür bu hâlet

KİT' A

- Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilün
- (S1/56a) 1 Râhat isterseñ ey hüceste-sülûk⁴⁹⁸
 (S2/54b) Bezm-i 'âlemde olma gel naķķâl
- 2 Ne meşakķat çeker görmemiş
 Naķl-i haml ile derd-mend hammâl⁴⁹⁹

496 Bu mısraın sonu nüshalarda siliktir.

497 Hüsñine: Hüsñüñle S1.

498 isterseñ: ister iseñ S2.

499 derd-mend: derd-mende S1.

12500

KİT'A

- Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün
- (S1/56a) 1 Ey veliyyü'n-ni'am-ı 'âlem-i şâhib-mesned
İde Hâk 'ömr ile iqbâlûñi efzûn ü dirâz
- 2 Vâsıl itdüñ beni maqşûdîma çün luţfuñla
Dergehüñ mevşiledür bendeñe ey bende-nevâz

13

KİT'A

- Fe'îlâtün / Mefâ'ilün / Fe'îlün
- (S1/56a) 1 Bî-te'emmül kelâma açma dehân
- (S2/54b) Jâj-hây olma ey birâder-i cân
- 2 Bir binâda esâs olmayıcak
Pây-dâr olmaz olsa da bünyân

14

KİT'A

- Mefâ'ilün / Fe'îlâtün / Mefâ'ilün / Fe'îlün
- (S1/56a) 1 Harîta-i dilime kâtib-i kudret şimdi⁵⁰¹
- (S2/55a) Timür kalem ile yazdı maħabbet-i yâri
- 2 Ne şüst ü şüy-ı tesellî kabûl ider ü ne ħak⁵⁰²
Meger ki âb-ı vişâl ola dem-be-dem cârî

500 Bu kî't'a S2'de yok.

501 kâtib-i kudret: kâtib-i kader S1.

502 ider ü ne ħak: ider ne ħak S2.

KİT'Â

- Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
- (S1/56b) 1 Eyâ vezîr-i mekârim-semîr ü Ma'n-şiyem
(S2/55a) Du'â-yı devletüñ itdim kemâ-hüve'l-'âde
- 2 Bisât-ı kâle-i ihlâşımı ider tecdîd
Hużûr-ı ma'delete başt idince seccâde

KİT'Â

- Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
- (S1/56b) 1 Eyâ hıdîv-i kerem-kâr ü ma'delet-tıynet
(S2/55a) Du'â-yı devletüñ oldı zamîme evrâda⁵⁰³
- 2 Vücûduñ olmağa kıble-gâh-ı ehl-i niyâz
Bisât-ı 'özü ile itdim hediye seccâde

KİT'Â DER-HAKK-I 'ARİF-İ SELÂNİKİ

- Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
- (S1/56b) 1 Gele ey kîlk-i vefâ silk-i belâgat-lehce⁵⁰⁴
(S2/55a) Eyle ihlâşımı şad-şevk ile sen de ta'rîf⁵⁰⁵
- 2 Öyle bir zât-ı hüner-mende ki olmuş şimdi
(S1/57a) Fazl ü 'irfân ile şehrinde efvâh-ı 'Arîf

503 zamîme evrâda: zamîme-i evrâde Ş1.

504 Gele: Gelse S1.

505 şad-şevk ile: şad-şevkle S2.

KİT'A

- Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
- (S1/57a) 1 Efendi zevk ü şafâñuz harâm olursa sezâ
(S2/55a) Ki bezm-i meyde gerek sâkî-i şafâ-peymâ
- 2 Meger ki eski kühen-i kıvâm ile şâhidler⁵⁰⁶
Ola bu da'vi-i 'işretde şâbitü'l-ma'nâ

19507

KİT'A

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün
- (S1/57a) 1 Vâbeste idi şehr-i rebî'a merâmımız
Bilmem ne günde tâli' ola mihr-i kâmımız
- 2 Re's-i hayâl-i fikrim odur her şeb ü nehâr
Döndi hilâle cism-i dil-i nâ-tamâmımız

20

KİT'A⁵⁰⁸

- Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün
- (S1/57a) 1 İşün altun ider şan'atun üstâd-ı zer-kûbî
Hemân hâliş-'ayâr ol andadur sermâye-i evfâ
- 2 Hüner tezhîb eylemekdür kârımız mûmdan
Degüldür şan'at-ı tezvîri kâbil merd-i şıdk-ârâ

506 Bu mısradaki vezin bozuktur. / eski kühen-i kıvâm ile: eski köhne kıvâm ile S1 ve S2.

507 Bu kıt'a S2'de yok.

508 Bu kıt'a S2'de yok.

KİT'Â

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/57a) 1 Her gelen şimdi bıraktı timür
 (S2/55a) Kapudan-zâdeyi gördükde hemân
- 2 İki yârâna taḥammül yoğ iken
 Döndi bir çifteye dolmuş dükkân

KİT'Â

Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/57a) 1 Kimseye itme râzuñı ifşâ⁵⁰⁹
 (S2/55b) Virmek isterseñ emrüne encâm
- (S1/57b) 2 Sırrını ketm ile olan me'lûf
 Şûret-i emri buldı istihkâm

KİT'Â

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/57b) 1 Al barâtasına ḳurbân olur idim cânâ
 (S2/55b) Dümen-i vaşlı bize virse ḳapûdân-zâde
- 2 Rûzigâr oldı müsâ'id çatacak mevsim idi
 Âh olmasa 'Arab mâgûnesi arada

509 "itme" S1'de yok. / itme: itmedi S2.

24⁵¹⁰

KİT'Â

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- (S1/58a) 1 Gerdüne-süvâr olunca o meh-pâre-i cihân
Âyîne 'arz ider aña yüzden âfitâb
- 2 Şad-el-ḥased ki bir kafeş-i sâde-levh iken
İtmiş hezâr rûḥ-ı izâfiye intisâb

25

KİT'Â⁵¹¹

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- (S1/58a) 1 'Ayn-ı istibşâr kılmasa bakınca rûyına
(S2/55b) Hâlini ta'dâd ile eyler begim 'ömrüm güzâr
- 2 Men ḥarîdâr-ı kumâş-ı vaşluñ isem neyleyim
Şimdilik bâzâr-ı luḫfuñ içre oldım bî-ḳarâr

26

KİT'Â BERÂ-Y-I MEŞK⁵¹²

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/58a) 1 Nakşını almak için şâhid-i ḫüsn-i ḫatṫuñ⁵¹³
(S2/56a) Eyledim merdümek-i dîdemi 'ayn-ı nokṫa
- 2 Lîk diḳḳatde ḳuşûr eyledigimden zâhir
Oldı nokşânımı iş'âra sebep üç nokṫa

510 Bu kıt'a S2'de yok.

511 KİT'Â: RUBÂ'Î S2.

512 KİT'Â BERÂ-Y-I MEŞK: KİT'Â BERÂ-Y-I MEŞNEVÎ S1.

513 Nakşını: Nakşı S1.

KİT'A

- Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
- (S1/58a) 1 Şu rütbe itdi eşer maqdem-i şe'âmeti kim
(S2/56a) Ayağı tozu ile koydı fitne vü âşûb
- 2 Selânîk'e varıcağ ya'ni kim haţfbâmız⁵¹⁴
Dağka geçmedi şehr oldı gam ile maşhûb

KİT'A⁵¹⁵

- Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
- (S1/58b) 1 Şâhid-i 'îd hırâm eyleyerek geldi yine
Müjde ey 'âşık-ı dil-haste-i hicrân-ı şıyâm
- 2 Elde naqdîne-i maqbûle-i ecrûñ var ise
Dâmen-i vuşlat-ı gufrâna irersin ber-kâm

KİT'A

- Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
- (S1/58b) 1 Degül hedıyyeye şâyeste neyleyim ammâ
Nesîc-i deffe-i ihdâ budur yedimde olan
- 2 Velîk el-ğased ol bafte-i sepid-rûya
Ki dest-i pâk ü şerîfe sürer yüzün el'ân

514 varıcağ: varınca S1.

515 Bu kit'a S2'de yok.

516 Bu kit'a S2'de yok.

KİT'Â

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
- (S1/58b) 1 'Azîmet üzre iken şavb-ı maqşûd-ı ferah-zâya
(S2/56a) Yine pâ-bend-i esb-i niyyet oldu rûzi-i maqşûm
- 2 'Înân-ı ihtiyârım dest-i hükümimde degül bildim
Bu ma'nâ 'ind-i erbâb-ı hikemde bir reh-i ma'lûm

KİT'Â

- Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün
- (S1/58b) 1 Kâlîçe-şifat pâyüñe yüz sürmege ben de
(S2/56a) Hasret-keşem ey âşaf-ı mesned-der-i vâlâ
- 2 Dergâhuña baş itmege ihlâşımı bârî
Bir kîçe-i nev-naqş ü zemîn eyledim ihdâ

KİT'Â

- Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün
- (S1/58b) 1 Seccâde gibi kıble-i ihlâşa yüzün tut⁵¹⁷
(S2/56b) Nakş-ı şuver-i süm'a ile olma riyâ-gû
- (S1/59a) 2 Olsañ da tevâzu'la ne dem ferş-i mezellet
Vaktinde saña yüz sürer erbâb-ı tekâpû⁵¹⁸

517 tut: tut S1.
518 sürer: sür S1.

KİT'Â

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün
- (S1/59a) 1 Ey kıble-gâh-ı zümre-i hâcât ü iltimâs
(S2/56b) Şıdık u hulûşım oldı saña 'arza vâsıta
- 2 İzhâr-ı nakş-ı kâle-i hullet degül mi gör
Seccâdedür miyânede ihlâş-ı bâsıta

34⁵¹⁹

KİT'Â

- Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün
- (S1/59a) 1 Hep başlı müşterî gibi 'uşşâk-ı ser-firâz
Ser-dâde-i niyâz olarak tâze berbere
- 2 Âyîne gibi 'arz-ı cemâl idicek hemân
Nağd-i şu'ûrı cem' idemez kimse bir yere

35

KİT'Â

- Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
- (S1/59a) 1 Günde pâyüñe yüzün sürmek için beş kerre
Âsafâ fûta-ı ihlâşımı itdim ihdâ
- 2 Âb-ı elâfuña şâyeste olursam ne 'aceb
Âb-destde ayaguñ yıkama gibi farzâ

519 Bu kit'a S2'de yok.

KİT'Â

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/59a) 1 Âşafâ mâlik-ı gencîne-i rif'at oldum
 (S2/56b) Hâk-i pâyuñ olıcak dîdeme 'ayn-ı keremüñ
- 2 Tevbe yoğsulluğa şimdengerü dersem kâlî
 Oldı iksîr-i girân-mâye ğubâr-ı kâdemüñ

DA'VET İÇÜN KİT'Â⁵²⁰

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/59a) 1 Bu gice eyle müşerref bizi gel
 (S2/56b) Ola ki gelmeye ğayrî engel
- (S1/59b) 2 İsmüñüz şerha ne hâcet zîrâ
 Oldı imlâda müsâvî ğül gel

KİT'Â

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/59b) 1 Çiçekli'ye yasağ olmuş bahârdan evvel
 (S2/56b) Satılmaz oldı metâ'-ı ğüzeşteğân şimdi
- 2 Alış veriş hele ser-beste sûk-ı 'âlemde
 Nişâb-ı zevk ü şafâ kîse-i nihân şimdi

KİT'Â BERÂY-I CÂMEKÂN⁵²¹

Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün

- (S1/59b) 1 Ey dest-i der-i sürhâ-i iqbâl ü 'adâlet
(S2/57a) Dergâhuña ihlâsımı şek eyleme aşlâ
- 2 'Ârî-i riyâ oldığımı baş için ancak
Bu câmeken-i pâk-nesîc oldı müheyyâ⁵²²

BERÂY-I HİL'AT-İ FERVE EZ-'ATÂ'İYYE VEZİR-İ
BERMEKÎ-NAZİR RÂTİB AHMED PÂŞÂ VÂLİ-İ RÛMİLİ⁵²³

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (S1/59b) 1 Hıdîvâ lâyıq-ı zîbende-i hil'at degülken ben
(S2/57a) Yine hayyât-ı cûduñ eyledi kat kat beni iksâ⁵²⁴
- 2 Olurken sâde nuḡ-ı iltifât ü luḡfuña fâhir⁵²⁵
Mu'allâ ferve-i kâkumla itdûñ kâdrimi vâlâ
- 3 Şümâr-ı mûyî rütbe 'ömr ü iqbâlün füzûn olsun
Cenâb-ı kisve-baḡş-ı Ka'be-i âmâl-i müstesnâ

521 KİT'Â BERÂY-I CÂMEKÂN: KİT'Â S1.

522 câmeken-i: câmekân-ı S1.

523 BERÂY-I HİL'AT-İ FERVE EZ-'ATÂ'İYYE VEZİR-İ BERMEKÎ-NAZİR RÂTİB
AHMED PÂŞÂ VÂLİ-İ RÛMİLİ: BERÂY-I HİL'AT-İ FERVE EZ-'ATÂ'İYYE VEZİR-İ
BERMEKÎ-NAZİR RÂTİB AHMED PÂŞÂ S1.

524 hayyât-ı: hayât-ı S1.

525 nuḡ-ı iltifât ü luḡfuña: nuḡ-ı iltifâtuñ ü luḡfuñla S1.

41526

KİT'Â

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- (S1/59a) 1 Râmizâ düşme vesâlet kaydına nev-bâbda
Dergeh-i rûşen-dilâna itmek için intimâ
- 2 Gün gibi rûşen ider da'vâmı bu mısra' benim
Hâcet-i 'aynek nebâşed dâden-i hürşidâ

42527

KİT'Â

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/60a) 1 Nedür ol zât-ı hüner-ver ki zuhûr itdükte
'Âleme gulgüle-i bâng-i ma'ârif düşdi
- 2 Aña şâyân ü sezâ dinse dühât-ı zurefâ
Hak bu kim cümleye ma'lûm ü müselleme Rüşdî

43

RUBÂ'İ⁵²⁸

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/57b) 1 Su'âl itdim efendim kande varduñ olmaduñ muhbir
(S2/55b) Peyâm-ı dil-firîbüñ soñra oldu zâ'ika müş'ir
- 2 Duyurma halka luğf it süy-ı aqdâm-ı güzer-gâhuñ
Tağarlar parmağa ifşâ iderler 'âleme bir bir

526 Bu kıt'a S2'de yok.

527 Bu kıt'a S2'de yok.

528 Bu manzume nüshalarda "rubâ'î" başlığıyla yer almıştır; ancak vezin bakımından rubâ'î kalıplarına uymamaktadır.

44529

RUBÂ'Î

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/57b) 1 Hıdîvâ hâkipâyeye eyledim arzû-yı ruḥ-sûde
 (S2/55b) Tekâpû ile tenvîr ola tâ çeşm-i remed-bûde
- 2 Ğarâz 'arz-ı 'ubûdiyyetdür ancak pîş-gâhına
 Eger düstûr-ı lûḫfuñla olursam rûy-fersûde

45530

RUBÂ'Î

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/57b) 1 Olsa gerdûne-süvâr bir meh-i tâbende-'izâr
 Mihr ider idi añâ âyine-i mihr izhâr
- 2 Râmizâ seyr ü temâşâyâ şitâbân olarak
 Şâma cân atdı güneş itmedi bir yerde qarâr

46531

RUBÂ'Î

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- (S1/58a) 1 Bu mevsimlerde elḫaḫ hiç söz olmaz zevḫ-ı Eyyûb'a⁵³²
 (S2/55b) Sen inşâf eyle cânâ şabr olur mı şevḫ-i Eyyûb'a
- (S2/56a) 2 Ciger büryân ider her sûziş-i feryâd-ı murğânı
 Yanup yakılmağa herkes ider bir şevḫ-i Eyyûb'a

529 Bu manzume nüshalarda "rubâ'î" başlığıyla yer almıştır; ancak vezin bakımından rubâ'î kalıplarına uymamaktadır.

530 Bu manzume nüshalarda "rubâ'î" başlığıyla yer almıştır; ancak vezin bakımından rubâ'î kalıplarına uymamaktadır. / Bu kıt'a S2'de yok.

531 Bu manzume nüshalarda "rubâ'î" başlığıyla yer almıştır; ancak vezin bakımından rubâ'î kalıplarına uymamaktadır.

532 "söz" S1'de yok.

RUBÂ'Î

Müfte' ilün / Mefâ' ilün / Müfte' ilün / Mefâ' ilün

- (S1/60a) 1 Duydı şikâf-ı sînede 'aşkıımı nâza başladı
 (S2/56a) Ğamze-i fitne-cûya dil bakdı niyâza başladı
- 2 Añladı hâl-i râzımı diñledi âh ü zârımı⁵³⁴
 Perde-i vaşla el urup nâz ü niyâza başladı

⁵³³ Bu manzume nüshalarda "rubâ'î" başlığıyla yer almıştır; ancak vezin bakımından rubâ'î kalıplarına uymamaktadır.

⁵³⁴ hâl-i râzımı: hâl-i zârımı S1.

MÜFREDÂT

1

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

(S1/60a) Gelüp tebrîd-i mañrûr-ı dile bir kûze-i tıynî⁵³⁵

(S2/57a) Hayât-ı câvidân bahş eyledi bahşı kabûl itdim

2536

MÜFRED

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

(S2/57a) 'Âkıbet dil-teşneler seyrân-ı bezm-i vaşl olur

Mâcerâ-yı firqat-i dildâr bir gün faşl olur

3537

MÜFRED

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

(S2/57a) Câme-i 'Abbâş ile geldi o kıl-k-i hoş-hırâm

Gûyiyâ ihsân-ı Me'mûn oldu müşkiyyü'l-ñitâm

4538

MÜFRED

Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün

(S2/57a) Çün şeyh-i riyâ-pîşe girüp halka-i zikre

Ol âfet-i devrân ile döndükçe döneydim

535 tıynî: tıyn S1.
 536 Bu müfred S1'de yok.
 537 Bu müfred S1'de yok.
 538 Bu müfred S1'de yok.

5

MÜFRED

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/60a) Nilüfer şaydı olur mıydı 'aceb vâfirce
 (S2/57b) Gice Kız Kulesi'ne gitmege bulsak fūrce⁵³⁹

6

MÜFRED

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/60a) Yârũñ ardına düşüp şimdi raķîb-i nâ-pâk
 (S2/57b) Arnabûd Köyü'ne dek gitmiş o şûh-ı dellâk

7

MÜFRED

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/60a) Bağrımũñ yağın eritdi yine her eţvârı
 (S2/57b) Gice Kandılli'de bir câm ile yakdım yâri

8

MÜFRED

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- (S1/60b) Maķşaduñ 'âlem-i âb ise eger tenhâda
 (S2/57b) İki çilteyle varup Gökşu'da nûş it bâde

539 fūrce: ferâce S1.

9

MÜFRED

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

- (S1/60b) Hâ hiş-i vaşlı ile la'l-i lebânuñ emdi
 (S2/57b) Tıfl-ı dil Südlıce'de şimdi şafâsın buldı

10

MÜFRED

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

- (S1/60b) Hükmini virmek için köhne-bahâruñ cânâ⁵⁴⁰
 (S2/57b) Kaşr-ı Beglerbegi'ye 'azm idelim mîr-âne

11

MÜFRED

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

- (S1/60b) Şıķı geldikde hemân zûr ile itmiş ta'ķîb
 (S2/57b) Falya virmiş yine Töbhâne'de yâr ile rakîb

12

MÜFREDÂT BERÂ-Y-I MEŞREBE

Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlün

- (S1/60b) Şu gibi da'vât-ı hayr-ı devleti geldi lebe
 (S2/57b) 'Arz-ı ihlâş eyledim şimdi bir 'âlî-meşrebe

540 cânâ: cânâ S2.

13

VE-LEHŪ⁵⁴¹

Fâ'îlâtun / Fâ'îlâtun / Fâ'îlâtun / Fâ'îlun

- (S1/60b) Bir içim şu gibi arzûlar bi-'aynih Kevşer'i
 (S2/58a) 'Arz idince meşrebe evşâf-ı la'l-i dilberi

14

VE-LEHŪ⁵⁴²

Mef'ûlü / Fâ'îlâtü / Mefâ'îlü / Fâ'îlun

- (S1/60b) İtdim hediye ile yine 'arz-ı debdebe
 (S2/58a) Bu tuhfe-i derûnımı bir şûh-meşrebe

15

VE-LEHŪ⁵⁴³

Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlun

- (S1/60b) Bûs itmek için la'l-i leb-i dilberi farzâ
 (S2/58a) Bir vâsıta oldu o şehe meşrebe ihdâ

16

VE-LEHŪ⁵⁴⁴

Mefâ'îlun / Mefâ'îlun / Mefâ'îlun / Mefâ'îlun

- (S1/60b) Şu içmek gibidür yanımda 'aynı ile bûs-ı leb
 (S2/58a) Nice beñzer sen inşâf eyle her bir meşrebe meşreb⁵⁴⁵

541 VE-LEHŪ: LEHŪ S2.

542 VE-LEHŪ: LEHŪ S2.

543 VE-LEHŪ: LEHŪ S2.

544 VE-LEHŪ: LEHŪ S2.

545 "bir" S1'de yok.

VE-LEHŪ⁵⁴⁶

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün)

- (S1/61a) Zemzem-i bûs-ı leb-i yâre olup dil-teşne
(S2/58a) Var mı hiç meşrebi irvâya münâsib nesne

ELĠAZ

1

- Fe'îlâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
- (S1/61a) 1 Nedür ol murġ-ı bî-per ü bâldür
(S2/58a) Şañki tennûreli bir abdâldur
- 2 Zıkr-ı hû ile şıġl ider dâ'im
Âteş-i 'aşkuñ itmege kâ'im
-
- 3 Gerçi kim dâ'imâ hadîd-lisân
Lîk âzürde olmuyor insân⁵⁴⁷
- (S2/58b) 4 Sînesi sîh-i 'aşkla pür-dâġ
Yaķar 'âlemleri be-hük-m-i çerâġ
- 5 Vardur anuñ iki eli ammâ
Gâhice dört olur olunca becâ
- 6 Cânı gûyâ ki oldı båd-ı hevâ
Kendüsin âteşe ider ilkâ
- 7 Gûyiyâ hem-nefesdür âteşle
Ülfet itmez hemîşe ser-keşle
- 8 Tâs-ı fûlâd başınuñ tâcıdur
Zannım ol ki ocaķlı şorbacıdur

2

LÜĠAZ

- Fe'îlâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
- (S1/61a) 1 Nedür ol şey'-i hoş-likâ-manzar
(S2/58b) Âfitâb-ı cihâna cilve-güzer

547 olmuyor: olmayup S2.

- 2 Sırr-ı şâni'le rû-nümâ her bâr
Şûret-i şâhide maḥall-i qarâr
- 3 Giceler perde-dâr-ı 'işmetdür
Rû'yeti nâzırına âfetdür
- 4 Hâdım-i merd ü zenn ü şıbyândur
Mahrem-i her ḥarım-i 'irfândur
- (S1/61b) 5 Tâlib-i ücret-i meşakḳatdur
Sînesi nuḳre-gâh-ı himmetdür
-
- 6 Rûyî âyîneden mücellâdur
Gerdeni câm-veş muşaffâdur
- 7 Kâşif-i müşkilât-ı şun'-ı Hüdâ
Vâkıf-ı ḥâl-i şûḥ-ı müsteşnâ
- 8 Bilür 'ilm-i nücûm-ı âfâkı
Hadd-i mâh-ı münîr ü berrâkı
- 9 Kuvvet-i zahr olursa aña mu'în
Mesken olur hemîşe cây-ı yakîn
- 10 Gâhice ḥâli pek perîşândur
Mihir ü milḥ aña âfet-i cândur
- (S2/59a) 11 Her kim eylerse Râmizâ bunı ḥal
Olur âyîn-i âferîne maḥal

LÜĞAZ

- Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
- (S1/61b) 1 Nedür ol nâm-dâr-ı sîm-endâm
(S2/59a) Anı parmakla gösterürler enâm
- 2 Oldığıyçün cihânda nâm-âver
Herkes anı ḥased idüp diller

- 3 Ser-nüvişti ne ise dünyâda
Zâhir olur dem-i temennâda
- 4 Sînesi şerha-dâr-ı miñnetdür
'İzzeti bâ' iş-i meşakkatdur
- 5 Hem feşâhatda pür-me'ânîdür
'Arabiyyü'l-aşıl Yemânî'dür
- 6 Görse bir penbe cism-i berrâkı
Düşer ardına gezse âfâkı
-
- 7 Râmizâ bunı hall iden yârân
Milket-i 'irfâna ola Süleymân⁵⁴⁸
- 8 Dağı ol merd-i 'ârifüñ cânâ
Tab'ı gün gibi ola pertev-zâ

4

LÜĞAZ-I DİĞER⁵⁴⁹

Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/62a) 1 Nedür ol şey'-i âteşîn-meşreb
(S2/59a) Oldı âteş gırdâsı rûz ile şeb
- 2 Her ne rütbe ziyâd olursa şitâ
Eylemez hiç eşer aña sermâ
- 3 Oldı terkîb-i 'unşurîsi tamâm
Nâr ü bâd ü türâb ü mâ' müdâm
- 4 Dimem insân aña hemân yakîn
Ülfet ıssıdur âdem ile hemîn
- (S2/59b) 5 Depegöz dirsem aña şâyândur
Gözi âteşli âfet-i cândur

548 Milket-i 'irfâna: Mülkiyyet-i 'irfâna S1.

549 LÜĞAZ-I DİĞER: LÜĞAZ S1.

- 6 'Alevîdür velî sıyâdeti yok
Nesebi nakline liyâkati yok
- 7 Çok uzatma kelâmı neylemeli
Anı bulınca hayli terlemeli

550

LÜĞAZ

Fe'îlâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- (S1/62a) 1 Nedür ol şey'-i turfe-mağâl⁵⁵¹
Kârı her dem şadâ-yı râz-ı nâl
- 2 Sînesi sîh-ı 'aşk ile dâğlı
Bağrı dühn-i vefâ ile yağlı
- 3 Neyleyim Türkî ismini bilmem
Saña takrîr ider idim bi-kalem

550 Bu lüğaz S2'de yok.

551 Bu mısradaki vezin bozukluğu var.

İLÂHİYYÂT-I LAÎFE⁵⁵²

1553

- Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ûlün
- (S1/62a) 1 Göñül âyîne-i sırr-ı Hüdâ'dur
 Göñül şûret-nümâ-yı intihâdur
 Göñülde cem' olur cümle hakâyık
 Göñül mecmu'a-i feyz-i Hüdâ'dur
- 2 Murâduñ olmak ise vaşla vâşıl
 Göñülde eyleyegör şıdkı hâşıl
 Olur idi şafâ anda mûmâşıl
 Göñül âyîne-i şun'-ı Hüdâ'dur
- (S1/62b) 3 Ne ise maṭlab ü maḫşûd-ı 'uşşâk
 Olur bî-şübhe anda feyze mülhak
 Nümâyân anda her şûret muhakḫak
 Göñül âyîne-i 'âlem-nümâdur
- 4 Göñül fânûs-ı şem'-i bezm-i 'aşḫdur
 Göñül pervâne-i envâr-ı Hak'dur
 Göñül tâliblere feyz-i sebakdur
 Göñül bir nüşha-i 'ibret-nümâdur

552 "İLÂHİYYÂT-I LAÎFE" başlığı ve dolayısıyla "ilâhî" türündeki manzumeler S2'de

yok.

553 Bu ilâhî S2'de yok.

- 5 Nazar-gâh-ı Hüdâ'dur Râmizâ dil
Gözün aç hâb-ı gafletden anı bil
Sivâ jengini ihlâsla gönül sil
Gönül mir'ât-ı rûy-ı pür-şafâdur

2554

İLÂHÎ

- (S1/62b) 1 Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ûlün
Cihânuñ 'izz ü câhı bî-bekâdur
Aña meyl eylemek 'ayn-ı haţâdur
Haţâdan geç İresin tâ şavâba
Bu dünyâ çün güzer-gâh-ı fenâdur
- 2 Eger vâşıl olam dersen vişâle
Yakîn ol mürşid-i şâhib-kemâle
Sözüm diñle 'amel it bu mişâle
Bu dünyâ çün güzer-gâh-ı fenâdur
- 3 Hakîkatle nazar kılsañ cihâna
Yapar mı murğ-ı dil âşiyâne
Felek kılmaz vefâ pîr ü cüvâna
Bu dünyâ çün güzer-gâh-ı fenâdur
- 4 "Razaytü kısmetü'l-Cebbâr"ı öğren
Şakın mañlûka minnet eylemekden
Kanâ'at gibi olmaz rızk-ı ahsen
Bu dünyâ çün güzer-gâh-ı fenâdur

- 5 Tevekkül eyle Râmiz sen Hüdâ'ya
 Rızâ vir emr ü hük-m-i Kibriyâ'ya
 Taḥammül eyle her dürlü cefâya
 Bu dünyâ çün güzer-gâh-ı fenâdur

3555

İLÂHÎ

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/63a) 1 Geç fenâ ile beḳâdan bulmaḳ isterseñ hayât
 Tutma bu efsâne-i dünyâyâ gûş-ı iltifât
 Mest ider âḫir seni bir gün bu sâḳî-i memât
 Şanma bu mey-hâne-i dehri şaḳın cây-ı şebât
- 2 Kimisi pürdür şarâb-ı 'aşḳla peymâne-dâr
 Kimi de maḫniûr-ı ḫâm gibi olup ḫamyâze-clâr
 Kimi daḫi nef-s-i bed-ḫû ile olmuş bî-ḳarâr
 Şanma bu mey-hâne-i dehri şaḳın cây-ı şebât
- 3 Râz-ı 'aşḳı söyleme bî-râz olan nâdâna gel
 Sırr-ı ḫubbu'llâhı şaḳla rûḫ-veş bîgâne gel
 'Âlemi seyr ise ḳaşduñ şevḳ ile devrâne gel
 Şanma bu dâr-ı fenâyı kimseye cây-ı şebât

- 4 Âteş-i 'aşk ile pâk it âhen-i kalb ü dili
Tâ ki mir'ât-ı muşaffâ gibi olsun muncelî
'Âkil iseñ kendüñi sen şüretâ göster deli
Şanma bu dâr-ı fenâyı kimseye cây-ı sebât
- 5 Râmizâ nûş itmeden incinme zehr-i miñnell
Çekme bir lahza şafâ için hezârân minneti
Dâ'imâ eyle tefekkür vakt-i hâl-i rihleti
Şanma bu dâr-ı fenâyı kimseye cây-ı sebât

4556

İLÂHÎ

- (S1/63a) 1 Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ûlün
Göñül ebhâr-ı 'aşk 'ummânesidür
Göñül aşdâf-ı ten dür-dânesidür
- 2 Yanar her şeb çerâğ-ı 'aşka göñlüm
Degül pervâne dersin yanasıdur
- 3 Zen-i dünyâya ragbet itmeyenler
Tecerrüd 'âlemi merdânesidür
- 4 Virirsin her nefes naqd-ı kirâsın
Bu dünyâ "küllü men" kâşânesidür
- 5 Nazar eyle merâyâ-yı cihâna
Fenâ şüretleri seyrânesidür
- 6 Olan Râmiz neşât-ı dâ'imîde
Ezel bezmi mey-i mestânesidür

İLÂHÎ

- Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- (S1/63b) 1 Bâ'ış-ı taḥşîl-i 'irfândur kişiye inzivâ
İhtiyâr-ı 'uzlet itmekdür şafâ içre şafâ
Ḳalbüñe virsün ziyâ nûr-ı selâm-ı Muştafâ
İdelim her demde biñ kerre şalât-ı bî-riyâ
- 2 Âhen-i ḳalbüñi mûm itmek dilersen zâhidâ
Âteş-i 'aşkı hemân eyle dilüñde şu'le-zâ
Gışş ü jeng-i mâsivâdan bulmak istersen rehâ
İdelim her laḫza biñ kerre şalât-ı bî-riyâ⁵⁵⁸
- 3 Şafvet-i mir'ât' ile meşhûr olur rûy-ı murâd
Tâ şafâ âyîñede bulmaz nümâyış ittihâd
Şâhid-i maṭlûbı görmekse merâm ey hoş-nihâd
İdelim her demde biñ kerre selâm-ı Müctebâ
- 4 Pâdişâh-ı 'aşka olmışdur bu gönîlüm taht-gâh
Ḥâb-ı gafletde iken geldi derûna intibâh
Mazhar-ı luṭf u şefâ'at olmakla bî-iştibâh
İdelim her laḫza biñ kerre selâm-ı bî-riyâ

557 Bu ilâhî S2'de yok.

558 laḫza: laḫzada S1.

- 5 Vâşıl-ı ser-menzil-i cânân olam dersen eger
Râh-ı kalbünde olan hâşâk-ı dünyâyı gider
Şoĥbet-i 'irfân ile kaţ'olur bu'd-ı sefer
İdelim şad-şevk ile medĥ-i cemîl-i Muştafâ
- 6 Sen garîk-ı baĥr-ı 'işyân olduğına ĥam yeme
Beñzemez deryâ-yı rahmet Râmizâ hiçbir yeme
Beni diñlersen hemân lâf-ı sivâdan söyleme
Eyle her demde derûnî şad-şalât-ı Müctebâ

[MEŞNEVİLER]

1559

ESÂMÎ-İ HÂNKÂH-I MAHMİYYE-İ EDİRNE

- Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün
- (S1/63b) 1 Bismillâhirrahmânirrahîm
Câmi'-i a'zam-ı esmâ-i 'âzîm
- 2 Oldı ser-tâc-ı şeh-i mülk-i kelâm
Dîhim-i besmele-i nazm-ı selâm
- 3 Hâkk'a hamd ile şürû' it kâra
Vâsıl ol ni'met-i vaşl-ı yâre
- 4 Ki odur Hâlık-ı maḥlûḳ-ı cihân
Zıkr ü tesbîhîr ider ins ile cân
- (S1/64a) 5 Nûr-ı tevḥîd-i cenâb-ı Bârî
Olur 'âşıklara şevḳ-i sârî
- 6 Odur ihyâ iden emvâtı velî
Rûḥdur kâleb-i tevḥîde dili
- 7 Buldılar 'âlem-i ma'nîde hayât
İsm-i Hayy ile ricâl-i ceddât⁵⁶⁰
- 8 Ba'zı esmâda cemâl itdi bürûz
Oldı ba'zında celâl şu'le-firûz
- 9 Her birinde daḥi var nice havâş
Ki olur her biri 'uşşâka menâş
- 10 Lîk lâzımdur aña mürşid-i pâk
K'ide esmâda merâtib idrâk

559 Bu mesnevî S2'de yok.

560 İsm-i Hayy: İsmi mey S1.

- 11 Oldı esmâ-i Hüdâvend-i Kadîr
‘İzz ü ta‘zîm ile tekrâra cedîr
- 12 Hem şalât ile selâm eyle müdâm
Ol Habîb'e ki odur şâh-ı enâm
- 13 Cümle eşyâya odur me’haz-ı kül
Hağ bu kim tâc-ver-i şâh-ı rusûl
- 14 ‘İllet-i gâ’iyeye arz ü semâ
Bâ’iş-i kevn-i tıbbâk-ı a‘lâ
- 15 Mazhar-ı sırr-ı hadîş-i " Levlâk "
Nâ’îl-i şân-ı " vemâ erselnâk "
- 16 Maḥrem-i şoḥbet-i hâş-ı "İsrâ"
Lâyık-ı ma‘nî-i naşş-ı "Evhâ"
- 17 ‘Âric-i süllem-i kâh-ı Mi‘râc
Vâşıl-ı kurb-ı şeh-i Lâ-yühtâc
- 18 Zîb-ı evreng-i kazâ-yı lâhût
Şâh-ı iklim-i vesî‘-i nâsût
- 19 Gevher-i tâc-ı şehân-ı ‘âlem
Dürr-i şehvâr-ı nizâm-ı âdem
- 20 Mâye-i tıynet-ı hulḫ-ı memdûḫ
Nüşa-i ‘ilm-i nübüvvet meşrûḫ
- 21 Hâzin-i cevher-i nazm-ı Yezdân
Mâlik-i servet-i nağd-i fermân
- 22 Eşref-i cümle-ḫalâyık-ı cihân⁵⁶¹
Lâyık-ı mihr-i ‘umûm-ı devrân
- 23 Kurre-i ‘ayn-ı ‘uyûn-ı dünyâ
Merdüm-i dîde-i kalb-i ‘urefâ

561 Bu mısradâ vezin arızalıdır.

- (S1/64b) 24 Lâmi'-i nûr-ı şeb-ârâ-yı yakîn
Şeb-çerâğ-ı harem-i 'illiyîn
- 25 Hâk-i pâyiyle olur sencîde
Kuhl-ı iksîr ile göz dîde
- 26 Oldı ol mihr-i münîr-i dünyâ
Dîde-i 'âleme nûr-ı bînâ
- 27 Eyledi şânını Hallâk-ı Celîl
Nazm-ı pâkinde beyân ü tebcîl
- 28 Hâtem-i hüccet-i mülk-i bi'set
Kâdî-i maḥkeme-i hatmiyyet
- 29 Şâhibü'l-hilm ü hayâ vü 'iffet
Zâtı mecmû'a-i hüsn-i hilḫat
- 30 Kef-i ihsânına nisbetle hemân
Bir avuç şu gibi Baḫr-i 'Ummân
- 31 Mâ'il-i ma'delet-i fevz ü necât
Hâmi-i cümle-'uşât-ı 'araşât
- 32 Kâzım-ı zümre-i cürm-i 'ișyân
'Âzim-i râh-ı şavâb ü ihsân
- 33 'Âtıl-ı rağbet-i Lât-ı garrâ
Kâmi'-ı şirzime-i şirk-ârâ
- 34 Mâhi-i şirk ü 'ișyân⁵⁶²
Hâdim-i tâḫ-ı revâḫ-ı tuğyân
- 35 Sâye-endâz-ı rü'ûs-ı ümmet
Zıll-ı memdûd-ı nihâl-i rahmet
- 36 Yâver-i ümmet-i 'ișyân-pîşe
Merḫamet-kâr'ü vefâ-endîşe

562 Mısrada kelime eksikliği var.

- 37 Ahmed ü Hâmid ü Maḥmûd esmâ
Ya'ni maḥbûb-ı cenâb-ı Mevlâ
- 38 Âl ü aşhâb-ı kırâma daḥi hem
Râmizâ eyle selâm-ı eslem
- 39 Hâdiyân-ı sübül-i reşâd⁵⁶³
Rehberân-ı turuk-ı 'akl-ı me'âd
- 40 Mâye-dârân-ı metâ'-ı takvâ
Nâşirân-ı 'âlem-i ceşş-i tükâ
- 41 Anların işrin idenler pîşe
Gitmediler reh-i pür-teşvîşe
- 42 Eyle merdân-ı Hüdâ'yı daḥi yâd
(S1/65a) Tuḥaf-ı Fâtihâ ile dil-şâd
- 43 Kîmyâdur nazar-ı merd-i Hüdâ
Bir nefesde virür iflâsa ğinâ
- 44 Cümle elîf-ı Hüdâ'dur ammâ
Lutfu bir vâsîta dur şıdk-ı recâ
- 45 İtdi Hâkânî bu ma'nâyı 'ayân
Hilye nazmında bu beyt ile beyân
- 46 " Mutaşarrıf odur eşyâya tamâm
Ne havâş arada hergiz ne 'avâm "
- 47 Böyledür hikmet-i Hallâk-ı ebed
İder esbâbı huşûle peyvend
- 48 Ba'd-ez-în hâmeye vir vezn-i dîgerle cevelân
Yaz Edirne'de olan tekyeleri bi'l-im'ân⁵⁶⁴
- 49 Añlamaksa ğarazuñ ḥâlet-i Mevlânâ'yı
Mevlevî-hâneye var diñle ne derse nâyı

563 Mısrada kelime eksikliği var.

564 Bu beyitten itibaren vezin değişiyor (Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün).

- 50 Kâdir iseñ geçesin hubb-ı sivâdan sen de
Kâdirî-hânede yüz yerde olur bende
- 51 Tab'-ı neşküfte açulsun var iseñ 'âlemde
Gülşenî-hânede ol şâm ü seher âmâde
- 52 Vaqt-i sa'd ü şerefi bilmege istersen eger
Gel ħorosla seher-i Sa'dîleri eyle maķar
- 53 İştîlâhât-ı taşavvufî murâd öğrenmek
İstîlâhî 'Alî Efendi'ye şarf eyle emek
- 54 Gürbe-i nefsi zebûn itmek ise maķşûduñ
Ola Kaplan Baba'da naķş-ı sivâ maķşûduñ
- 55 Levh-i dilden dir iseñ maĥv ola bu naķş-ı sivâ
Eyle İsma'îl-i Rûmî'ye ta'alluk peydâ
- 56 Kavs-i 'aşkı çekeyim dirseñ eger bi'l-ķuvve
Germekaş Tekyesi'ni eyle maĥall-i cilve
- 57 Evcini bilmek ise milket-i 'aşķuñ maķşûd
Gel Kayık Baba'yı kıl kendüñe dâr-ı meşhûd
- 58 Kať ise maķşad eger rişte-i sü'-i 'ameli
Kesticî Baba'ya gel eyle ferâgat keseli
- 59 Nâme-i hâlini tebyîz ise ķayduñ cânâ
Tekye-i Yazıcı Efendi'yi eyle me'vâ
- 60 Şıdķ-ı ihlâşla gel rabť-ı derûn eyle hemân
Tekye-i Sâdık Efendi'ye bi-ĥaķķ-ı iz'ân
- (S1/65b) 61 Neydügin hâlet-i 'aşkı bileyim dirseñ sen
Tekye-i 'Âşık Efendi'yi varup eyle vaťan
- 62 Hıfz-ı ezķâr ile tevĥîd-i Ĥüdâ ise murâd
Tekye-i Hâfız Efendi'yi kıl ârâm mu'tâd
- 63 Zâde-i tab'uñı terbiyye ise ķaşd-ı ehem
Gel Güzelce Baba'yı eyle ziyâret her dem

- 64 Mâla meyl itme şakın dehr-i denîden bir an
Kıl Sivasî gibi bir dergehi sermâye-i cân
- 65 Virelim dirseñ eger hâline hüsn-i şüret
Eyle Nakkâş Dede'den sen de recâ-yı himmet
- 66 Zâhir olur saña elbette kerâmetden eşer
İdegör Velî Dede Zâviyesi'n cây-ı maķar
- 67 Göreyim dirseñ eger semt-i sülûk-ı Hakk'ı
Gel Nazar Baba'ya gör sâha-i mülk-i 'aşkı
- 68 Neydügin zâ'ıķa-i 'aşkı bilüp eyle ışķâ
Helvâcî Baba'ya gel eyle tezevvük peydâ
- 69 Şeh-i 'aşķuñ bileyim dirseñ eger aħķâmuñ
Mîr-i Mîrân'a varup añla nedür aķsâmuñ
- 70 Şûfiyâ sır olayım dirseñ eger bâ-himmet
Tekye-i Zerdebûdan cû'-ı vişâle ni'met
- 71 Olmak istersen eger vâşıl-ı bâĝ-ı ebrâr
Eyle Bostancıbaşı Zâviyesi'n cây-ı karâr
- 72 Cem' ise hâl-i perîşânını maķşûd u murâd
Gîsû-dârî 'Alî Efendi'den it istimdâd
- 73 Şükr-i Hakk ile geķür her nefes-i evķâtuñ
Tekye-i Hamdî Efendi ola cây-ı zâtuñ
- 74 Ulu orta yürime sû'-i edebdür zinhâr
Mesci-zâde gibi bir dergehe âdâb ile var
- 75 Gürg-i nefsinden emîn olmaĝa istersen sen
Ol Çoban 'Alî Efendi nazarında rûşen
- 76 A kuzum diñle sözüm eyleme tazıyî'-i nefes
Gel Koyun Baba'ya gir çıķma süriden üzkes
- 77 Görmek ise ĝarazuñ nûr-ı cemâl-i 'aşķı
Dergeh-i pâk-ı Cemâlî'ye füzûn it şevķi

- 78 Neşve-yâb-ı mey-i tahkîk ise kaşduñ olmak
Çekme Rindânî Baba Zâviyesi'nden hiç ayak
- (S1/66a) 79 'İddür 'âşıkâ her-bâr ziyâret itmek
Hâcî Bayrâm-ı Velî Tekyesi'ne yüz sürmek
- 80 Âteş-i 'aşkını irdâ ise bir lahza murâd
Gel Tütünsüz Baba'yı eyle ziyâret mu'tâd
- 81 Dil-i mahrûrını ırvâ ise kaşduñ her-bâr
Olsun ârâm-gehüñ Hânkeh-i Şerbet-dâr
- 82 Şâne-veş sînesini çâk iden aşhâb-ı reşâd
Saçlı İbrâhim Efendi'den ider istimdâd
- 83 Ser-i gîsûsına vâbeste o şâh-ı keremüñ
Hall ü 'ağd ü taleb ü maqşad-ı akşâ-yı murâd
- 84 Harem-i 'işmet-i 'aşk olduğu bî-reyb ü riyâ
Şâh Kadın Tekyesi'dür beyt-i hicâl-i 'urefâ
- 85 Şûretâ dūr ise de ma'nîde kurb-ı şâdî
Olmaz 'uşşâka ba'îd Hânkeh-i Bağdâdî
- 86 Şeyh Sinân Tekyesi'ni eyle ziyâret zîrâ
Languruz diyü yazarlar seni cümle zurefâ
- 87 Veled-i kalbe virür rûh-ı celî zıkr-i memât
Tekye-i Memî Dede tıfl-ı dile mehd-i hayât
- 88 Kaşduñ olmağa eger gâlib-i haşm ü a'dâ
Şeyh Sücâ' Dergehine yüzüñ sür eyle du'â
- 89 Nefsini tehzîb ile ıslâh-ı maqşûd-ı derûn
Muslihi'd-dîn'e varup eyle niyâz-ı bîrûn
- 90 Murg-ı dil her ne kadar eylese pervâz-ı hevâ
Olur ârâm-gehi Tekye-i İshak Pâşâ
- 91 Şâ'im-i vuşlat-ı cânân olan 'uşşâk hemân
Dergeh-i Şeyh Ramazân'a varup olsun milhmân

- 92 Sûret-i "Yâ Hak" ile "hû" vâsıl olur âfâka
Varıcağ dergeh-i vâlâ-yı Ebû İshak'a
- 93 Çün tamâm oldu esâmî-i zevâyâ-yı kirâm
Hak benim dağı kuşûrım ide lutfıyla tamâm
- 94 Himem-i cümle-i pîrân ile Hallâk-ı Mecîd
Eyleye maqsadımı vâsıl-ı cây-ı ümmîd

[ZEN-DOST]⁵⁶⁶

- Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün
- (S1/67a) 1 Var idi şehri Sitanbul içre
Bir zen-dost-ı kabîhü'l-çihre⁵⁶⁷
- 2 Kârı olmuşdı hemân zen-dostluk
Tekye-i zenneye postluk⁵⁶⁸
- 3 Biz daği olduk aña pâkça refîk
İttihâd itmede düşvâr-çarîk
- 4 Çıkmaz imiş meger evvelki çarîk
İbtidâ lâzım imiş bir de refîk
- 5 Hele yol gösterüp itdi irşâd
Hâdi-i râh-ı gumûm-ı ifsâd
- 6 Olmuşdı anuñ ârâm-gehi
Deyr-i 'âlemde sitavroz⁵⁶⁹
- 7 Hâtıra gelse eger bir büt-i zen
Baş açık ol yere eylerdi mihen
- 8 Böyle olmuşdı hele râh-ı taleb
Râha hep olsa zamîmeyle sebeb
- 9 Bir gün âzürde iken dil gamdan
Renciş-i hâtır olup hem hemden
- 10 Geldi ol rind-i zarîf-i 'ayyâr
Tesliyet virdi idüp def'-i gubâr

565 Bu mesnevî S2'de yok.

566 Bu mesnevî ile ilgili olarak "İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu" (Millî Eğitim Bakanlığı yay., C III, Fasikül: 2, İstanbul 1967, s. 778.) adlı eserde başlığının "Zen-dost" olduğu kayıtlıdır. Ancak nüshada başlığa dair bir ifade bulunmamaktadır.

567 Bu ve diğer beyitlerde vezin bozuklukları var.

568 Mısra'nın bir bölümü siliktir.

569 Bu mısra'nın son bölümü siliktir.

- 11 Soñı yokdur bu cihân ü dehrüñ
Çekme hiç tîg-i sitemle kahrüñ
- 12 İdelim zevk ü şafâ-yı 'işret
Şayd-ı zende idelim bâz-ı kümeýt
- 13 İdelim şahñ-ı şafâ içre biniş
Hem dañı 'atf-ı 'inân-ı cünbiş
- 14 Mâdiyânı çekelim ħar-vârî
Bir kañır oyunu çıksa bârî
- 15 Oldı bu kavle müselleme dilimiz
Soñra ħam eyledi bârı belimiz
- 16 Faşl-ı temmûs İdi ol vañt-i keder
Yağdı ol gün bizi ħurşid-i ħazer
- (S1/67b) 17 Meger anuñ var imiş bir bâğı
O imiş ekşer anı oynadı
- 18 Bir iki zenne tedârik itmiş
Şevher-âne bunı idrâk itmiş
- 19 Çevrilüp gitdük o bâğa bir bir
İhtiyât eyleyerek hep bir bir
- 20 Meger anuñ dañı bizden ħayrı
Eskiden kalma ħuķûķ-ı ħayrı
- 21 Adını anmayalım taşrîħî
Maħfice vaşf idelim teşrîħi
- 22 Cümleten mülki imiş bilmez idik
Naşîb-i 'ayşmış anı görmez idik⁵⁷⁰
- 23 Teng olunca başına tâķiyesi
O imiş renc-i kılunc şâfiyesi

- 24 Köhnelenseydi kabâ-yı şânı
Çevirüp bir kılıfa kordı anı
- 25 Öyle bir ehl-i hıref turfe-edâ
Oldı mantar gibi ânî peydâ
- 26 Hâşılı vardık o bâğ-ı zevke
Çözülüp 'ukde-i gam biz havfe
- 27 Ceyş-i gam hiç gelmedi yanımıza
Söz yoğ idi hele seyrânımıza
- 28 Kâr-ger olmaz idi tîğ-i sitem
Gelse gam olsa daği hem Rüstem
- 29 Kalkan âmâde iken var mı elem
Seyr-i âmâc-ı belâdur her dem
- 30 Olduk her vech ile merfû'-ı gumûm⁵⁷¹
Hased eylerdi bize halk-ı 'umûm
- 31 Cem' olan zennelerin evşâfı
Olamaz kimse hele vaşşâfı
- 32 Her biri nice melâ'ib görmüş
Nice zevk ü nice 'âlem sürmüş
- 33 Birisi hayli sefer-ber olmuş
'Azm-i iklîm-i Cezâyir olmuş
- 34 Yedi iklîme olup pâ-y-nihâd
Nice zen-dostları itmiş berbâd
- 35 Bed' idüp nakle ser-encâmını heb
(S1/68a) Mağlaş-ı Kalkan'a n'oldığı sebeb
- 36 Dört oldı seferim deryâda
Nakle şâyeste budur âmâde

571 Bu misra'm vezni arızalıdır.

- 37 Bindigim kalyon içindeki levend
Beşyüze bâliğ olurdu bi-'aded
- 38 Cümlesi 'âlem-i tecrîd ehli
Benvenî şöhret-i tâb-ı emeli
- 39 İçlerinde hele gayrî 'avret
Yoğ idi gayrıda şevher-i himmet
- 40 Yalnız mâlik olup ol hâle
Çark olup baır-ı şafâ-yı bâle
- 41 Altı ay itdim o hâletle güzâr
Eyledim anları tâ kim bî-zâr
- 42 Tâb-ı şehvetleri ma'dûm oldu
Recüliyyetleri ma'lûm oldu
- 43 Kimi dellâline ihzâr itdim
Bahşîş virmege ikrâr itdim
- 44 Çağırup eyle nidâ var ise hep
Hareketde olan aşhâb-ı taleb
- 45 Ol dağı oldu bu emre teslîm
Çağırup böylece itdi tefhîm
- 46 Kalkan-âsâ duruyor âmâde
Puşadı işleyen işte dâde
- 47 Bu sebebden didiler baña siper
Bilinüz böylecedür şıdğ-ı haber
- 48 Birine dağı idüp soñra su'âl
Nağle şâyeste nedür sizde mağâl
- 49 'Arz-ı 'özü eyleyerek itdi sühan
Başladı nağle ser-encâm-ı kühen
- 50 Tâzelik vaktini itdikde beyân
Kocalıktan dağı çok âh ü figân

- 51 Didi kırk sene mukaddem bir gün
'Azm-i Bulğurlı idüp seyre o gün
- 52 Bir iki 'âşık-ı dil-ḥaste ile
Ḥabl-i gîsûma miyân-beste ile
- (S1/68b) 53 Vardık ol cây-ı şafâ-ârâma
Mütenâhî olarak aḥşâma
- 54 Zevk ü 'iṣretle olup mest-i müdâm
Eyledik def'-i gumûm ü âlâm
- 55 Didim ey 'âşık-ı dil-ḥastelerim
Ḥabl-i gîsûma miyân-bestelerim
- 56 Ḥâtıra geldi bu nezr-i mergûb
İdem 'uṣşâkı anuñla maṣḥûb
- 57 Bu cihân içre benimle ḥâlâ
Her kim olursa şafâ-yâb-ı vefâ
- 58 Baḥş ideyim aña bir mûy-ı serim
Bulınca anda benim ber-güzerim
- 59 İtdim ol vech ile 'ahdimde vefâ
Ya'nl 'uṣşâka ser-i mûyı fedâ
- 60 Size de eyler idim şimdi 'aṭâ
Olsa başımda eger mûy-ı vefâ
- 61 Bilmeyenler idi bu menkabeti
Didiler ismimize Kel Emetî

[FARSÇA MANZŪMELER]⁵⁷²

1

NA'T-I ŞERİF-İ FAHR-İ KÂ'İNÂT ŞALLA'LLÂHU
'ALEYHİ VE SELLEM

- (S1/2a) ۱ مطلع نور جهان حضرت فخر اکرم
(S2/2a) ملمع لیل دجا کاشف تار اظلم
- ۲ روحی بخشای دل مردهء عشاق جمال
یعنی کیم حقه داروی شفا و مرهم
- ۳ علت غاء به طاق سپهر عالم
باعث کار که اطلس افلاک اتم
- ۴ توتیای کرم دیدهء نابینای
کحل پایش همه اکسیر و شفای اعظم
- ۵ میکنی جوی و طلب از همهء دست جورش
رامزا نقد شفاعت که کند مایه ام

2

DER-MEDH-İ FAHR-İ 'ÂLEM ŞALLALLÂHU TE'ÂLÂ
'ALEYHİ VE-SELLEM BE-ZEBÂN-I PÂRİSİ

- (S1/54b) ۱ فیض نور چشمما از نور رخسار تو است
(S2/53a) روشنی کونین را از خور دیدار تو است
- ۲ مهر و مه از نو طلب کردند نقد روشنی

572 Nüşalarda farklı kısımlarda yer alan bu manzumeler bir başlık altında toplanarak en sona alınmıştır.

در سمو قدر توانان جر آر تو است

۳ مبدأ بنیاد دینارا تونی ای مصطفی
هفت طاق آسمان و چرخ آثار تو است

۴ من غریق لجهء عصیان شرم اما امید
در نجات ساخل بحر کر مکار تو است

۵ هر که داخل کشت در سررشتهء تسبیحش
در دادر زبان قلب ادکار تو است

۶ آنکه هستی در درای پرده نسبتی که هست
شاهد مقبول دارم هر چه اخبار تو است

۷ آنکه محر در سمت در کنز ضمیرت رامزا
شب چراغ شوق و هم الماس اسرار تو است

DİĞER BE-ZEBÂN-I PÂRÎSÎ

- (S1/54b) ۱ شکاف سینه مار از تیغ جور دلدار است
- (S2/53b) که راء خنجر جورش همیشه زحمی در کار است
- ۲ چه می دانی ز فریاد و فغان بلبل شیدا
شکایت های او از در دهان بیباغ پر خار است
- ۳ متاع درد را در شوق دوران منجریدم چون
درین چارسوی محنت کالهء زر کار است

نمد پوشان حدیث صبح و شامست در نظر جانان
بجلب نقدهای عمر عالم نوع جرارست

۵ کجا ان کوی دلبر من کجا بالنک پارقنی
دراز منزل جانان من باعقده بیزارست

۶ همان تا سایهء وصلت نیار ما رامز
تب خورشید فرقت بر سوم هر روز دوارست

4

DĪGER BE-'IBÂRET-I PÂRĪSĪ

- (S1/55a) ۱ جامی که کشم بادهء زهراب جهانست
(S2/53b) بر بزمی شدم انجمن جور زمانست
- ۲ ان نخل سمن سا که برا دردهء خطست
با میوهء وصلش هم آئیده جزانست
- ۳ تیریکه زند بر هدف سینهء مجروح
شو جست که ابروی دو تابش کمانست
- ۴ در صورت ابروی نومحراب نمونست
اوازهء حسن نوشید ندارست
- ۵ هر راز دلم داشته رامز دیگر اما
اسرار نهانخانهء وصلش نهانست

5

LEHŪ 'ARABĪ

- (S1/60b) هذا الأما من كوس الكوثر
 (S2/58a) بعافيت الماء عن يد المناسب اظهر

6

PĀRĪSĪ

- (S1/60b) آب صافیکه درین مشربه عین نابست
 (S2/58a) لیک درپردهء پنهانی کمان ایجابست

7

[FARSÇA MŪFRED]

- (S1/60a) کنار نسخهء جنت نبزد طالب وصل
 (S2/57a) چو شرح مشکل معنای عمده مقبولست

IV. BÖLÜM

SİSTEMATİK METİN İNDEKSİ

(Şahıs - Mekân - Eser)

- A -

- 'Abbâs: Mf3.
'Abdî Ağa: T8/1; T8/szb; T12/szb.
'Abdî Ağa [Çeşmesi]: T12/szb.
'Abdî Ağa [Şadırvanı]: T8/szb.
'Abdullâh Efendi [Selanık Müftüsü]:
T27/szb; T27/3; T27/22.
'Abdullâh [Halîl Paşa-zâde]: T33/6
'Abdullâh Vassâf Efendi [Şeyhülislâm]:
T47/szb; T47/3; T47/12
'Abdülhalîm Efendi [Lâyine-zâde]: T4/szb;
T22/szb; T22/4; T22/9.
'Acem: G129/3.
'Aden: G25/2.
Ahmed Efendi [Akovalı-zâde]: T38/4.
Ahmed [Râmîz-zâde]: T5/4.
'Alî Beg [Ahmed Paşa-zâde]: T29/szb;
T29/1.
'Alî Efendi [Hamza-zâde : T21/szb; T21/6;
T21/17.
'Alî (Kerrâr, Şîr-i Kird-gâr, Hayder,
Müctebâ): T48/2; T50/3; T27/4;
K4/8; İ5/3; İ5/6; T7/7.
'Alî Paşa [Kel Ahmed Paşa-zâde]: T60/szb.
'Arab: Mk23; L3/5.
'Ârifî Ahmed Efendi ('Ârif Efendi, 'Arîf,
'Ârif Ahmed): T19/szb; T19/2;
T19/6; G16/6; G36/5; G66/6;

G74/9; G80/5; G116/5; G128/7;

Mk17.

Aristo (Ristû, Aristû): K5/8; K8/12; T27/5;

T32/1; T50/2; G30/6.

Arnabûd Köyü: Mf6.

Arnavut (Ernebûd): G75/3.

'Âşık Efendi [Tekyesi]: EHME/ 61.

'Âtîke [Hanım] (Râmîz.'ın annesi): T57/4.

Âyîne Kaşrı: T31/szb.

- B -

Bağdâdî [Tekyesi]: EHME/85.

Bahr-ı 'Ummân: EHMI/30.

Bedahşân: G73/1.

[Beglerbegi Kaşrı] Kaşr-ı Beglerbegi: Mf10.

Bostancıbaşı Zâviyesi: EHME/71.

Bulgurlu: Z/51.

Büzürceміhr: T3/9.

- C -

Ca'fer [-i Bermekî]: K4/12.

Cem (Cemşid): G37/3; G67/5; G129/6;

G164/2.

Cemâlî [Dergâhı]: EHME/77.

Ceyhûn: G129/16.

Cezâyır: Z/33.

- Ç -

Çiçekli: Mk38.

Çîn: G65/4.

Çizmeli: G3/9; G3/14.

Çoban 'Alî Efendi [Dergâhı]: EHME/75.

- D -

Dârâ: G164/2.

Dâr-ı Kırrâ-yı Karaferye: T38/szb.

Dâvûd: T27/1.

Dirina: T40/szb.

- E -

Ebû İshak [Dergâhı]: EHME/92.
 Edirne: T54/szb; EHME/szb; EHME/48.
 Eflatun: T1/10; T27/4; T27/10; T47/1;
 T50/2; G81/5.
 Elbasan (İlbasan): T18/szb.
 Elma'î: K8/12; T27/5.
 Erjeng: T7/3; G162/6.
 Es'ad Efendi [Ebû İshak-zâde, Şeyhülislâm]:
 T32/szb; T32/9; T32/13.
 Eyüp (Eyyüb): Mk46.

- F -

Fahr-ı Râzî: T32/6.
 Fas: G26/4.
 Fâtıma Hanım: T35/4.
 Fazl ibn-i Rebî': T13/5; T32/6; T47/7.
 Ferhâd: G62/6; G127/2.
 Ferîdûn: T46/2.
 Feyzî Efendi: T48/1.

- G -

Germekaş Tekyesi: EHME/56.
 Gîsûdârî 'Alî Efendi [Tekyesi]: EHME/72.
 Göksu: G3/8; M8.
 Gülşenî-hâne: EHME/51.
 Güzelce Baba [Tekyesi]: EHME/63.

- H -

Hacı Bayram-ı Velî [Tekyesi]: EHME/79.
 Hacı İsmâ'îl Efendi: T37/3.
 Hacı Mustafâ Efendi: T28/szb; T28/1;
 T28/8.
 Hadîce (Ahmed Reşîd'in kızı): T15/9.
 Hadîce Kadın (Rüşdî'nin annesi): T17/szb;
 T17/5.
 Hâfız Efendi [Tekyesi]: EHME/62.
 Hâkânî: K8/14; G129/16.
 Hâkânî [Mehmed Bey]: EHME/45.

Halîç: G21/3.
 Halîl Paşa [Vezîr]: T33/szb; T33/1; T34/1.
 Hâmân: T29/3.
 Hamdî Efendi [Tekyesi]: EHME/73.
 Hâtem Tâ'î: T50/7; T58/8; G85/4; Mk6.
 Havvâ: T9/4.
 Havvâ (Yahyâ Paşa kızı): T9/5.
 Hekîmbaşî-zâde 'Alî Paşa: K4/szb; T50/szb;
 T50/23.

Helvâcî Baba [Tekyesi]: EHME/68.

Hzr: K5/5; T8/4.

Hilye [-i Hâkânî]: EHME/84.

Hindû: G46/1; G128/3.

Hoten (Hitâ): K6/4; G5/3; G6/2; G52/1;
 G86/1; G7/1; G163/2; G73/1;
 G93/6.

Hucendî: K8/12; T27/5.

Hüseyn: T8/1; T55/5.

Hüseyn Ağa (ibn-i Pehlevân): T55/1

Hüsrev: T46/2.

- I -

İsfahan: G104/2.

İshak Paşa [Tekyesi]: EHME/90.

İstîlâhî 'Alî Efendi [Tekyesi]: EHME/53.

- İ -

İbn-i Sînâ (Bû 'Alî, Bû 'Alî Sînâ): K4/5;
 K8/8; T27/7; G62/11; T50/2.

İbrahîm Efendi: T54/szb; T54/4.

[İbrahîm] Halîlullâh: T35/1.

İmâm-ı Beyhekî: T27/4.

Îrân: T1/szb; G129/3.

İşâ: T27/12; G8/1; G61/4.

İskender: T46/1.

İsmâ'îl-i Rûmî [Tekyesi]: EHME/55.

İsmâ'îl Paşa (ilbasan Mutasarrıfı): T18/szb.

İstanbul: Z/1.

- K -

Ka'be: K9/6; T12/4; T37/3; G134/5; Mk40.

Ķâdirî-hâne: EHME/50.

Ķalkân: Z/35; Z/46.

Ķandilli: Mf7.

Ķânûn: K4/5; T27/7.

Ķaplan Baba [Tekyesi]: EHME/54.

Ķaraferye: T6/szb; T20/szb; T26/szb; T28/6;

T38/szb; T45/szb; T53/szb;

T59/szb.

Ķaşr-ı Ķâvernak: T51/2.

ĶayıĶ Baba [Tekyesi]: EHME/57.

Ķays (Mecnûn): G54/4; G121/1; G126/2;

G127/4.

Kel Emetî: Z/61.

Kemâl-i İşfahanî: G129/17.

Kesici Baba [Tekyesi]: EHME/58.

Kesriyyeli Ahmed Paşa: T1/szb.

Keşmîr: G128/3.

ĶırĶbınar Ķaşrı: T6/szb.

Ķız Ķullesi: Mf5.

Ķoyun Baba [Tekyesi]: EHME/76.

Ķörfez: G21/3.

- L -

Lâmi'î: G11/2.

Leylâ: G13/4; G54/4; 126/2; G127/4.

- M -

MaĶrib: G11/3; G 26/4.

MaĶkeme-i Ķaraferye: T53/szb.

MaĶmûd Efendi (Ķaraferye Müftüsü):

T26/szb; T26/6.

Manastır: T3/szb.

Mânî: 7/3; T29/4; G128/7.

Ma'n ibn-i Zâyid: T50/7; T58/8; Mk15.

Mansûr: G119/4.

Mekke (Batha): T28/2.

Memî Dede [Tekyesi]: EHME/87.

Me'mûn: Mf3.

Mesci-zâde [Dergâhı]: EHME/74.

Mesnevî: Mk5.

Mes'ûd: T37/10; T37/12.

Mevlânâ: EHME/49.

Mevlevî-hâne: EHME/49.

Mısır (Mısır): T42/4.

Mîr-i Mîrân [Dergâhı]: EHME/69.

MuĶammed (Resûlallâh, Ahmed, MaĶmûd,

AĶmed-i Mürsel, AĶmed-i MuĶtâr,

Hâmid, Mustafâ, Habîb-i Mevlâ,

Habîb-i Ma'bûd): K1; K2; K3/23;

T1/17; T24/2; T25/2; T28/2; T37/2;

T38/4; G2/1; İ5/1; İ5/5; EHME/37.

MuĶammed AĶa [Zâim-zâde]: T59/szb;

T59/3.

MuĶammed Efendi [Ya'Ķûb P. C. İmamı]:

T36/6.

MuĶammed [İbraĶm-zâde]: 54/szb; T54/4.

MuĶammed TâĶir [Zeylî Ahmed-zâde]:

T10/11.

MuĶteřem: G129/16.

Muşîb (Muşîbâ, Mehmed Muşîb Efendi):

T29/10; T39/szb; T39/5; T39/10;

G157/8.

MuřlĶiddîn [Dergâhı]: EHME/89.

Muştafâ ['AbdülĶalîm-zâde]: T4/5.

Muştafâ AĶa [şahinbegî-zâde]: T2/szb;

T2/2.

Muştafâ Beg: T40/2.

Muştafâ Beg [Halîl Paşa-zâde]: T34/5.

- N -

Nakkâş Dede [Dergâhı]: EHME/65.

Nazar Baba [Tekyesi]: EHME/67.

Netâyic-i Fünûn: K7/6.

Nîl: T23/3; T24/3.

Nûh: G20/3.

Nu'mân [Râtib-zâde]: T41/5.

- O - P -

'Osmân (İbn-i 'Affân): T46/1.

Pîrî-zâde Şâhib 'Osmân Efendi: T13/szb;

T13/3.

- R -

Râtib Ahmed Paşa: K5/szb; T3/szb; T3/2;

T23/szb; T23/1; K8/8; T25/2;

T41/szb; T41/1; G62/11; G135/7;

Mk5; Mk40.

Rîndânî Baba Zâviyesi: EHME/78.

Rûm: G72/2.

Rûmeli: K5/szb; T3/szb; T3/3; T9/2;

T22/szb; T60/szb; T39/4; T41/1.

Rûstem: Z/28.

Rûstem Ağa: T56/1.

Rüşdî: T17/3; G7/5; G163/6; Ms3/5; Mk42;

T29/10.

- S -

Saçlı İbrahîm Efendi [Dergâhı]: EHME/82.

Şâdik Efendi [Tekyesi]: EHME/60.

Şa'diyye [Tekyesi]: EHME/52.

Şa'dullâh Molla Efendi [Lütfullâh Molla-
zâde]: T51/szb.

Şâfi: G84/6.

Şâ'ib: G129/17.

Sâlih Efendi [Karaferiye Muftusu]: T20/szb;

T20/6.

Sarh-ı Hâmân: T29/3.

[Sarığüznel] Mehmed Paşa: T58/szb;

T58/18.

Sarıgöl: T2/szb.

Selânik: T21/szb; T27/szb; T27/2; T27/12;

T29/szb; Mk17; Mk27.

Selânik Mîralayı: T7/szb.

Seyyid Ahmed Reşîd Efendi: T15/szb;

T15/2; T52/szb; T52/6.

Seyyid 'Alî Efendi [Şeyh 'Abdülkerim-
zâde]: T44/4.

Seyyid Maḥmûd [Râmîz-zâde]: T16/szb;

T16/5.

Sirâcuddîn-i Şâmî: G11/5.

Sivâsî [Dergâhı]: EHME/64.

Sofya: G153/5.

Sultân Maḥmûd I: T1/3; T50/4.

Sultân Muştafâ III: T49/szb; T49/1.

Sultân 'Osmân III: T46/szb; T46/1; T50/4.

Suleymân: T46/5; L3/7.

[Sütlüce] Sütlüce: M19.

- Ş -

Şâh Kadın Tekyesi: EHME/84.

Şâh Mansûr: G166/6.

Şerbetdâr [Dergâhı]: EHME/81.

Şeyh 'Abdülkerim Efendi: T44/szb; T44/1.

Şeyh Ahmed-i Zehrî Efendi: T30/szb;

T30/2; T30/6; Mk8.

Şeyhî Efendi ['Abdülhalîm-zâde]: T45/szb;
T45/1.

Şeyh Ramazan [Dergâhı]: EHME/91.

Şeyh Sinân Tekyesi: EHME/86.

Şeyh Şucâ' Dergâhı: EHME/88.

Şîrîn: G127/7.

- T -

Tâtâr: G19/5.

Tırhala: T42/szb; T44/szb.

Topçular Köyü (Karye-i Tobcılar): T2/szb.

Tophâne: Mf11.

Türkî: L5/3.

Tütünsüz Baba [Tekyesi]: EHME/80.

- V -

Vâmık: G84/3.

Vaşşâf: T58/11.

Veli Dede Zâviyesi: EHME/66.

- Y -

Yahyâ Paşa [Rûmeli Vâilisi]: T9/szb;

T9/2.

Ya'kûb: K 5/9; G 74/8.

Yazıcı Baba [Tekyesi]: EHME/59.

Yemânî: L3/5

Yûsuf: K5/9; G15/2; G74/6; G126/1;

G168/3.

Yûsuf (Hüseyin Ağa-zâde): T42/szb; T42/4;

T42/5.

- Z -

Zahîr: Mk6.

Zekî: G27/7.

Zerdebûdân [Tekyesi]: EHME/70.

Zeylî Ahmed Efendi: T10/szb.